

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ**

**Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ,
1946 - 2010**

Η περίπτωση των εταιρειών ΕΛ.Β.Ο., Ε.Α.Β., Ε.Β.Ο., ΠΥΡ.ΚΑΛ.
και Ε.Α.Σ.

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΝΟΜΑ: ΒΡΕΤΤΗ ΑΝΘΟΥΛΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 1111Μ006

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Ιορδάνογλου Χρυσάφης, Επίκουρος Καθηγητής, Επιβλέπων
Λώλος Σαράντης, Καθηγητής
Πεσμαζόγλου Βασίλειος, Επίκουρος

Αθήνα 2014

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A/A Αντιαεροπορικό (σύστημα)

A.E.Π. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

A.Ω. Αντισταθμιστικά Ωφελήματα/ Οφέλη

Γ.Α.Ο. Γραφείο Αντισταθμιστικών Οφελών

Γ.Γ.Ο.Σ.Α.Ε. Γενική Γραμματεία Οικονομικού Σχεδιασμού και Αμυντικών
Επενδύσεων

Γ.Δ.Ε. Γενική Διεύθυνση Εξοπλισμών

Γ.Δ.Α.Β.Ε.Τ. Γενική Διεύθυνση Βιομηχανίας Έρευνας και Τεχνολογίας

Γ.Ε.Σ. Γενικό Επιτελείου Στρατού

Ε.Α.Δ.Δ. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών

Ε.Α.Β. Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία

Ε.Α.Σ. Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα

Ε.Β.Ο. Ελληνική Βιομηχανία Όπλων

Ε.Ε.Π.Κ. / ΠΥΡ. ΚΑΛ. Ανώνυμη Εταιρεία Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και
Καλυκοποιείου

ΕΛ.Β.Ο. Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων

Ε.Ο.Κ. Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΤΒΑ Εθνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως

Κ.Ε.Α. Κρατικό Εργοστάσιο Αεροσκαφών

Κ.Ε.Δ. Κεντρική Επιτροπή Δανείων

Μ.Β.Η. Μεταλλουργική Βιομηχανία Ηπείρου Α.Ε.

ΜΕΤΚΑ Μεταλλικές Κατασκευές Ελλάδος Α.Ε.

Μ.Ο.Π. Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

Ν.Δ. Νέα Δημοκρατία

Ο.Α.Ε. Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων

Ο.Γ.Α Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων

ΠΑΣΟΚ Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα

Π.Δ. Προεδρικό Διάταγμα

Π.Ο.Ε. Πέραν Ορίου Οικονομικής Επισκευής

Σ.Ε.Κ.Π.Υ. Σύνδεσμος Ελλήνων Κατασκευαστών Πολεμικού Υλικού

Σ.Ε.Υ. Συγκρότημα Εργοστασίου Υμηττού

Τ.Ο.Μ.Π. Τεθωρακισμένο Όχημα μεταφοράς προσωπικού

Τ.Ο.ΜΑ Τεθωρακισμένο Όχημα Μάχης
Υ.Α.Π.Ε. Υπηρεσίας Αμυντικών Προμηθειών και Εξοπλισμών
ΥΠ.Α.Β. Υπηρεσίας Αμυντικής Βιομηχανίας
Υ.ΠΟ.ΒΙ Υπηρεσίας Πολεμικής Βιομηχανίας
Υ(Π).ΕΘ.Α Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
ΥΠ.ΕΘ.Ο. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
ΥΦ.ΕΘ.Α. Υφυπουργείο Εθνικής Αμύνης
DICA Defense Industry Cooperation Agreement
F.M.S. Foreign Military Sales
H.A.I. Hellenic Aerospace Industry
NATO North Atlantic Treaty Organization

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλλαν με τη βοήθειά τους και τις συμβουλές τους στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Συγκεκριμένα, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους εργαζόμενους στις αμυντικές βιομηχανίες, που παρά τη δύσκολη περίοδο που βιώνουν, ήταν προσηνείς και μου παρείχαν τις απαραίτητες πληροφορίες για την εκπόνηση αυτής της εργασίας. Οφείλω ειδική αναφορά στον Γενικό Διευθυντή καθώς και στον Οικονομικό Διευθυντή των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων, οι οποίοι με άμετρη υπομονή και παρά τον μεγάλο φόρτο εργασίας, μου παρείχαν το απαραίτητο αρχειακό υλικό, χωρίς τη συμβολή του οποίου η ολοκλήρωση της εργασίας θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολη. Επίσης, θα ήθελα να αναφέρω και να ευχαριστήσω με αυτόν τον τρόπο τον Υπεύθυνο για Θέματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης της Ελληνικής Αεροπορικής Βιομηχανίας καθώς και τη Διευθύντρια Προσωπικού της Ελληνικής Βιομηχανίας Οχημάτων, οι οποίοι συνέβαλλαν στην απάντηση ερωτημάτων που αναδύθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας, παρά το γεγονός ότι η απόσταση ήταν ένας ανασταλτικός παράγοντας. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους τους εργαζόμενους στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών οι οποίοι με κατανόηση, στήριξη και υπομονή συνέβαλλαν στην συγκέντρωση του αρχειακού υλικού. Οφείλω να ευχαριστήσω τα μέλη της τριμελούς επιτροπής, και ειδικότερα τον επιβλέποντα καθηγητή, κ. Ιορδάνογλου, για την ευκαιρία που μου έδωσε και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε αναθέτοντάς μου αυτό το θέμα, καθώς και για τη συνεχή βοήθειά του καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Τέλος, ευχαριστώ τους δικούς μου ανθρώπους για την υπομονή τους και την στήριξή τους ώστε η προσπάθειά μου αυτή να ολοκληρωθεί.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 7
1.1 Σκοπός και μεθοδολογία της έρευνας.....	σελ. 7
1.2 Η εξέλιξη της αμυντικής βιομηχανίας στην Ελλάδα.....	σελ. 10
1.3 Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας και αμυντική πολιτική.....	σελ. 13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο. Αμυντικές Δαπάνες και Αντισταθμιστικά Ωφελήματα

2.1. ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ.....	σελ. 20
2.1.1 Ορισμός.....	σελ. 20
2.1.2 Θεωρίες περί αμυντικών δαπανών.....	σελ. 20
2.1.3 Οι ελληνικές αμυντικές δαπάνες.....	σελ. 21
2.1.4 Συμπέρασμα.....	σελ. 26
2.2. ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΑ ΩΦΕΛΗΜΑΤΑ(ΑΩ).....	σελ. 27
2.2.1 Ορισμός και μορφές των αντισταθμιστικών ωφελημάτων.....	σελ. 27
2.2.2 Ιστορικό πλαίσιο και ισχύον καθεστώς των Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων (ΑΩ).....	σελ. 28
2.2.3 Υλοποίηση συμβάσεων και προγράμματα ΑΩ στην Ελλάδα.....	σελ. 30
2.2.4. Διαπιστώσεις από την εφαρμογή ΑΩ.....	σελ. 34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΧΗΜΑΤΩΝ (ΕΛ.Β.Ο.).....σελ. 37

3.1. Εισαγωγή.....	σελ. 37
3.2. Παραγωγική Δραστηριότητα.....	σελ. 37
3.3 Προσωπικό.....	σελ. 43
3.4 Πωλήσεις και Πωλήσεις ανά εργαζόμενο.....	σελ. 44
3.5. Χρηματοοικονομική πορεία.....	σελ. 47
3.6. Συμπέρασμα.....	σελ. 52

Παράρτημα ΕΛΒΟ.....	σελ. 54
---------------------	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ (Ε.Α.Β.).....σελ. 57

4.1. Εισαγωγή.....	σελ. 57
--------------------	---------

4.2. Παραγωγική Δραστηριότητα.....σελ.	58
4.3. Προσωπικό.....σελ.	64
4.4. Χρηματοοικονομική πορεία.....σελ.	67
4.5. Πωλήσεις.....σελ.	71
4.6. Συμπέρασμα.....σελ.	72
Παράρτημα Ε.Α.Β.σελ.	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΠΛΩΝ (Ε.Β.Ο.).....σελ.	74
5.1. Εισαγωγή.....σελ.	74
5.2. Εγκαταστάσεις – Τα εργοστασιακά συγκροτήματα.....σελ.	74
5.3. Παραγωγική Δραστηριότητα.....σελ.	76
5.4. Προσωπικό.....σελ.	81
5.5. Πωλήσεις.....σελ.	84
5.6. Χρηματοοικονομική πορεία.....σελ.	87
5.7. Συμπέρασμα.....σελ.	93
Παράρτημα Ε.Β.Ο.σελ.	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΥΡΙΤΙΔΟΠΟΙΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΥΚΟΠΟΙΕΙΟΥ (Ε.Ε.Π.Κ. ή ΠΥΡ.ΚΑΛ.).....σελ.	96
6.1. Εισαγωγή.....σελ.	96
6.2. Η ανασυγκρότηση της εταιρείας μετά τον πόλεμο – Η αμερικανική οικονομική βοήθεια.....σελ.	97
6.3. ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1947 – 1969.....σελ.	99
6.4. Η πορεία της εταιρείας την δεκαετία του 1970.....σελ.	105
6.4.1. Τομείς δραστηριότητας – Παραγωγική Δραστηριότητα.....σελ.	105
6.4.2. Προσωπικό.....σελ.	110
6.4.3. Οικονομική Πορεία.....σελ.	112
6.4.4. Συνεργασία Κράτους – επιχείρησης.....σελ.	118
6.4.5. Εγκαταστάσεις.....σελ.	120
6.5. Η πορεία της εταιρείας την περίοδο 1980 – 2002.....σελ.	121
6.5.1. Αμυντικός τομέας παραγωγής.....σελ.	121
6.5.2. Εμπορικός τομέας παραγωγής.....σελ.	123

6.5.3. Προσωπικό.....	σελ. 125
6.5.4. Πωλήσεις.....	σελ. 129
6.5.5. Χρηματοοικονομική πορεία, 1981 – 2002.....	σελ. 133
6.5.6. Συμπέρασμα.....	σελ. 139
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΥΡ – ΚΑΛ.....	σελ. 142
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο . ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΜΥΝΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ (Ε.Α.Σ.).....	σελ. 144
7.1. Εισαγωγή.....	σελ. 144
7.2. Εργοστασιακά συγκροτήματα – Παραγωγή.....	σελ. 144
7.3. Προσωπικό.....	σελ. 145
7.4. Οικονομική πορεία.....	σελ. 148
7.5. Συμπέρασμα.....	σελ. 152
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.Α.Σ.	σελ. 153
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ^ο . ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ. 154
ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 160
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	σελ. 166

Κεφάλαιο 1.

Εισαγωγή.

1.1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της μελέτης ήταν η διερεύνηση της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα (1945 – 2012) – και ειδικότερα κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης – μέσα από την συγκέντρωση των οικονομικών αποτελεσμάτων και των δεδομένων των κρατικών αμυντικών βιομηχανιών.

Η έρευνα στηρίχθηκε κυρίως σε πρωτογενές υλικό, αρχεία, χειρόγραφα, οικονομικά δελτία, έντυπο υλικό, εφημερίδες, περιοδικά αλλά και στις γνώσεις και τις απόψεις διαφόρων προσώπων που κατέχουν μια σημαντική διοικητική θέση στις κρατικές αμυντικές βιομηχανίες που αφορούν την εργασία. Επιλέξαμε να ασχοληθούμε με την αμυντική βιομηχανία γιατί θεωρούμε ότι είναι ένας κλάδος που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς τόσο λόγω της δυσκολίας εύρεσης στοιχείων όσο και γιατί η αμυντική βιομηχανία δεν έχει πρωτεύοντα ρόλο στο σύνολο της βιομηχανικής παραγωγής της χώρας, αφού μεγάλο μέρος του πολεμικού υλικού εισάγεται από το εξωτερικό. Το γεγονός αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει εγχώρια αμυντική βιομηχανία ή ότι δεν έχει να επιδείξει παραγωγικό έργο. Ήδη από το 1934 σημειώνεται μια αύξηση της παραγωγής στον κλάδο των μηχανολογικών βιομηχανιών, που οφείλεται στην ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας και του ναυπηγοεπισκευαστικού κλάδου. Ουσιαστικά ο κλάδος της αμυντικής βιομηχανίας μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 στηριζόταν στην μία ιδιωτική επιχείρηση, του Πρόδρομου Μποδοσάκη Αθανασιάδη, την Α.Ε. Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου. Η οικονομική και παραγωγική της πορεία, ωστόσο, μεταπολεμικά δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, ενώ δεν βρήκαμε μια συστηματική μελέτη για την εξέλιξη της αμυντικής βιομηχανίας μετά το 1974, που αποτελεί το ορόσημο για την ανάπτυξη του συγκεκριμένου κλάδου παραγωγής.

Κατά την περίοδο συγγραφής της μελέτης, 2012 – 2013, κατά την οποία η χώρα προσπαθούσε να εφαρμόσει το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, ανάμεσα στους δημόσιους οργανισμούς που είχαν προταθεί για συγχώνευση ή ακόμα και οριστικό κλείσιμο ήταν οι αμυντικές κρατικές βιομηχανίες. Πιο συγκεκριμένα το πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης για την ΕΛΒΟ, όπως κοινοποιήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση τον Οκτώβριο του 2013, έθετε την εταιρεία υπό «ειδική εκκαθάριση», με στόχο την ολοκλήρωση των υφιστάμενων συμβάσεων, ενώ το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας θα υπέβαλλε προσφορά για την απόκτηση του στρατιωτικού σκέλους μέσω μιας ανοιχτής διαγωνιστικής διαδικασίας. Όσον αφορά τα Ε.Α.Σ τον Δεκέμβριο του 2013 είχε προταθεί η παύση του πολιτικού τομέα παραγωγής, ενώ ο τομέας της αμυντικής παραγωγής θα περιοριζόταν σε προϊόντα που είναι αναγκαία για την προστασία των ουσιαστών συμφερόντων της ασφάλειας της χώρας. Αν και το κυβερνητικό πρόγραμμα είχε ως στόχο την εξυγίανση των αμυντικών βιομηχανιών, οι δανειστές λόγω του κόστους της εξυγίανσης υποστήριζαν το οριστικό κλείσιμο. Το γεγονός αυτό δημιούργησε

πληθώρα απεργιακών κινητοποιήσεων, ενώ οι εργαζόμενοι τόσο της ΕΛ.Β.Ο. όσο και των Ε.Α.Σ είχαν προχωρήσει σε επίσχεση εργασίας.

Αρχικός μας σκοπός ήταν η επίσκεψη στα γραφεία των εταιρειών, ώστε να έρθουμε σε επαφή με τους εργαζόμενους και ιδιαίτερα με τα διοικητικά στελέχη, τα οποία θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν στην συλλογή στοιχείων που αφορούσαν την οικονομική πορεία της κάθε εταιρείας, τον αριθμό των εργαζομένων, το είδος της παραγωγής. Δευτερευόντως, θα επιδιώκαμε την επίσκεψή μας στα εργοστάσια προκειμένου να δούμε τους χώρους παραγωγής, τις συνθήκες εργασίας και να συνομιλήσουμε με τους εργαζόμενους, ώστε να έχουμε μια σφαιρική εικόνα για την λειτουργία των αμυντικών βιομηχανιών. Ωστόσο, οι συζητήσεις για την κατάργηση των βιομηχανιών και ο φόρτος εργασίας, κυρίως των οικονομικών διευθυντών των επιχειρήσεων, έκανε δύσκολη όχι μόνο την πρόσβαση στα κατά τόπους γραφεία, αλλά ακόμα και την τηλεφωνική μας επικοινωνία μαζί τους. Ένα ακόμα πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε ήταν η πρόσβαση στα γραφεία και στα εργοστάσια. Η πρόσβασή μας στην ΕΛ.Β.Ο. αποδείχτηκε αδύνατη. Καταφέραμε ωστόσο, να επισκεφτούμε τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις της Ε.Α.Β. Είδαμε από κοντά τον τρόπο οργάνωσης της εργασίας, την αξιόλογη προσπάθεια που καταβάλλεται στις επισκευές των αεροπλάνων και το επίπεδο γνώσης του προσωπικού σε τεχνικά ζητήματα. Επισκεφθήκαμε και περιηγηθήκαμε δύο φορές τις εγκαταστάσεις της Ε.Α.Β., παρατηρώντας όλα τα στάδια παραγωγής και μαθαίνοντας για τον τεχνολογικό εξοπλισμό που έχει στην διάθεσή της η εταιρεία, αλλά δεν καταφέραμε ούτε σε αυτήν την περίπτωση να έρθουμε σε επαφή με τον Οικονομικό Διευθυντή ή με κάποιο άλλο άτομο που θα είχε πρόσβαση στα οικονομικά στοιχεία της εταιρείας. Η εταιρεία στην οποία είχαμε μεγαλύτερη πρόσβαση ήταν τα Ε.Α.Σ. (ΠΥΡ – ΚΑΛ, Ε.Β.Ο.). Αν και λόγω της επίσχεσης εργασίας δεν καταφέραμε να δούμε κανένα από τα εργοστασιακά συγκροτήματα, μπορέσαμε ωστόσο, να μιλήσουμε με τον Γενικό Διευθυντή, τον Οικονομικό Διευθυντή και τον Διευθυντή Προσωπικού, που μας έδωσαν χρήσιμα στοιχεία και πληροφορίες για την εκπόνηση της εργασίας. Τόσο ο ίδιος ο Διευθυντής όσο και η γραμματέας του, μας εφοδίασαν με σπάνιο υλικό και ήταν πρόθυμοι καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας να μας εξυπηρετήσουν και να μας δεχτούν για επιπλέον διευκρινήσεις.

Ωστόσο, η δυσκολία εύρεσης και συγκέντρωσης κυρίως των οικονομικών αποτελεσμάτων των κρατικών αμυντικών βιομηχανιών παρέμενε. Από την στιγμή που διαπιστώσαμε ότι τα στοιχεία αυτά είναι δύσκολο να διατεθούν από τις ίδιες τις εταιρείες είτε λόγω φόρτου εργασίας είτε λόγω έλλειψης οργάνωσης είτε λόγω της δικαιολογίας ότι είναι απόρρητα προσπαθήσαμε να τα αναζητήσουμε από άλλους φορείς ή πηγές.

Καταρχήν, η πληροφορία που μας δόθηκε ότι οι ετήσιοι ισολογισμοί είναι δημοσιευμένοι, και συνεπώς δεν είναι απόρρητοι, δεν βοήθησε. Πρώτον, γιατί δεν ήταν σίγουρο ότι κάθε χρόνο οι εταιρείες δημοσίευαν τους ισολογισμούς τους στον οικονομικό τύπο και δεύτερον γιατί δεν υπήρχε μόνο ένα έντυπο συγκέντρωσης των ισολογισμών. Στην συνέχεια καταφύγαμε στο Εθνικό Τυπογραφείο, όπου

διατίθενται ηλεκτρονικά ισολογισμοί ανωνύμων εταιρειών από το 1994 και εξής. Ουσιαστικά η περίοδος που μπορούσαμε να καλύψουμε από τα στοιχεία που είχαμε στη διάθεσή μας μέσω του Εθνικού Τυπογραφείου ήταν το διάστημα 1994 – 1999, καθώς οι ισολογισμοί των εταιρειών από το 2000 – 2010 βρίσκονται δημοσιευμένοι στην επίσημη ιστοσελίδα τους. Επομένως, το διάστημα από το 1975, που οργανώνεται η κρατική αμυντική βιομηχανία έως το 1994 δεν το είχαμε στην διάθεσή μας¹. Για την κάλυψη των προηγούμενων ετών απευθυνθήκαμε στην Νομαρχία Αθηνών, στο Τμήμα Ανωνύμων Εταιρειών, στο οποίο συναντήσαμε μεγάλη δυσκολία. Αφενός γιατί οι υπάλληλοι ήταν ελάχιστοι αφετέρου γιατί τα στοιχεία ήταν χειρόγραφα και οι εταιρείες δεν είχαν ενημερώσει για όλες τις χρονιές των δημοσιευμένων ισολογισμών τους, ώστε μέσω του Αριθμού Πρωτοκόλλου να τα αναζητήσουμε στο αρχείο του Εθνικού Τυπογραφείου. Έτσι, τα οικονομικά αποτελέσματα πριν από το 1994 ήταν αδύνατον να τα συλλέξουμε μέσω του Εθνικού Τυπογραφείου, καθώς ο έλεγχος όλων των Φ.Ε.Κ. ήταν αδύνατος.

Όσον αφορά τα στοιχεία που αφορούν την οικονομική και παραγωγική εξέλιξη της ΠΥΡ – ΚΑΛ αυτά συλλέχθηκαν μέσα από την ίδια την εταιρεία και τις ετήσιες εκθέσεις από το 1946 – 1990. Για τις υπόλοιπες εταιρείες τα οικονομικά στοιχεία αντλήθηκαν μέσω των ετήσιων απολογισμών της ICAP, οι οποίοι άρχισαν να δημοσιεύονται από το 1980 και μετά. Μέσα από την ετήσια έκδοση της ICAP «Η Ελλάδα σε αριθμούς» καταφέραμε να συλλέξουμε τα απαραίτητα στοιχεία, όπως σύνολο ενεργητικού, πάγια και ίδια κεφάλαια, αριθμό εργαζομένων, πωλήσεις, καθαρά κέρδη για τις υπό εξέταση κρατικές βιομηχανίες. Με αυτό τον τρόπο, λοιπόν, συγκεντρώσαμε τα χρηματο-οικονομικά στοιχεία των εταιρειών.

Τα στοιχεία που καταφέραμε να συγκεντρώσουμε σχετικά με την εξέλιξη της βιομηχανικής παραγωγής των εταιρειών προέρχονται κυρίως από την αποδελτίωση των οικονομικών περιοδικών «Επιλογή» και «Βιομηχανική Επιθεώρηση», για την περίοδο 1980 – 1998. Στην εργασία κυριαρχούν οι αναφορές από την «Επιλογή» για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί τα περιοδικά βρίσκονταν στον ίδιο χώρο, στον οποίο εντοπίσαμε τους ετήσιους απολογισμούς της ICAP και δεύτερον γιατί ως επί το πλείστον και στα δύο περιοδικά γίνονταν οι ίδιες αναφορές. Ανατρέξαμε σε εφημερίδες μόνο στις περιπτώσεις που γνωρίζαμε κάποια γεγονότα και θέλαμε να αναδείξουμε την αντιμετώπισή τους από τον τύπο της εποχής.

Εφόσον, συγκεντρώσαμε τα στοιχεία προχωρήσαμε στην ηλεκτρονική τους καταγραφή και ομαδοποίηση ανά εταιρεία. Επειδή θέλαμε να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα για την πορεία των συγκεκριμένων βιομηχανιών, στην εργασία δώσαμε έμφαση στην ποσοτική έρευνα, η οποία διακρίνεται για την

¹ Όσον αφορά την ΠΥΡ – ΚΑΛ η μελέτη της ξεκινά από το 1946 καθώς αποτελεί την μακροβιότερη αμυντική βιομηχανία και θέλαμε να παρουσιάσουμε μια συνολική εικόνα της πορείας της. Για το διάστημα 1946 – 1974, κατά το οποίο αποτελεί την μοναδική βιομηχανία παραγωγής αμυντικού υλικού, τα οικονομικά στοιχεία αντλήθηκαν από το Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950, ενώ στη διάθεσή μας είχαμε και τις Ετήσιες Εκθέσεις της εταιρείας από το 1946.

έμφαση στην αντικειμενική μέτρηση των υπό εξέταση φαινομένων². Οι συνεντεύξεις και οι επιτόπιες έρευνες, αποτελούν ποιοτικές μεθόδους συλλογής στοιχείων και καταγράφουν την φωνή του υποκειμένου, τις εκφράσεις του και τις κοινωνικές επιρροές που τα υποκείμενα έχουν δεχτεί³. Θεωρήσαμε ότι είναι προτιμότερο να δώσουμε λιγότερη έμφαση σε αυτά και να δομήσουμε την εργασία βασιζόμενοι περισσότερο στην επεξεργασία των οικονομικών στοιχείων που θα μας οδηγούσαν σε αντικειμενικά συμπεράσματα για την αμυντική βιομηχανία στην Ελλάδα και το βαθμό αποτελεσματικότητά της.

1.2. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, δεν υπήρχε κίνητρο για την ανάπτυξη εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, εφόσον οι ανάγκες των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων καλύπτονταν από την αμερικανική βοήθεια. Η ελληνική αμυντική βιομηχανία μέχρι το 1974 βρισκόταν σε νηπιακό στάδιο, η μόνη αξιόλογη επιχείρηση της εποχής ήταν η Εταιρεία Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου που κάλυπτε τις ανάγκες του στρατού σε πυρομαχικά. Οι πηγές προμήθειας αμυντικού υλικού διευρύνθηκαν την δεκαετία του 1970 με την δυνατότητα προμήθειας στρατιωτικού υλικού από χώρες μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, όπως τη Ρωσία, αλλά και τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴. Ριζική αλλαγή επήλθε μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, το 1974, όπου έγινε σαφές ότι η Ελλάδα χρειάζεται μια ανεπτυγμένη αμυντική βιομηχανία ικανή να καλύπτει τις ανάγκες του ελληνικού στρατού. Έτσι, η χώρα επιδόθηκε σε έναν αγώνα ανάπτυξης της εγχώριας κρατικής αμυντικής βιομηχανίας.

Από το 1975 παρατηρούμε μια οργανωμένη προσπάθεια ανάπτυξης της αμυντικής βιομηχανίας από το Κράτος, αρχικά με την σύσταση θεσμικών οργάνων που ως έργο τους είχαν την εποπτεία και την καθοδήγηση των κατάλληλων φορέων στην ανάπτυξη εγχώριου αμυντικού υλικού⁵. Στην συνέχεια, με αρωγό το κράτος, συγκροτήθηκαν μεγάλα εργοστασιακά συγκροτήματα με στόχο την κάλυψη των

² Κυριαζή Ν., «Κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών», σελ. 149

³ Eisner, 1991

⁴ Από το 1967 σημειώνεται μια αλλαγή στην αμερικανική πολιτική, όσον αφορά τις χορηγήσεις στρατιωτικού υλικού. Η δωρεάν διάθεση αμυντικού υλικού δίνει την θέση της στην αγορά, η οποία θα λάμβανε χώρα είτε με ειδικούς όρους στα πλαίσια του προγράμματος πολεμικού υλικού στο εξωτερικό (FMS, Foreign Military Sales) είτε με καθαρά εμπορικούς όρους. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 η Ελλάδα στρέφει τις παραγγελίες πολεμικού υλικού στην Ευρώπη, με την Γερμανία και τη Γαλλία να αποτελούν τους κύριους προμηθευτές. Στα 1966 μάλιστα πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες παραγγελίες υποβρυχίων στην Δυτ. Γερμανία. Γιαννίτσας Α. «Ελλάς – Τουρκία: οικονομικές απόψεις των εξοπλισμών» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, σελ. 427 – 429 και 434.

⁵ Το 1975 ο Γεώργιος Αβέρωφ, υπουργός Εθνικής Αμύνης, αποφάσισε την ίδρυση της Υπηρεσίας Πολεμικής Βιομηχανίας με σκοπό την ανάπτυξη της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Το 1977 συστάθηκε η Υπηρεσία αυτή στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας με τον Ν. 531/ 1977. Αντωνάκης – Καρπούζης Νικόλαος, «Η πολιτική οικονομία της άμυνας στην μεταπολεμική Ελλάδα» διδακτορική εργασία, σελ. 251, 1995. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (Ε.Α.Δ.Δ.)

αμυντικών αναγκών. Αυτά ήταν η Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία (Ε.Α.Β.) με κύριο έργο την συντήρηση του αεροπορικού υλικού των ενόπλων δυνάμεων, η Ελληνική Βιομηχανία Όπλων (Ε.Β.Ο.), με παραγωγική δραστηριότητα την παραγωγή ελαφρού οπλισμού και πυρομαχικών, η Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων (ΕΛ.Β.Ο.), που προέκυψε από την εξαγορά της Steyr το 1976, και αποτέλεσε την πρώτη επιχείρηση κατασκευής στρατιωτικών οχημάτων. Αποτέλεσμα της παραπάνω προσπάθειας ήταν και η εξαγορά των δύο ναυπηγοεπισκευαστικών μονάδων της Ελλάδας, των Ναυπηγείων Ελευσίνας και των Ελληνικών Ναυπηγείων Σκαρामαγκά καθώς και η ανάπτυξη μιας σειράς ιδιωτικών επιχειρήσεων που κατασκεύαζαν υλικό που προοριζόταν για τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας παράλληλα με την εμπορική τους δραστηριότητα. Οι επιχειρήσεις, λοιπόν, που αποτελούν τον κορμό της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας χωρίζονται στις 6 κρατικές μεγάλες αμυντικές επιχειρήσεις (βλ. παρακάτω) και σε έναν αριθμό μικρότερων⁶ ιδιωτικών επιχειρήσεων⁷. Οι δημόσιες μεγάλες επιχειρήσεις είναι ως επί το πλείστον ζημιογόνες και προβληματικές ενώ αντίθετα ο ιδιωτικός τομέας είναι κερδοφόρος και έχει επιδείξει μια σημαντική εξαγωγική δραστηριότητα⁸.

Ως αμυντική βιομηχανία ορίζεται ο κλάδος της βιομηχανίας που ασχολείται κυρίως με την παραγωγή πολεμικού υλικού. Το αν μια επιχείρηση θα χαρακτηριστεί ως αμυντική βιομηχανία δεν καθορίζεται μόνο από το είδος των υλικών που παράγει αλλά και με το ποιος είναι ο αποδέκτης των υλικών αυτών. Επειδή όμως, τα δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία δίνουν μια συνολική εικόνα των πωλήσεων, και δεν διευκρινίζεται η κατεύθυνση των παραχθέντων προϊόντων, στην ιδιωτική αμυντική βιομηχανία εντάσσονται οι επιχειρήσεις που είναι εγγεγραμμένες στον Σύνδεσμο Ελλήνων Κατασκευαστών Πολεμικού Υλικού (Σ.Ε.Κ.Π.Υ.). Το σύνολο των επιχειρήσεων αυτών το 1992 ήταν 38 ενώ το 2012 είχε ανέλθει σε 80⁹. Οι επιχειρήσεις αυτές κατατάσσονται σε διάφορους κλάδους: χαρτιού και ειδών

⁶ Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων σε μεγαλύτερες και μικρότερες γίνεται με βάση το σύνολο του ενεργητικού, του προσωπικού, των ιδίων κεφαλαίων και των καθαρών κερδών.

⁷ Οι κρατικές αμυντικές βιομηχανίες ήταν έξι μέχρι το 1995, όπου τα ναυπηγεία της Ελευσίνας θα πωληθούν, τα ναυπηγεία Σκαρामαγκά θα τεθούν προς πώληση το 2000 – 2001 ενώ η ΠΥΡ – ΚΑΛ και Ε.Β.Ο. θα συγχωνευθούν το 2004, με την ονομασία Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα (Ε.Α.Σ.).

⁸ Κόλλιας Χρήστος, «Η πολιτική οικονομία της άμυνας» Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 216. Το ότι οι κρατικές βιομηχανίες είναι ζημιογόνες θα αναδειχθεί και από την ανάλυση των οικονομικών στοιχείων παρακάτω.

⁹ Μερικές από τις μικρομεσαίες ιδιωτικές αμυντικές επιχειρήσεις είναι η ΒΟΣΑ Α.Ε., μια μικρή εταιρεία που δραστηριοποιείται στο Βόλο στην κατασκευή πυρομαχικών – ρουκετών. Η εταιρεία ΕΛ.Τ.ΕΚ. ΕΠΕ με έδρα τα Γρεβενά και αντικείμενο παραγωγής τις εκρηκτικές ύλες, η Diehl Hellas στην κατασκευή των κινητήρων τροχών των αρμάτων μάχης, η Theon Sensors στην κατασκευή περισκοπίων νυχτερινής οδήγησης, η Miltech Hellas στα συστήματα πλοήγησης αρμάτων, ο όμιλος Σαρακάκης επίσης δραστηριοποιείται στον τομέα κατασκευής τροχαίου στρατιωτικού υλικού, η ελληνική εταιρεία ACT η οποία είναι εγκατεστημένη στην ΒΙ.ΠΕ του Κιλκίς και τα προϊόντα της περιλαμβάνουν αερόφυλλα και θερμοβολίδες που χρησιμοποιούνται σαν αντίμετρα στα αεροσκάφη, μια δραστηριότητα καινοτόμα και πρωτοποριακή σε παγκόσμιο επίπεδο και η θυγατρική του ομίλου INTRACOM, η INTRACOM Defence Electronics η οποία δραστηριοποιείται στο χώρο των ασυρμάτων και της ενδοεπικοινωνίας. Βλ. περ. Τσιμπούκης Γιώργης, «Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία, Δύσκολο το παρόν αλλά με λαμπρό μέλλον» σελ. 6 – 17 στο Αμυντική Βίβλος 2012 – 2013, Τόμος 16^{ος}

χαρτιού, πλαστικών και ελαστικού, χημικών βιομηχανιών, αντικειμένων από μέταλλο, μηχανών και συσκευών, ειδών εφαρμογής ηλεκτρισμού και ηλεκτρονικών προϊόντων και μεταφορικών μέσων¹⁰.

Όσον αφορά τις κρατικές αμυντικές επιχειρήσεις, οι οποίες αφορούν και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, αυτές είναι έξι, με την Ε.Β.Ο. και την ΠΥΡ – ΚΑΛ να ανήκουν στον κλάδο αντικειμένων από μέταλλο, και τις υπόλοιπες τέσσερις (Ε.Α.Β., ΕΛ.Β.Ο., Ναυπηγεία Ελευσίνας και Ελληνικά Ναυπηγεία) να ανήκουν στον κλάδο των μεταφορικών μέσων. Αντικείμενο της ανάλυσής μας θα αποτελέσουν πέντε κρατικές αμυντικές βιομηχανίες, η ΕΛ.Β.Ο., η Ε.Α.Β., η Ε.Β.Ο., η ΠΥΡ – ΚΑΛ και η εταιρεία που προήλθε από την συγχώνευση των δύο τελευταίων, τα Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα. Αν και αρχική μας πρόθεση ήταν να ενταχθούν και τα ναυπηγεία στην ανάλυσή μας, λόγω δυσκολίας εύρεσης στοιχείων περιορίσαμε το πεδίο ανάλυσης. Από άποψη χρονικής περιόδου, αρχικό όριο είχε τεθεί η χρονιά που συγχωνεύθηκαν οι δύο εταιρείες, Ε.Β.Ο. – ΠΥΡ – ΚΑΛ, το 2002. Εξ' αιτίας όμως της συζήτησης σχετικά με τις αμυντικές βιομηχανίες την περίοδο συγγραφής της μελέτης, επεκτείναμε τα χρονικά όρια μέχρι το 2010, μετατρέποντας όλα τα οικονομικά στοιχεία στην παρούσα νομισματική μονάδα, το ευρώ, και λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές στα λογιστικά πρότυπα. Η δομή της εργασίας είναι η εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε συνοπτικά τον σκοπό και την μεθοδολογία της έρευνας καθώς και τα κυριότερα γεωπολιτικά γεγονότα που έλαβαν χώρα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία την περίοδο που εξετάζουμε.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στις αμυντικές δαπάνες. Αναφέρονται οι κυριότερες θεωρίες που αφορούν τις αμυντικές δαπάνες, επιχειρείται μια πρώτη προσέγγιση των ελληνικών αμυντικών δαπανών και των λόγων αύξησής τους έναντι άλλων δαπανών, όπως της κοινωνικής πρόνοιας και της εκπαίδευσης. Επίσης προσπαθούμε να αναδείξουμε και τον ρόλο της Τουρκίας στην αύξηση των δαπανών μέσω της σύγκρισης των δύο χωρών ως προς τα εξοπλιστικά τους προγράμματα.

Στο ίδιο κεφάλαιο επιχειρείται η εξέταση των αντισταθμιστικών ωφελημάτων σε σχέση με την αμυντική βιομηχανία. Παρουσιάζεται το ιστορικό πλαίσιο εφαρμογής των αντισταθμιστικών ωφελημάτων αλλά και το ισχύον καθεστώς, ενώ αναλύονται τα οφέλη ή οι αδυναμίες που προέκυψαν από τα κυριότερα προγράμματα ανάθεσης παραγωγής στην ελληνική αμυντική βιομηχανία.

Στα επόμενα κεφάλαια αναλύεται η λειτουργία των κυριότερων κρατικών αμυντικών βιομηχανιών, ΕΛ.Β.Ο., Ε.Α.Β., Ε.Β.Ο., ΠΥΡ.ΚΑΛ. και Ε.Α.Σ. Μέσω της επεξεργασίας των οικονομικών στοιχείων της κάθε εταιρείας, ερευνάμε την πορεία των παραπάνω επιχειρήσεων, σε σχέση με την παραγωγική τους δραστηριότητα, τις πωλήσεις και γενικότερα την οικονομική τους πορεία, δίνοντας παράλληλα έμφαση σε πολιτικά και οικονομικά γεγονότα που επίδρασαν θετικά ή αρνητικά στις αποφάσεις τους. Στο τελευταίο κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να καταλήξουμε σε

¹⁰ Αντωνάκης Ν., «Η αμυντική βιομηχανία στην Ελλάδα», Επιλογή, Οκτώβριος 1992, σελ.33

κάποια συμπεράσματα σε σχέση με την εγχώρια αμυντική βιομηχανία, τις παραγωγικές της δυνατότητες, τον βαθμό συμμετοχής της στο ΑΕΠ της χώρας καθώς και για τον ρόλο του κράτους στην ανάπτυξη αλλά και αποδιοργάνωση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας πριν και μετά την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ωστόσο, η εξαγωγή οριστικών συμπερασμάτων για την συμβολή της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας στην κάλυψη των στρατιωτικών αναγκών της χώρας είναι δύσκολο να προκύψει από την παρούσα εργασία. Πρώτον, γιατί ο όγκος των πωλήσεων των εταιρειών δίνεται συνολικά (στρατιωτική και πολιτική παραγωγή αλλά και εισαγωγές – εξαγωγές) με αποτέλεσμα να μην διαθέτουμε σαφή εικόνα για το είδος των προϊόντων που κατευθύνονται είτε προς την εγχώρια αγορά είτε προς το εξωτερικό. Δεύτερον, γιατί ο προϋπολογισμός του Κράτους για την Άμυνα είναι συνολικός κάθε χρονιά, χωρίς να διαχωρίζονται τα ποσά που δαπανώνται για εισαγωγές αμυντικού υλικού. Και τρίτον, γιατί η παρούσα εργασία αφορά ένα μέρος μόνο των ελληνικών αμυντικών βιομηχανιών, δεν περιλαμβάνονται δηλαδή στην ανάλυση στοιχεία που αφορούν τα ναυπηγεία και τις ιδιωτικές εταιρείες, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να εξαχθούν καθολικά συμπεράσματα.

1.3. Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ και ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας καθόριζε την εκάστοτε άσκηση της αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής. Η γεωστρατηγική της θέση προσέλκυσε το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων που είχαν συμφέροντα στην Ν. Ευρώπη, στα Βαλκάνια και στη Μ. Ανατολή. Βασικοί παράγοντες της ελληνικής αμυντικής πολιτικής αποτέλεσαν οι παρακάτω γεωγραφικοί λόγοι. Πρώτον η Ελλάδα είναι χώρα με εκτεταμένα σύνορα καθώς και μ' ένα μεγάλο αριθμό νησιών που την υποχρεώνουν να διατηρεί ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, τόσο χερσαίες και ναυτικές όσο και εναέριας. Δεύτερον επειδή η Ελλάδα συνορεύει από την ξηρά με πολλά κράτη είναι υποχρεωμένη να επιδιώκει την διατήρηση φιλικών σχέσεων με αυτά, πράγμα που προϋποθέτει μια ευέλικτη και συγκροτημένη αμυντική πολιτική. Ιδιαίτερη είναι η αμυντική της προστασία έναντι της Τουρκίας, όπου τα σύνορα χαρακτηρίζονται για την εγγύτητα των ελληνικών νησιών με τις μικρασιατικές ακτές. Η Ελλάδα είναι νησιωτικό κράτος. Τα νησιά της όμως είναι διασκορπισμένα και σε πολλές περιπτώσεις απομακρυσμένα από την ηπειρωτική χώρα. Γεγονός το οποίο το λαμβάνει σοβαρά υπόψη στη διαμόρφωση της αμυντικής πολιτικής, ώστε να επιτυγχάνεται ισορροπία των δυνάμεων της με αυτές που διαμορφώνονται στην Ανατολική Μεσόγειο¹¹.

Η Ελλάδα βρίσκεται στο σημείο σύνδεσης της Ευρώπης με την Μέση Ανατολή και την Βόρεια Αφρική, σημείο το οποίο αποκτά σημαντική γεωστρατηγική θέση στη

¹¹ Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, Κύκλος Σεμιναρίων «Ελληνική εξωτερική πολιτική, θεωρία και πράξη», 2011

μεταπολεμική περίοδο. Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου οι τρεις γειτονικές χώρες, Αλβανία, Γιουγκοσλαβία και Βουλγαρία είχαν περιέλθει στον κομμουνιστικό έλεγχο. Η Ελλάδα στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει τον κομμουνιστικό κίνδυνο προσδέθηκε στο αμυντικό σύστημα της Δύσης. Το 1952, η Ελλάδα εντάσσεται στη συμμαχία του NATO, και το 1953 υπογράφει αμυντική και στρατιωτική συμφωνία με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, γεγονός που καθόρισε σε σημαντικό βαθμό την εγχώρια παραγωγή ασφάλειας¹². Η ιδιαιτερότητα, όμως της Ελλάδας έγκειται στο γεγονός ότι αντιμετωπίζει την απειλή πολέμου από ένα άλλο μέλος του NATO, την Τουρκία. Μάλιστα, ο φόβος της Ελλάδας σε μια ενδεχόμενη τουρκική επίθεση είναι μεγάλος, από τη στιγμή που τόσο το NATO όσο και οι Η.Π.Α. δεν έχουν διατυπώσει ρητά τι στάση θα κρατήσουν στην περίπτωση που μια χώρα της συμμαχίας επιτεθεί σε μια άλλη σύμμαχο - χώρα¹³.

Η απειλή από την Τουρκία αποτέλεσε το κυρίαρχο αμυντικό πρόβλημα της Ελλάδας κυρίως από το 1974 μέχρι σήμερα. Η παρουσία της τουρκικής απειλής τόσο στο Αιγαίο όσο και στο ζήτημα του Κυπριακού είχε ως αποτέλεσμα την υπέρμετρη αύξηση των αμυντικών δαπανών. Ταυτόχρονα, αποτέλεσε τον κύριο άξονα γύρω από τον οποίο οργανώθηκε η ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική. Την δεκαετία του 1960 δύο φορές, το 1964 και το 1967, η κρίση κορυφώθηκε μεταξύ των δύο χωρών¹⁴, φθάνοντας στο αποκορύφωμά της τον Ιούλιο του 1974. Η Τουρκία κατέλαβε το 38% του νησιού και το ένα τρίτο του ελληνικού πληθυσμού αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τις εστίες του¹⁵. Έκτοτε, οι σχέσεις των δύο χωρών βρίσκονταν σε μια διαρκή ένταση, με την Τουρκία να θεωρεί ενοχλητική την ελληνική στρατιωτική παρουσία απέναντι από τις ακτές της, ενώ επεδίωκε την ανατροπή του status quo στο Αιγαίο, είτε αυτό αφορούσε τον εναέριο χώρο και την υφαλοκρηπίδα των ελληνικών νησιών είτε ακόμα και την αναθεώρηση του επιχειρησιακού ελέγχου στο Αιγαίο, μέσα στα πλαίσια του NATO. Από το 1974 και μετά, η Ελλάδα δαπανά μεγάλο μέρος του κρατικού προϋπολογισμού για τον στρατιωτικό εξοπλισμό της¹⁶.

Οι δύο χώρες βρέθηκαν ξανά στα πρόθυρα του πολέμου το καλοκαίρι του 1976, όταν η τουρκική κυβέρνηση έστειλε το ερευνητικό πλοίο «Σισμίκ Ι» να διεξάγει

¹² Την ίδια χρονιά στη συμμαχία του NATO εντάσσεται και η Τουρκία, αν και καμία από τις δύο χώρες δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «βορειοατλαντική». Richard Clogg, «Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας, 1770 – 2000», σελ. 175

¹³ Αντωνάκης Ν., «Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών στην Ελλάδα», σελ. 104

¹⁴ Η πρώτη τουρκική απόβαση αποσοβήθηκε χάρη στην παρέμβαση του Προέδρου των Η.Π.Α., Τζόνσον, και η δεύτερη έληξε με υποχωρήσεις της δικτατορίας. Βερέμης Θ., όπ. Παρ. σελ. 117

¹⁵ Οι συζητήσεις μεταξύ της Ελλάδας – Τουρκίας - Κύπρου για τη λύση του Κυπριακού, μέχρι και το 1981 ήταν αδιέξοδες. Το 1981 οι τουρκικές προτάσεις αποτέλεσαν ένα βήμα για την επίλυση, αλλά όπως είχε δηλώσει και ο Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου, «όταν οι Ελληνοκύπριοι προσπαθούσαν να πλησιάσουν τις θέσεις των Τουρκοκυπρίων αυτοί έκαναν ένα βήμα πίσω». Βερέμης Θ., όπ. παρ. σελ. 137 – 138 και Richard Clogg, όπ. Παρ. σελ. 193 - 195

¹⁶ Βούλγαρης Γ., όπ. παρ. σελ. 114

έρευνα για πετρέλαιο στα αμφισβητούμενα χωρικά ύδατα του Αιγαίου. Ο Α. Παπανδρέου τότε είχε προτείνει τη βύθιση του πλοίου, πράξη που θα είχε οδηγήσει σε σύρραξη, αντίθετα ο Κ. Καραμανλής προτίμησε την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης¹⁷. Η κρίση έληξε με την συμφωνία των πρωθυπουργών των δύο χωρών, Καραμανλή και Ετζεβίτ, στο Μοντρέ να απόσχουν και οι δύο από έρευνες στις αμφισβητούμενες περιοχές της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου¹⁸. Ωστόσο, τον Μάρτιο του 1987 θα ακολουθήσει μια σοβαρότερη κρίση ανάμεσα στις δύο χώρες, με αφορμή ξανά την τουρκική εξαγγελία για έρευνα πετρελαίου στα αμφισβητούμενα χωρικά ύδατα του Αιγαίου. Η κρίση διευθετήθηκε μόνο όταν ο Τούρκος πρωθυπουργός, Τουργκούτ Οζάλ, δήλωσε ότι το τουρκικό ερευνητικό πλοίο θα περιοριζόταν στα τουρκικά ύδατα.

Πριν την κρίση του 1987, είχαν προηγηθεί την δεκαετία του 1980 και άλλες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες, με κυριότερες αυτές του 1983, όταν η τουρκοκυπριακή συνέλευση κήρυξε μονομερώς την ίδρυση της «Ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Βορείας Κύπρου», η οποία έχει αναγνωριστεί μόνο από την Τουρκία. Επίσης, το 1984 όταν τουρκικά πολεμικά πλοία επιτέθηκαν σε ελληνικό αντιτορπιλικό που επιτηρούσε τα ελληνικά χωρικά ύδατα. Η Ελλάδα τότε οδηγήθηκε στην κήρυξη του νέου αμυντικού δόγματος που όριζε την Τουρκία ως την κύρια απειλή της εδαφικής της ακεραιότητας. Και το 1986 που είχε προκληθεί ένα αιματηρό επεισόδιο στον Έβρο, ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους στρατιώτες. Για την αποφυγή παρόμοιων περιστάσεων οι δύο χώρες τον Ιανουάριο του 1988 υπέγραψαν την Συμφωνία του Νταβός, τη «συμφωνία του μη πολέμου» όπως είχε χαρακτηριστεί¹⁹. Η αναθεώρηση της εξωτερικής πολιτικής από τον Α. Παπανδρέου, μετά το 1988, και η εγκατάλειψη της σκληρής πολιτικής απέναντι στην Τουρκία, τη λεγόμενη πολιτική του «μη διαλόγου», δεν θα επιφέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα καθώς οι εντάσεις μεταξύ των δύο χωρών διατηρήθηκαν.

Τον Οκτώβριο του 1989 η Τουρκία άρχισε να τηρεί εκ νέου μια αδιάλλακτη στάση μετά την αρνητική απάντηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας να την δεχτεί ως υποψήφιο μέλος τον Δεκέμβριο του 1989. Παράλληλα, στα Βαλκάνια επικρατούσε αναταραχή μετά την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και τη σύσταση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας καθώς και με την έξαρση του εθνικισμού στην Αλβανία. Το νέο περιβάλλον στα Βαλκάνια χαρακτηριζόταν από αυξημένη αστάθεια και η Ελλάδα κλήθηκε να αντιμετωπίσει εκτός της τουρκικής

¹⁷ Clogg R., όπ. παρ. σελ. 203 - 204

¹⁸ Η υφαλοκρηπίδα αφορά την διευθέτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων στα υποθαλάσσια τμήματα της ανοιχτής θάλασσας, τα οποία ορίζονται από την αλυσίδα των ανατολικών νησιών του Αιγαίου και των δυτικών ακτών της ηπειρωτικής Τουρκίας. Ροζάκης Χ., «Μια απόπειρα σύνθεσης της ελληνοτουρκικής κρίσης», Οικονομία και Κοινωνία, Μάιος 1979, σελ. 48

¹⁹ Βλ. περ. Clogg R., όπ. παρ. σελ. 220

απειλής²⁰ και την κατάσταση που προκλήθηκε από την κατάρρευση των βαλκανικών κομμουνιστικών καθεστώτων, με συνέπεια τις έντονες συζητήσεις για το όνομα με το οποίο θα αναγνωριζόταν διεθνώς η πρώην Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας²¹.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, και συγκεκριμένα από το 1995, οι σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας τόσο με την Γιουγκοσλαβία όσο και με την Αλβανία βελτιώνονται, αντίθετα οι σχέσεις της με την Τουρκία επιδεινώνονται ξανά. Η ανάληψη της πρωθυπουργίας από την κα. Τσιλέρ αποτέλεσε μια νέα περίοδο ελληνοτουρκικής διαμάχης. Αν και το 1995 η ελληνική κυβέρνηση απέσυρε τις αντιρρήσεις της σχετικά με την τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ, οι επανειλημμένες παραβιάσεις του εναέριου χώρου της Ελλάδας δημιούργησαν νέα επεισόδια ανάμεσα στις δύο χώρες²². Η νέα διαμάχη αφορούσε το δικαίωμα της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα από τα έξι στα δώδεκα χωρικά μίλια. Το γεγονός αυτό προκάλεσε αναστάτωση στην Τουρκία καθώς το μεγαλύτερο μέρος του Αιγαίου θα βρισκόταν κάτω από ελληνικό έλεγχο. Οι συζητήσεις για την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων, εντάθηκαν όταν η τουρκική Βουλή εξουσιοδότησε την κυβέρνηση να λάβει κάθε μέτρο, ακόμα και την κήρυξη πολέμου προκειμένου να μην υλοποιηθούν οι βλέψεις της Ελλάδας²³. Η ένταση δεν έληξε, όπως συνέβαινε τις προηγούμενες φορές, αντίθετα κορυφώθηκε στα τέλη του Ιανουαρίου του 1996, όταν πολεμικά πλοία και των δύο χωρών περικύκλωσαν τις βραχονησίδες των Ιμίων με απειλητικό τρόπο. Η πρωθυπουργός Τσιλέρ έθεσε θέμα τουρκικής κυριότητας στα Ίμια και πρόβαλε για ακόμα μια φορά την επωδό του «casus belli» σε οποιαδήποτε διεκδίκηση της Ελλάδας²⁴. Η κρίση έληξε μετά την αμερικανική παρέμβαση του προέδρου των Η.Π.Α., Μπίλ Κλίντον, και η Ελλάδα έδειχνε εθνικά ταπεινωμένη καθώς φάνηκε αδύναμη να υπερασπιστεί τα κυριαρχικά της δικαιώματα²⁵. Η διαφορά της κρίσης που προέκυψε το 1996 σε σχέση με τις προηγούμενες έγκειται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά μετά από είκοσι χρόνια διαμάχης μεταξύ των δύο χωρών, εγείρεται θέμα εδαφικών διεκδικήσεων. Διεκδικήσεις που δεν περιορίζονταν μόνο στα Ίμια, αλλά και σε άλλα

²⁰ Στις αρχές, ωστόσο, της δεκαετίας του 1990 η κυβέρνηση συνασπισμού που προέκυψε στην Τουρκία υπό τον Ντεμιρέλ, φάνηκε ευνοϊκή για επίλυση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Ένδειξη της καλής στάσης αποτέλεσε η κοινή ανακοίνωση Μητσοτάκη – Ντεμιρέλ το 1992 για ένα σύμφωνο φιλίας, καλής γειτονίας και συνεργασίας. Το πνεύμα συνεργασίας δεν θα ευοδωθεί ούτε αυτή τη φορά, αφού από το 1995 ξεκινά μια νέα περίοδος εντάσεων μεταξύ των δύο χωρών. Βερέμης Θ., όπ. παρ. σελ. 161

²¹ Το νέο κρατίδιο διεκδικούσε την αναγνώριση με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας», η Ελλάδα διατηρούσε μια αδιάλλακτη στάση ως προς το όνομα και συγκεκριμένα ως προς τον όρο Μακεδονία, που ήθελε να απουσιάζει από την ονομασία, ώστε να μην αναζωπυρωθεί εκ νέου το μακεδονικό ζήτημα. Βούλγαρης Γ., όπ. παρ. σελ. 136 - 137

²² Οι καταγεγραμμένες παραβιάσεις το 1991 ήταν 240 ενώ το 1995 είχαν αυξηθεί σε 700. Clogg R., όπ. παρ. σελ. 247

²³ Βερέμης Θ., όπ. παρ. σελ. 145 – 147 και 163 - 162

²⁴ Βερέμης Θ., όπ. παρ. σελ. 162

²⁵ Clogg R., όπ. παρ. σελ. 253

ελληνικά εδάφη²⁶. Είναι η περίοδος που θα διατυπωθεί το «δόγμα του ενιαίου αμυντικού χώρου» από τη Θράκη και το Αιγαίο έως την Κύπρο, χωρίς όμως τα πρακτικά αποτελέσματα. Το Κυπριακό ζήτημα, από την άλλη πλευρά, εισέρχεται σε μια νέα φάση επίλυσης, όταν η Κύπρος υποβάλλει αίτηση ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1990. Η προοπτική της ένταξης της Κύπρου στην Ευρώπη αναπτέρωσε τις ελπίδες για επίλυση του Κυπριακού²⁷.

Το 1997, οι σχέσεις των δύο χωρών οδηγούνταν σε εξομάλυνση. Με αμερικανική πρωτοβουλία, ο Τούρκος Πρόεδρος Ντεμιρέλ και ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κ. Σημίτης υπέγραψαν στην Μαδρίτη τον Ιούλιο του 1997 συμφωνία, με την οποία οι δύο χώρες δεσμεύονταν να απόσχουν από ενέργειες που θα έθιγαν τα νόμιμα εδαφικά δικαιώματα της άλλης²⁸. Οι σχέσεις των δύο χωρών φαίνονταν να εξομαλύνονται, η συμμετοχή όμως των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων σε στρατιωτικές ασκήσεις στην Κύπρο θα οδηγήσουν τις σχέσεις των δύο χωρών πάλι σε ένταση. Η Ελλάδα υποστήριζε ότι το αεροσκάφος που μετέφερε τον υπουργό Εθνικής Άμυνας από και προς την Κύπρο παρενοχλήθηκε από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη, τα οποία ήταν πλήρως εξοπλισμένα. Από την άλλη, η τουρκική πλευρά υποστήριζε ότι ελληνικό πλοίο προσπάθησε να εμβολίσει τουρκικό υποβρύχιο²⁹. Ταυτόχρονα η Τουρκία θα υιοθετήσει μια αδιάλλακτη στάση, ιδιαίτερα μετά την απόρριψή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τους όρους που της υποβλήθηκαν προκειμένου να γίνει δεκτή³⁰. Οι σχέσεις των δύο χωρών θα δοκιμαστούν και στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Αρχικά, το 1998 η Τουρκία θα εναντιωθεί όταν η Κυπριακή κυβέρνηση θα θελήσει να αναπτύξει στο νησί τους ρωσικούς πυραύλους S – 300 ενώ δεν θα δεχτεί να αναπτυχθούν οι πύραυλοι ούτε στην Κρήτη. Αλλά και το 1999 η μυστική μεταφορά του Αμπντουλλάχ Οτσαλάν στην Αθήνα, ο οποίος αποτελούσε το αγκάθι στις διαδοχικές τουρκικές κυβερνήσεις, θα αποτελέσει άλλη μια αφορμή για διαμάχη ανάμεσα στις δύο χώρες, κατά την οποία η Άγκυρα θα κατηγορήσει την Αθήνα για υπόθαλψη του Οτσαλάν αλλά και για παροχή στρατιωτικής εκπαίδευσης στους στρατιώτες του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος.³¹

²⁶ Το 1996 είναι η χρονιά που εισάγεται ένας νέος όρος στις διπλωματικές σχέσεις Ελλάδος – Τουρκίας και είναι οι «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει τους ισχυρισμούς της Άγκυρας ότι η κυριαρχία στο Αιγαίο δεν έχει οριστεί με σαφήνεια. Ο τότε Πρόεδρος της Τουρκίας, Ντεμιρέλ, έθεσε υπό αμφισβήτηση 130 νησιά του Αιγαίου. Clogg R., όπ. παρ. σελ. 253

²⁷ Η έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ ξεκίνησαν το 1997 ως αντάλλαγμα στην αλλαγή της αρνητικής στάσης που τηρούσε η Ελλάδα σχετικά με την τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ. Βούλγαρης Γ., όπ. παρ. σελ. 142.

²⁸ Η συμφωνία της Μαδρίτης θεωρήθηκε από πολλούς άλλη μία πρόσκαιρη λύση της ελληνοτουρκικής κρίσης, ενώ άλλοι την θεώρησαν τη βάση πάνω στην οποία θα στηριζόταν ο διάλογος για επίλυση όλων των θεμάτων. Βερέμης Θ., όπ. παρ. σελ. 164 - 166

²⁹ Clogg R., όπ. παρ. σελ. 261 - 262

³⁰ Η Τουρκία για να γίνει δεκτή στην Ε.Ε. όφειλε να αναθεωρήσει τη στάση της απέναντι στην Ελλάδα και να βελτιώσει την κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας, σε σχέση με τα δικαιώματα των πολιτών της Βερέμης Θ., όπ. παρ. σελ. 177

³¹ Clogg R., όπ. παρ. σελ. 263

Οι σχέσεις των δύο χωρών έχουν άμεσο αντίκτυπο και στον πολεμικό – αμυντικό τους εξοπλισμό. Από το 1990 ο ρόλος της Τουρκίας αναβαθμίζεται χάρη στις σχέσεις συμφερόντων που αναπτύσσονται με τις Η.Π.Α. Η σημαντική αναβάθμιση της Τουρκίας είναι γεγονός, και για άλλη μια φορά η ελληνική κυβέρνηση καλείται να αναπροσαρμόσει την αμυντική της πολιτική απέναντι σε μια υπέρ-ενισχυμένη Τουρκία. Παράλληλα τα ζητήματα σχετικά με το Αιγαίο και τη Δυτική Θράκη που υπάρχουν ανάμεσα στις δύο χώρες επιτείνουν πολλές φορές την ένταση ανάμεσά τους αναγκάζοντας και τις δύο πλευρές να προσφεύγουν σε εκτεταμένες προσπάθειες πολεμικών εξοπλισμών, ιδιαίτερα επιβαρυντικών για την εθνική τους οικονομία. Η Ελλάδα, εξ αιτίας του μεγάλου εξοπλιστικού προγράμματος της Τουρκίας, την ακολουθεί σ' ένα υπέρογκο εξοπλιστικό πρόγραμμα. Αποτέλεσμα αυτού, είναι η διόγκωση του κρατικού προϋπολογισμού, η υψηλή συναλλαγματική δαπάνη και η αρνητική επίπτωση στο ισοζύγιο πληρωμών καθώς μεγάλο μέρος του εξοπλιστικού προγράμματος εισάγεται από το εξωτερικό. Οικονομικοί πόροι, λοιπόν, που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη της χώρας και σε άλλους τομείς δαπανήθηκαν σε εξοπλισμούς, γεγονός που οδήγησε με την σειρά του στη διαρκή εξάρτηση της χώρας από τον ξένο παράγοντα τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά.³²

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο τουρκικός στρατός ανακοίνωσε ένα πρόγραμμα κατασκευής 1.700 νέων Τεθωρακισμένων Οχημάτων Μεταφοράς Προσωπικού αμερικανικής σχεδίασης. Η ελληνική κυβέρνηση τότε δέχτηκε γερμανική προσφορά 500 τεθωρακισμένων προκειμένου να διατηρηθεί η ισορροπία στο στρατιωτικό σκέλος³³. Ακόμα και το 1996, όπου η κρίση στο Αιγαίο θα ήταν αφορμή από μόνη της για την εξαγγελία ενός νέου εξοπλιστικού προγράμματος των Ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, το ελληνικό εξοπλιστικό πρόγραμμα ανακοινώθηκε μετά την αναγγελία του τουρκικού εξοπλιστικού προγράμματος, ύψους 130 – 150 δις δολαρίων, με χρόνο υλοποίησης τα 25 – 30 χρόνια. Με δεδομένο ότι η ελληνικές αμυντικές δαπάνες είχαν υποστεί μείωση, το νέο εξοπλιστικό πρόγραμμα της Τουρκίας θα ανέτρεπε την υφιστάμενη ισορροπία στο Αιγαίο³⁴.

Η ισορροπία όμως δεν κινδύνευε μόνο από την περικοπή των οικονομικών πόρων για τα εξοπλιστικά προγράμματα αλλά και από την έλλειψη προγραμματισμού. Η Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 με την πραγματοποίηση της «αγοράς του

³² Το 1987 – 1988 η Ελλάδα καταλάμβανε την πρώτη θέση ανάμεσα στις χώρες του NATO ως προς το ποσοστό των αμυντικών δαπανών, την περίοδο 1989 – 1993 βρισκόταν στην δεύτερη θέση, ενώ το 1994 – 1996 κατέλαβε ξανά την πρώτη θέση, ακολουθούμενη από τις Η.Π.Α. Αντωνάκης Ν., όπ. παρ. σελ., 108

³³ Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, «Αμυντικές Δαπάνες – Αμυντική Βιομηχανία», Επιλογή, Οκτώβριος 1996, σελ. 136

³⁴ Το νέο εξοπλιστικό πρόγραμμα της Ελλάδας ήταν μειωμένο όχι μόνο λόγω περικοπών αλλά και για το λόγο ότι το νέο εξοπλιστικό πρόγραμμα αποτελούσε μεταφορές από τα προηγούμενα που για κάποιους λόγους δεν είχαν ικανοποιηθεί. Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, «Νέο εξοπλιστικό πρόγραμμα», Επιλογή, Δεκέμβριος 1996, σελ. 32

αιώνα» έδρασε χωρίς προγραμματισμό και χωρίς τα αναμενόμενα οφέλη για την ελληνική αμυντική βιομηχανία. Η Τουρκία αντίθετα ανακοίνωσε ένα μακροχρόνιο εξοπλιστικό πρόγραμμα, το οποίο τηρεί με ακρίβεια, ενώ ταυτόχρονα έχει αξιοποιήσει πλήρως τα οφέλη από τις συμφωνίες, εγκαθιστώντας εγχώριες γραμμές παραγωγής³⁵. Η Τουρκική αεροπορία είχε καταφέρει στις αρχές της δεκαετίας του 1990 να διαθέτει δύο φορές πιο σύγχρονα μαχητικά από ότι η ελληνική πολεμική αεροπορία και η κατάσταση θα γινόταν χειρότερη στο τέλος του αιώνα³⁶. Η «αγορά του αιώνα» το 1985 θα μπορούσε να είχε βοηθήσει τη χώρα ώστε να στηρίζεται στις δικές της παραγωγικές δυνάμεις. Η διάσπαση αλλά και η μείωση της αγοράς από 160 μαχητικά αεροσκάφη σε 80 στέρησε από την Ελλάδα την σύσταση γραμμής παραγωγής. Η Ελλάδα δεν προχώρησε εκ νέου σε μια προσπάθεια ανασυγκρότησης της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας. Μετά την πρώτη αγορά του αιώνα, πραγματοποιήθηκε μία ακόμα την περίοδο 1991 – 1992 που αφορούσε 40 μαχητικά F – 16, στην οποία η διαδικασία υλοποίησης θα γινόταν το 1997. Ωστόσο, η Ελλάδα φαίνεται να υστερεί τόσο σε αριθμητική δύναμη, όσο και σε άποψη ποιότητας καθώς η απόκτηση ενός μαχητικού «τέταρτης γενιάς» θα ισοσκελίζε τις ελληνικές αδυναμίες αλλά απορρίφθηκε από τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, λόγω κόστους³⁷.

Η Ευρώπη διανύει μια περίοδο ύφεσης με σημαντική μείωση των δαπανών, γεγονός που επηρεάζει την χρηματοδότηση των ελληνικών αμυντικών δαπανών. Η Ελλάδα, ωστόσο, εκτός από τα δημοσιονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει θα πρέπει να λάβει υπόψη της την ρευστή κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή της Μεσογείου και των Βαλκανίων. Η μεγάλη αμυντική, ποσοτική και ποιοτική, δύναμη της Τουρκίας όπως και οι συνεχείς παραβιάσεις του ελλαδικού χώρου καθιστούν την Τουρκία έναν πραγματικό κίνδυνο, τον οποίο η Ελλάδα πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει.

³⁵ Η Τουρκία, όχι μόνο εφοδίασε τον αεροπορικό της στόλο με αεροσκάφη «τρίτης γενιάς», αλλά εκπόνησε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα ανανέωσης των μαχητικών της, που περιλάμβανε το 1989 την απόκτηση 320 νέων αεροσκαφών τύπου F – 16, παράλληλα συμφώνησε με την αμερικανική εταιρεία General Dynamics για την τοπική συναρμολόγηση, ιδρύοντας την εγχώρια βιομηχανία TAI/ TUSAS, η οποία την περίοδο 1989 – 1995 είχε συναρμολογήσει 152 αεροσκάφη. Καραϊσηφίδης Φαίδωνας, «Ενόψει μιας νέας αγοράς του αιώνα», Επιλογή, Απρίλιος 1997, σελ. 32

³⁶ Καραϊσηφίδης Φαίδωνας, « Χάνουμε την μάχη στον αέρα;», Επιλογή, Νοέμβριος 1997, σελ. 45

³⁷ Καραϊσηφίδης Φαίδωνας, «Ενόψει μιας νέας αγοράς του αιώνα», Επιλογή, Απρίλιος 1997, σελ. 35

Κεφάλαιο 2.

Αμυντικές Δαπάνες και Αντισταθμιστικά Οφέλη.

2.1. ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

2.1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Η διαδικασία παραγωγής ενός αγαθού για την εθνική άμυνα της χώρας, στο βαθμό που απαιτεί μέρος των περιορισμένων πόρων που έχει η χώρα στη διάθεσή της, αποτελεί οικονομικό πρόβλημα επιλογής. Τόσο η ποιότητα, όσο και η ποσότητα του παραγόμενου αγαθού, της ασφάλειας, καθορίζονται από την ποσότητα των οικονομικών πόρων που έχει στη διάθεση του το κράτος, τι ποσοστό αυτών κρίνεται επιθυμητό να διατεθεί για τις ανάγκες της άμυνας και τέλος από το πόσο παραγωγικά χρησιμοποιούνται οι διατεθειμένοι πόροι για την άμυνα³⁸.

Οι αμυντικές δαπάνες είναι δύσκολο να υπολογιστούν. Η δυσκολία που ανακύπτει οφείλεται πρώτον στους πολλούς και διάφορους ορισμούς που δίνονται και δεύτερον στα ελλιπή στοιχεία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας³⁹. Οι αμυντικές δαπάνες αναφέρονται στο κόστος διατήρησης, συντήρησης και διαχείρισης όλου του έμψυχου και άψυχου υλικού που προορίζεται για την παραγωγή της εθνικής άμυνας και ασφάλειας τόσο σε περίοδο ειρήνης όσο και πολέμου⁴⁰. Από πολλές χώρες υιοθετείται ο διεθνής ορισμός της Διεύθυνσης Οικονομικών του NATO σύμφωνα με τον οποίο: «Ως αμυντικές δαπάνες ορίζονται οι δαπάνες στις οποίες προβαίνουν οι εθνικές κυβερνήσεις, προκειμένου να καλύψουν το κόστος συντήρησης των ενόπλων δυνάμεων. Οι δαπάνες που περιλαμβάνονται στον ορισμό χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες, τα λειτουργικά έξοδα, τα έξοδα για προμήθειες και παραγωγή εξοπλισμών, τα έξοδα για έρευνα και τις λοιπές δαπάνες⁴¹.

2.1.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΕΡΙ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Η εθνική άμυνα και ασφάλεια του κράτους από εξωτερικές απειλές, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα δημόσιου – κοινωνικού αγαθού από το οποίο δεν αποκλείεται κανένας και ισχύει η αρχή της από κοινού κατανάλωσης. Με την οργάνωση των κοινωνιών σε κράτη, τις υπηρεσίες και την οργάνωση της άμυνας αναλαμβάνει ο δημόσιος τομέας. Οι πολίτες συμμετέχουν έμμεσα, μέσω της φορολογίας, και άμεσα, μέσω της υποχρεωτικής θητείας στην ενίσχυση των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας.

³⁸ Μοσχόβης Γεώργιος, Θέματα Πολιτικής και Άμυνας, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, , Αθήνα, Φεβρουάριος 2000, σελ. 17

³⁹ Πολλοί οργανισμοί για τον υπολογισμό των αμυντικών δαπανών χρησιμοποιούν στοιχεία από τους εθνικούς λογαριασμούς των κρατών σε συνδυασμό με στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών.

⁴⁰ Θέματα πολιτικής και άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 18

⁴¹ Θέματα πολιτικής και άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 19 - 20

Οι αμυντικές δαπάνες απασχόλησαν τους κυριότερους εκπροσώπους της κλασικής, νεοκλασικής, κεϋνσιανής και μαρξιστικής σκέψης. Ο κυριότερος εκπρόσωπος της κλασικής οικονομικής σκέψης, ο Adam Smith, θεωρεί ότι η άμυνα και η προστασία της κοινωνίας από εξωτερικές απειλές είναι η κυριότερη υποχρέωση του ηγεμόνα, και μεταγενέστερα του κράτους⁴². Ένας ακόμη κλασικός οικονομολόγος, ο David Ricardo, εστίασε κυρίως στον δανεισμό και τη φορολογία, τα οποία αποτελούν πηγές χρηματοδότησης των αμυντικών δαπανών. Οι απόψεις των εκπροσώπων της νεοκλασικής σχολής δεν παρεκκλίνουν από αυτές των κλασικών, καθώς υποστηρίζουν ότι το ταξικώς ουδέτερο και αντιπροσωπευτικό κράτος υποχρεούται να υπερασπίζεται τα σαφώς καθορισμένα εθνικά συμφέροντα και την εύρυθμη λειτουργία του κράτους από υπαρκτές ή όχι, εξωτερικές και εσωτερικές απειλές⁴³.

Ο Γερμανός ιστορικός Sombart⁴⁴ υποστήριξε ότι οι πολεμικές προετοιμασίες υποκίνησαν αλλά και προήγαγαν την μεγάλη κλίμακος βιομηχανοποίηση και ως εκ τούτου συνέβαλλαν στην ανάπτυξη του σύγχρονου καπιταλισμού. Για την τεκμηρίωση της άποψής του, επικαλείται τα παραδείγματα της Γερμανίας και της Ιαπωνίας την δεκαετία του τριάντα, δυο χώρες που στήριξαν την έξοδό τους από την οικονομική κρίση, του 1929, στις δαπάνες εξοπλισμών και στην ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας. Τα νέα οπλικά συστήματα, προάγουν την έρευνα και την ανάπτυξη, απαιτούν την οργάνωση της παραγωγής σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, ενώ με την χρήση των διαφόρων μετάλλων, συγκροτούν και προάγουν και τον κλάδο της μεταλλουργίας.

Η μαρξιστική σκέψη προσεγγίζει τις αμυντικές δαπάνες από μια διαφορετική οπτική, πιο συγκεκριμένα από την θεωρία της επικράτησης του ισχυρού. Σύμφωνα με τον Engels «ο στρατός και το ναυτικό αποτελούν την ισχύ ενός κράτους, η διατήρηση των οποίων έχει ιδιαίτερα υψηλό κόστος». Η ισχύς τους όμως δεν παράγει πλούτο. Η ισχύς τους εξαρτάται από τους οικονομικούς πόρους που παρέχονται για εφόδια και εξοπλισμούς. Οι νίκες του εκάστοτε στρατού οφείλονται στην εφεύρεση καλύτερων όπλων και στην εκπαίδευση των στρατιωτών. Η παραγωγή όμως προηγμένων όπλων εξαρτάται από το σύνολο της ανάπτυξης της παραγωγής. Επομένως, χώρες με οικονομική και βιομηχανική ισχύ, χαρακτηρίζονται και από στρατιωτική υπεροχή. Με άλλα λόγια, μια βιομηχανικά ισχυρή χώρα, η οποία έχει στην κατοχή της τα καλύτερα στρατιωτικά μέσα θα υπερισχύσει σ' έναν πόλεμο με μια χώρα, οικονομικά ασθενέστερη και βιομηχανικά καθυστερημένη⁴⁵.

2.1.3 ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Η μόνιμη εξ ανατολών απειλή που αντιμετωπίζει η Ελλάδα την αναγκάζει να προμηθεύεται μεγάλες ποσότητες αμυντικού υλικού και να διατηρεί πολυπληθείς ένοπλες δυνάμεις, πολλές φορές μάλιστα δυσανάλογες προς τις οικονομικές της δυνατότητες. Ιδιαίτερα μετά από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, το 1974, η

⁴² Θέματα πολιτικής και άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 12

⁴³ Κόλλιας Χρήστος, Η πολιτική οικονομία της άμυνας, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 110 – 113.

⁴⁴ Κόλλιας Χ. όπ. Παρ. σελ. 121.

⁴⁵ Κόλλιας Χ., όπ. Παρ. σελ. 125 - 126

Ελλάδα έχει επιδοθεί σε έναν αγώνα στρατιωτικών εξοπλισμών, με στόχο την αντιμετώπιση της απειλής κατά της εθνικής της κυριαρχίας. Η Ελλάδα δαπανά για την άμυνά της ποσά που υπερβαίνουν κατά πολύ σαν ποσοστό του ΑΕΠ τις δαπάνες άλλων χωρών του ΝΑΤΟ⁴⁶. Για το 1999, ο τελικός εγκεκριμένος προϋπολογισμός παρουσιάζει μια αύξηση κατά 4,6% σε σχέση με το 1998, ενώ το συνολικό μέγεθος αντιστοιχεί στο 8,14% του συνολικού τακτικού κρατικού προϋπολογισμού. Ωστόσο, από το σύνολο των δαπανών που διατίθενται για την άμυνα μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 30% αποτελεί αναπτυξιακές δαπάνες, δηλαδή αγορά οπλικών συστημάτων, το υπόλοιπο 70% καλύπτει αμοιβές προσωπικού και λειτουργικές δαπάνες⁴⁷.

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν είχε ποτέ το προνόμιο της πρώτης επίθεσης, η πολιτική της είναι αμυντική και αποτρεπτική. Έτσι, οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας είναι αποτέλεσμα των εξοπλισμών που πραγματοποιεί η Τουρκία. Χαρακτηριστική περίπτωση αυτής της πολιτικής, των ελληνικών αμυντικών εξοπλισμών και δαπανών, αποτελεί η αγορά των μαχητικών αεροσκαφών το 1985, καθώς και η αγορά των εκατό περίπου γερμανικών αρμάτων Λεοπάρντ το 1980⁴⁸. Παρακάτω δίνεται μια συγκριτική εικόνα των αμυντικών δαπανών Ελλάδος – Τουρκίας.

Πίνακας 2.1. ΤΟ ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ, 1980 – 2012

Πίνακας 2.1.1 Ετήσιες στρατιωτικές δαπάνες Ελλάδος – Τουρκίας, 1980 – 2012

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ (1980 – 1995)					
ΕΤΗ	1980- 1984	1985- 1989	1990- 1993	1994	1995
ΕΛΛΑΔΑ	3.820	4.028	3.763	3.778	3.893
ΤΟΥΡΚΙΑ	3.765	4.212	5.720	6.173	6.379

Πηγή: Τα ποσά μέχρι το 1995 αντλήθηκαν από Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, *Αμυντικές Δαπάνες – Αμυντική Βιομηχανία*, σελ. 128. Οι ετήσιες στρατιωτικές δαπάνες της περιόδου 1980 – 1995 είναι σε εκατ. δολάρια, σταθερές τιμές και ισοτιμίες 1990.

Ετήσιες στρατιωτικές δαπάνες Ελλάδος – Τουρκίας (σε εκατ. ευρώ) (1996 – 2012)												
ΕΤΗ	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007

⁴⁶ Η Ελλάδα ως μέλος του ΝΑΤΟ, από το 1952, αντιμετωπίζει την ιδιαιτερότητα να υφίσταται απειλή από ένα άλλο μέλος της συμμαχίας, την Τουρκία. Η απειλή είναι εμφανής εφόσον η Βορειοατλαντική Συμμαχία διατείνεται ότι θα παρέχει προστασία στην Ελλάδα έναντι κινδύνου από χώρες του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας, όχι όμως και απέναντι στο κίνδυνο που αντιμετωπίζει από την Τουρκία. Αντωνάκης Ν., *Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών*, σελ. 104

⁴⁷ Σεβδαλής Γ., *Τα αντισταθμιστικά ωφέληματα στην ελληνική βιομηχανία*, σελ. 211.

⁴⁸ Η αγορά αυτή από ελληνικής πλευράς ήταν αποτέλεσμα της δωρεάς της Γερμανίας προς την Τουρκία εκατό αρμάτων ίδιου τύπου. Στάθης Θ., *Η εθνική άμυνα*, σελ. 65

ΕΛΛΑΔΑ	3.259	3.665	4.184	4.496	4.895	4.948	5.030	4.462	5.048	5.652	6.064	6.235
ΤΟΥΡΚΙΑ	5.929	6.884	7.793	9.319	10.870	8.022	9.475	9.102	8.761	9.679	10.363	11.007
Ετήσιες στρατιωτικές δαπάνες Ελλάδος – Τουρκίας (σε εκατ. ευρώ)												
ΕΤΗ	2008	2009	2010	2011	2012							
ΕΛΛΑΔΑ	7.219	7.660	6.164	5.128	4.604							
ΤΟΥΡΚΙΑ	11.547	11.573	13.360	12.309	14.058							

Πηγή: SIPRI, www.sipri.org. Οι στρατιωτικές δαπάνες της περιόδου 1996 – 2012 είναι σε τρέχουσες τιμές (εκ. ευρώ). Τα αρχικά Τουρκικά στοιχεία ήταν σε Τουρκικές λίρες και έχουν μετατραπεί σε ευρώ με βάση τον ετήσιο μέσο όρο της ισοτιμίας λίρας-ευρώ που παρέχεται από την Ameco Database της Eurostat.

Πίνακας 2.1.2 Στρατιωτικές δαπάνες Ελλάδος – Τουρκίας ως ποσοστό του ΑΕΠ, 1980 – 2012

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ					
ΕΤΗ	1980-1984	1985-1989	1990-1993	1994	1995
ΕΛΛΑΔΑ	6,6	6,3	5,6	5,5	5,6
ΤΟΥΡΚΙΑ	4,8	4,3	4,9	5	4,9
ΝΑΤΟ	3,5	3,2	2,7	2,4	2,3

Πηγή: Οι στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του Α.Ε.Π. το διάστημα 1980 – 1995 αντλήθηκαν από Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, Αμυντικές Δαπάνες – Αμυντική Βιομηχανία, σελ. 128.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ												
ΕΤΗ	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ΕΛΛΑΔΑ	3,3	3,4	3,5	3,6	3,6	3,4	3,2	2,6	2,7	2,9	2,9	2,8
ΤΟΥΡΚΙΑ	4,1	4,1	3,2	3,9	3,7	3,6	3,8	3,3	2,7	2,5	2,4	2,3
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ												
ΕΤΗ	2008	2009	2010	2011	2012							
ΕΛΛΑΔΑ	3,0	3,3	2,7	2,4	2,3							
ΤΟΥΡΚΙΑ	2,3	2,6	2,4	2,2	2,3							

Τα στοιχεία της περιόδου 1996 – 2012 αντλήθηκαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση www.data.worldbank.org

Πίνακας 2.1.3 Ετήσιες δαπάνες εξοπλισμών Ελλάδος – Τουρκίας, 1980 - 1995⁴⁹

ΕΤΗΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ (σε εκατ. δολάρια, σταθερές τιμές 1990)						
ΕΤΗ	1980- 1984	1985- 1989	1990- 1993	1994	1995	1996
ΕΛΛΑΔΑ	665	743	845	922	771	
ΤΟΥΡΚΙΑ	343	776	1.295	2.173	2.405	

Πηγή: Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, *Αμυντικές Δαπάνες – Αμυντική Βιομηχανία*, σελ. 128

Όπως προκύπτει από τον πίνακα, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η Ελλάδα υπερείχε σε δαπάνες έναντι των τουρκικών. Από το 1990, όμως που η Τουρκία άρχισε να εφαρμόζει μακροπρόθεσμα εξοπλιστικά προγράμματα, η εικόνα αντιστράφηκε, με την Τουρκία να προηγείται στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς και την Ελλάδα να ακολουθεί. Το 1985 οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδος ήταν της τάξης των 2,33 δις δολ., ενώ της Τουρκίας 1,69 δις δολ., ενώ το 1993 τα αντίστοιχα ποσά ήταν 4,1 και 7,1 δις δολ. (σε τρέχουσες τιμές)⁵⁰.

Η κάλυψη των αμυντικών αναγκών της Ελλάδας γίνεται από εθνικούς πόρους και από δωρεές μεταχειρισμένου υλικού, στο πλαίσιο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Τέτοια περίπτωση είναι το υλικό που δίνεται προς χώρες – μέλη του ΝΑΤΟ (Ελλάδα – Τουρκία – Πορτογαλία), από Η.Π.Α., Γερμανία, Καναδά κ.ά. βάσει κάποιων αναλογιών. Στην περίπτωση της Ελλάδος και της Τουρκίας ισχύει η αναλογία 7:10. Είναι μια αναλογία που αφορά τις ποσότητες του προσφερόμενου αμυντικού υλικού από τις Η.Π.Α. προς τις δύο χώρες, για την κάλυψη των αμυντικών αναγκών εξασφαλίζοντας παράλληλα την αμυντική ισορροπία μεταξύ τους⁵¹. Εκτός από μεταχειρισμένο υλικό προσφέρεται και οικονομική βοήθεια υπό μορφή δωρεάς, κυρίως από τις Η.Π.Α., με την προϋπόθεση ότι αυτή η βοήθεια θα χρησιμοποιηθεί για αγορά εξοπλιστικού υλικού από την χώρα που προσφέρει την οικονομική βοήθεια. Ενώ ένας ακόμη τρόπος κάλυψης των αμυντικών δαπανών της Ελλάδας αποτελούν και τα δάνεια FMS⁵² που χορηγούν οι Η.Π.Α., σε χώρες όπου διατηρούν στρατιωτικές βάσεις⁵³.

⁴⁹ Οι ετήσιες δαπάνες εξοπλισμών αφορούν μια υποκατηγορία των ετήσιων στρατιωτικών δαπανών, οι οποίες εκτός από τους εξοπλισμούς περιλαμβάνουν τις λοιπές λειτουργικές δαπάνες και το προσωπικό.

⁵⁰ Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, όπ. Παρ. σελ. 128

⁵¹ Δεν είναι λίγες οι φορές που η αναλογία αυτή έχει καταστρατηγηθεί με την παροχή καλύτερου αμυντικού υλικού στην Τουρκία, από πλευράς κατάστασης, αλλά και από άποψη παροχής οικονομικής βοήθειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το οικονομικό έτος 1988, όπου η αμερικανική κυβέρνηση πρότεινε 435 εκατ. δολ. για την Ελλάδα και 785 εκατ. δολ. για την Τουρκία ανατρέποντας την αναλογία από 7:10 σε 5,6:10. Βλ. Ελληνικό Ινστιτούτο Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π.) Η διασφάλιση της ποσοτικής και ποιοτικής αναλογίας 7:10, στην χορήγηση αμερικανικής βοήθειας, Αθήνα 1988, σελ. 7)

⁵² FMS = Foreign Military Sales. Πρόκειται για προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας από τις Η.Π.Α. προς την Ελλάδα και την Τουρκία. Τα συγκεκριμένα προγράμματα συνδέονται με πιστώσεις υπό μορφή δωρεάς ή χαμηλότοκου δανείου, το οποίο συνοδεύεται από ευνοϊκούς όρους αποπληρωμής. Μέσω των πιστώσεων η χώρα αγοράζει καινούριο ή μεταχειρισμένο αμυντικό υλικό. Η εφαρμογή του προγράμματος ξεκίνησε την δεκαετία του 1970. Ωστόσο, οι Η.Π.Α. κατηγορήθηκαν ότι ευνοούν

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω η χώρα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εξωτερική χρηματοδότηση για την κάλυψη των αμυντικών της δαπανών. Η απουσία μακροπρόθεσμου προγραμματισμού και διοχέτευσης κονδυλίων σε προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης καθήλωσαν την προσπάθεια ανάπτυξης της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας και την μείωση της εξάρτησης της από το εξωτερικό. Η Ελλάδα αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες χώρες – εισαγωγείς αμυντικού υλικού, με μεγάλη εκροή συναλλάγματος και κατά συνέπεια την αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού της ισοζυγίου⁵⁴.

Η χρηματοδότηση του αμυντικού τομέα, με τεράστια κονδύλια, έχει επιφέρει σημαντικό βάρος στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας και κρατά σε χαμηλό επίπεδο τις δαπάνες για τις υπόλοιπες υπηρεσίες της χώρας, κοινωνικές παροχές, υγεία, παιδεία. Όπως προκύπτει από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του NATO η Ελλάδα την δεκαετία του 1980 καταλάμβανε την πρώτη θέση, σχεδόν κάθε χρόνο, ανάμεσα στις χώρες – μέλη του NATO ως προς το ποσοστό των αμυντικών δαπανών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Το ποσοστό των αμυντικών δαπανών κυμάνθηκε μεταξύ του 5,7% έως 7,1%⁵⁵.

Εξετάζοντας τα ποσά που δαπανώνται για τον αμυντικό εξοπλισμό της Ελλάδας, φαίνεται ότι μπορούν να διαχωριστούν σε δυο περιόδους, αυτήν πριν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και αυτήν μετά. Όπως προκύπτει και από τον πίνακα 2.2, στον οποίο εμφανίζονται οι αμυντικές δαπάνες πριν και μετά το 1974, οι δαπάνες για την άμυνα παρουσιάζουν μια απότομη αύξηση την περίοδο 1973 – 1975 που οι ελληνοτουρκικές διαφορές βρίσκονται σε ένταση και σταθεροποιούνται (σε σταθερές τιμές) στις δεκαετίες 1980 – 1990⁵⁶.

Πίνακας 2.2.

	ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	
	ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ (σε εκατ. δρχ.)	ΣΕ ΣΤΑΘΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ (σε εκατ. δρχ.)
1969	12.524	13.177
1970	13.836	13.836
1971	14.893	14.261
1972	16.703	15.215
1973	19.385	15.627
1974	31.796	20.402

την επεκτατική πολιτική της Τουρκίας, μέσω της προμήθειας περισσότερου και ποιοτικά ανώτερου αμυντικού υλικού και ότι αναγκάζουν την Ελλάδα να δαπανά ακόμα μεγαλύτερα κονδύλια για την εθνική άμυνα. Βλ. περ. Στάθης Θ., όπ. παρ. σελ. 66 - 73

⁵³ Βλ. περ. Στάθης Θ. όπ. Παρ. σελ. 62

⁵⁴ Το 1992 – 1996 κατείχε την έβδομη θέση στον κόσμο, ως προς την αξία των εισαγόμενων συμβατικών οπλικών συστημάτων. Αντωνάκης Ν., Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών, σελ. 109

⁵⁵ Την ίδια περίοδο οι δαπάνες για την εκπαίδευση αντιπροσώπευαν το 2,5% του ΑΕΠ, για την Υγεία το 2%, για την Πρόνοια το 0,2%. Αντωνάκης Ν., Επιδράσεις των αμυντικών δαπανών στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, Επιλογή, 1990, σελ. 34

⁵⁶ Βλ. περ. Αντωνάκης, Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών, σελ. 114

1975	45.422	24.985
1976	52.357	24.825
1977	65.808	26.863
1978	76.106	26.718
1979	91.510	26.959
1980	100.000	24.617
1981	135.082	26.990
1982	166.444	26.607
1983	195.700	26.144
1984	254.500	26.362
1985	289.940	25.329
1986	319.955	24.471
1987	367.575	24.714
1988	444.130	25.285
1989	469.840	23.234
1990	561.410	22.935
1991	629.282	23.088
1992	751.837	24.310
1993	830.000	24.755

2.1.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι συνεχείς αμφισβητήσεις και παραβιάσεις από την Τουρκία, όσον αφορά την Κύπρο, τον εναέριο χώρο του Αιγαίου και την υφαλοκρηπίδα, σε μια προσπάθεια μεταβολής του status quo στην νοτιοανατολική πτέρυγα της Μεσογείου, όπως έχει οριστεί με τις Συνθήκες της Λοζάνης (1923), του Montreux (1936) και του Παρισιού (1947) έχει οδηγήσει την Ελλάδα σε μια αύξηση των σχετικών κονδυλίων για να αντιμετωπίσει τις φιλοδοξίες της Τουρκίας. Ωστόσο, η διόγκωση του Κρατικού Προϋπολογισμού επιφέρει οικονομικά προβλήματα, με αποτέλεσμα ο μακροχρόνιος αμυντικός σχεδιασμός και προγραμματισμός να προβάλλει αναγκαίος. Η αμυντική θωράκιση της χώρας συνίστατο στην συντονισμένη ανάπτυξη της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, απαλλαγμένη από το στενό δημόσιο τομέα και την εκπλήρωση κομματικών επιδιώξεων, ενώ η σύναψη πολιτικών συμμαχιών και άλλες μορφές διπλωματικού χαρακτήρα, συμβάλλουν στην ποιοτική αναβάθμιση του στρατηγικού χαρακτήρα των ενόπλων δυνάμεων, χωρίς την αύξηση των χρηματοοικονομικών δαπανών.

2.2. ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΑ ΩΦΕΛΗΜΑΤΑ (ΑΩ)

2.2.1 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΩΝ ΩΦΕΛΗΜΑΤΩΝ

Με τον όρο «Αντισταθμιστικά οφέλη⁵⁷» ορίζεται το σύνολο των ανταποδοτικών πράξεων που πραγματοποιούνται από τον προμηθευτή, ως αντιστάθμιση μιας συγκεκριμένης προμήθειας των ενόπλων δυνάμεων⁵⁸. Συνήθως τα ΑΩ σχετίζονται με μεγάλες κρατικές προμήθειες κυρίως στον τομέα της άμυνας⁵⁹, όπου ο προμηθευτής είναι συνήθως μια μεγάλη επιχείρηση του εξωτερικού. Σε τέτοιου είδους συμφωνίες, ο αγοραστής, δηλαδή το δημόσιο, ζητάει από τους υποψήφιους προμηθευτές να υποβάλλουν, μαζί με το κύριο μέρος της προσφοράς, προσφορές αντισταθμιστικών ωφελημάτων, με τις οποίες οι προμηθευτές εξασφαλίζουν πρόσθετα οικονομικά οφέλη στον αγοραστή. Τα Αντισταθμιστικά Οφέλη μπορεί να έχουν την μορφή:

- Είτε της εγχώριας παραγωγής, ολικής ή μερικής, οπλικών συστημάτων που έχουν σχεδιαστεί στο εξωτερικό (άμεση αντιστάθμιση). Αυτή η μορφή περιλαμβάνει την συμπαραγωγή (co – production), την κατανομή της εργασίας (work – sharing) και την παραγωγή με άδεια εκμετάλλευσης (licensed production).
- Είτε λοιπών ανταποδοτικών πράξεων (έμμεση αντιστάθμιση), όπως η εκτέλεση επενδυτικών προγραμμάτων, η μεταφορά τεχνολογίας, η προώθηση των αγροτικών - βιομηχανικών εξαγωγών και η ανάπτυξη του τουρισμού⁶⁰.

2.2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΙΣΧΥΟΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΑΩ

Το 1961, οι Η.Π.Α. υπήρξε η πρώτη χώρα που υπέγραψε μία από τις πρώτες περιπτώσεις Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων⁶¹. Σε ένα διεθνές, οικονομικά ανταγωνιστικό περιβάλλον, τα αντισταθμιστικά οφέλη αποτέλεσαν την διέξοδο της

⁵⁷ Το 1986 αμερικανική ομάδα εργασίας διατύπωσε τον εξής ορισμός για τα ΑΩ: «Τα ΑΩ είναι πρακτικές βιομηχανικών αντισταθμισμάτων που είναι προ απαίτηση για την προμήθεια είτε σε διακυβερνητικό επίπεδο, είτε μέσω εμπορικών συναλλαγών αμυντικών προϊόντων ή αμυντικών υπηρεσιών, όπως προδιαγράφεται στις διεθνώς κυκλοφορούσες Αμυντικές Προδιαγραφές». Σεβδαλής Γιάννης, Τα αντισταθμιστικά ωφελήματα στην ελληνική Αμυντική Βιομηχανία, εκδ. Παπαζήση, σελ. 170

⁵⁸ Προεδρικό Διάταγμα 284/89 Περί προμηθειών των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων.

⁵⁹ Για την υποβολή αντισταθμιστικών ωφελημάτων, η προμήθεια πρέπει να υπερβαίνει τα 250 εκατ. δρχ. (800.000 ευρώ) σε περιπτώσεις **πολυετών** συμβάσεων, ενώ σε συμβάσεις προμήθειας το ύψους του συναλλαγματικού μέρους πρέπει να ανέρχεται σε 400.000.000 δρχ. (1.200.000 ευρώ). Αντωνάκης Νίκος, Εφαρμογές Οικονομικών της άμυνας στην Ελληνική Οικονομία, εκδ. Παπαζήση, σελ. 309 και Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 203 - 204

⁶⁰ Αντωνάκης Νικόλαος, Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών στην Ελλάδα, θεωρητική και οικονομετρική διερεύνηση, σελ. 198

⁶¹ Η συμφωνία πραγματοποιήθηκε μεταξύ Αμερικής και Γερμανίας. Η πρώτη ζήτησε από την Γερμανία, σε αντιστάθμισμα της παραμονής των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ στο γερμανικό έδαφος, να αγοράσει αμερικανικά προϊόντα, αντίστοιχα προς το 80% του κόστους παραμονής του αμερικανικού στρατού στη Γερμανία. Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 171

φθίνουσας παγκόσμιας αγοράς αμυντικού υλικού. Οι χώρες κατασκευαστές αμυντικού υλικού, μέσω των ΑΩ, δέχονται να προμηθεύσουν αμυντικό εξοπλισμό, που παράγεται τοπικά ή επιτρέπουν στον αγοραστή να κατασκευάσει μέρη με άδεια κατασκευής. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η τυποποίηση του στρατιωτικού εξοπλισμού, ενισχύεται η απασχόληση στο εσωτερικό, κυρίως των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, προωθείται η ανάπτυξη της βιομηχανίας σε συγκεκριμένους τομείς και φυσικά μειώνεται το βάρος στο εξωτερικό ισοζύγιο της αγοράστριας χώρας. Σύμφωνα με έρευνες, οι συμφωνίες ΑΩ δεν παρουσιάζουν σημαντική ποσοστιαία μεταβολή τα τελευταία είκοσι χρόνια, ωστόσο έχει αυξηθεί ο αριθμός των χωρών που έχουν επίσημη πολιτική ΑΩ⁶². Παρ' όλα αυτά, το γεγονός ότι κάθε χώρα ακολουθεί το δικό της σύστημα εφαρμογής ΑΩ, εμποδίζει την τυποποίηση των ΑΩ σε παγκόσμιο επίπεδο⁶³.

Όσον αφορά την ελληνική περίπτωση, οι προμήθειες που είχαν πραγματοποιηθεί από τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις μέχρι το 1980 δεν προέβλεπαν αντισταθμιστικά. Ωστόσο ακόμα και σήμερα Νομοθετικό πλαίσιο για την Σύναψη Συμφωνιών ΑΩ, δεν υπάρχει⁶⁴. Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες, οι οποίες καθορίζουν το πλαίσιο σύναψης και υλοποίησης Συμβάσεων ΑΩ, είναι εγκύκλιοι, το περιεχόμενο των οποίων μπορεί να παραποιηθεί και να καταστρατηγηθεί ανά πάσα στιγμή⁶⁵. Από το 1981 έως το 1985/1986 άρχισε σταδιακά να εφαρμόζεται η πολιτική των αντισταθμιστικών ωφελημάτων⁶⁶. Ουσιαστικότερη και ορθότερη, όμως, αντιμετώπιση των αντισταθμιστικών ξεκίνησε από το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης, μετά την υπογραφή της σύμβασης για τα Νέα Μαχητικά Αεροσκάφη, το 1985.

Σε μια προσπάθεια αναδιοργάνωσης των αμυντικών προμηθειών και εξοπλισμών, ο υφυπουργός Άμυνας κ. Στάθης, το 1987 κατέθεσε εισηγητική έκθεση, στην οποία παρουσιαζόταν ένα πρόγραμμα οργάνωσης της αμυντικής βιομηχανίας. Στην συγκεκριμένη έκθεση είχε προταθεί η συγκρότηση δύο νέων υπηρεσιών, της Υπηρεσίας Αμυντικών Προμηθειών και Εξοπλισμών (ΥΑΠΕ) και της Υπηρεσίας Αμυντικής Βιομηχανίας (ΥΠΑΒ), σε αντικατάσταση της υπάρχουσας Υπηρεσίας

⁶² Η χώρα που κυριαρχεί στις συμβάσεις ΑΩ είναι οι Η.Π.Α., γεγονός που την καθιστά και μία από τις μεγαλύτερες εξαγωγικές χώρες αμυντικού υλικού. Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 174

⁶³ Κάποιες χώρες εντάσσουν στα ΑΩ, παροχές υπηρεσιών marketing ή συμβουλών που ξεφεύγουν από τις τυπικές απαιτήσεις, με συνέπεια την αδυναμία προγραμματισμού από τον προμηθευτή και την επιπλέον οικονομική επιβάρυνση. Σεβδαλής Γ. όπ. Παρ. σελ. 180

⁶⁴ Συνέντευξη με τον Γενικό Διευθυντή των ΕΑΣ, 17.1.2014

⁶⁵ Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες εκδόθηκαν το 1993, υπό μορφή εγκυκλίου, οι οποίες τροποποιήθηκαν το 1996 και ισχύουν έως σήμερα. Αντωνάκης Ν., Αναπτυξιακές επιδράσεις των Αμυντικών Δαπανών, όπ. Παρ. σελ. 199

⁶⁶ Οι συμβάσεις που υπογράφηκαν από το 1980 – 1986 προέβλεπαν χαμηλά ποσοστά αντιστάθμισης. Οι συνολικές υποχρεώσεις για αντισταθμιστικά δεν ξεπερνούσαν τα 15 δις δρχ. (44.020.540 ευρώ), έναντι συνολικού ύψους προμηθειών 70 δις δρχ. (205.429.000 ευρώ), ενώ το υλοποιηθέν μέρος των αντισταθμιστικών μέχρι το 1986 δεν ξεπέρασε τα 5 δις δρχ. (14.673.514 ευρώ). Τέτοιες συμβάσεις είχαν συμφωνηθεί για τα άρματα Leopard της Krauss – Maffei, της Steyr. Βλ. περ. Στάθης Θεόδωρος, Η εθνική άμυνα και η αχίλλειος πτέρνα της, σελ. 120

Πολεμικής Βιομηχανίας (ΥΠΟΒΙ)⁶⁷. Σκοπός της Υπηρεσίας Αμυντικών Προμηθειών και Εξοπλισμών θα ήταν η ενιαία αντιμετώπιση, αξιολόγηση, απόφαση, εκτέλεση και παρακολούθηση των προμηθειών και εξοπλισμών των Ενόπλων Δυνάμεων. Στη συγκεκριμένη υπηρεσία θα συγκεντρώνονταν όλοι οι τομείς προμηθειών που ήταν διασκορπισμένοι σε διάφορες υπηρεσίες, επιτυγχάνοντας έτσι καλύτερο προγραμματισμό και διαχείριση των προγραμμάτων, έρευνα αγοράς και την ανάθεση εκτέλεσης συγκεντρωτικών προμηθειών ομοειδών υλικών σε ένα κλάδο των Ενόπλων Δυνάμεων με στόχο την μείωση του κόστους. Επίσης, θα αξιοποιούσε τις δυνατότητες ελληνοποίησης σε μείζονα προγράμματα μέσω της εξασφάλισης αντισταθμιστικών ωφελειών⁶⁸. Η αρμοδιότητα της Υπηρεσίας Αμυντικής Βιομηχανίας (ΥΠΑΒ) θα ήταν η εξασφάλιση των απαραίτητων προϋποθέσεων και παραμέτρων που θα είχαν ως στόχο την βελτίωση των ελληνικών αμυντικών βιομηχανιών και βιοτεχνιών ώστε να ικανοποιούν τις εξοπλιστικές ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων κάτω από οικονομικά συμφέρουσες συνθήκες⁶⁹.

Όσον αφορά τις προτάσεις για την δημιουργία των παραπάνω υπηρεσιών δεν διαθέτουμε στοιχεία που να μας επιβεβαιώνουν ότι υλοποιήθηκαν. Το μόνο που ιδρύθηκε ήταν το Γραφείο Αντισταθμιστικών Οφελών (ΓΑΟ)⁷⁰, που σαν αποστολή είχε την επισήμανση των δυνατοτήτων και ευκαιριών που πρόκυπταν σε κάθε νέα προμήθεια. Σημαντικό έργο της υπηρεσίας αποτέλεσε η καταγραφή των τομέων μεγάλου ενδιαφέροντος, τόσο από πλευράς βιώσιμων επενδύσεων όσο και από πλευράς εξυπηρέτησης της αμυντικής υποδομής, βάσει των οποίων διαμορφώθηκαν τα προγράμματα αντισταθμιστικών οφελών εκείνης της περιόδου⁷¹. Σημαντική συμβολή στην υλοποίηση των συμβάσεων με αντισταθμιστικά οφέλη αποτέλεσε το ΠΔ 284/1989, Άρθρο 30, παράγραφος 10, όπως τροποποιήθηκε από το ΠΔ 189/1997, άρθρο 19, που αναφέρεται «Για προμήθειες υλικών από το εξωτερικό ή υλικών που η αξία του εισαγόμενου μέρους τους υπερβαίνει το ποσό που ορίζεται από τις διαταγές του ΥΕΘΑ ανά περίπτωση, κατατίθεται στην Γενική Διεύθυνση Εξοπλισμών⁷² επιπλέον και προσφορά Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων. Η αξιολόγηση και διαπραγμάτευση των

⁶⁷ Βλ. περ. Στάθης Θεόδωρος, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Σχέδιο Νόμου Αναδιοργάνωσης και αναδιάρθρωσης του τομέα αμυντικών προμηθειών, εξοπλισμών έρευνας και αμυντικής βιομηχανίας, σελ. 3

⁶⁸ Στάθης Θεόδωρος, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 15

⁶⁹ Στάθης Θεόδωρος, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 3

⁷⁰ Το Γραφείο Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων υπαγόταν στο (πρώην) Υπουργείο Εμπορίου και στον Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (ΥΠΕΘΟ). Τα Γραφεία ΑΩ καταργήθηκαν μετά το 2002, αφότου ολοκληρώθηκαν οι συμβάσεις ΑΩ για την «αγορά του αιώνα». Αντωνάκης Ν., Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών, σελ. 202

⁷¹ Στάθης Θ. Η εθνική άμυνα και η αχίλλειος πτέρνα της, σελ. 122

⁷² Η Γενική Διεύθυνση Εξοπλισμών δημιουργήθηκε το 1996, βάσει του Ν. 2292/95 και έργο της ήταν η υλοποίηση των προμηθειών κύριου υλικού και ο συντονισμός της προμήθειας του υπολοίπου, μη κύριου υλικού των κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων. Στις αρμοδιότητές της συμπεριλαμβανόταν η κωδικοποίηση των υλικών, η εξασφάλιση αντισταθμιστικών ωφελημάτων και η διεθνής εκπροσώπηση του ΥΕΘΑ σε θέματα εξοπλισμών. Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 215

προσφορών καθώς και η σχετική σύμβαση για τα ΑΩ γίνεται από την Γενική Διεύθυνση Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων⁷³».

Το 2002 ιδρύεται η Γενική Γραμματεία Οικονομικού Σχεδιασμού και Αμυντικών Επενδύσεων (ΓΓΟΣΑΕ), η οποία προήλθε από την συγχώνευση της Γενικής Διεύθυνσης Εξοπλισμών και της Γενικής Διεύθυνσης Βιομηχανίας Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΔΑΒΕΤ)⁷⁴. Σκοπός της παραπάνω υπηρεσίας ήταν η διατήρηση διμερών επαφών με τους αντίστοιχους φορείς των χωρών με τους οποίους έχουν υπογραφεί Μνημόνια Αμυντικής Βιομηχανικής Συνεργασίας. Μέσω των συγκεκριμένων μνημονίων, θα επιτυγχανόταν η αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των ελληνικών αμυντικών βιομηχανιών στην υλοποίηση των εγχώριων εξοπλιστικών προγραμμάτων⁷⁵. Η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών, η ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων συμπαραγωγής οπλικών συστημάτων και ενιαίας έρευνας και τεχνολογίας, αποτέλεσαν τις κατευθυντήριες γραμμές της υπηρεσίας.

2.2.3 ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΩ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αφορμή για την κατάρτιση ΑΩ στάθηκε η ανάγκη καλύψεως όσο το δυνατόν μεγαλύτερου μέρους των αναγκών των ενόπλων δυνάμεων, με παράλληλη μείωση της εκροής συναλλάγματος. Ταυτόχρονα σημαντική επιδίωξη των αρμόδιων φορέων ήταν η ανάπτυξη της εγχώριας βιομηχανίας, κρατικής και ιδιωτικής, με την αναβάθμιση του τεχνολογικού της επιπέδου, μέσω της μεταφοράς ξένης τεχνογνωσίας για την παραγωγή οπλικών συστημάτων προηγμένης τεχνολογίας. Στόχος, ο οποίος θα πραγματοποιείτο με την συμμετοχή ελληνικών αμυντικών βιομηχανιών σε προγράμματα συμπαραγωγής με ξένες, τεχνολογικά και παραγωγικά, προηγμένες αμυντικές βιομηχανίες.

Ο θεσμός των Αντισταθμιστικών Οφελών καταρτίστηκε για να καλύψει ολόκληρο το φάσμα των κρατικών προμηθειών, πάνω από ένα ορισμένο χρηματικό ποσό. Ωστόσο, στην πράξη φαίνεται ότι έχει εφαρμοστεί μόνο σε προμήθειες αμυντικού υλικού, και κυρίως στον τομέα της αεροπορικής βιομηχανίας. Αυτό είναι λογικό αν σκεφτούμε ότι η ύπαρξή της απαιτεί ένα μεγάλο και καλά οργανωμένο οικονομικό σύστημα, κάτι που λίγες οικονομίες διαθέτουν. Επιπλέον, ο τομέας της αεροπορικής βιομηχανίας είναι ένας τομέας που απαιτεί μεγάλες επενδύσεις και κεφάλαια. Η δυσκολία των αεροπορικών βιομηχανιών να μπορέσουν να υπάρξουν ως αυτοτελείς βιομηχανίες, έχει οδηγήσει στην ύπαρξη υπεργολαβικών – επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν υποκατασκευαστικό έργο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι υποκατασκευαστές να μετέχουν στην παραγωγή μεγάλων αεροδιαστημικών βιομηχανιών, να αναπτύσσονται τεχνολογικά, να μην φυτοζωούν, όπως θα

⁷³ Αντωνάκης Ν. Αναπτυξιακές Επιδράσεις των Αμυντικών Δαπανών, όπ. Παρ. σελ. 199

⁷⁴ Η ΓΔΑΒΕΤ δημιουργείται το 1998 και ήταν αρμόδια για την αμυντική βιομηχανία και το σχεδιασμό έρευνας και τεχνολογίας στις Ένοπλες Δυνάμεις, Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 217

⁷⁵ Μέχρι το 2001 είχαν υπογραφεί 21 Μνημόνια, εκ των οποίων τα 7 την περίοδο 1998 – 1999. Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 215 - 217

συνέβαινε σε μια μεγάλη βιομηχανία, και να συμμετέχουν σε συμφωνίες ΑΩ, αυξάνοντας τα ποσοστά των εξαγωγών τους⁷⁶.

Όσον αφορά την Ελλάδα, που ο τομέας της αεροπορικής επάρκειας των Ενόπλων Δυνάμεων εξασφαλίζει την ισορροπία στο Αιγαίο και κρίνεται ως ο ακρογωνιαίος λίθος της άμυνας, πραγματοποίησε το 1985, την πρώτη «αγορά του αιώνα⁷⁷», που αφορούσε την αγορά συνολικά 80 μαχητικών αεροσκαφών⁷⁸, 40 αμερικανικής κατασκευής, τα F – 16, και 40 γαλλικής, τα Mirage – 2000, ενώ υπήρχε πρόβλεψη για τη συμπλήρωση της παραγγελίας με 20 επιπλέον αεροσκάφη⁷⁹. Η αγορά αυτή πραγματοποιήθηκε με στόχο την διατήρηση ισορροπίας δυνάμεων στο Αιγαίο, καθώς την ίδια περίοδο η Τουρκία προέβη σε μια αντίστοιχη φιλόδοξη ανανέωση των μαχητικών της, με την διαφορά ότι η αγορά της είχε συγκεκριμένη στρατηγική κατεύθυνση, η οποία μάλλον επετεύχθη. Η Τουρκία αγόρασε συνολικά 320 νέα μαχητικά αεροσκάφη τύπου F – 16. Η σημαντική διαφορά σε σχέση με την Ελλάδα, ήταν καταρχήν η έλλειψη διαπραγματεύσεως και σωστής κατεύθυνσης των ΑΩ, όσο και η αδυναμία σωστού προγραμματισμού από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης. Η Τουρκία για την συγκεκριμένη αγορά συμφώνησε με την αμερικανική κατασκευάστρια εταιρεία General Dynamics, στα πλαίσια των Αντισταθμιστικών Οφελών, την τοπική συναρμολόγηση των μαχητικών. Το αποτέλεσμα της παραπάνω συμφωνίας, ήταν η ίδρυση της τουρκικής αεροπορικής βιομηχανίας TAI / TUSAS, η οποία προχώρησε στην σύσταση γραμμής παραγωγής F – 16. Η προσπάθεια της μάλιστα το διάστημα 1989 – 1995 απέδωσε συνολικά 152 αεροσκάφη.

Στον αντίποδα η Ελλάδα, εξυπηρετώντας πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, αντί να στραφεί προς μια μόνο αγορά, αμερικανική ή γαλλική, θεώρησε σκόπιμο να διασπάσει την παραγγελία⁸⁰, εμποδίζοντας μακροπρόθεσμα την εγκατάσταση μιας γραμμής παραγωγής, δεδομένου ότι μια τέτοια διαδικασία, λόγω του μικρού μεγέθους της αρχικής παραγγελίας, θα ήταν εξαιρετικά δαπανηρή. Η συμφωνία ΑΩ που συνόδευσε την αγορά των 40 αεροσκαφών Mirage – 2000 από την Γαλλία, η οποία υπογράφηκε μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των εταιρειών Dassault, Snecma, Thomson και Matra, προέβλεπε υλοποίηση Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων αξίας ίσης προς το 60% της τιμής της αγοράς των αεροσκαφών, περίπου δηλαδή 7,1

⁷⁶ Σεβδάλης Γ., όπ. Παρ. σελ. 179

⁷⁷ Η «Αγορά του αιώνα» αρχικά είχε αποδοθεί στον συντονισμό των στρατιωτικών τους αναγκών και την προμήθεια από τις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, Δανία, Βέλγιο, Νορβηγία και Ολλανδία, 400 και πλέον μαχητικών F – 16, από την γαλλική και σουηδική αγορά. Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, Ενόψει μιας Νέας «Αγοράς του αιώνα», Επιλογή, Απρίλιος 1997, σελ. 36.

⁷⁸ Οι αρχικές ανάγκες των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων είχαν προσδιοριστεί σε 160 μαχητικά, μετέπειτα περιορίστηκαν σε 100 – 120 για την αντικατάσταση παλαιότερων μαχητικών, και τελικά αποκτήθηκαν μόνο τα 80. Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, Αμυντική Βιομηχανία – Αμυντικές Δαπάνες, Επιλογή, Οκτώβριος 1996, σελ.126

⁷⁹ Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, Αμυντικές Δαπάνες, Αμυντική Βιομηχανία, όπ. Παρ. , σελ. 126

⁸⁰ Η απόφαση πάρθηκε από τον τότε πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου, ο οποίος θεώρησε ότι ήταν προτιμότερο να διασπαστεί η προμήθεια οπλισμού, ώστε να αντιμετωπιστεί πιθανό εμπόργκο σε περίπτωση πολεμικής σύρραξης. Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, Αμυντικές Δαπάνες και Αμυντική Βιομηχανία, όπ. Παρ. σελ. 126

δης γαλλικά φράγκα, σε διάστημα 15 ετών. Στο πλαίσιο της συμφωνίας ΑΩ περιλαμβανόταν η συμπαραγωγή και τα επενδυτικά προγράμματα, η μεταφορά τεχνολογίας, η προώθηση των εξαγωγών και η ανάπτυξη του τουρισμού. Για την σωστή υλοποίηση των παραπάνω, τα δύο μέρη συμφώνησαν, στην υπογραφή μιας Συμφωνίας μεταξύ της ΙΤCO και της FHR⁸¹, στην προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον τουρισμό, τα οποία θα υλοποιούνταν από τη γαλλική εταιρεία Sfere και στην ίδρυση και επέκταση μιας εξαγωγικής εταιρείας, της Agroinvest⁸².

Η συμφωνία ΑΩ που συνόδευσε την σύμβαση αγοράς των 40 αμερικανικών αεροσκαφών F – 16, υπογράφηκε στις αρχές του 1988 και είχε πιο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και οφέλη για τις ελληνικές αμυντικές βιομηχανίες. Αρχικά συμφωνήθηκε η σύσταση της Ελληνικής Εταιρείας Ανάπτυξης Επενδύσεων Α.Ε. με μετόχους το ελληνικό δημόσιο και τρεις αμερικανικές εταιρείες. Η εταιρεία θα είχε διάρκεια 15 έτη και αποστολή της ήταν να αναλαμβάνει δραστηριότητες, που θα εγγυώνται άμεσα οφέλη για την ελληνική οικονομία. Στα πλαίσια της συμφωνίας υπογράφηκε η συμπαραγωγή δομικών μερών του F – 16, αξίας 84 εκατ. δολαρίων, από την Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία (ΕΑΒ), η συμπαραγωγή μηχανικών μερών του F – 110, αξίας 15 εκατ. δολαρίων, από την ίδια εταιρεία και η κατασκευή μηχανικού εξοπλισμού εδάφους, αξίας 5 εκατ. δολαρίων, από την Ελληνική Βιομηχανία Όπλων (ΕΒΟ). Για την υλοποίηση μάλιστα, των έργων συμπαραγωγής από την ΕΑΒ, συμφωνήθηκε η κατασκευή ενός νέου κτιρίου, συνολικής έκτασης 23.000 τετρ. μέτρων, η προμήθεια μηχανολογικού εξοπλισμού υψηλής τεχνολογίας και η πρόσληψη 675 ατόμων⁸³.

Με δεδομένο ότι όσο μεγαλύτερη είναι η παραγγελία, τόσο καλύτερα και αποδοτικότερα αντισταθμιστικά οφέλη εξασφαλίζονται για την εκάστοτε εγχώρια βιομηχανία και οικονομία, η πρώτη ουσιαστική σύναψη συμφωνίας Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων από την Ελλάδα χαρακτηρίζεται από έλλειψη προγραμματισμού και μιας κοντόφθαλμης οικονομικής και αμυντικής πολιτικής καθώς αποκλείστηκε η δυνατότητα εγκατάστασης εγχώριας γραμμής παραγωγής.

Μια επόμενη συμφωνία αντισταθμιστικών ωφελημάτων ήταν αυτή που συνόδευσε την προμήθεια του οχήματος μεταφοράς προσωπικού και μάχης (ΤΟΜΠ και ΤΟΜΑ), που φέρει την επωνυμία ΛΕΩΝΙΔΑΣ II. Μετά από την επιλογή των δυο καλύτερων προσφορών, του αυστριακού προγράμματος της SDP και του αγγλικού της GKN, επιλέχθηκε η πρόταση της αυστριακής εταιρείας. Στο πλαίσιο της συμφωνίας υπογράφηκαν μεταξύ άλλων αντισταθμιστικά οφέλη που ανέρχονταν στο 80% του κόστους του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα η SDP δεσμεύτηκε ότι θα παράσχει στην ελληνική εταιρεία ΕΛΒΟ, που θα πραγματοποιούσε το πρόγραμμα, υλικοτεχνική υποστήριξη και δωρεάν μεταφορά τεχνολογίας για οποιοδήποτε

⁸¹ ΙΤCO, ελληνική εταιρεία που δραστηριοποιείται στην προώθηση των ελληνικών εξαγωγών. FHR, θυγατρική της Dassault, η οποία είναι υπεύθυνη για τα αμυντικά προγράμματα. Αντωνάκης, Ν., Εφαρμογές Οικονομικών της Άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 311

⁸² Αντωνάκης Ν., Εφαρμογές Οικονομικών της άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 311

⁸³ Αντωνάκης Ν., Εφαρμογές Οικονομικών της άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 312

τμήμα/ ανταλλακτικό του ΛΕΩΝΙΔΑΣ II. Η αυστριακή εταιρεία δεσμεύτηκε για προμήθεια από την ΕΛΒΟ τμημάτων του οχήματος ΛΕΩΝΙΔΑΣ II, ύψους 30%, της συνολικής ζήτησης, όπως προκύπτει από τη διεθνή αγορά. Στη σύμβαση συμπεριλαμβανόταν ο όρος για αγορά πυρομαχικών και αμυντικού υλικού από την ΠΥΡΚΑΛ και άλλες ελληνικές βιομηχανίες ενώ για πρώτη φορά υπήρξαν ποινικές ρήτρες για την μη τήρηση των προβλεπόμενων αντισταθμιστικών ωφελημάτων⁸⁴. Το πρόγραμμα εν τέλει υλοποιήθηκε αλλά δέχτηκε έντονη κριτική από διάφορες πλευρές, που ίσως ήταν συνέπεια της έντονης σκανδαλογολίας, στα τέλη της δεκαετίας του 1980, για την πολιτική πωλήσεων των αμυντικών βιομηχανιών⁸⁵.

Επίσης μια σειρά από εξοπλιστικά προγράμματα με σημαντικά οφέλη για την ελληνική αμυντική βιομηχανία, είναι αυτά που υπογράφηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Το κυριότερο από αυτό αφορούσε το πρόγραμμα κατασκευής 4 φρεγατών γερμανικής κατασκευής για το Πολεμικό Ναυτικό. Η μια από αυτές θα κατασκευαζόταν στην Γερμανία, στα ναυπηγεία της εταιρείας Blohm & Voss, ενώ οι υπόλοιπες τρεις θα κατασκευάζονταν στα Ελληνικά Ναυπηγεία του Σκαραμαγκά, στη βάση των γερμανικών προτύπων. Ωστόσο η εκτέλεση του προγράμματος συνάντησε αρκετές δυσκολίες λόγω της άσχημης κατάστασης στην οποία είχαν περιέλθει οι ναυπηγικές μονάδες που το εκτελούσαν⁸⁶.

Μια ακόμα χαμένη ευκαιρία για την ανάπτυξη της Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας αποτέλεσε η συμφωνία DICA (Defense Industry Cooperation Agreement) ή (Συμφωνία Συνεργασίας Αμυντικής Βιομηχανίας), που υπογράφηκε μεταξύ των κυβερνήσεων Ελλάδας και Η.Π.Α., το 1986. Μέσω της συμφωνίας προβλέπονταν κοινές χρηματοδοτήσεις και επενδύσεις, ανάληψη κοινών επενδυτικών προγραμμάτων καθώς και η δυνατότητα συνεργασίας των δύο χωρών για την προώθηση της παραγωγής και της συντήρησης αμυντικού υλικού, με στόχο την απόκτηση σύγχρονων όπλων με τον πιο οικονομικό και αποτελεσματικό τρόπο⁸⁷. Για τον σκοπό αυτό οι δύο χώρες θα επέτρεπαν την απαλλαγμένη από δασμούς, φόρους και άλλες επιβαρύνσεις εισαγωγή και εξαγωγή αμυντικού υλικού. Επίσης σκοπός της συνεργασίας ήταν η προώθηση της Έρευνας και της Ανάπτυξης στα πλαίσια του NATO, για την επίτευξη μεγαλύτερου βαθμού τυποποίησης και διαλειτουργικότητας του αμυντικού εξοπλισμού των χωρών – μελών⁸⁸. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης συνεργασίας το Υφυπουργείο Εθνικής Αμύνης(ΥΦΕΘΑ) προχώρησε στην ίδρυση ειδικού γραφείου, με αποστολή την μηχανογράφηση των ελληνικών εταιρειών που είχαν δυνατότητα συμμετοχής σε διεθνείς διαγωνισμούς, τη χάραξη στρατηγικής εξαγωγών και την ενημέρωση πάνω σε θέματα κανονισμών των προμηθειών σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Στο πλαίσιο της συμφωνίας είχε

⁸⁴ 15.4.1987, Ανακοίνωση Τύπου Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

⁸⁵ Βλ. περ. Στάθης Θ. «Η εθνική άμυνα και η αχίλλειος πτέρνα της», όπ. παρ. σελ. 128

⁸⁶ Καραϊωσηφίδης Φ., Αμυντικές Δαπάνες – Αμυντική Βιομηχανία, όπ. Παρ., σελ. 127 και Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 128 – 130.

⁸⁷ Αντωνάκης – Καρπούζης Νικόλαος, «Η πολιτική οικονομία της άμυνας στην μεταπολεμική Ελλάδα», όπ. παρ. σελ. 309.

⁸⁸ Βασιλειάδης Γ., Η πολεμική βιομηχανία της Ελλάδος, Συρροή χαμένων ευκαιριών, Επιλογή, Οκτώβριος 1990, σελ. 42.

προταθεί από ελληνικής πλευράς και η ίδρυση ενός γραφείου DICA στην Ουάσιγκτον⁸⁹. Η ίδρυση του γραφείου, αν και αρχικά είχε απορριφθεί λόγω υψηλού λειτουργικού κόστους, πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90, και σε μια περίοδο που ο ενθουσιασμός των πρώτων επισκέψεων και ανταλλαγών απόψεων είχε κοπάσει⁹⁰.

Η ελληνική πλευρά δεν στάθηκε ικανή να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που της προέκυψε, λόγω αδράνειας και αδυναμίας προώθησης των ελληνικών στόχων. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η αμερικανική αποστολή στην Ελλάδα, κατά την πρώτη της επίσκεψη, είχε ξεχωρίσει δύο προϊόντα από ελληνικές αμυντικές βιομηχανίες⁹¹, χαρακτηρίζοντας τα σαν μοναδικά στο είδος τους και κρίνοντας ότι οι ελληνικές βιομηχανίες είχαν την δυνατότητα αξιοποίησης νέων τεχνολογιών. Η απαραίτητη, για την σύναψη της συμφωνίας, μετάβαση της ελληνικής αποστολής στις Η.Π.Α. δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, με αποτέλεσμα το τόσο φιλόδοξο πρόγραμμα συμπαραγωγής προϊόντων και ανάπτυξης των ελληνικών αμυντικών βιομηχανιών να παραμείνει ημιτελές.

Την δεκαετία του 1980, επιπλέον, η Ελλάδα προσδοκώντας σε μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οφέλη για την εγχώρια αμυντική βιομηχανία, υπέγραψε μια σειρά από διμερείς διακρατικές συμφωνίες για συνεργασία στους αμυντικούς εξοπλισμούς με ευρωπαϊκές και βαλκανικές χώρες⁹². Οι συνεργασίες αυτές θα συνέβαλαν στην εισροή προηγμένης τεχνολογίας, στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για επενδύσεις στην Ελλάδα και στην ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγικής υποδομής της εγχώριας βιομηχανίας.

2.2.4 ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΑΩ

Όπως προκύπτει από μελέτες, οι συμβάσεις ΑΩ μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, και μπορούν να συμβάλλουν και στην ανάπτυξη της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, βελτιώνοντας την παραγωγή, αυξάνοντας την διεθνή ανταγωνιστικότητά της και κατ' επέκταση τις θέσεις εργασίας⁹³. Αυτό που πρέπει να γίνει από ελληνικής πλευράς είναι μια αναπροσαρμογή της πολιτικής που ακολουθείται στον τομέα των αντισταθμιστικών οφελών, με στόχο την επίτευξη μεγαλύτερου βαθμού εκμετάλλευσης των ΑΩ. Σε πρόσφατη ανακοίνωση (2010), η Γενική Διεύθυνση Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων (ΓΔΑΕΕ)⁹⁴ παραδέχτηκε

⁸⁹ Όλες οι χώρες που είχαν συνάψει συμφωνίες DICA διατηρούσαν ανάλογα γραφεία στην Ουάσιγκτον, με θετικά αποτελέσματα στον τομέα των εξαγωγών τους. Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 134

⁹⁰ Βασιλειάδης Γ., Εθνική στρατηγική για την αμυντική ισχύ, Επιλογή, Οκτώβριος 1990, σελ. 23

⁹¹ Το ένα εξ αυτών ήταν ο όλμος διασποράς Βομβίδων των 4,2 ιντσών της ΠΥΡΚΑΛ και το δεύτερο ήταν ο Ηλεκτρονικός Εγκαιροφλεγής Πυροσωλήνας ΑΧΡ – 1 της εταιρείας ηλεκτρονικών ΑΛΦΑ. Βλ. περ. Βασιλειάδης, όπ. Παρ. σελ. 43

⁹² Οι διμερείς συνεργασίες υπογράφηκαν μεταξύ Γαλλίας (1982), Αγγλίας (1983), Ιταλίας (1984), Ισπανίας (1985), Η.Π.Α.(1986), Γιουγκοσλαβία (1987). Στάθης Θ., Η εθνική άμυνα, όπ. Παρ. σελ. 136.

⁹³ Η επίδραση των συμφωνιών, που πραγματοποιήθηκαν την δεκαετία του 1980, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης κατά 1.175 επιπλέον θέσεις εργασίας. Αντωνάκης Ν., Εφαρμογές Οικονομικών της άμυνας, όπ. Παρ. σελ. 315

⁹⁴ Η Γενική Διεύθυνση Αμυντικού Εξοπλισμού και Επενδύσεων είναι αρμόδια για το σχεδιασμό και την υλοποίηση αποφάσεων επί θεμάτων Αμυντικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων Προμήθειας

ότι «επί της ουσίας δεν αναπτύχθηκε ποτέ Εθνικός Σχεδιασμός με στόχο να προκριθούν οι τομείς και οι περιοχές δραστηριότητας της Εγχώριας Αμυντικής Βιομηχανίας στους οποίους θα κατευθυνόταν ο κύριος όγκος των ΑΩ»⁹⁵.

Η άγνοια των πραγματικών δυνατοτήτων της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας είναι το αποτέλεσμα του μικρού βαθμού εκμετάλλευσης των αντισταθμιστικών οφελών από ελληνικής πλευράς. Η μη καταγραφή των παραγωγικών δυνατοτήτων της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, οδήγησε σε αποδοχή ξένων προτάσεων για αντισταθμιστικά οφέλη, που δεν ανταποκρίνονταν στις πραγματικές δυνατότητες των αμυντικών βιομηχανιών. Απόρροια αυτού, ήταν προγράμματα να εγκαταλείπονται με δική μας υπαιτιότητα και να μειώνεται το αντισταθμιστικό όφελος καθώς και η απόκτηση της σχετικής τεχνολογίας, ενώ αντίθετα ο προμηθευτής εκτελούσε τη προμήθεια με λιγότερη επιβάρυνση γι' αυτόν⁹⁶.

Ένας ακόμα λόγος της χαμηλής αποδοτικότητας των αντισταθμιστικών οφελών ήταν η ασάφεια στις συμβάσεις προμήθειας οπλικών συστημάτων. Αφενός κάποιες από τις υπογραφείσες συμβάσεις δεν ήταν σαφώς διατυπωμένες, ώστε να αναγκάζουν τους προμηθευτές να υλοποιήσουν τις υποχρεώσεις τους. Αφετέρου δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που η κύρια σύμβαση είχε υπογραφεί χωρίς ταυτόχρονα και την υπογραφή της σύμβασης των αντισταθμιστικών οφελών ή η υπογραφή της σύμβασης ΑΩ προέκυψε με τη μορφή του κατεπείγοντος, για να ακολουθήσει αμέσως μετά η κύρια σύμβαση. Η διαπραγμάτευση συγκεκριμένων ΑΩ μετά την υπογραφή της κύριας σύμβασης καθίστατο εξαιρετικά δύσκολη, καθώς ο προμηθευτής είχε πετύχει τον στόχο του, την υπογραφή της κύριας σύμβασης, που αποτελούσε το κίνητρο⁹⁷.

Επίσης η αποκλειστική ευθύνη σύναψης των συμβάσεων ήταν συνδεδεμένη με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Ένα υπουργείο, το οποίο δεν ήταν συνδεδεμένο με την βιομηχανική βάση της χώρας, με αποτέλεσμα την ελλιπή πληροφόρηση για τις πραγματικές δυνατότητες των εγχώριων βιομηχανιών⁹⁸.

Καθοριστικής σημασίας παράγοντας στην μείωση των οφελών για την αμυντική βιομηχανία ήταν η δυνατότητα υποκατάστασης των συναλλαγών με άλλες συναλλαγές παρεμφερούς τύπου, ή η αντικατάσταση του προγράμματος οποτεδήποτε επιθυμούσε ο προμηθευτής, χωρίς ουσιαστική διαπραγμάτευση με το ΥΠΕΘΑ. Στο γεγονός αυτό συνέβαλλε και η απουσία μηχανισμού παρακολούθησης της προόδου υλοποίησης των συμβάσεων ΑΩ. Η κατάσταση βελτιώθηκε τα τελευταία μόνο χρόνια με την συγκρότηση επιτροπών για την παρακολούθηση των

κυρίου και λοιπού υλικού Εξοπλιστικών Προγραμμάτων, Συμβάσεων Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων (ΑΩ), Διασφάλισης Ποιότητας καθώς και Αμυντικών Επενδύσεων και Τεχνολογικών Ερευνών. www.mod.mil.gr, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας

⁹⁵ Αργυρίου Π., Κινητικότητα για κρατική αμυντική βιομηχανία και προγράμματα ΑΩ, Ελληνική άμυνα και τεχνολογία, Ιούλιος 2010, σελ. 16

⁹⁶ Βασιλειάδης Γ., Εθνική στρατηγική για την αμυντική ισχύ, όπ. Παρ. σελ. 23

⁹⁷ Βλ. περ. Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 118 - 119

⁹⁸ Αντωνάκης Ν., Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών, όπ. Παρ. σελ. 200

συγκεκριμένων προγραμμάτων. Η πορεία των συμβάσεων, μετά την προσπάθεια καταγραφής προόδου, αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3. ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΑΩ (2010)

Αριθμός ενεργών συμβάσεων	Συνολική πιστωτική υποχρέωση (ευρώ)	Ανεκτέλεστη πιστωτική υποχρέωση (ευρώ)	Εγκριθείσες πιστώσεις (ευρώ)
32	16.279.709.431	7.723.176.563	8.556.532.868

Πηγή: Ελληνική άμυνα και Τεχνολογία, Ιούλιος 2010, τεύχος 06

Το 2010 το σύνολο των συμβάσεων που διαχειριζόταν η Γενική Διεύθυνση Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων ήταν 117 (ενεργές και ληγμένες)⁹⁹. Οι 32 από αυτές ήταν οι ενεργές. Ουσιαστικά πρόκειται για μια ομάδα συμβάσεων που έληγαν ενώ βρίσκονταν σε διαδικασία τροποποίησης και στις οποίες ένα μεγάλο μέρος της πιστωτικής υποχρέωσης, ύψους 7,7 εκατ. ευρώ, παρέμενε ανεκτέλεστο.

⁹⁹ Αργυρίου Π., «Κινητικότητα για κρατική αμυντική βιομηχανία και προγράμματα ΑΩ», Όπ. παρ. σελ. 17

Κεφάλαιο 3. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΧΗΜΑΤΩΝ (ΕΛ.Β.Ο.)

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων Α.Β.Ε, ιδρύθηκε το 1972 με ξένα κεφάλαια στη Θεσσαλονίκη με την επωνυμία ΣΤΑΓΙΕΡ ΕΛΛΑΣ Α.Β.Ε. Η ίδρυση της εταιρείας ήταν αποτέλεσμα της σύναψης συμφωνίας του επιχειρηματία Ιωάννη Λαϊνόπουλου και της αυστριακής Steyr – Daimler – Puch A.G. με το Ελληνικό Δημόσιο, για την δημιουργία συγκροτήματος παραγωγής γεωργικών ελκυστήρων (τρακτέρ), φορτηγών, δίτροχων οχημάτων και πετρελαιοκινητήρων για τα φορτηγά και τα τρακτέρ.¹⁰⁰ Το αρχικό κεφάλαιο ορίστηκε στα 10.200.000 δολάρια και η μετοχική σύνθεση της εταιρείας αποτελείτο από την Αυστριακή εταιρεία (67,7%), την ΕΤΒΑ (27,3%) και τον επιχειρηματία Ιωάννη Λαϊνόπουλο (5%)¹⁰¹. Το 1980 η πλειονότητα των μετοχών της εταιρείας (60%) περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο (η ΕΤΒΑ αύξησε το ποσοστό της σε 30%, η Γενική Τράπεζα εισήλθε με 20% και το Μετοχικό Ταμείο Αεροπορίας με 10%). Η συμμετοχή της Steyr Daimler Puch A.G. περιορίστηκε σε 23%, και ο Ιωάννης Λαϊνόπουλος αύξησε το ποσοστό του σε 8%. Επιπλέον, από το 1981 ο Πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας ήταν Έλληνας, ενώ από το 1983 η εταιρεία τέθηκε υπό ελληνική διοίκηση¹⁰². Το 1986, μετά από την μεταβίβαση της Αυστριακής συμμετοχής στο Ελληνικό Δημόσιο¹⁰³, η εταιρεία μετονομάστηκε σε ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΧΗΜΑΤΩΝ Α.Β.Ε. (ΕΛΒΟ Α.Β.Ε.). Τον Αύγουστο του 2000, ύστερα από διεθνή διαγωνισμό, το 43% των μετοχών της Ελληνικής Βιομηχανίας Οχημάτων Α.Β.Ε., καθώς και το μάνατζμεντ, πέρασαν στην ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε. - ΟΜΙΛΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ, τα οποία επανήλθαν στο Ελληνικό Δημόσιο τον Ιούνιο του 2010, μετά την αποχώρηση της εταιρείας ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ. Η έδρα της εταιρείας είναι στην Βιομηχανική Περιοχή της Θεσσαλονίκης στην Σίνδο¹⁰⁴. Η έκταση που καταλαμβάνει ανέρχεται σε 273.000m², η δε καλυμμένη επιφάνεια των εγκαταστάσεων και των βοηθητικών χώρων είναι 66.000 m².

3.2. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το 1972, κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της, η ΣΤΑΓΙΕΡ ΕΛΛΑΣ παρήγαγε σχεδόν αποκλειστικά μη στρατιωτικά οχήματα κάτω από άδεια της αυστριακής Steyr – Daimler – Puch (SDP). Αρχικά είχαν σχεδιαστεί τρεις ξεχωριστές γραμμές

¹⁰⁰ Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, Η ιστορία του αυτοκινήτου στην Ελλάδα, Εμπόριο και Παραγωγή στη μέγγενη του κράτους, 1894 – 1986, Eco – nomia Publishing, σελ. 462

¹⁰¹ Φ.Ε.Κ. 1636/ 12.9.1972

¹⁰² Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. Παρ., Σελ. 462 – 463.

¹⁰³ Η συμμετοχή της αυστριακής εταιρείας στη μετοχική σύνθεση της εταιρείας το διάστημα 1980 – 1983 μειώθηκε από 67,7%, που ήταν αρχικά, σε 23% και το 1986 η συμμετοχή της αυστριακής εταιρείας μεταβιβάστηκε στο Ελληνικό δημόσιο, χωρίς το κράτος να καταβάλει κάποιο χρηματικό αντίτιμο. Σκάρτση και Αβραμίδης, Made in Greece, σελ. 144 και Τηλεφωνική επικοινωνία με την Διευθύντρια Προσωπικού της ΕΛ.Β.Ο.

¹⁰⁴ www.elvo.gr. Πρόσβαση 10 – 4 – 2014.

παραγωγής, για τα τρακτέρ, τα φορτηγά και τα δίτροχα¹⁰⁵. Στα πλαίσια αυτά η ελληνική εταιρεία συναρμολόγησε μεγάλο αριθμό τρακτέρ της STEYR, φέροντας το όνομα της αυστριακής εταιρείας¹⁰⁶. Η κατασκευή των τρακτέρ ξεκίνησε τον Μάιο του 1973 και αποτέλεσε το βασικό προϊόν της επιχείρησης. Τα συγκεκριμένα τρακτέρ ήταν τα μοναδικά διαξονικά τρακτέρ της Steyr - Ελλάς και βρήκαν ιδιαίτερη ανταπόκριση στο ελληνικό αγοραστικό κοινό, γεγονός που οφείλεται τόσο στο οργανωμένο δίκτυο διανομής της εταιρείας Λαϊνόπουλος¹⁰⁷ όσο και στο πρόγραμμα δανειοδότησης της ΕΤΒΑ προς τους αγρότες για να αγοράζουν τα συγκεκριμένα τρακτέρ¹⁰⁸. Το 1976 η συνολική παραγωγή της επιχείρησης είχε φθάσει τα 5.000 τρακτέρ, δεκατριών διαφορετικών τύπων και η επιχείρηση προέβη σε ένα δαπανηρό πρόγραμμα, βελτίωσης των εγκαταστάσεων, ύψους 410 εκατ. δραχμών (1,2 εκατ. ευρώ), προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της εγχώριας αγοράς. Την ίδια χρονιά, όμως, διακόπτεται το πρόγραμμα δανειοδότησης της ΕΤΒΑ για την αγορά τρακτέρ Steyr με αποτέλεσμα η επιχείρηση να αντιμετωπίσει την πρώτη οικονομική κρίση καθώς οι παραγγελίες μειώθηκαν αισθητά.

Η επιχείρηση κατάφερε να ξεφύγει από το αδιέξοδο που είχε περιέλθει μέσω της κρατικής παρέμβασης. Πιο συγκεκριμένα, υπογράφηκε σύμβαση μεταξύ της εταιρείας και του Δημοσίου, σύμφωνα με την οποία η Steyr Ελλάς αναλάμβανε την υποχρέωση να κατασκευάσει μέχρι το 1981 3.500 στρατιωτικά φορτηγά τύπου Marathon 680M και 680 M3 για τον ελληνικό στρατό, δεύτερον να κατασκευάσει τον πετρελαιοκινητήρα των εν λόγω οχημάτων και τρίτον να εφοδιάσει τον ελληνικό στρατό με ανταλλακτικά σε μειωμένες τιμές κατά 30 – 35%.

Η εταιρεία εφεξής θα κατασκεύαζε πρωτίστως στρατιωτικά φορτηγά και κινητήρες και δευτερευόντως τρακτέρ και πολιτικά φορτηγά. Τα πρώτα στρατιωτικά φορτηγά, δέκα ως είκοσι μονάδες, παραδόθηκαν τον Δεκέμβριο του 1977. Το 1979 έγινε δεύτερη κρατική παραγγελία για 3.500 στρατιωτικά οχήματα, κυρίως φορτηγά, και μερικές δεκάδες λεωφορεία και φορτηγά πολιτικού τύπου, για χρήση από το

¹⁰⁵ Η παραγωγή των φορτηγών ξεκίνησε το 1973 και των δίτροχων το 1974. Η παραγωγή των μοτοσικλετών και των ποδηλάτων αφορούσε κυρίως τη συναρμολόγησή τους και μόνο εξαρτήματα μικρής σημασίας, όπως οι σχάρες και τα φώτα, κατασκευάζονταν από τοπικούς προμηθευτές. Ωστόσο η παραγωγή τους ήταν περιορισμένη και τερματίστηκε το 1976. Η εταιρεία επιχείρησε μάταια να επεκταθεί και στην παραγωγή παιδικών ποδηλάτων, τα οποία θα ήταν εξ' ολοκλήρου ελληνικής κατασκευής. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. Παρ., Σελ. 462.

¹⁰⁶ Σκάρτσης Λ. και Αβραμίδης Γ., *Made in Greece*, Επιστημονικό Πάρκο Πατρών σελ. 252

¹⁰⁷ Το 1966 ο Ιωάννης Λαϊνόπουλος ίδρυσε την Ι.Ε.Λαϊνόπουλος, Ανώνυμη Εμπορική και Βιομηχανική Εταιρεία Μηχανημάτων. Αρχικό αντικείμενο της εταιρείας ήταν η αντιπροσώπευση δομικών και γεωργικών μηχανημάτων του αυστριακού οίκου Ochsner και του γερμανικού οίκου Irmer – Elze. Το 1971 αρχίζει να οραματίζεται την ίδρυση μιας βιομηχανίας οχημάτων, η οποία ευοδώνεται το 1972 μέσω της συνεργασίας του με την Steyr – Daimler – Puch. Βλ. περ. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. Παρ., σελ. 344 – 345.

¹⁰⁸ Τα κύρια τμήματα, όπως το κιβώτιο ταχυτήτων και ο κινητήρας, εισάγονταν από το εξωτερικό ενώ τα δευτερεύοντα τμήματα, όπως το κάθισμα, το ψυγείο, το φίλτρο του αέρα, η καμπίνα του οδηγού, κ.α., ήταν εγχώριας κατασκευής. Σε σύντομο χρονικό διάστημα η παραγωγή έφτασε τις δεκατρείς μονάδες ημερησίως, δηλαδή τις 2.500 περίπου ετησίως. Βλ. περ. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. Παρ., Σελ. 463.

στρατό ξηράς, το Ναυτικό και την Αεροπορία¹⁰⁹. Το αξιοσημείωτο αυτής της περιόδου ήταν ότι τα στρατιωτικά φορτηγά κατασκευάζονταν στις εγκαταστάσεις της εταιρείας και δεν συναρμολογούνταν μόνο όπως τα πολιτικά οχήματα της προηγούμενης περιόδου. Στις περιπτώσεις που η παραγγελία αφορούσε μικρή ποσότητα, η κατασκευή δινόταν σε εξωτερικό συνεργάτη, συνήθως της εγχώριας αγοράς¹¹⁰. Όσον αφορά τους κινητήρες, η εταιρεία ενέταξε την κατασκευή πετρελαιοκινητήρων στην παραγωγή της το 1979, ως αποτέλεσμα της δεύτερης κρατικής παραγγελίας. Αρχικός σκοπός ήταν η κατασκευή των κινητήρων στα οχήματα που παρήγαγε και εν συνεχεία η αντικατάσταση των κινητήρων στα οχήματα που ήδη χρησιμοποιούνταν και ήταν παλαιότερης τεχνολογίας¹¹¹.

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 άρχισε η κατασκευή λεωφορείων, κυρίως αστικών, βασισμένα στα ουγγρικά Ikarus, ενώ είχε προηγηθεί η παραγωγή στρατιωτικών λεωφορείων της Steyr. Την ίδια περίοδο ξεκίνησαν η παραγωγή τεθωρακισμένου της Steyr με το όνομα Λεωνίδας με όλο και περισσότερες διαφοροποιήσεις από το μητρικό μοντέλο, η συναρμολόγηση και κατασκευή ντηζελοκινητήρων της Steyr κάτω από άδεια και η παρουσίαση ενός τύπου τρακτέρ βασισμένο στην τεχνολογία της εταιρείας¹¹².

Το 1981 υπογράφηκε η πρώτη σύμβαση για την παραγωγή 110 τεθωρακισμένων οχημάτων μεταφοράς προσωπικού (Τ.Ο.Μ.Π.), ΛΕΩΝΙΔΑΣ Ι, τεχνολογίας Steyr¹¹³. Τα τεθωρακισμένα παραδόθηκαν το 1983, ενώ ορισμένες ποσότητες εξήχθησαν στην Κύπρο. Επειδή όμως οι ανάγκες του στρατού θα καλύπτονταν σύντομα, για να μην οδηγηθεί η εταιρεία σε αδράνεια, οι δραστηριότητές της επεκτάθηκαν στην κατασκευή οχημάτων για πολιτική χρήση. Έτσι, το 1980 παρουσιάστηκε ένα ημιφορτηγό για αγροτική χρήση, το οποίο έφερε το όνομα ΕΡΜΗΣ. Παράλληλα, η εταιρεία διεύρυνε την δραστηριότητά της στην υπερκατασκευή οχημάτων διαφόρων τύπων, μεταξύ των οποίων λεωφορείων και απορριμματοφόρων, για στρατιωτική και πολιτική χρήση¹¹⁴.

Το 1984 αποτέλεσε μια καθοριστική χρονιά για την εταιρεία καθώς οι παραγωγικές δραστηριότητες της αυξήθηκαν. Συγκεκριμένα, ανέλαβε την κατασκευή 200 απορριμματοφόρων για τους δήμους και τις κοινότητες της Ελλάδας, ενώ

¹⁰⁹ Οι κρατικές παραγγελίες οδήγησαν στην ίδρυση τμήματος έρευνας και ανάπτυξης, το 1981.

¹¹⁰ Ορισμένοι εξωτερικοί συνεργάτες ήταν η ΕΛΒΑΜ (Λιβαδειά), που κατασκεύαζε το αμάξωμα του λεωφορείου, η KARDAN Hellas (Θεσσαλονίκη) που προμήθευε τον κεντρικό άξονα, η ELVIFAN (Θεσσαλονίκη), τα φώτα. Βλ. περ. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. Παρ., Σελ. 464.

¹¹¹ Συγκεκριμένα 1.500 κινητήρες θα κατασκευάζονταν για την αντικατάσταση των βενζινοκινητήρων των αμερικανικών οχημάτων Reo που ήταν παλαιότερης τεχνολογίας. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. Παρ., Σελ. 464.

¹¹² Made in Greece, σελ. 144

¹¹³ Το ΛΕΩΝΙΔΑΣ Ι αποτελεί ένα θωρακισμένο όχημα μεταφοράς προσωπικού (ΤΟΜΠ), το οποίο προέρχεται από το αντίστοιχο μοντέλο της Saurer Αυστρίας. Άρχισε να κατασκευάζεται το 1981 από την ΣΤΑΓΙΕΡ για να καλυφθεί παραγγελία του ελληνικού στρατού για 160 κομμάτια. Αγοράστηκε επίσης και από τον κυπριακό στρατό (εθνοφρουρά), ενώ η παραγωγή ολοκληρώθηκε το 1989. Made in Greece, σελ. 257

¹¹⁴ Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, Όπ. Παρ. σελ. 464 – 465.

κατασκεύασε πυροσβεστικά οχήματα, με πλαίσιο Steyr και τεχνογνωσία της Ziegler. Το γεγονός αυτό είχε σαν συνέπεια το 70% των οχημάτων πυρόσβεσης του Πυροσβεστικού Σώματος και των ενόπλων δυνάμεων να έχουν κατασκευαστεί εγχώρια¹¹⁵, ενώ ξεκίνησε εκ νέου η κατασκευή τρακτέρ¹¹⁶. Τα στρατιωτικά οχήματα, ωστόσο, παρέμεναν η άμεση προτεραιότητα της επιχείρησης. Το 1984 άρχισε η κατασκευή τεθωρακισμένων οχημάτων μεταφοράς προσωπικού (Λεωνίδας II), καθώς και οχημάτων παντός εδάφους (τζιπ), με τεχνογνωσία της Mercedes. Η πρώτη παραγγελία για τζιπ Mercedes 240 GD αφορούσε 5.000 μονάδες. Όλα τα εξωτερικά στοιχεία ήταν ίδια με αυτά του μοντέλου της Mercedes – Benz και ελάχιστες τροποποιήσεις έγιναν από την ΕΛΒΟ, ωστόσο το όχημα έφερε και τα δύο ονόματα. Την δεκαετία του 1990 δόθηκε νέα παραγγελία για 2.500 μονάδες ενώ παρουσιάστηκε και μια πολιτική έκδοση του τζιπ¹¹⁷.

Όσον αφορά την προσπάθεια εξέλιξης του ΛΕΩΝΙΔΑΣ I σε τεθωρακισμένο όχημα μάχης ΛΕΩΝΙΔΑΣ II, επρόκειτο για ελαφρύ όχημα μάχης με παράλληλη ικανότητα μεταφοράς προσωπικού. Η σύμβαση μεταξύ του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και της ΕΛ.Β.Ο. για την κατασκευή του οχήματος υπογράφηκε στο τέλος του 1987 και αφορούσε την κατασκευή 324 τεθωρακισμένων ερπυστριοφόρων οχημάτων. Η σύμβαση προέβλεπε μεταξύ άλλων την δέσμευση της Στάγιερ Αυστρίας για την από κοινού ανάπτυξη με την ΕΛΒΟ του μελλοντικού Τεθωρακισμένου Οχήματος μάχης με ίσους όρους συμπαραγωγής και διάθεσής του στην διεθνή αγορά συμπεριλαμβανομένης και της Αυστρίας. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλιζόταν προστιθέμενη αξία για την ΕΛΒΟ πάνω από 45% κατά μέσο όρο, ενώ συμφωνήθηκαν εξαγωγές του 70% των αντισταθμιστικών ωφελημάτων με την μορφή εξαρτημάτων του οχήματος και άλλων υλικών της αμυντικής βιομηχανίας της χώρας. Παράλληλα, προβλέπονταν επενδύσεις ύψους 700 εκατ. δρχ. (2,1 εκατ. ευρώ) για την συμπλήρωση των εγκαταστάσεων, στις οποίες θα λάμβανε χώρα η

¹¹⁵ Το 1984 το ελληνικό κράτος προέβη σε μια σειρά από παραγγελίες προς την εγχώρια βιομηχανία. Μια από αυτές αφορούσε την ανάθεση κατασκευής 70 πυροσβεστικών οχημάτων, με δυνατότητα επαύξησης σε 100, στην ΣΤΑΓΙΕΡ. Σύμφωνα με την σχετική απόφαση η ΣΤΑΓΙΕΡ θα αναλάμβανε την κατασκευή του πλαισίου στην τιμή των 4 εκατ. δρχ. ενώ το κόστος των υπερκατασκευών δεν θα ξεπερνούσε την προσφορά του μειοδότη για τα αντίστοιχα οχήματα του στρατού. Η εγχώρια προστιθέμενη αξία θα ξεπερνούσε, το 40% για τα πλαίσια και το 65% για τις υπερκατασκευές, ενώ θα εξασφαλιζόταν δουλειά και σε άλλες ελληνικές βιομηχανίες, μέσω των υπερκατασκευών. Επιλογή, «Σοβαρές κρατικές προμήθειες από την εγχώριο βιομηχανία», Απρίλιος – Μάιος 1984

¹¹⁶ Στόχος της εταιρείας ήταν η παραγωγή μικρών τρακτέρ, με σκοπό να διατεθούν στην αυστριακή αγορά. Τελικά τα σχέδια δεν υλοποιήθηκαν. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, Όπ. Παρ.

¹¹⁷ Όπως είχε δηλώσει η τότε υφυπουργός Βιομηχανίας Β. Παπανδρέου, η συνολική αξία της παραγγελίας θα ανερχόταν σε 14 δις δρχ. ενώ η «ΝΤΑΙΜΛΕΡ ΜΠΕΝΖ», σύμφωνα με την σύμβαση, είχε την υποχρέωση να αγοράσει από ελληνικές βιομηχανίες και εταιρείες προϊόντα ή υπηρεσίες, η αξία των οποίων θα έφθανε στο 80% της τιμής των εισαγόμενων στην Ελλάδα υλικών για την κατασκευή των αυτοκινήτων. Επιλογή, «Συμφωνία ΣΤΑΓΙΕΡ ΕΛΛΑΣ – ΝΤΑΙΜΛΕΡ ΜΠΕΝΖ», Σεπτέμβριος 1986, σελ. 696 και Made in Greece, σελ. 110.

κατασκευή του οχήματος, που μαζί με τα ανταλλακτικά και τα εκπαιδευτικά βοηθήματα θα έφθανε τα 28,5 δις δρχ. (83,6 εκατ. ευρώ)¹¹⁸

Τα πρώτα οχήματα Λεωνίδας III παραδόθηκαν το 1990 χωρίς όμως πυργίσκο. Αρχικά προβλεπόταν η υιοθέτηση ενός πύργου εφοδιασμένου με πυροβόλο των 20 – 25 χιλιοστών. Φαινόμενα αντιπαλότητας, ωστόσο, μεταξύ της ΕΛΒΟ και της ΕΒΟ για την κατασκευή του πυργίσκου δεν επέτρεψαν την περαιτέρω εγχώρια ανάπτυξή του. Παρουσιάστηκαν εν τέλει τρεις εκδόσεις με εισαγόμενους πυργίσκους, χωρίς καμία να γίνει αποδεκτή από τον ελληνικό στρατό¹¹⁹. Την ίδια περίοδο, όμως, ο τουρκικός στρατός υλοποιούσε ένα πρόγραμμα κατασκευής 1.700 νέων Τεθωρακισμένων Οχημάτων Μάχης, αμερικανικής σχεδίασης, σε τουρκικά εργοστάσια. Το γεγονός αυτό θα ανέτρεπε τις ισορροπίες δυνάμεων μεταξύ Ελλάδος – Τουρκίας, με αποτέλεσμα η ελληνική κυβέρνηση να δεχτεί χωρίς ιδιαίτερο προγραμματισμό 500 μεταχειρισμένα γερμανικά τεθωρακισμένα οχήματα προσωπικού, από πρώην ανατολικογερμανικά εργοστάσια. Για άλλη μια φορά, το ελληνικό κράτος έδρασε με τρόπο που υπέσκαπτε την δυνατότητα ανάπτυξης εγχώριας γραμμής παραγωγής, καθώς τα Αντισταθμιστικά Οφέλη ήταν μηδαμινά¹²⁰.

Την δεκαετία του 1990 κύρια δραστηριότητα της εταιρείας εξακολουθούσε να είναι η παραγωγή στρατιωτικών οχημάτων, δόθηκε όμως έμφαση και στην κατασκευή πολιτικών οχημάτων. Παρήχθησαν φορτηγά της Steyr σε μεγάλους αριθμούς καλύπτοντας διάφορες ανάγκες των δημόσιων φορέων, φέροντας παράλληλα και το σήμα της ΕΛΒΟ. Από το 1993 η ΕΛΒΟ, σε συνεργασία με το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, αναπτύσσει εντελώς δικά της αστικά λεωφορεία τα οποία παράγει με το δικό της όνομα, με πιο επιτυχημένο το mini – bus MIDAS¹²¹. Το γεγονός αυτό της έδωσε την δυνατότητα να εισέλθει στον χώρο της κατασκευής αμαξωμάτων λεωφορείων, στρατιωτικών και πολιτικών, τα οποία φέρουν την παγίδα αιθάλης της ΕΛΒΟ¹²². Από το 1994 η εταιρεία δέχεται σημαντικές παραγγελίες από τις αστικές συγκοινωνίες της Θεσσαλονίκης και αργότερα της Αθήνας, γεγονός που έδωσε μεγάλη ώθηση στον κλάδο των λεωφορείων της εταιρείας. Έτσι, η ΕΛΒΟ ανέλαβε να κατασκευάσει το αμάξωμα των αστικών και υπεραστικών λεωφορείων της Αθήνας με πλαίσιο και κινητήρα Scania, ενώ το 1995 και στις αρχές του 2000, σε

¹¹⁸ Επιλογή, «ΕΛΒΟ: Προς το στάδιο της ελληνοποίησης», Δεκέμβριος 1987, σελ. 800 και «Υπογράφηκαν συμβάσεις με την ΕΛΒΟ για την κατασκευή τεθωρακισμένων οχημάτων», Δεκέμβριος 1987, σελ. 816.

¹¹⁹ Υπήρξαν προσπάθειες έκδοσης του ΛΕΩΝΙΔΑΣ II με τον νορβηγικό πυργίσκο NFT, ο οποίος ήταν εξοπλισμένος με τέσσερα περισκόπια. Και με αντιαεροπορικό οπτικό σύστημα στο πυροβόλο. Made in Greece, σελ. 258.

¹²⁰ Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, όπ. Παρ. σελ. 138

¹²¹ Τα mini – bus MIDAS αποτελούν την αξιοποίηση της τεχνογνωσίας της ΕΛΒΟ μετά την ατυχή προσπάθεια συνεργασίας με την Ikarus για κατασκευή mini – bus για τις συγκοινωνίες της Βουδαπέστης. Τα MIDAS αποτελούν τα πρώτα λεωφορεία αποκλειστικά ελληνικής παραγωγής, γεγονός που σημαίνει ότι το λεωφορείο δεν έφερε τη μάρκα ξένου κατασκευαστή. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Εγχώρια Προστιθέμενη Αξία έφθασε το 80%. Made in Greece, σελ. 148

¹²² Τα λεωφορεία ήταν βασισμένα στα πλαίσια της Mercedes – Benz, ενώ για τα αμαξώματα των πολιτικών λεωφορείων συνεργάστηκε με ισπανικές εταιρείες. Made in Greece, σελ. 147

συνεργασία με τη Neoplan, κατασκεύασε το αμάξωμα μικρών λεωφορείων και τρόλεϊ, τα οποία θα αντικαθιστούσαν τα ρωσικά¹²³.

Το 1994 η ΕΛΒΟ επιχείρησε την κατασκευή του τεθωρακισμένου Pandur της Steyr με το δικό της όνομα. Το όχημα τελικά απορρίφθηκε από τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις.¹²⁴ Το 1998 ανέλαβε τρεις διαδοχικές παραγγελίες για την κατασκευή 145 ημιρυμουλκούμενων, με σκοπό την μεταφορά αρμάτων και μηχανημάτων έργων για τον ελληνικό στρατό. Την περίοδο 1998 – 2001 η ΕΛΒΟ σχεδίασε και κατασκεύασε δικό της τεθωρακισμένο όχημα μάχης (TOMA) με την ονομασία Κένταυρος. Η αδυναμία όμως της ΕΛΒΟ να ανταποκριθεί στο υψηλό κόστος συμμετοχής σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το TOMA κρίθηκε πολύ ακριβό για τις ανάγκες του ελληνικού στρατού, οδήγησε στην ματαίωση της όλης προσπάθειας.¹²⁵ Τις χρονιές 1999 – 2004 ανέλαβε από την Raytheon την κατασκευή των 102 οχημάτων φορέων του συστήματος Patriot για την Ελληνική Αεροπορία, ενώ τα υπόλοιπα συστήματα είτε κατασκευάστηκαν από άλλες εταιρείες είτε εισήχθησαν από το εξωτερικό. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 η εταιρεία λειτουργούσε κυρίως ως υποκατασκευαστής, ενώ συμπεριέλαβε στις δραστηριότητές της και το εμπόριο, εισάγοντας αμερικανικά οχήματα Oshkosh, όπως αρματοφορείς, βαρέα τακτικά φορτηγά εκτεταμένης κινητικότητας και οχήματα περισυλλογής. Περί το 2000 ανέλαβε την συναρμολόγηση 220 μονάδων των οχημάτων Leopard II, καθώς και τη συναρμολόγηση των στρατιωτικών οχημάτων Hummer. Μέχρι το 2000, όπου η πλειοψηφία των μετοχών περιήλθε στον όμιλο επιχειρήσεων ΜΥΤΗΛΙΝΑΙΟΣ, είχαν παραχθεί από την ΕΛΒΟ περίπου 13.000 φορτηγά, 1.000 λεωφορεία και 12.000 τζιπ¹²⁶.

¹²³ Μετά την αποχώρηση της ΒΙΑΜΑΞ από τον χώρο των κατασκευών λεωφορείων το 1985, η ΕΛΒΟ έγινε ο βασικός χρήστης μηχανικών μερών της Daimler – Benz για την παραγωγή αμαξωμάτων λεωφορείων, τόσο στρατιωτικών όσο και πολιτικών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μέχρι τα μέσα του 2000 να έχουν παραδοθεί στην Αθήνα 630 αστικά λεωφορεία διαφόρων τύπων και 112 τρόλεϊ. Made in Greece, σελ. 146 - 147

¹²⁴ Στις αρχές του 1991 η ΕΛΒΟ ξεκίνησε την εξέλιξη του τεθωρακισμένου οχήματος Pandur 6X6, το οποίο ήταν βασισμένο στο ομώνυμο μοντέλο της αυστριακής Steyr – Daimler – Puch, από την οποία και αποκτήθηκε η άδεια για την κατασκευή του. Η κατασκευή του πρώτου οχήματος ολοκληρώθηκε το Μάιο του 1991 και επρόκειτο για τροχοφόρο τεθωρακισμένο όχημα μεταφοράς προσωπικού ή υποστήριξης με κίνηση και στους 6 τροχούς. Στην κατασκευή του Pandur συμμετείχε και η εταιρεία ΒΙΟΚΑΤ. Στα τέλη Ιουλίου 1991 ένα αντίτυπο στάλθηκε στην Πολωνία για δοκιμές από τον πολωνικό στρατό ενώ απορρίφθηκε από τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις. Made in Greece, σελ. 259.

¹²⁵ Το τεθωρακισμένο όχημα μάχης (TOMA) Κένταυρος αποτέλεσε την απάντηση στην άκαρπη συνεργασία της εταιρείας με την STEYR – DAIMLER – PUCH, οι οποίες φιλοδοξούσαν να κατασκευάσουν ένα σύγχρονο Τεθωρακισμένο Όχημα Μάχης. Το όχημα είχε λάβει το όνομα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ αλλά η αδυναμία της ΕΛΒΟ να ανταποκριθεί στο υψηλό κόστος συμμετοχής σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το TOMA κρίθηκε πολύ ακριβό για τις ανάγκες του ελληνικού στρατού, οδήγησε στην ματαίωση της όλης προσπάθειας. Η ΕΛΒΟ ωστόσο χάρι στην τεχνογνωσία που διέθετε κατάφερε το 1998 να παρουσιάσει το δικό της τεθωρακισμένο όχημα μάχης, με την ονομασία ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ, ενώ συμμετείχαν ως υπεργολάβοι και άλλες ελληνικές εταιρείες όπως η ΕΒΟ και η ΠΥΡΚΑΛ. Made in Greece, σελ. 261

¹²⁶ Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, Όπ. Παρ. σελ. 472.

3.3. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Το 1983 συμπληρώνονταν 10 χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης, με την πλειοψηφία των μετοχών να ανήκει στην αυστριακή εταιρεία. Οι εγκαταστάσεις είχαν επεκταθεί και λειτουργούσαν πλέον πέντε γραμμές παραγωγής, ενώ η επιχείρηση απασχολούσε 906 υπαλλήλους και συνεργαζόταν με 900 υπεργολάβους¹²⁷. Την δεκαετία του 1980 το προσωπικό φαίνεται να διατηρείται σταθερό, γεγονός που μάλλον οφείλεται στις έξι συμβάσεις που υπογράφηκαν μεταξύ των ΣΤΑΓΙΕΡ –ΕΛΛΑΣ και Steyr Daimler Puch (SDP)¹²⁸. Αξιοσημείωτο είναι ότι την περίοδο 1986 – 1987, όπου η πλειονότητα των μετοχών περιήλθε στο ελληνικό δημόσιο το προσωπικό παρουσιάζει μια μικρή μείωση, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει συνήθως στις επιχειρήσεις του δημοσίου. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 έγιναν κάποιες αλλαγές στην διοίκηση της εταιρείας, χωρίς ωστόσο να επηρεαστεί σημαντικά το ανθρώπινο δυναμικό της εταιρείας. Το προσωπικό άρχισε να αυξάνεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, απόρροια τόσο της κρίσης των Ιμίων και της τεταμένης κατάστασης στην Κύπρο, που οδήγησε σ' ένα δαπανηρό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού των ενόπλων δυνάμεων της χώρας όσο και σε πολιτικούς λόγους. Το 1999, προεκλογική χρονιά, ο αριθμός των εργαζομένων έφθασε τους 1.040 και αποτελεί τον μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων καθ' όλη τη διάρκεια της τεσσαρακονταετούς λειτουργίας της επιχείρησης. Από το 2000, ωστόσο, το προσωπικό, όπως αποτυπώνεται και παρακάτω, σταδιακά μειώνεται. Η εταιρεία δεν προβαίνει σε καμία πρόσληψη, ιδιαίτερα από το 2008, που η Ελλάδα πλήττεται από την οικονομική κρίση. Την χρονική περίοδο μάλιστα 2006 – 2012 το ανθρώπινο δυναμικό της επιχείρησης είναι μειωμένο από κάθε άλλη χρονιά, ενώ το 2012 αποτελείται μόλις από 376 άτομα.

Πίνακας 3.1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΛΒΟ, 1981 - 2012¹²⁹ Πηγή ICAP (ετήσιο).

ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
1981	950	1997	962
1982	906	1998	1015
1983	906	1999	1040
1984	910	2000	1020
1985	910	2001	982
1986	753	2002	982
1987	760	2003	969
1988	950	2004	
1989	975	2005	
1990	850	2006	729
1991	847	2007	672
1992	840	2008	640
1993	831	2009	597
1994	887	2010	493

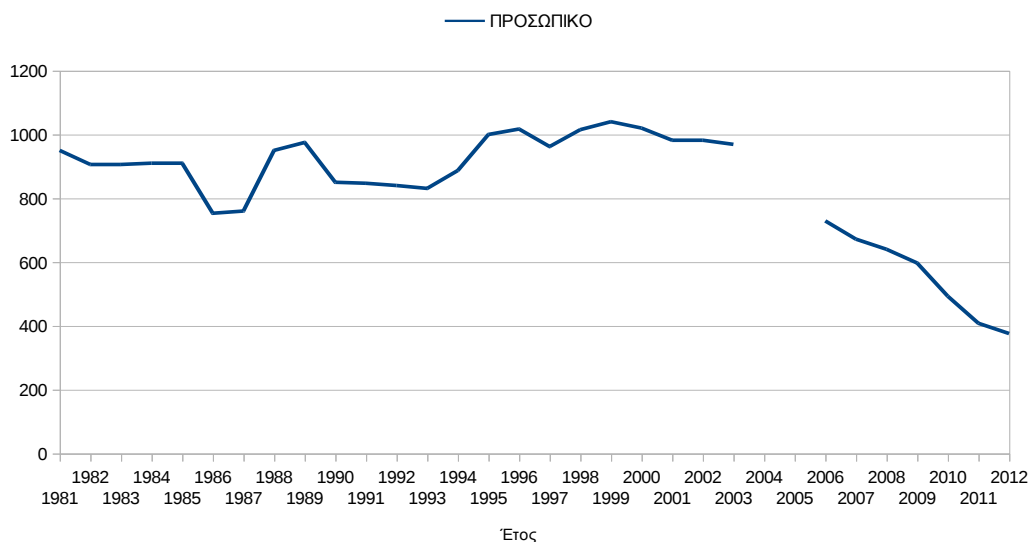
¹²⁷ Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, Όπ. Παρ. σελ. 472

¹²⁸ Επιλογή, «Νέο καθεστώς συνεργασίας για την ΣΤΑΓΙΕΡ ΕΛΛΑΣ», Μάιος 1985, σελ. 404.

¹²⁹ Τα στοιχεία έχουν αντληθεί από ετήσιους καταλόγους της ICAP.

1995	1000	2011	408
1996	1017	2012	376

Διάγραμμα 3.1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΛΒΟ, 1980 - 2012

3.4. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ.

Η έναρξη λειτουργίας ενός τόσο μεγάλου εργοστασίου προκάλεσε ενθουσιασμό για την μετέπειτα πορεία της βιομηχανίας. Μέσω της τεχνογνωσίας της Steyr η εταιρεία κατάφερε στο τέλος του 1975 να έχει ολοκληρώσει την παραγωγή 5.000 τρακτέρ ενώ αναμένονταν σημαντικές συμφωνίες εξαγωγών¹³⁰. Ωστόσο, το 1981 η επιχείρηση ήλθε αντιμέτωπη με την δεύτερη μετά το 1976 κρίση στην ιστορία της. Οι πωλήσεις την περίοδο 1977 – 1982 είχαν μειωθεί κατά 57% και η παραγωγή των τρακτέρ είχε επίσης μειωθεί. Έτσι, την δεκαετία του 1980 η εταιρεία στρέφει την παραγωγή της σε εξοπλισμένα τεχνικά οχήματα, όπως τα στρατιωτικά φορτηγά, τα τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού και μάχης και τα οχήματα εδάφους 4X4. Αυτό την καθιστούσε πλήρως εξαρτημένη από τις στρατιωτικές παραγγελίες¹³¹. Η Υπηρεσία Πολεμικής Βιομηχανίας αντιλαμβανόμενη ότι οι στρατιωτικές παραγγελίες δεν αρκούσαν για την στήριξη της ΕΛΒΟ πρότασε την διεύρυνση της παραγωγής, ώστε οι μονάδες να καλύψουν τις ανάγκες και άλλων αγορών¹³². Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του 1980 επιχειρήθηκε η διεύρυνση της παραγωγικής της δραστηριότητας με την κατασκευή οχημάτων διαφόρων τύπων, ενώ το 1984 ξεκίνησε εκ νέου η κατασκευή τρακτέρ¹³³. Πράγματι, στο δεύτερο μισό

¹³⁰ Made in Greece, σελ. 144.

¹³¹ Το 1985 η συμμετοχή των κρατικών παραγγελιών στη δραστηριότητα της εταιρείας ξεπέρασε το 65%. Made in Greece, σελ. 144

¹³² Για το λόγο αυτό το 1980 άρχισαν εκ νέου οι συζητήσεις για παραγωγή πολιτικών οχημάτων, κυρίως για αγροτική χρήση. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, Όπ. Παρ. σελ. 464 – 465.

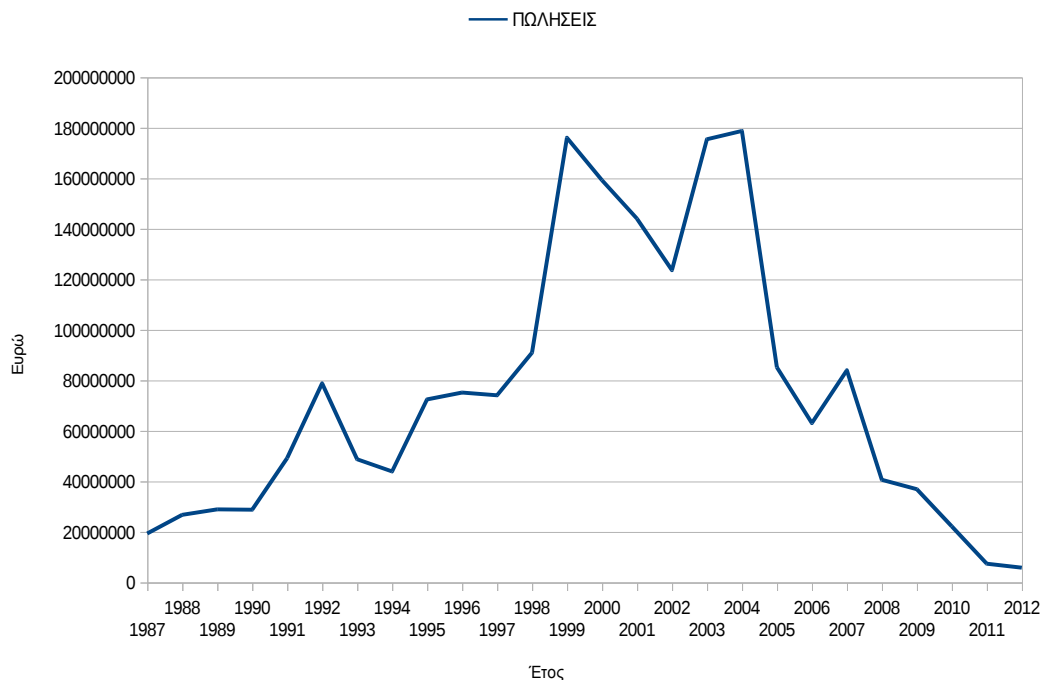
¹³³ Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. παρ. σελ. 469

της δεκαετίας του 80, υπήρξε κάποια απεξάρτηση από τις στρατιωτικές κατασκευές και δόθηκε έμφαση στα πολιτικά οχήματα¹³⁴. Αυτό, όμως, δεν καθιστούσε την εταιρεία αυτόνομη καθώς πολλά από τα πολιτικά οχήματα κάλυπταν ανάγκες του ελληνικού δημοσίου, π.χ. λεωφορεία, ασθενοφόρα, απορριματοφόρα.

Ατυχώς για την εταιρεία, οι προσδοκίες της για ανάληψη κρατικών παραγγελιών μη στρατιωτικού χαρακτήρα δεν ευοδώθηκαν. Τα πολιτικά οχήματα είχαν χαμηλό περιθώριο κέρδους και οι παραγγελίες ήταν σποραδικές και συνήθως μικρού μεγέθους. Μόνο στις αρχές της δεκαετίας του 1990 δόθηκαν παραγγελίες στην επιχείρηση ικανές να τονώσουν την οικονομική της κατάσταση. Το 1993-94 όμως ο κύκλος εργασιών της εταιρείας μειώθηκε εκ νέου κατά 40% σε τρέχουσες τιμές και κατά 50% σε σταθερές, σε σύγκριση με το 1992 (βλ. Διάγραμμα 3.2 και Διάγραμμα 3.2.A). Στο μεταξύ η κυβέρνηση Μητσοτάκη αποφάσισε να συμπεριλάβει την ΕΛΒΟ μεταξύ των προς πώληση δημοσίων επιχειρήσεων¹³⁵.

Από το 1995 ως το 1999 οι πωλήσεις της εταιρείας αυξήθηκαν σημαντικά βοηθούμενες και από την αναβίωση των εξοπλισμών μετά τα Ίμια. Από το 2000 μέχρι το 2002 όμως οι πωλήσεις επανήλθαν σε πτωτική πορεία για να αναβιώσουν το 2003-4. Μετά το 2004 οι πωλήσεις μπαίνουν σε φάση κατάρρευσης. (βλ. Διάγραμμα 3.2 και Διάγραμμα 3.2.A).

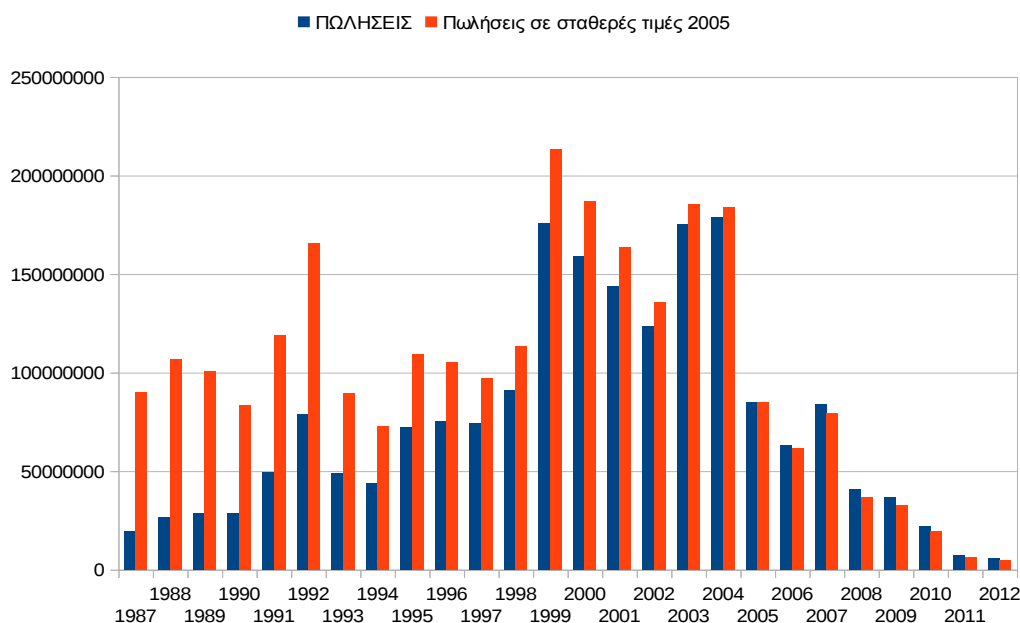
Διάγραμμα 3.2. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΛ.Β.Ο. 1987 – 2012, (σε ευρώ)

¹³⁴ Made in Greece, σελ. 147,148, 149

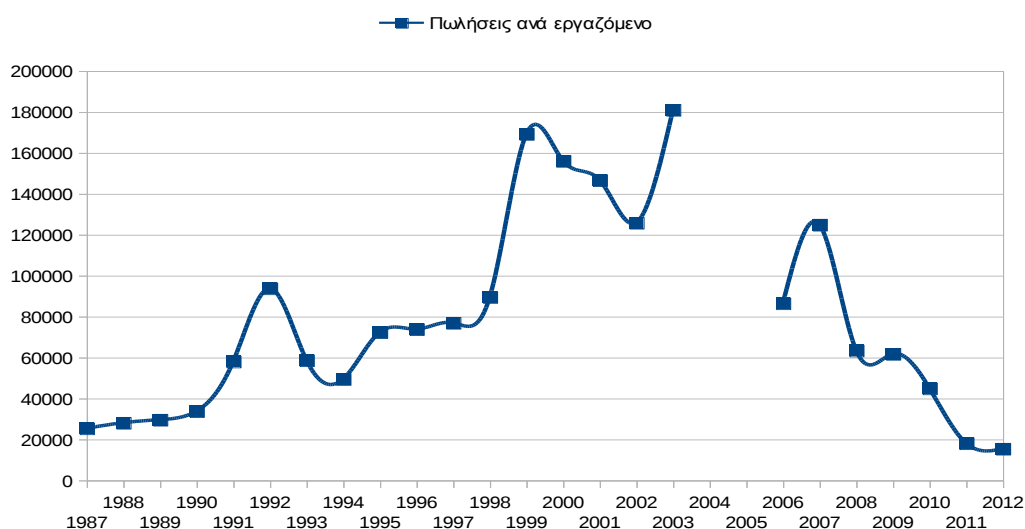
¹³⁵ Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, όπ. παρ. σελ. 470.

Διάγραμμα 3.2.Α Πωλήσεις ΕΛ.Β.Ο. σε τρέχουσες και σταθερές τιμές 2005

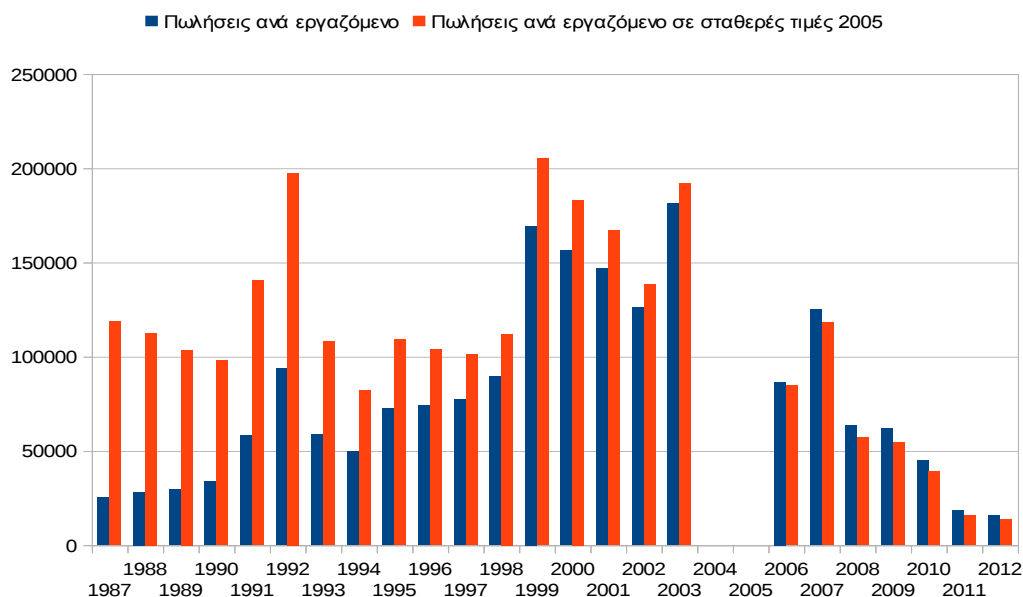
Το 2000 και όντας ζημιογόνα, η ΕΛΒΟ ιδιωτικοποιείται με το 43% των μετοχών και το μάνατζμεντ να περνά στην εταιρεία ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ. Εξακολουθεί όμως να βασίζεται στην κρατική στήριξη. Οι κρατικές παραγγελίες όμως μειώνονταν και μετά το 2009 και την έλευση της κρίσης εμφάνισαν καθίζηση (από 40 εκ. ευρώ το 2008 στα 7 εκατομμύρια το 2011), Η συνέπεια ήταν η αποχώρηση του ομίλου ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ από την διοίκηση.

Διάγραμμα 3.3. Πωλήσεις ανά εργαζόμενο ΕΛΒΟ, 1987 - 2012¹³⁶ (σε τρέχουσες τιμές)

¹³⁶ Δεν διαθέτουμε στοιχεία για τις πωλήσεις το διάστημα 1980 – 1986.

Διάγραμμα 3.4. Πωλήσεις ανά εργαζόμενο σε τρέχουσες και σταθερές τιμές 2005

Όσον αφορά στην παραγωγικότητα των εργαζομένων (μετρούμενη με βάση τις πωλήσεις σε σταθερές τιμές ανά εργαζόμενο) σχετίζεται στενά, όπως είναι φυσικό, με την πορεία των πωλήσεων. Η παραγωγικότητα φθίνει στο διάστημα 1987-90, αυξάνεται το 1991-92, ξαναπέφτει μέχρι το 1997 και ανεβαίνει σε υψηλά επίπεδα στα έτη 1999-2001 και 2003 λόγω της αύξησης των πωλήσεων (βλ. Διάγραμμα 3.4). Μετά το 2006 η παραγωγικότητα της εργασίας στην ΕΛΒΟ πέφτει κατακόρυφα. Ειδικά στα έτη 2011-12 η παραγωγικότητα μοιάζει να καταρρέει σε σχέση με τις προηγούμενες χρονιές. Η σχέση με την κατάρρευση των πωλήσεων που ήταν μεγαλύτερη από τη μείωση του προσωπικού είναι προφανής.

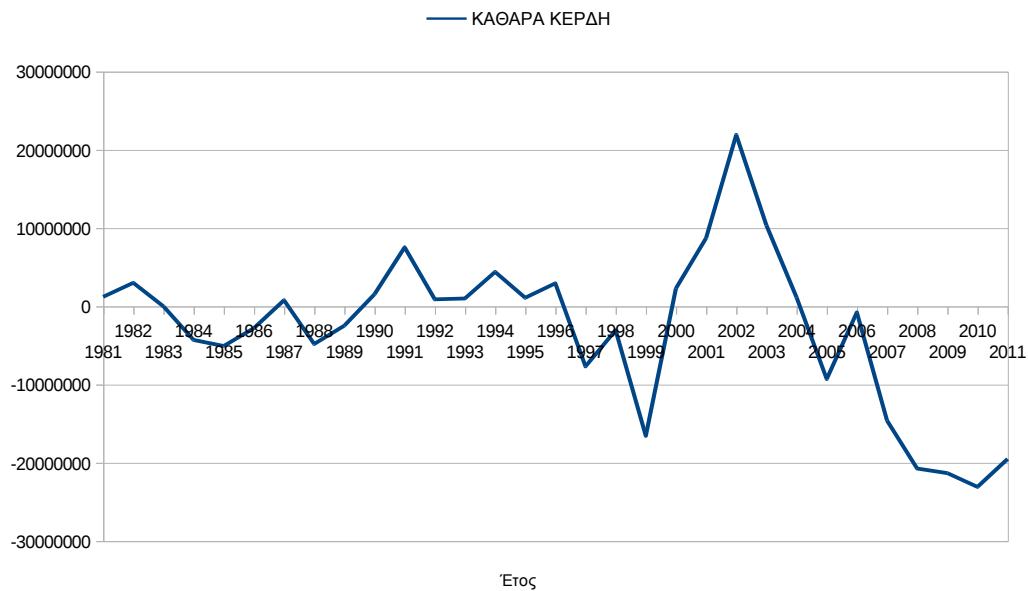
3.5. ΧΡΗΜΑΤΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 το ενεργητικό της ΕΛΒΟ άγγιζε τα 3.6 δις δρχ. (10 εκατ. ευρώ). Παρά την κρατική εύνοια, όμως, η κερδοφορία της εταιρείας χειροτέρευσε. Το 1981 η επιχείρηση έκανε ζημίες, επέστρεψε σε κερδοφόρα αποτελέσματα το 1982 – 83 και από το 1984 μπήκε σε φάση σημαντικών ζημιών που διάρκεσε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 80 (βλ. Διαγράμματα 3.5, 3.6 και 3.7). Οι υψηλότερες ζημίες της δεκαετίας (5,1 εκ. ευρώ) σημειώθηκαν το 1986, το έτος της πλήρους κρατικοποίησης της ΕΛΒΟ, Παράλληλα, το ενεργητικό της αυξάνονταν και στα τέλη της δεκαετίας του 80 είχε φτάσει στα 40 εκατ. ευρώ.

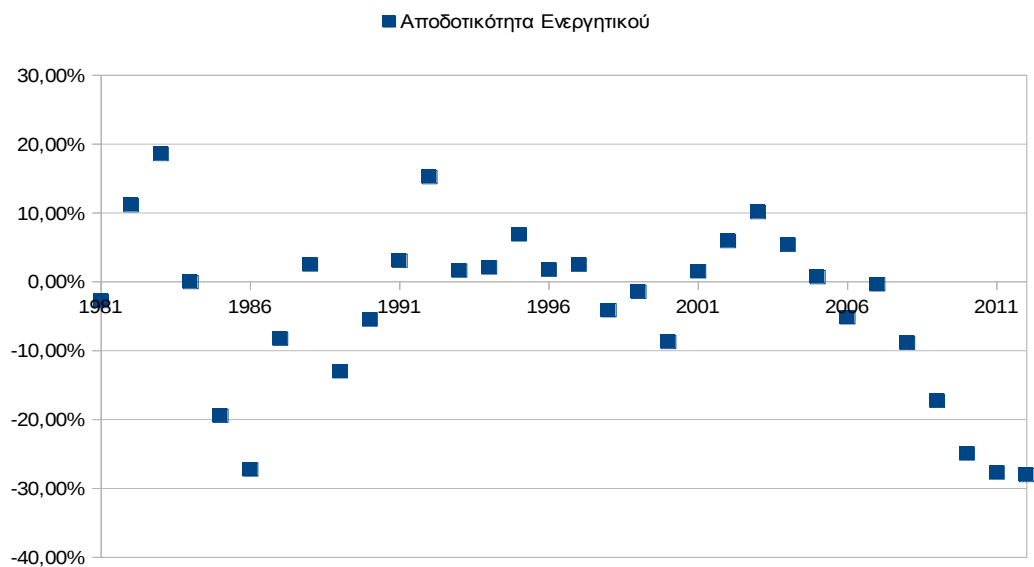
Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 δόθηκαν σημαντικές παραγγελίες στην επιχείρηση οι οποίες – εκτός από την αύξηση των πωλήσεων της – είχαν ως συνέπεια την επιστροφή της σε κερδοφόρο αποτέλεσμα το 1991. Η ΕΛΒΟ συνεχίζει να είναι κερδοφόρα μέχρι το 1997 (βλ. Διαγράμματα 3.6 και 3.7) και ειδικά το 1992 τα καθαρά της κέρδη ανήλθαν στα 7,5 εκ. ευρώ. Πρέπει να σημειωθεί ότι το πλείστο

της δεκαετίας του 1990 η εταιρεία επιδόθηκε σε μια συστηματική προσπάθεια εξυγίανσης των οικονομικών της, η οποία αποτυπώθηκε στα αποτελέσματά της.

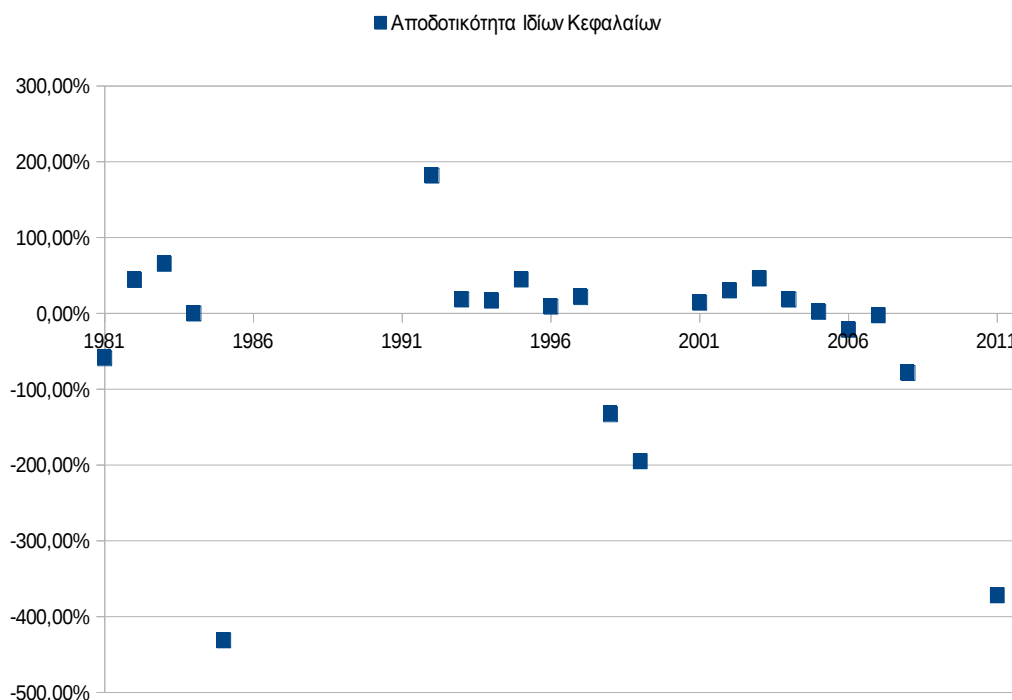
Διάγραμμα 3.5. ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΕΛ.Β.Ο. 1981 – 2011 (σε ευρώ)

Διάγραμμα 3.6. ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΕΛΒΟ, (%)

Διάγραμμα 3.7 ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΛ.Β.Ο., 1981 - 2012 (ως ποσοστό)

Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90 η ΕΛ.Β.Ο. προσπάθησε να μειώσει τις υποχρεώσεις της με απώτερο στόχο την μερική ιδιωτικοποίηση και την δυνατότητά της να μπορεί να λειτουργήσει σε συνθήκες ανταγωνισμού¹³⁷. Σε αντίθεση με την δεκαετία του 1980 τα ίδια κεφάλαιά της παρέμεναν θετικά. Παράλληλα, η ΕΛ.Β.Ο. την περίοδο 1991 – 1993 πραγματοποίησε επενδύσεις ύψους 4,7 εκατ. ευρώ (1,6 δις δρχ.) με στόχο τον εκσυγχρονισμό των υποδομών της και την αύξηση τόσο της στρατιωτικής όσο και της πολιτικής παραγωγής. Οι επενδύσεις αυτές μόνο εν μέρει εξηγούν τη γιγάντωση του ενεργητικού της εταιρείας στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, που το 1999 άγγιζε τα 215 εκατ. Ευρώ (βλ. Διάγραμμα 3.8). Είναι πιθανό ότι στην αύξηση αυτή συνέβαλε και η λογιστική αναπροσαρμογή της αξίας των ακινήτων της.¹³⁸

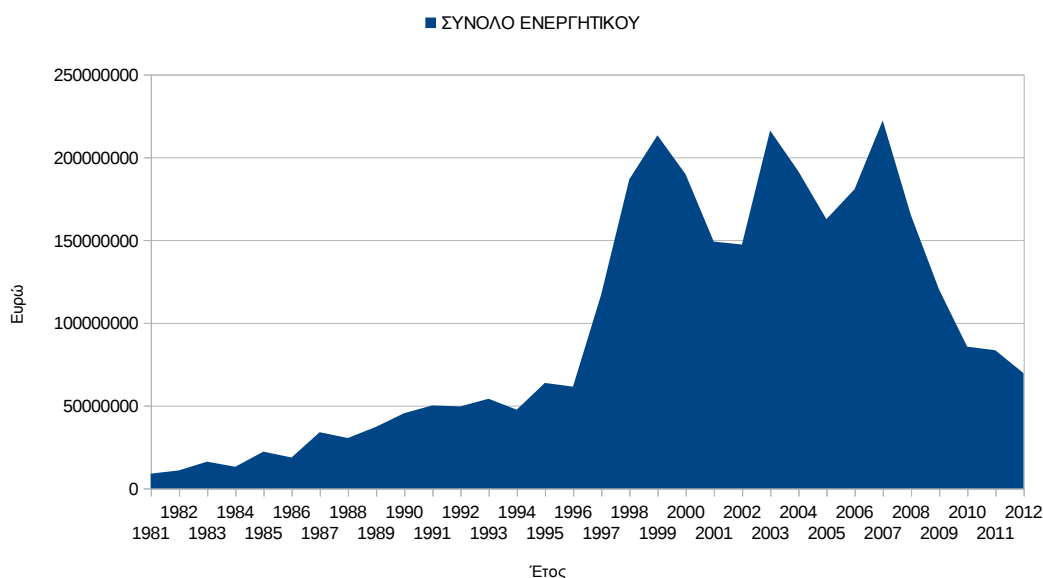
Παράλληλα με την αύξηση του ενεργητικού της, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, η εταιρεία αυξάνει και τις υποχρεώσεις της. Συγκεκριμένα το 1997 – 1999, οι υποχρεώσεις της εταιρείας αυξήθηκαν από τα 50 εκατ. ευρώ το 1996 στα 211 εκατ. ευρώ το 1999. Το γεγονός αυτό επηρέασε τον λόγο ξένων προς ίδια κεφάλαια, ο οποίος το 1999 εκτοξεύθηκε στο 131 και αποτελεί το υψηλότερο επίπεδο

¹³⁷ Επιλογή, «Σε νέα αναπτυξιακή τροχιά η ΕΛ.Β.Ο.», Ιούλιος 1993, σελ. 85

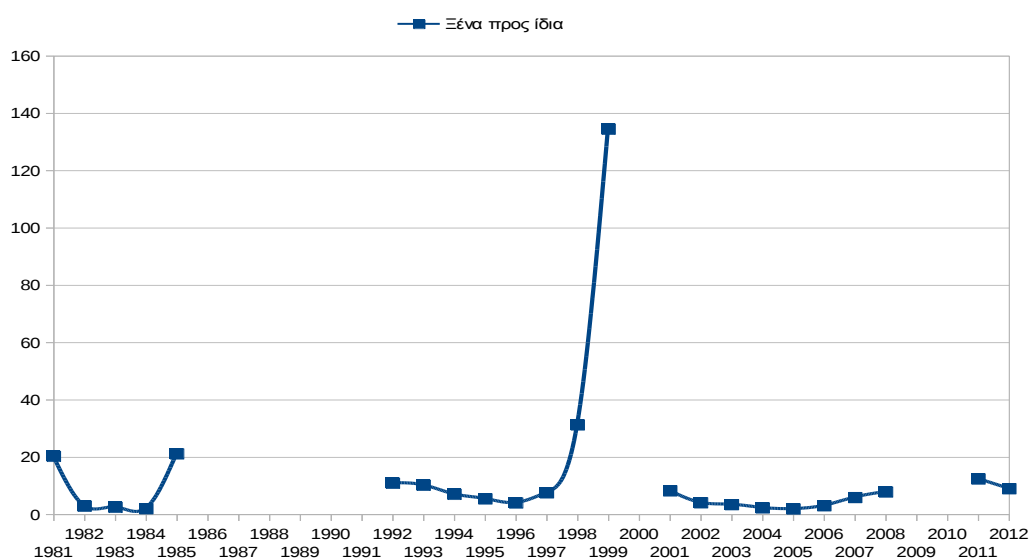
¹³⁸ Σύμφωνα με υποθετικούς υπολογισμούς αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου την δεκαετία του 1990 έχουμε τις χρονιές 1992 – 1994 – 1996. Ωστόσο οι αυξήσεις είναι πολύ μικρές για να χρηματοδοτήσουν μεγάλες αυξήσεις του ενεργητικού της ΕΛΒΟ. Η παρατηρηθείσα αύξηση πιθανότατα οφείλεται στην αναπροσαρμογή της αξίας των ακινήτων των επιχειρήσεων τις χρονιές 1992, 1994, 1996, σύμφωνα με τους αντίστοιχους Νόμους, 2065/1992, 2238/1994 και 1315/1996.

δανειακής επιβάρυνσης στην ιστορία της εταιρείας. Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 3.9 μια τόσο υψηλή δανειακή επιβάρυνση ήταν ασυνήθιστη για την ΕΛΒΟ. Συνήθως, ο δείκτης ξένα προς ίδια κεφάλαια κυμαινόταν από το 2 μέχρι το 8 (με εξαίρεση τις χρονιές 1981, 1985 και 1998, που ξεπέρασε το 20)¹³⁹.

Διάγραμμα 3.8. ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΕΛΒΟ, 1981 – 2012, (σε ευρώ)

Διάγραμμα 3.9. Δείκτης ξένα προς ίδια ΕΛ.Β.Ο. 1981 - 2012

Από το 1998 μέχρι το 2000 η εταιρεία επέτρεψε – μετά από μια επταετή θετική πορεία – σε καθεστώς μεγάλων ζημιών. Το 2000 και όντας ζημιογόνα, ιδιωτικοποιείται με το 43% των μετοχών και το μάνατζμεντ να περνά στην εταιρεία

¹³⁹ Το 1981 ο δείκτης ξένα προς ίδια ήταν 20, το 1985 21 και το 1998 διαμορφώθηκε στο 31. Επεξεργασία στοιχείων ICAP.

ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ. Τα ίδια κεφάλαια αυξάνονται ενώ παράλληλα μειώνονται οι υποχρεώσεις και η εταιρεία διαγράφει μια θετική πορεία οικονομικών αποτελεσμάτων έως το 2005¹⁴⁰. Αν και ο όμιλος ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ προσπάθησε να καταστήσει την ΕΛΒΟ βιώσιμη με ένα πρόγραμμα αναδιάρθρωσης και εξυγίανσης της εταιρείας με βάση ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, δεν μπόρεσε να το καταφέρει καθώς και αυτός απέβλεπε στην κρατική υποστήριξη. Οι κρατικές παραγγελίες όμως αναπόφευκτα θα μειώνονταν μετά το 2004 και – ιδιαίτερα – μετά το 2009. Υπό αυτές τις συνθήκες ο όμιλος ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ αποφάσισε το 2010 να αποχωρήσει από την διοίκηση της ΕΛΒΟ. Από το 2008 και μετά η εταιρεία μπήκε σε μια πορεία επιδεινούμενων ζημιών που αυξάνονταν σχεδόν κάθε χρόνο (βλ. Διαγράμματα 3.5, 3.6 και 3.7).¹⁴¹

Η αποχώρηση του ομίλου σε μια περίοδο όπου οι κρατικές παραγγελίες μειώθηκαν αισθητά προκάλεσε πλήθος σχολιασμών από ορισμένες πλευρές, με τα περισσότερα να χαρακτηρίζουν, δικαίως ή αδικώς, το «*πέρασμα της ιδιωτικής επιχείρησης από την εταιρεία σαν αρνητική εμπειρία, που άφησε πίσω διάλυση, χρέη και απαξίωση*»¹⁴². Ο όμιλος από την πλευρά του στην σχετική ανακοίνωση της αποχώρησής του από την ΕΛΒΟ αναφέρει ως αιτία αποχώρησης την επιχειρηματική στρατηγική του ομίλου για εστίαση στους τομείς της Μεταλλουργίας – Ορυχείων, της Ενέργειας και της Κατασκευής Έργων¹⁴³. Ωστόσο, η ιδιωτική εταιρεία φαίνεται να βγήκε κερδισμένη από την συμμετοχή της στην ΕΛΒΟ καθώς της δόθηκε η ευκαιρία να αναλάβει την ολοκλήρωση του προγράμματος των LEOPARD 2HEL, ενώ η ΜΕΤΚΑ, η οποία ανήκει στον όμιλο ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ, είχε απορροφήσει τεχνογνωσία και προγράμματα που της έδιναν την δυνατότητα να δραστηριοποιηθεί αυτόνομα στην διεθνή αγορά κατασκευής αμυντικού υλικού¹⁴⁴. Αν και ο όμιλος παραχώρησε στο ελληνικό δημόσιο τις μετοχές που του αναλογούσαν, μέχρι το τέλος του 2010, δεν είχε υπάρξει καταγγελία της σύμβασης από καμία πλευρά, με αποτέλεσμα το

¹⁴⁰ Να σημειωθεί ότι το ελληνικό δημόσιο παραχώρησε στην ιδιωτική εταιρεία ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ το 45% σε μια περίοδο έντονης παραγωγικής δραστηριότητας εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων. Κατά την περίοδο ανάληψης του management από την ιδιωτική εταιρεία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στα πολιτικά οχήματα και κυρίως στα πυροσβεστικά οχήματα και τα λεωφορεία του Οργανισμού Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης. www.makthes.gr Μαθιοπούλου Μαρία, «Νέα τροχιά αναζητά η ΕΛΒΟ μετά την αποχώρηση Μυτιληναίου» Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

¹⁴¹ Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η άσχημη οικονομική κατάσταση της περιόδου 2006 – 2012 οφείλεται στο πέρασμα του ομίλου ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ. Εξάλλου πριν την ανάληψη του management από την ιδιωτική εταιρεία τα οικονομικά αποτελέσματα ήταν εξίσου αρνητικά. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1999, ένα έτος πριν την ιδιωτικοποίηση, οι ζημιές ξεπερνούσαν τα 16 εκατ. ευρώ.

¹⁴² www.prin.gr Αβραμίδης Χρήστος, «ΕΛΒΟ, Ένα λουκέτο με πολλούς ωφελημένους», Σεπτέμβριος 2013. Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

¹⁴³ www.defence-point.gr «Αιφνίδιες εξελίξεις στην ΕΛΒΟ» και www.makthes.gr Μαθιοπούλου Μαρία, «Νέα τροχιά αναζητά η ΕΛΒΟ μετά την αποχώρηση Μυτιληναίου» Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

¹⁴⁴ Το 2013 η εταιρεία ΜΕΤΚΑ θα συμμετείχε ως συμπαραγωγός στο πρόγραμμα κατασκευής των 62 αρμάτων μάχης Leopard - 2A7 της γερμανικής Krauss – Maffei Wegmann. Αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι το γεγονός ότι τα θεμέλια συνεργασίας είχαν τεθεί ήδη από το 2003 κατά την συμπαραγωγή των αρμάτων μάχης Leopard 2HEL. Αποτελεί τραγική ειρωνεία το γεγονός ότι η ΜΕΤΚΑ μετά την συνεργασία με την ΕΛΒΟ ισχυροποιήθηκε και ακολουθεί μια ανοδική πορεία ενώ αντίθετα η κρατική ΕΛΒΟ αποδυναμώθηκε και οδηγείται σταδιακά σε κλείσιμο. www.skeftomasteellhnika.blogspot.gr «Πώς η ΜΕΤΚΑ έγινε... “ΕΛΒΟ”». Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας να μην έχει παραλάβει από το προηγούμενο¹⁴⁵. Προβλήματα, επομένως, στη διοίκηση αλλά και στην παραγωγή, με κύριο χαρακτηριστικό τις καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση των συμβάσεων, συνέβαλλαν ώστε ο κύκλος εργασιών της εταιρείας το 2011 να είναι μειωμένος, με ζημίες που άγγιζαν τα 23 εκατ. ευρώ και πωλήσεις αισθητά μειωμένες. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με το αυστηρό πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής που επιβλήθηκε στη χώρα είχαν σαν αποτέλεσμα η ΕΛ.Β.Ο. να συμπεριληφθεί μεταξύ των προς συγχώνευση, ή ακόμα και κλείσιμο, αμυντικών βιομηχανιών.

3.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ΕΛ.Β.Ο. ξεκίνησε την πορεία της ως ιδιωτική εταιρεία, κρατικοποιήθηκε, ιδιωτικοποιήθηκε και κρατικοποιήθηκε εκ νέου. Στα σαράντα χρόνια λειτουργίας της αποτέλεσε την θεμέλιο λίθο των οχημάτων αγροτικής παραγωγής και τον μοναδικό πυλώνα εφοδιασμού των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων σε τροχοφόρο υλικό. Χρησιμοποιώντας την τεχνογνωσία εταιρειών διεθνούς κύρους, όπως των Mercedes – Benz, Neoplan, Scania, Steyr και Man, επεκτάθηκε και εδραιώθηκε στην παραγωγή στρατιωτικών οχημάτων τουλάχιστον στην Ελλάδα. Οι συνεργασίες με ευρωπαϊκές αλλά και διεθνείς βιομηχανίες βοήθησαν την εταιρεία να αποκτήσει την ανάλογη τεχνογνωσία και να βελτιώσει τις υποδομές της. Η πολιτική της εξωστρέφειας που υιοθετήθηκε από την ΕΛ.Β.Ο. ήδη από το 1972, μέσω της εγκατάστασης αντιπροσώπων σε 20 χώρες, οι οποίοι προωθούσαν τα στρατιωτικά και πολιτικά προϊόντα της, της έδωσε την δυνατότητα να αυξήσει την παραγωγική της δραστηριότητα¹⁴⁶. Η εξαγωγική της δραστηριότητα, ωστόσο, δεν ήταν αρκετή για να την αποδεσμεύσει από την εξάρτηση από τις κρατικές προμήθειες. Αυτό ήταν το καίριο πρόβλημα της εταιρείας. Καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας της δεν κατάφερε να οργανώσει ένα αυτόνομο πρόγραμμα παραγωγής προϊόντων ενώ ήταν εγκλωβισμένη στο να παραμένει χωρίς παραγωγική δραστηριότητα, όταν οι κρατικές ανάγκες καλύπτονταν. Παρά τις προσπάθειές της να απεξαρτηθεί από τις κρατικές παραγγελίες, ο μόνιμος πελάτης της μέχρι και σήμερα είναι το ελληνικό δημόσιο και συγκεκριμένα ο ελληνικός στρατός. Η εξάρτηση της παραγωγής και των πωλήσεων από τις κρατικές παραγγελίες οδήγησαν τελικά την εταιρεία στο στάδιο της παραγωγικής αδράνειας και της αποδιοργάνωσης σε διοικητικό επίπεδο. Η πρόσφατη οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα, το 2009, αποτύπωσε με τον σαφέστερο τρόπο την εξάρτηση της εταιρείας από το ελληνικό δημόσιο. Οι δημόσιες δαπάνες περιορίστηκαν, οι κρατικές παραγγελίες μειώθηκαν και η εταιρεία εμφάνισε τα μεγαλύτερα αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα από την έναρξη της λειτουργίας της.

Η εταιρεία σταδιακά, και εν μέσω οικονομικής κρίσης, αποδεσμεύεται από τον κρατικό έλεγχο και αφήνεται να κολυμπήσει στην ανοιχτή αγορά και στον έντονο ανταγωνισμό, σε μια εποχή ωστόσο που η βιομηχανία συρρικνώνεται και οι

¹⁴⁵ www.prin.gr, όπ. παρ.

¹⁴⁶ Η πολιτική της εγκατάστασης αντιπροσώπων σε ξένες χώρες σταμάτησε να υφίσταται από την δεκαετία του 1980 και εξής. Τηλεφωνική επικοινωνία με την Διευθύντρια Προσωπικού της ΕΛ.Β.Ο.

υποδομές αλλά και το προσωπικό της ΕΛ.Β.Ο. δεν ήταν προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν. Παρ' όλα αυτά, αξίζει να επισημανθεί ότι η Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων αποτέλεσε την μοναδική ίσως εταιρεία του είδους της που η παρουσία της ήταν τόσο έντονη στην ελληνική κοινωνία. Τα οχήματά της αγοράστηκαν από αγρότες ενώ πολλά από τα οχήματά της διοχετεύθηκαν σε δημόσιες υπηρεσίες, όπως αστικές συγκοινωνίες και πυροσβεστικό σώμα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛ.Β.Ο. (σε ευρώ)

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ ¹⁴⁷	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩ ΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1980									
1981	8.863.398			8.447.548,06	415.850,33	-245.796,04	950		
1982	10.849.094	5.268.149,67	2.291.383,71	8.109.763,76	2.739.330,89	1.208.883,35	906		
1983	16.131.612	5.595.178,28	2.815.950,11	11.557.270,73	4.574.341,89	2.995.847,40	906		
1984	13.009.995,60	5.813.144,53	3.310.060,16	8.747.636,10	4.262.359,50	-2.594,28	910		
1985	22.161.038,88	5.941.866,47	3.714.110,05	21.162.016,14	999.022,74	-4.307.377,84	910		
1986	18.632.284,67	7.314.682,32	4.224.868,67	22.948.228,91	-4.315.944,24	-5.075.486,43	753		
1987	33.890.984,59	7.449.311,81	4.673.479,09	36.175.392,52	-2.284.407,92	-2.795.148,94	760	19.327.577,40	1.926.746,88
1988	30.383.586,21	12.737.344,09	7.381.948,64	30.609.608,22	-226.022,01	767.495,23	950	26.729.614,09	4.270.811,45
1989	37.129.617,02	13.516.114,45	7.975.322,08	42.205.288,33	-5.075.671,31	-4.819.788,70	975	28.900.809,98	228.296,40
1990	45.354.547,32	14.112.360,97	8.483.090,24	52.442.283,20	-7.087.735,88	-2.479.574,47	850	28.750.104,18	3.719.210,56
1991	50.067.509,90	15.105.898,75	9.107.019,81	55.647.685,99	-5.580.176,08	1.539.627,29	847	49.190.165,81	9.046.391,78
1992	49.482.873,07	23.057.936,90	14.353.376,38	45.342.893,62	4.139.979,46	7.527.275,13	840	78.791.979,46	22.220.184,89
1993	54.099.363,17	25.373.024,21	15.354.344,83	49.282.873,07	4.816.490,10	889.229,64	831	48.746.673,51	10.604.096,85
1994	47.461.490,83	26.568.522,38	16.572.625,09	41.578.805,58	5.882.685,25	997.129,86	887	43.927.656,64	8.945.115,19
1995	63.673.194,42	27.516.666,18	17.794.001,47	53.846.236,24	9.826.958,18	4.389.502,57	1000	72.423.862,07	13.556.988,99
1996	61.410.359,50	30.831.706,53	20.651.900,22	49.284.088,04	12.126.271,46	1.085.951,58	1017	75.144.358,03	13.989.549,52
1997	116.990.556,13	28.600.155,54	17.855.636,10	103.375.096,11	13.615.460,01	2.929.699,19	962	74.076.763,02	18.889.901,69
1998	186.652.369,77	37.216.563,46	20.699.894,35	180.872.431,40	5.779.938,37	-7.684.563,46	1015	90.942.796,77	14.077.578,87
1999	213.216.848,13	42.704.751,28	23.821.643,43	211.643.239,91	1.573.608,22	-3.069.335,29	1040	176.021.065,30	24.110.650,04
2000	189.704.495,96	51.812.155,54	29.208.234,78	200.060.531,18	-10.356.035,22	-16.558.790,90	1020	159.210.608,95	16.942.958,18
2001	149.051.306,00	55.635.686,00	28.357.341,00	132.983.059,00	16.068.247,00	2.286.074,00	982	144.021.069,00	23.830.745,00
2002	147.271.655,00	65.706.764,00	33.102.486,00	118.495.311,00	28.776.344,00	8.727.808,00	982	123.613.457,00	29.799.681,00
2003	216.142.752,93	71.137.758,47	36.171.183,08	164.457.631,61	47.452.877,80	21.903.985,97	969	175.428.159,20	42.040.699,68
2004	191.596.190,90	84.634.055,39	43.347.405,63	131.307.358,26	56.462.266,64	10.345.984,47		178.728.298,30	39.259.969,07
2005	162.594.329,63	85.835.873,74	49.095.361,37	104.919.326,35	53.770.251,29	1.132.878,17		85.129.776,04	13.212.727,29
2006	180.683.605,27	88.376.558,26	54.365.733,06	132.959.517,27	43.263.109,22	-9.294.373,25	729	63.066.212,08	4.285.000,09
2007	222.255.810,33			190.292.068,05	31.963.742,28	-786.662,70	672	83.948.479,99	14.465.542,32
2008	165.058.525,62			146.468.904,02	18.589.621,60	-14.607.306,03	640	40.595.127,66	1.257.602,21

¹⁴⁷ Τα ποσά δεν είναι συγκρίσιμα λόγω της αλλαγής του λογιστικού πρότυπου.

2009	120.130.730,85			122.268.548,35	-2.137.817,50	-20.737.508,65	597	36.898.447,34	-7.034.547,96
2010	85.589.691,04			109.549.717,88	-23.960.026,84	-21.329.152,64	493	22.145.546,93	-1.372.861,54
2011	83.403.496,57			77.194.884,13	6.208.612,44	-23.086.387,51	408	7.388.065,39	-146.553,55
2012	69.563.591,11			62.629.710,17	6.933.880,94	-19.508.047,08	376	5.817.951,37	1.333.628,62

ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

680 MH/MH3 MARATHON – STEYER

16 S 16 – STEYR

Κλασική βάση για πυροσβεστικό όχημα, φέρει τις επωνυμίες STAYER και ΕΛΒΟ. Η εγχώρια προστιθέμενη αξία στα οχήματα αυτού του είδους είναι ιδιαίτερα υψηλή.

14 M 14, 4X4 – STEYR

16 S 31 –S 38 6X6 STEYR,

Βάση για αρματοφορέα, κατασκευής ΕΛΒΟ. Οι πρώτες παραδόσεις πραγματοποιήθηκαν το 1994.

17 S 18 – STEYR Η βάση αυτή χρησιμοποιήθηκε για απορριμματοφόρο όχημα και παρήχθη σε μεγάλες ποσότητες για όλη την Ελλάδα¹⁴⁸.

¹⁴⁸ Classic Century, Ιούλιος 2013, τεύχος 10, σελ. 21.

Κεφάλαιο 4.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α.Ε. (Ε.Α.Β. Α.Ε.)

4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Εταιρεία «Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία Α.Ε.» συστάθηκε το 1975 βάσει του άρθρου 1 του Ν. 43/1975, όπως αυτός τροποποιήθηκε με το Ν. 696/1977, καθώς και με το άρθρο 44 του Ν. 1947/1991 και το άρθρο 8 παρ.1 του Ν. 2166/1993.

Σκοπός της εταιρείας, σύμφωνα με το τροποποιημένο άρθρο 1 του Ν. 43/1975, είναι η ίδρυση και λειτουργία στην Ελλάδα εκσυγχρονισμένης βιομηχανίας αεροπορικού υλικού για την κάλυψη των αναγκών των ενόπλων δυνάμεων και λοιπών δημόσιων υπηρεσιών, η παροχή υπηρεσιών σε τρίτους, στον τομέα της συντήρησης, επισκευής και κατασκευής αεροσκαφών και γενικά αεροδιαστημικού υλικού. Επίσης σκοπός της είναι οι κατασκευές και η παροχή υπηρεσιών στον τομέα των ηλεκτρονικών (τηλεπικοινωνίες – πληροφορική – συστήματα ελέγχου πυρός – αναμεταδότες τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών προγραμμάτων), σε παντός είδους κινητήρες, σε συστήματα ήπιων μορφών ενέργειας και σε οπλικά συστήματα παντός τύπου καθώς και η παροχή επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης πάνω στα αντικείμενα δραστηριότητας της εταιρείας¹⁴⁹. Για τις συναλλαγές της η εταιρεία με πρόσωπα ή εταιρείες του εξωτερικού χρησιμοποιεί την επωνυμία «Hellenic Aerospace Industry S.A.» (H.A.I. S.A.)¹⁵⁰.

Η εταιρεία αποτέλεσε προέκταση των δραστηριοτήτων του υφιστάμενου Κρατικού Εργοστασίου Αεροσκαφών (Κ.Ε.Α)¹⁵¹. Το 1975, οι μετοχές της εταιρείας κατανέμονταν μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της ΕΤΒΑ, με την πλειοψηφία των μετοχών να ανήκει, ως και σήμερα, στο ελληνικό δημόσιο¹⁵². Η ίδρυσή της οφείλεται στην συνεργασία μεταξύ του Ελληνικού κράτους και της αμερικανικής εταιρείας Lockheed, η οποία δημιούργησε τα θεμέλια της Ελληνικής Αεροπορικής Βιομηχανίας, μέσω της τεχνογνωσίας που παρείχε¹⁵³. Η έδρα της βρίσκεται στην

¹⁴⁹ Ν. 43/1975.

¹⁵⁰ Ετήσια έκθεση 2009

¹⁵¹ Το «Κρατικό Εργοστάσιο Αεροπλάνων» περιήλθε στην κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου το 1938. Μέχρι το 1940 επέδειξε μεγάλη κατασκευαστική και επισκευαστική δραστηριότητα, όσον αφορά σε αεροπλάνα, κινητήρες και εξαρτήματα. Το διάστημα 1941-1944 βρισκόταν υπό γερμανικό έλεγχο. Μετά την απελευθέρωση επαναλειτούργησε με την ίδια επωνυμία και αποτέλεσε το μοναδικό επισκευαστικό κέντρο αεροπορικού υλικού στη χώρα. Στο Κ.Ε.Α. εκτελούνταν επιθεωρήσεις, επισκευές και τροποποιήσεις σε οπλικά συστήματα και μέσα της Πολεμικής Αεροπορίας, κατασκευάζονταν εξαρτήματα – συστήματα για τις μονάδες της και παρέχονταν τεχνική υποστήριξη στις Ένοπλες Δυνάμεις. Υπέστη σημαντική συρρίκνωση μετά τη δημιουργία της Ελληνικής Αεροπορικής Βιομηχανίας, στην οποία μεταφέρθηκαν δραστηριότητες του Κρατικού Εργοστασίου Αεροσκαφών. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Στρατιωτικά Εργοστάσια, 1996

¹⁵² Ν. 43/ 1975

¹⁵³ Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου όπου περιορίστηκαν οι δαπάνες στον αμυντικό προϋπολογισμό των Η.Π.Α., οι αμερικανικές εταιρείες αναζήτησαν τρόπους αύξησης του μεριδίου τους στην παγκόσμια αγορά πολεμικού υλικού. Ένας τρόπος ήταν η ίδρυση θυγατρικών εταιρειών. Σε χώρες όμως που απαγορευόταν η ολοκληρωτική ιδιοκτησία αμυντικών επιχειρήσεων από ξένους, οι αμερικανικές εταιρείες, προς επίτευξη του στόχου της, ίδρυσαν joint ventures με τοπικές εταιρείες,

Ελλάδα, στο Νομό Αττικής, Λεωφόρος Μεσογείων 2 – 4. Το βιομηχανικό συγκρότημα, ωστόσο, και οι οικονομικές υπηρεσίες της εταιρείας είναι εγκατεστημένες σε έκταση 1.850 στρεμμάτων στο Νομό Βοιωτίας, στο Δήμο Σχηματαρίου, στην περιοχή της Τανάγρας.

Όσον αφορά τη δομή του Ομίλου Ε.Α.Β. Α.Ε. όπως αυτή ίσχυε το 2009 εμφανίζεται παρακάτω:

ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΧΩΡΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	ΣΧΕΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	
			31.12.2009	31.12.2007
Ε.Μ.Σ. ΕΛΛΑΣ Α.Ε.	Ελλάδα	Θυγατρική ¹⁵⁴	100%	100%
PMC Α.Ε.	Ελλάδα	Συγγενής ¹⁵⁵	49%	49%
1Source Αεροπορικές Υπηρεσίες Α.Ε.	Ελλάδα	Συγγενής	49%	49%

4.2. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Οι τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται η Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία σχετίζονται με την συντήρηση και την αναβάθμιση αεροσκαφών και κινητήρων. Την ανάπτυξη, σχεδίαση και κατασκευή ηλεκτρονικών και τηλεπικοινωνιακών προϊόντων, τόσο για στρατιωτική όσο και για πολιτική χρήση. Επίσης είναι υπεύθυνη για την σχεδίαση και κατασκευή δομικών μερών στρατιωτικών και πολιτικών αεροσκαφών και κινητήρων¹⁵⁶. Η Ε.Α.Β. αποτελεί μια από τις λίγες αμυντικές βιομηχανίες που κατάφερε να έχει διεθνή συνεργασίες. Συνεργασίες, που στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια των αντισταθμιστικών ωφελημάτων.

Πιο συγκεκριμένα, το 1981 ανέλαβε την γενική επισκευή των κινητήρων S – 79 της Αμερικανικής Αεροπορίας, μια εργασία που θα απέφερε στην χώρα συνάλλαγμα 18.000.000 δολαρίων. Την ίδια χρονιά, υπέγραψε σύμβαση με την AEROSPATIALE με την οποία η Ε.Α.Β. αναλάμβανε την κατασκευή των πλαισίων των θυρών (door framings) του AIRBUS¹⁵⁷. Το συναλλαγματικό όφελος που θα πρόκυπτε θα ήταν

συνήθως κρατικής ιδιοκτησίας, ως προϋπόθεση για την εγκατάσταση εγχώριας παραγωγής ή υπηρεσιών υποστήριξης. Σεβδαλής Γιάννης, Τα ΑΩ στην ελληνική αμυντική βιομηχανία, σελ. 270

¹⁵⁴ Θυγατρικές είναι οι επιχειρήσεις στις οποίες η Μητρική έχει τη δυνατότητα να ασκεί την διοίκηση και τον έλεγχο, άμεσα ή έμμεσα, είτε μέσω της κατοχής εκ μέρους της μητρικής περισσότερων των μισών δικαιωμάτων ψήφου είτε μέσω της εξάρτησης της θυγατρικής από την τεχνογνωσία που της παρέχει ο όμιλος.

¹⁵⁵ Στις συγγενείς επιχειρήσεις ο Όμιλος έχει ουσιώδη επιρροή, και όχι έλεγχο, με τα ποσοστά συμμετοχής να κυμαίνονται από 20% - 50% των δικαιωμάτων ψήφου. Ετήσια έκθεση 2009

¹⁵⁶ Κουνέλλης Γιώργος, μεταπτυχιακή εργασία, όπ. Παρ. σελ. 34

¹⁵⁷ Με το συμβόλαιο αυτό αξιοποιήθηκε το μισό περίπου του αντισταθμιστικού φόρτου που είχε δοθεί στην Ελλάδα όταν αγοράστηκαν τα AIRBUS της Ολυμπιακής. Επιλογή, «Δύο μεγάλες δουλειές πήρε η ΕΑΒ» Ιανουάριος 1981, σελ. 51

μεγαλύτερο από 13.000.000 δολάρια. Επρόκειτο για την κατασκευή ενός ιδιαίτερα σημαντικού και υψηλής τεχνολογίας τμήματος του πιο επιτυχημένου τότε ευρωπαϊκού αεροπλάνου¹⁵⁸. Μέσω της συμφωνίας θα αξιοποιείτο ο μισός περίπου αντισταθμιστικός φόρτος που δόθηκε στην Ελλάδα από την αγορά των πέντε πρώτων AIRBUS της Ολυμπιακής. Η όλη παραγγελία θα ολοκληρωνόταν σε διάστημα πέντε ετών, πράγμα που σήμαινε υψηλό ρυθμό παράδοσης. Η ανάθεση της κατασκευής των πλαισίων των θυρών του AIRBUS στην ΕΑΒ επιβεβαίωνε την είσοδό της τον χώρο των μεγάλων αεροπορικών κατασκευών, ενώ ταυτόχρονα δεν έμενε αναξιοποίητος ο τεχνολογικός εξοπλισμός που είχε εγκατασταθεί στο εργοστάσιο της Τανάγρας.

Στα πλαίσια των εργασιών της ήταν και η επισκευή αεροσκαφών. Έτσι, το 1981 η Ε.Α.Β. υπέγραψε με την Αιγυπτιακή Αεροπορία συμφωνία για την επισκευή των μεταγωγικών αεροσκαφών C-130, των πιο γνωστών ως «Ηρακλής». Με την συμφωνία – πλαίσιο η ΕΑΒ αναλάμβανε τη συντήρηση και γενική επισκευή των C-130 και την παροχή εκπαιδευτικής και τεχνικής βοήθειας για κάθε σύστημα αυτού του αεροσκάφους. Το πρώτο από τα αιγυπτιακά αεροσκάφη προσγειώθηκε στην Τανάγρα στα μέσα του 1981¹⁵⁹. Η δραστηριότητα της Ε.Α.Β. στον αραβικό κόσμο συνεχίστηκε και μετά την παράδοση του πρώτου αεροσκάφους, καθώς η εταιρεία υπέγραψε διετές συμβόλαιο συνεργασίας με τους Αιγυπτίους, προκειμένου να επισκευάσει έξι έως δέκα μεταγωγικά αεροσκάφη ανάλογα με τις επιχειρησιακές τους ανάγκες¹⁶⁰. Αξίζει να τονιστεί ότι η Ε.Α.Β. διέθετε την τεχνογνωσία και την δυνατότητα για επισκευή 20 διαφορετικών τύπων αεροσκαφών, γεγονός που σήμαινε ότι μπορούσε να αξιοποιήσει το δυναμικό αυτό προσφέροντας υπηρεσίες όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής¹⁶¹.

Η Ε.Α.Β. ήταν παρούσα και στις συζητήσεις για την «αγορά του αιώνα», που αφορούσε την προμήθεια από την ελληνική πολεμική αεροπορία 100 σύγχρονων μαχητικών. Από το 1982, οι εταιρείες που διεκδικούσαν την προτίμηση της πολεμικής αεροπορίας, υπέβαλλαν προτάσεις για απασχόληση πολλών εργατοωρών στην περίπτωση που θα επιλεγεί το αεροπλάνο τους, στα πλαίσια των

¹⁵⁸ Τα αεροσκάφη AIRBUS A-300 και A-310 κατασκευάζονται από ένα κονσόρτσιουμ τεσσάρων ευρωπαϊκών εταιρειών μεταξύ των οποίων και η AEROSPATIALE. Στα πλαίσια μάλιστα της συνεργασίας στις αρχές του 1982 ο πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Αεροδιαστημικής Βιομηχανίας (Societe Nationale Industrielle Aerospatiale) της Γαλλίας Πτέραρχος ε.α. κ. Μιττεράν, επισκέφθηκε τις εγκαταστάσεις της Ε.Α.Β. Επιλογή, «Οι πόρτες του AIRBUS θα κατασκευάζονται στην Ελλάδα από την Ε.Α.Β.», Μάρτιος 1981, σελ. 214 και Επιλογή «Συνεργασία της ΕΑΒ με την γαλλική εταιρεία AEROSPATIALE», Ιανουάριος 1982, σελ. 53.

¹⁵⁹ Η επισκευή του αεροσκάφους περατώθηκε στις αρχές του 1982, αποσπώντας τα θετικά σχόλια από την Πολεμική Αιγυπτιακή Αεροπορία. Επιλογή, «Η ΕΑΒ περάτωσε με επιτυχία τη συντήρηση και επισκευή του αιγυπτιακού αεροσκάφους», Ιανουάριος 1982, ΣΕΛ. 49

¹⁶⁰ Επιλογή, «Έξι έως δέκα μεταγωγικά αεροπλάνα της Αιγύπτου θα επισκευαστούν στην Ε.Α.Β.», Ιούλιος 1982, σελ. 644

¹⁶¹ Επιλογή, «Η Ε.Α.Β. θα επισκευάζει αιγυπτιακά αεροσκάφη», Μάιος 1981, σελ. 478 και Επιλογή «Το πρώτο αιγυπτιακό στρατιωτικό αεροσκάφος επισκευάζεται από την Ε.Α.Β.», Σεπτέμβριος 1981, σελ. 843

αντισταθμιστικών ωφελημάτων¹⁶². Η Διοίκηση της ΕΑΒ για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα το σημαντικό σε μέγεθος πρόγραμμα αξιολόγησης και προετοιμασίας ίδρυσε μια νέα διεύθυνση, την Διεύθυνση Προγράμματος Νέου Μαχητικού Αεροσκάφους (ΝΜΑ) με στόχο, καταρχήν να υπογραφούν συμβάσεις έργου μεταξύ της ΕΑΒ και των υποψήφιων προμηθευτών πριν από την υπογραφή της κύριας σύμβασης προμήθειας των αεροσκαφών από την κυβέρνηση. Δεύτερον, από το πλήθος των προσφερόμενων εργασιών στην Ε.Α.Β. να γίνει η επιλογή εκείνων που ήταν στις δυνατότητές ή ανήκαν σε τεχνολογίες στις οποίες η ΕΑΒ θα ήθελε να επεκταθεί. Και τρίτον, να γινόταν επιλογή εργασιών που αν και θα απαιτούσαν νέες επενδύσεις να δικαιολογούνταν οικονομικά από μελλοντική αύξηση της παραγωγικότητας¹⁶³. Η μεμονωμένη αγορά που θα πραγματοποιείτο τότε από το Ελληνικό Δημόσιο θα εξασφάλιζε στην Ε.Α.Β. σημαντικό όγκο τεχνολογικά προηγμένης δουλειάς. Παρά το γεγονός ότι ο τότε πρωθυπουργός, Ανδρέας Παπανδρέου, μετά τις εκλογές του 1981, εξέφρασε την επιθυμία του να μετατραπούν οι υπάρχουσες πολεμικές βιομηχανίες από μονάδες συντηρήσεως και συναρμολόγησης σε μονάδες παραγωγής¹⁶⁴, τελικά, όπως αναφέραμε, διέσπασε την αγορά εξασφαλίζοντας μηδαμινά οφέλη για την ελληνική αμυντική βιομηχανία¹⁶⁵.

Η Ε.Α.Β. ενίσχυσε την διεθνή προβολή της μέσω μιας συμφωνίας δεκαπενταετούς διάρκειας που υπέγραψε με την γαλλική εταιρεία ΣΝΕΓΜΑ¹⁶⁶. Η Ε.Α.Β. μέσω της συμφωνίας αποκτούσε το δικαίωμα επισκευής των κινητήρων των αεροπλάνων «MIPAZ» της Ιορδανίας¹⁶⁷, του Κουβέιτ και του Ιράκ, ενώ μέσω της ίδιας συμφωνίας θα μπορούσε να εξυπηρετήσει και άλλους διεθνείς πελάτες.

Η εταιρεία διέθετε πλέον την ικανότητα επισκευής και γενικής επιθεώρησης 28 διαφορετικών τύπων κινητήρων αεροσκαφών και ελικοπτέρων. Μέσω αυτής της υποδομής, το 1984 ανέλαβε την κατασκευή δομικών μερών του πυροσβεστικού αεροσκάφους CL – 215 της CANADAIR¹⁶⁸. Παράλληλα, η πιστοποίηση και η

¹⁶² Τα τέσσερα υποψήφια αεροσκάφη ήταν Το αγγλογερμανικό TORNADO που παράγει η εταιρεία PAVANIA, το MIRAGE 2000 της γαλλικής εταιρείας DASSAULT και τα F – 16 και F – 18 των αμερικανικών εταιρειών GENERAL DYNAMICS και MCDONNELL DOUGLAS αντίστοιχα. Επιλογή, «Προοπτικές σημαντικής αύξησης όγκου εργασιών της Ε.Α.Β.» Δεκέμβριος 1982, σελ. 1.063

¹⁶³ Επιλογή, Δεκέμβριος 1982, σελ. 1.063, όπ. Παρ.

¹⁶⁴ Επιλογή, «Σε βιομηχανία παραγωγής θα μεταβληθεί η Ε.Α.Β.», Νοέμβριος 1981, σελ.996 και 1.022

¹⁶⁵ Στα πλαίσια των αντισταθμιστικών οφελών των αεροσκαφών Mirage – 2000 και F – 16 η Ε.Α.Β. θα αναλάμβανε την κατασκευή και συναρμολόγηση διαφόρων ηλεκτρονικών συσκευών. Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 103

¹⁶⁶ Η εταιρεία κατασκευάζει τους κινητήρες ATAP, που χρησιμοποιούνται στα αεροσκάφη «MIPAZ». Η Ε.Α.Β. αποτέλεσε την πρώτη εταιρεία με την οποία η ΣΝΕΓΜΑ υπογράφει μια τέτοιου είδους συμφωνία. Επιλογή, «Η Ε.Α.Β. θα επισκευάζει τους κινητήρες «MIPAZ» της Ιορδανίας, του Κουβέιτ και του Ιράκ», Ιούλιος 1983, σελ. 617

¹⁶⁷ Η Ε.Α.Β. αργότερα υπέγραψε συμφωνία με την Πολεμική Αεροπορία της Ιορδανίας, με την οποία αναλάμβανε τη συντήρηση εργοστασιακού επιπέδου αεροσκάφους τύπου C – 130 και την γενική επισκευή των κινητήρων ATAP AK50. Επιλογή, «Συμφωνία Ε.Α.Β. – Ιορδανίας για συντήρηση αεροσκαφών», Μάρτιος 1984, σελ. 366

¹⁶⁸ Επιλογή, «Σύμβαση μεταξύ Ε.Α.Β. και CANADAIR για την κατασκευή από την πρώτη τμημάτων του αεροσκάφους CL – 215», Απρίλιος - Μάιος 1984, σελ. 313

εξουσιοδότηση που έλαβε από την Βιομηχανία Κατασκευής Ελικοπτέρων BELL, την καθιέρωσε σαν επισκευαστικό κέντρο της εταιρείας και της εξασφάλισε οικονομικά και τεχνολογικά οφέλη¹⁶⁹. Η αναγνώριση δεν άργησε να έρθει καθώς ανέλαβε να επισκευάσει όλα τα ελικόπτερα τύπου BELL των εταιρειών ADELLAH και NAPAIR της Σαουδικής Αραβίας.

Από την εγχώρια αγορά, και συγκεκριμένα από το Ελληνικό Δημόσιο, το 1984 ανέλαβε την προμήθεια 1.500 ανεμομικτών και τριών συστημάτων αεροπυροσβεύσης. Η σύμβαση με την EAB για την κατασκευή των τριών συστημάτων αεροπυρόσβεσης (MAFFS) υπολογιζόταν στα 400 εκατ. δρχ. (1,17 εκατ. ευρώ) και η EAB θα συνεργαζόταν με τον αμερικανικό οίκο AEROUNION ώστε να εξασφαλιστεί η εκπαίδευση των τεχνικών της¹⁷⁰.

Το 1985 η εταιρεία εξασφάλισε μια σειρά από σημαντικές συμφωνίες με γαλλικές εταιρείες του αεροδιαστημικού τομέα, που αφορούσαν την κατασκευή εξαρτημάτων υψηλής τεχνολογίας, εξασφαλίζοντας την εισροή πολλών εκατομμυρίων γαλλικών φράγκων. Πιο συγκεκριμένα οι συμφωνίες υπογράφηκαν με τις εταιρείες THOMSON, SNECMA, DASSAULT και AEROSPATIALE, στα πλαίσια των αντισταθμιστικών ωφελημάτων¹⁷¹. Μέσω της υλοποίησης των παραπάνω συμβάσεων η εταιρεία μπόρεσε να αναπτύξει την αεροναυπηγική τεχνολογία και να παράγει αντίστοιχα προϊόντα τα επόμενα χρόνια¹⁷².

Την ίδια χρονιά, 1985, η συνεργασία της επεκτάθηκε και στον ιταλικό χώρο, με την υπογραφή του πρωτοκόλλου συνεργασίας μεταξύ της E.A.B. και της Ιταλικής αεροδιαστημικής εταιρείας AGUSTA. Οι δύο εταιρείες θα παρήγαγαν από κοινού τον εξοπλισμένο τύπο του ελικοπτέρου A – 109, του οποίου η άτρακτος είχε αρχίσει να κατασκευάζεται στην E.A.B. Το όφελι της συνεργασίας ήταν σημαντικά καθώς οι δύο εταιρείες θα συνεργάζονταν στους τομείς ηλεκτρονικών και άλλων συστημάτων καθώς και στον τομέα νέων υλικών που χρησιμοποιούνταν στον αεροδιαστημικό τομέα. Τέλος, η AGUSTA αναγνώριζε την EAB σαν εξουσιοδοτημένο επισκευαστικό κέντρο ελικοπτέρων της και της παρείχε την δυνατότητα εξαγωγής του ελικοπτέρου, φέροντας την επωνυμία και των δύο χωρών. Παρά το γεγονός όμως ότι η E.A.B. είχε αναλάβει την κατασκευή σημαντικού μέρους της ατράκτου του ελαφρού επιθετικού ελικοπτέρου A – 109, ο ελληνικός στρατός δεν επέλεξε το συγκεκριμένο ελικόπτερο.

¹⁶⁹ Επιλογή, «Συμφωνία E.A.B. – BELL για την επισκευή ελικοπτέρων», Αύγουστος 1984, σελ. 691

¹⁷⁰ Επιλογή, «Σοβαρές κρατικές προμήθειες από την εγχώρια βιομηχανία» Απρίλιος – Μάιος 1984

¹⁷¹ Με την εταιρεία THOMSON συμφωνήθηκε η κατασκευή των τροφοδοτικών μονάδων του ραντάρ του Α/Φ MIRAGE 2000 καθώς και σειρά από μηχανολογικά εξαρτήματα ηλεκτρονικών συστημάτων με μηχανουργική τεχνολογία ψηφιακού ελέγχου. Με την SNECMA η κατασκευή από την EAB τμημάτων για τους κινητήρες «NEAS GENEAS» CF-56 οι οποίοι θα χρησιμοποιούνται από τα νέα JET της BOEING και της AIRBUS. Με την DASSAULT η κατασκευή από την EAB δομικών μερών για τα Α/Φ MIRAGE F-1 και MIRAGE 2000. Και με την εταιρεία AEROSPATIALE συμφωνήθηκε η ανάθεση στην EAB της κατασκευής των επιπλέον πλαισίων θυρών Α/Φ A300 που θα προκύψουν από την αύξηση του ετήσιου ρυθμού παραγωγής της AEROSPATIALE. Επιλογή, «Σημαντικές συμφωνίες μεταξύ E.A.B. και γαλλικών εταιρειών», Ιανουάριος 1985, σελ. 42

¹⁷² Επικοινωνία με τον Υπεύθυνο της E.A.B.

Αντίθετα η Τουρκική βιομηχανία ΤΑΙ φαίνεται ότι αξιοποίησε την συνεργασία της με την εταιρεία AGUSTA, δημιουργώντας γραμμές παραγωγής των επιθετικών ελικοπτέρων T – 129, τα οποία αναμένεται να εξάγει στη Σαουδική Αραβία. Η συνεργασία, ωστόσο, Ε.Α.Β. – AGUSTA, συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια και μάλιστα το 2008 υπέγραψαν σύμβαση 7 εκατ. ευρώ.¹⁷³

Το 1986 αποτέλεσε μια χρονιά, κατά την οποία η Ε.Α.Β. είχε να επιδείξει σημαντικό έργο και στον πολιτικό τομέα, αφού κατασκεύασε και παρέδωσε τους πρώτους 37 αναμεταδότες για τα κρατικά τηλεοπτικά κανάλια ΕΡΤ – 1 και ΕΡΤ – 2. Το παραπάνω εγχείρημα αποτελούσε μια ελληνική προσπάθεια, μέσω της οποίας θα εξοικονομείτο συνάλλαγμα ύψους 3 εκατ. δολαρίων, ενώ παράλληλα εφαρμοζόταν η κυβερνητική πολιτική που αποσκοπούσε στην ελληνοποίηση των προμηθειών¹⁷⁴.

Σημαντική προσπάθεια καταβλήθηκε από την Ε.Α.Β. για την σχεδίαση και υλοποίηση μη επανδρωμένων, με κινητήρα, αεροπλάνων¹⁷⁵. Το πρώτο εγχείρημα έγινε το 1979, με το αεροπλάνο ΠΗΓΑΣΟΣ, το οποίο σχεδιάστηκε από το Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογίας της Αεροπορίας. Η Ε.Α.Β. συμμετείχε στην παραγωγή 10 τεμαχίων με στόχο την περαιτέρω εξέλιξη του. Τελικά το πρόγραμμα δεν κάλυψε μέχρι σήμερα τις προϋποθέσεις της Πολεμικής Αεροπορίας με αποτέλεσμα οι ανάγκες να καλυφθούν από το εξωτερικό. Ένα ακόμα παρόμοιο εγχείρημα αποτέλεσε το 1986 η σύμπραξη της αμερικανικής εταιρείας NORTHROP με την Ε.Α.Β. για την παραγωγή του TELAMON¹⁷⁶, η οποία επίσης δεν απέδωσε καρπούς.

Η Ε.Α.Β. την δεκαετία του 1990 είχε να επιδείξει και δυο ανακατασκευαστικά επιτεύγματα. Το ένα αφορούσε την επισκευή αεροσκάφους CL-215, το οποίο είχε υποστεί πολύ σοβαρές και εκτεταμένες ζημιές κατά το ατύχημα που συνέβη το Μάιο του 1988¹⁷⁷. Η επισκευή του αεροσκάφους και η επαναφορά του σε απόλυτα ασφαλή πτήσιμη κατάσταση τόσο από πλευράς σχεδίασης της επισκευής όσο και από πλευράς εκτέλεσης, πραγματοποιήθηκε από ομάδα ειδικών της ΕΑΒ στις εγκαταστάσεις της στην Τανάγρα. Το επόμενο επίτευγμα της Ε.Α.Β. ήταν η επισκευή του ελικοπτέρου UH – 1H του Στρατού Ξηράς που είχε υποστεί εκτεταμένες ζημιές μετά από αναγκαστική προσγείωση που έκανε στις 19.7.1986 και το οποίο είχε κριθεί Πέραν Ορίου Οικονομικής Επισκευής (Π.Ο.Ε.)¹⁷⁸. Και στις δύο περιπτώσεις, το κόστος της επισκευής ήταν πολύ μικρότερο του αντίστοιχου κόστους αν το

¹⁷³ Επιλογή, «Συνεργασία Ε.Α.Β. – AGUSTA», Οκτώβριος 1985, σελ. 716 και www.defencenet.gr, «Ενδιαφέρον της Σαουδικής Αραβίας για το τουρκικό επιθετικό ελικόπτερο T – 129», 21.9.2011 και «Σύμβαση Ε.Α.Β. – AGUSTA για την κατασκευή απαρτίων του NH – 90», 24.1.2008, πρόσβαση 16 – 8 – 2014

¹⁷⁴ Οι ρυθμοί παράδοσης των επόμενων παρτίδων θα ήταν της τάξης των 45 αναμεταδοτών ανά τρίμηνο. Επιλογή, «Παράδοση αναμεταδοτών από την ΕΑΒ στην ΕΡΤ», Ιούνιος – Ιούλιος 1986, σελ. 420.

¹⁷⁵ Πρόκειται για αεροπλάνα που διευθύνονται από το έδαφος. Η χρήση του είναι κυρίως η παρατήρηση από αέρος, ενώ κορυφαίες χώρες στην σχετική τεχνολογία θεωρούνται η Αμερική και το Ισραήλ. Made in Greece, Σκαρτσής Λ. και Αβραμίδης Γ., όπ. Παρ. σελ. 306

¹⁷⁶ TELAMON (TELevision Area MONitor), Made in Greece, όπ. Παρ. σελ. 307

¹⁷⁷ Επιλογή, «Ε.Α.Β., ανακατασκευαστικό επίτευγμα», Φεβρουάριος 1990, σελ. 146

¹⁷⁸ Επιλογή, «Ε.Α.Β., ένα ακόμα ανακατασκευαστικό επίτευγμα», Απρίλιος 1991, σελ. 55

ανελάμβανε φορέας του εξωτερικού. Η πληρωμή έγινε σε δραχμές και συνέβαλε αποτελεσματικά στην εξοικονόμηση χρηματικών πόρων και συναλλάγματος.

Την δεκαετία του 1990 η ΕΑΒ συνέχισε να έχει ισχυρή παρουσία και στον διεθνή χώρο. Υπέγραψε μια σειρά από συμβάσεις με εταιρείες του εξωτερικού, οι οποίες δραστηριοποιούνται στους τομείς της ηλεκτρονικής και της αεροναυπηγικής¹⁷⁹. Στον τομέα της πολιτικής αεροπορίας η ΕΑΒ σύνηψε σύμβαση με την Boeing – αντισταθμιστικά με την αγορά των B757 της O.A. – η οποία αφορούσε την κατασκευή και συναρμολόγηση υποσυνόλων αεροσκαφών Boeing. Η πρώτη φάση της συνεργασίας ξεκίνησε με την εκτέλεση εργασιών ύψους 100 χιλ. δολαρίων, ενώ το συνολικό ύψος τη σύμβασης θα έφθανε τα 20 εκατ. δολάρια.

Μια ακόμα σύμβαση υπεγράφη με το NATO για την επισκευή των αεροκινητήρων TF-33 των αεροσκαφών AWACS. Η αξία της σύμβασης υπολογιζόταν στα 8 εκατ. δολάρια Η.Π.Α. για την περίοδο υλοποίησής της 1993 – 1996. Η νέα σύμβαση δόθηκε στην Εταιρεία μετά από επιτυχή συμμετοχή της σε διαγωνισμό του NATO. Ενώ πέρα από τα οικονομικά οφέλη που εξασφάλισε η εταιρεία, καθίστατο και αποκλειστικός φορέας των συγκεκριμένων υλικών για το NATO¹⁸⁰. Η συγκεκριμένη συνεργασία μεταξύ Ε.Α.Β. και NAMSA – NATO, με τροποποιήσεις που να ικανοποιούν τις σύγχρονες ανάγκες στην προμήθεια αμυντικού υλικού, βρίσκεται σε ισχύ μέχρι και σήμερα¹⁸¹.

Στα πλαίσια ανάπτυξης του τμήματος ηλεκτρονικών, το οποίο κάλυπτε όλο το φάσμα των ηλεκτρονικών συστημάτων αεροσκαφών, ελικοπτέρων, ναυτιλιακών βοηθημάτων και τηλεπικοινωνιών, η Ε.Α.Β. ήρθε σε επαφή με ανώτατα στελέχη της Alcatel Alsthom στην Ελλάδα, με σκοπό την συνεργασία και προσφορά τεχνικής βοήθειας στην ελληνική βιομηχανία για την κατασκευή και εγκατάσταση ψηφιακών τηλεφωνικών κέντρων του ΟΤΕ¹⁸².

Η δεκαετία του 1990 ήταν μια περίοδος που η εταιρεία μολονότι είχε μια διεθνή παρουσία στον χώρο της αεροδιαστημικής, είχε αρχίσει να παρουσιάζει σημαντικά ελλείματα. Εντός αυτού του πλαισίου, εξετάζονταν σημαντικές προτάσεις, ώστε να πραγματοποιηθεί ο διαχωρισμός των τομέων – κατασκευών – ηλεκτρονικών καθώς και να διατηρηθούν οι αποδοτικές γραμμές παραγωγής και επισκευών. Οι προτάσεις αυτές επικεντρώνονταν στην συμμετοχή της εταιρείας στο αναπτυξιακό πρόγραμμα για συμπαραγωγή με χώρες της ΕΟΚ του αεροσκάφους 3 AAA, πολλαπλής χρήσεως¹⁸³. Εξεταζόταν, επίσης, η πρόταση της Καναδικής εταιρείας

¹⁷⁹ Η σύμβαση υπεγράφη με την Alcatel Italia S.p.a., σύμφωνα με την οποία η ελληνική εταιρεία αναλάμβανε την κατασκευή 1.240 ψηφιακών κέντρων στο συγκρότημα ηλεκτρονικών της στην Τανάγρα. Επιλογή, «Νέες διεθνείς συμβάσεις για την Ε.Α.Β.», Δεκέμβριος 1992, σελ. 57

¹⁸⁰ Επιλογή, «Νέα σύμβαση για την Ε.Α.Β.», Ιούλιος 1993, σελ. 85

¹⁸¹ Επικοινωνία με τον Υπεύθυνο της Ε.Α.Β.

¹⁸² Βλ. περ. Επιλογή, «Συνεργασία Ε.Α.Β. και ALCATEL», Ιούλιος 1993, σελ. 87

¹⁸³ Το πρόγραμμα AAA (Advanced Amphibious Aircraft) επρόκειτο για σχέδιο αμφίβιου αεροσκάφους πολλαπλών χρήσεων (πυρόσβεση, διάσωση, μεταφορά προσωπικού κ.α.). Το πρόγραμμα θα υλοποιείτο με την συνεργασία της ιταλικής Alenia, της γερμανικής Deutsche Aerospace (DASA), την Ε.Α.Β. και την δανέζικη Per Udsen. Ενώ αναμενόταν σημαντική χρηματοδότηση από την Ε.Ο.Κ. Η

CANADAIR για συμπαραγωγή του πυροσβεστικού αεροσκάφους της. Σημαντικά οφέλη θα εξασφαλιζόνταν και από την συμμετοχή της EAB στον εκσυγχρονισμό του αεροσκάφους ORION εφόσον αποφαιζόταν η προμήθεια του από τις ΗΠΑ, καθώς και με την ανάληψη της επισκευής Σοβιετικών αεροσκαφών πολιτικής αεροπορίας¹⁸⁴.

4.3. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Η διοίκηση της εταιρείας κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της ασκούσαν από ξένους υπαλλήλους της Lockheed, οι οποίοι αμοιβόνταν μέχρι το 1982 με «αμερικανικούς» μισθούς (14.000 δολάρια το μήνα έκαστος σε συνάλλαγμα)¹⁸⁵. Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται η εξέλιξη του προσωπικού. Η πρώτη μεγάλη αύξηση του προσωπικού πραγματοποιείται το 1981, παραμονές εκλογών. Οι εργαζόμενοι αυξάνονται κατά 1.000 περίπου άτομα, επιβαρύνοντας τον προϋπολογισμό της εταιρείας με μισθούς διοικητικών κυρίως υπαλλήλων¹⁸⁶. Το 1981 αριθμούσε 3.450 εργαζομένους, από τους οποίους οι 100 εργάζονταν στην έδρα της εταιρείας, στην Αθήνα¹⁸⁷. Μέχρι το 1984 η εταιρεία ταλανιζόταν από συνεχείς απεργιακές κινητοποιήσεις των εργαζομένων, οι οποίοι αιτούνταν παροχές που υπερέβαιναν την εισοδηματική πολιτική της Κυβέρνησης. Η ισορροπία αποκαταστάθηκε με την υπογραφή της Εταιρικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας το 1984¹⁸⁸. Το προσωπικό μειώνεται ελάχιστα το 1985, έτος βουλευτικών εκλογών, για να παρουσιάσει μια αισθητή αύξηση τις χρονιές 1988 – 1990, κατά 380 άτομα¹⁸⁹. Ωστόσο, η εργασιακή ηρεμία είχε αποκατασταθεί μετά την διασφάλιση της ενεργού συμμετοχής των εργαζομένων στα συμβούλια προσλήψεων, απολύσεων και προαγωγών, όπως επίσης και σε αυτά που ασχολούνται με θέματα συνταξιοδοτικά και ασφαλιστικά¹⁹⁰.

Έκτοτε και μέχρι το 1998 ο αριθμός των εργαζομένων βαίνει μειούμενος. Το 1999, έτος και πάλι ευρωβουλευτικών εκλογών, το προσωπικό αυξάνεται κατά 150 άτομα. Ενώ μεγάλη μείωση των εργαζομένων θα πραγματοποιηθεί την περίοδο της

αποχώρηση της γερμανικής πορείας επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη του προγράμματος. Made in Greece, όπ. Παρ. σελ. 297

¹⁸⁴ Δεν έχουμε πληροφορίες για το αν τελικά το επενδυτικό αυτό εγχείρημα πραγματοποιήθηκε. Επιλογή, «Νέο Δ.Σ. και επιχειρηματικοί στόχοι στην Ε.Α.Β.», Νοέμβριος 1990, σελ. 895.

¹⁸⁵ Το δημόσιο έχει προσφύγει στα δικαστήρια για την τότε κακή οικονομική λειτουργία της εταιρείας. Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 105, υφυπουργός Αμύνης δεκαετίας 80.

¹⁸⁶ Ο αριθμός των εργαζομένων μόνο για το 1980 προέρχεται από το βιβλίο Στάθης Θ., Η εθνική άμυνα, όπ. Παρ. Από το 1981 και εξής η εξέλιξη του προσωπικού προέρχεται από στοιχεία της ICAP καθώς και από ισολογισμούς της εταιρείας. Η αύξηση του προσωπικού σύμφωνα με τον κ. Στάθη το 1981 ήταν 3.245, 250 άτομα λιγότερα από ότι βρήκαμε εμείς κατά τη διάρκεια της έρευνας. Τα στοιχεία μας συμπίπτουν το 1985, έτος βουλευτικών εκλογών, κατά τις οποίες ο αριθμός των εργαζομένων μειώθηκε ελάχιστα.

¹⁸⁷ Επιλογή, «Η δραστηριότητα της νέας διοίκησης της Ε.Α.Β.» Μάιος 1982, σελ. 440

¹⁸⁸ Επιλογή, «Υπογράφηκε η σύμβαση εργασίας μεταξύ Ε.Α.Β. και ΣΤΑΑΒ», Μάρτιος 1984, σελ. 222

¹⁸⁹ Η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων μπορεί να οφείλεται στην υλοποίηση αντισταθμιστικών ωφελημάτων, που υπογράφηκαν το 1988, και προέβλεπαν την πρόσληψη 600 περίπου ατόμων.

¹⁹⁰ Επιλογή, «Η EAB σε καλό δρόμο δηλώνει ο Πρόεδρος του Δ.Σ. κ. Παν. Φωτήλας, Μηδενίστηκαν οι ζημιές» Ιανουάριος 1985, σελ. 40

ελληνικής ύφεσης 2009 – 2010, κατά 553 άτομα, με τον αριθμό των εργαζομένων να φθάνει στα επίπεδα της δεκαετίας του 1970, όταν η εταιρεία ξεκίνησε τη λειτουργία της.

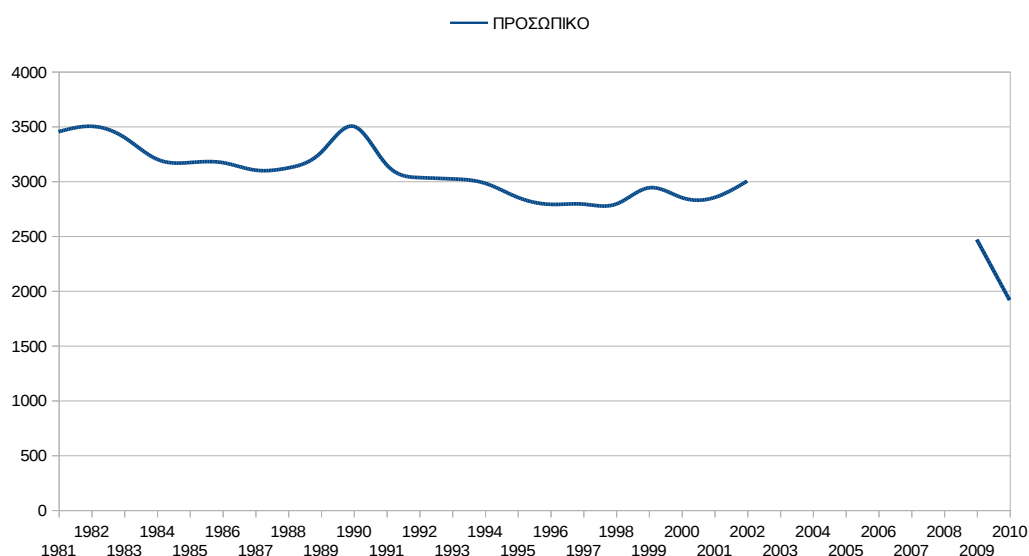
Όσον αφορά την παραγωγικότητα των εργαζομένων (σε σταθερές τιμές) αυτή καταγράφει την εξής τροχιά: α) εμφανίζει μια μείωση την τριετία 1989 – 1991, β) τις επόμενες χρονιές, 1992 – 1999, διατηρείται περίπου στα ίδια επίπεδα, γ) αυξάνεται στο διάστημα 1999 – 2002 και δ) παρουσιάζει κάμψη τα επόμενα χρόνια. (Βλ. διάγραμμα 4.3. Πωλήσεις ανά εργαζόμενο σε σταθερές τιμές)

Πίνακας 4.1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΑΒ

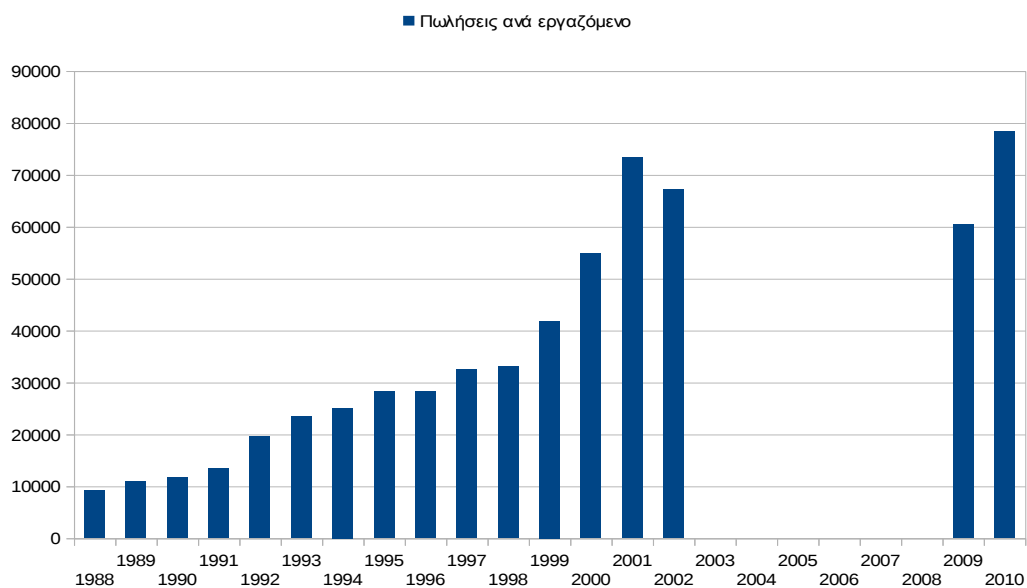
ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
1980	2440	1991	3150	2002	3000
1981	3450	1992	3032	2003	
1982	3500	1993	3020	2004	
1983	3400	1994	2981	2005	
1984	3200	1995	2852	2006	
1985	3169	1996	2788	2007	
1986	3169	1997	2790	2008	
1987	3100	1998	2790	2009	2467
1988	3120	1999	2939	2010	1914
1989	3260	2000	2850		
1990	3500	2001	2850		

Πηγή: Τα στοιχεία για την περίοδο 1980 – 2000 αντλήθηκαν από τους ετήσιους απολογισμούς της ICAP «Η Ελλάδα σε αριθμούς». Μετά το 2003 στα δημοσιευμένα στοιχεία των απολογισμών της ICAP δεν συμπεριλαμβάνεται το προσωπικό. Όσα στοιχεία καταφέραμε να συλλέξουμε για την δεκαετία του 2000 προέρχονται από τους ισολογισμούς της εταιρείας.

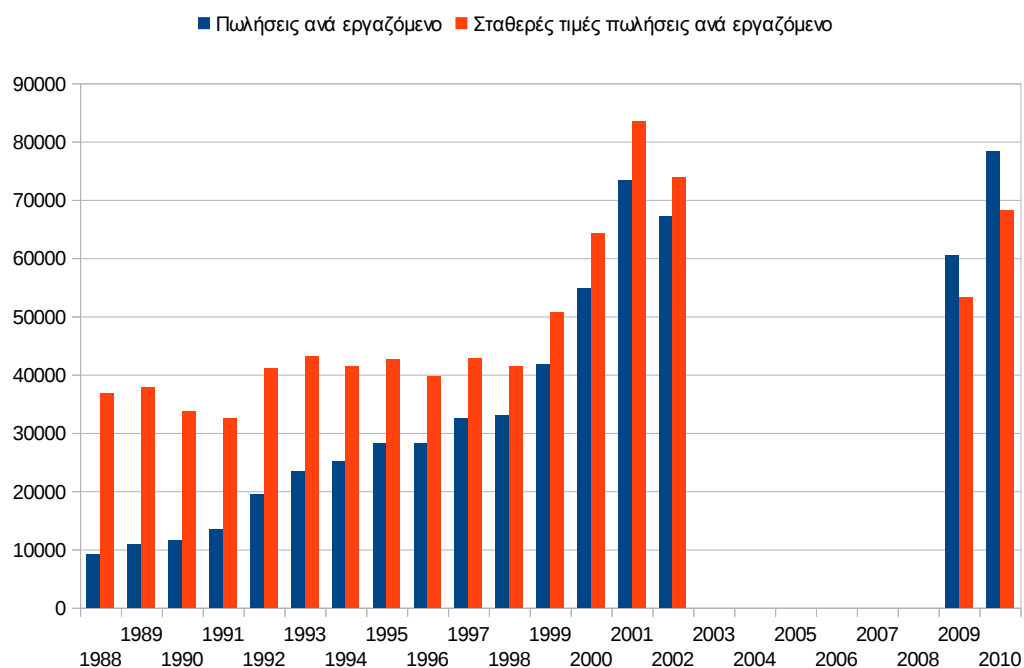
Διάγραμμα 4.1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Διάγραμμα 4.2. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ¹⁹¹

Διάγραμμα 4.3. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ, σε τρέχουσες και σταθερές τιμές του 2005, (σε ευρώ). 1988-2010.

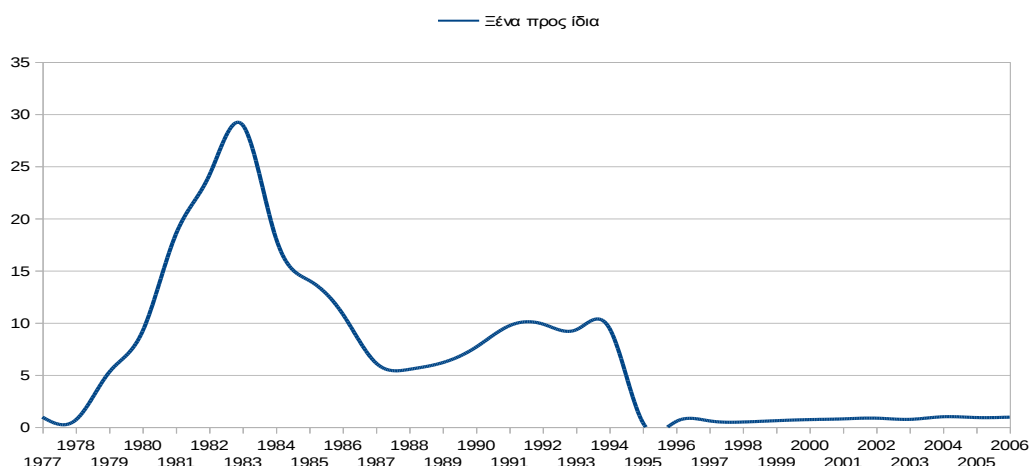

¹⁹¹ Το κενό της περιόδου 2003 – 2008 οφείλεται στην αδυναμία εύρεσης στοιχείων σχετικά με τον αριθμό των εργαζομένων την συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

4.4. ΧΡΗΜΑΤΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ.

Η Ε.Α.Β. ιδρύθηκε το 1976 χωρίς επαρκή κεφάλαια και αυτό αποτέλεσε την αιτία συσσώρευσης πολλών άλλων προβλημάτων. Παρά την συνεχή συνεργασία με ξένες εταιρείες και την ανάπτυξη της εξαγωγικής δραστηριότητας, η εταιρεία δεν κατάφερε να μεταφράσει την εξωστρέφειά της σε χρηματοοικονομικά αποτελέσματα. Η σχέση μετοχικού κεφαλαίου προς δανειακό τα πρώτα χρόνια ήταν 1/11¹⁹². Ένα από τα σοβαρά προβλήματα της επιχείρησης αποτέλεσε και ο ελλιπής προγραμματισμός για την κατασκευή των εγκαταστάσεων, που οδήγησε σε τριπλασιασμό του αρχικού κόστους¹⁹³. Το 1982, η εταιρεία εμφάνιζε αρνητικά αποτελέσματα ήδη από το 1979 αλλά κατατάσσονταν στον κατάλογο με τις διακόσιες μεγαλύτερες ελληνικές βιομηχανίες και βρίσκονταν μεταξύ των οκτώ μεγαλύτερων με βάση τα τέσσερα από τα πέντε κριτήρια κατατάξεως¹⁹⁴.

Διάγραμμα 4.4. ΞΕΝΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ

Η κερδοφορία της ΕΑΒ ήταν δυσμενής από τα πρώτα χρόνια (βλ. Διάγραμμα 4.5). Το 1981 οι ζημιές χρήσης ήταν 354 εκατ. δρχ. (1,04 εκατ. ευρώ), το 1982 αυξήθηκαν σε

¹⁹² Η πορεία μιας επιχείρησης κρίνεται ως επιτυχημένη όταν τα ίδια κεφάλαια δεν είναι μικρότερα από το 1/3 των ξένων. Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 103

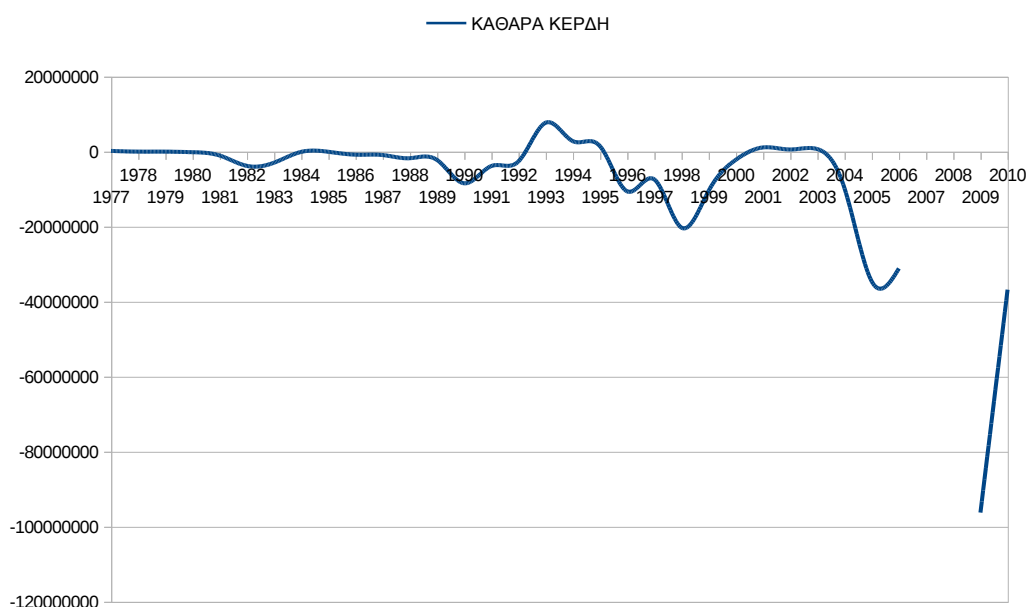
¹⁹³ Το κόστος έφθασε τα 360 εκατ. δολάρια από 120 εκατ. δολάρια που είχε αρχικά υπολογιστεί. Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 103

¹⁹⁴ Τα κριτήρια κατάταξης ήταν τα πάγια κεφάλαια, τα ίδια και συνολικά κεφάλαια, το ύψος των εξαγωγών και η εργατική απασχόληση. Η Ε.Α.Β. είχε την παρακάτω σειρά κατάταξης ανάλογα με τα κριτήρια. Όπως γίνεται φανερό στις εξαγωγές καταλαμβάνει χαμηλότερη θέση. Μεταξύ των οκτώ πρώτων εκτός από την Ε.Α.Β. ήταν το Αλουμίνιον Ελλάδος, ΑΓΕΤ Ηρακλής, Πειραιϊκή – Πατραϊκή, Motor Oil (Ελλάς), TITAN – Τσιμέντα, Τσιμέντα Χαλκίδας, ΑΕΕ Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων. Επιλογή, «Οι οκτώ μεγαλύτερες βιομηχανίες», Ιανουάριος 1985, σελ. 10.

	ΠΑΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΥΨΟΣ ΕΞΑΓΩΓΩΝ	ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
ΕΑΒ	2	3	1	40	6

1.295 εκατ. δρχ. (3,8 εκατ. ευρώ), το 1983 έφθασαν τα 1.000 εκατ. δρχ. (2.9 εκατ. ευρώ). Οι ζημιές, ωστόσο, το 1984 περιορίστηκαν αισθητά σε μόλις 22,2 εκατ. δρχ. (65 εκ. ευρώ). Το 1981 υπήρχαν συνολικά δάνεια ύψους 22,3 δις δρχ. (66,3 εκατ. ευρώ) από τα οποία τα 18 περίπου σε συνάλλαγμα, ενώ το 1985 η ΕΑΒ επιβαρύνθηκε με 26 δις δρχ. (76,3 εκατ. ευρώ) δάνεια σε συνάλλαγμα καθώς και με άλλα δραχμικά δάνεια που προέρχονταν από το εξωτερικό και από τη σταδιακή μετατροπή δανείων ύψους 203 εκατ. δολαρίων σε δραχμικά δάνεια¹⁹⁵.

Διάγραμμα 4.5. ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ (σε ευρώ)

Η συνεχής αρνητική πορεία της εταιρείας¹⁹⁶ είχε ως αποτέλεσμα την ένταξή της στο πρόγραμμα εξυγίανσης των οκτώ μεγαλύτερων δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, που τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιανουάριο του 1987¹⁹⁷. Το 1989 η Ε.Α.Β. άνηκε στις 22 δημόσιες επιχειρήσεις (από τις 46), που παρουσίαζαν ζημιές. Οι οκτώ μάλιστα, συμπεριλαμβανομένης και της Ε.Α.Β., ήταν επιχορηγούμενες από τον τακτικό προϋπολογισμό¹⁹⁸. Το 1990 ο αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Άμυνας

¹⁹⁵ Επιλογή, «Η Ε.Α.Β. σε καλό δρόμο δηλώνει ο πρόεδρος του Δ.Σ.», Ιανουάριος 1985, σελ. 40.

¹⁹⁶ Η οικονομική πορεία της επιχείρησης παρατίθεται στο παράρτημα.

¹⁹⁷ Μαζί με την Ε.Α.Β., ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, ΙΚΑ, ΟΑ, ΟΑΣ, ΟΣΕ και ΟΤΕ, αποτέλεσαν τις επιχειρήσεις που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα εξυγίανσης, με σκοπό την βελτίωση της παραγωγής τους, της ποιότητας των υπηρεσιών τους, των επενδύσεων καθώς και των σχέσεων τους με το Δημόσιο. Επιλογή, «Θα εξυγιανθούν οι οκτώ μεγαλύτερες δημόσιες επιχειρήσεις», Σεπτέμβριος 1986

¹⁹⁸ Το 1989, από το συνολικό έλλειμα 22 δημοσίων επιχειρήσεων, ύψους 210.634 εκατ. δρχ., τα 162.358 εκατ. δρχ. αντιπροσώπευαν τα ελλείματα μόνο τεσσάρων δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, του Οργανισμού Αστικού Συγκοινωνιών, του Ο.Σ.Ε., της Ε.Α.Β. και της Ολυμπιακής Αεροπορίας. Για την Ε.Α.Β. το έλλειμα, μη συμπεριλαμβανομένης της κρατικής επιχορήγησης, αντιστοιχεί σε 31.644 εκατ. δρχ. Επιλογή, «Οι ελλειμματικές δημόσιες επιχειρήσεις», Ιανουάριος 1991, σελ. 14

	Οικονομικό αποτέλεσμα	Έλλειμα μετά την επιχορήγηση
ΕΑΒ	-31.644	-28.731

εξήγγειλε την αναδιοργάνωση της εταιρείας με στόχο την εξυγίανσή της. Σε μια προσπάθεια άμβλυνσης των χρηματοοικονομικών προβλημάτων δόθηκαν επιχορηγήσεις ύψους 3 δις δρχ. (8,8 εκατ. ευρώ) για την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας. Τα χρήματα διατέθηκαν για την πραγματοποίηση επενδύσεων (κτίρια, μηχανολογικός εξοπλισμός) για το νέο μαχητικό αεροσκάφος στα πλαίσια των offsets. Επίσης δινόταν η ευκαιρία στην Ε.Α.Β. να υπαχθεί στο πλαίσιο προμήθειας των αμερικανικών δανείων FMS, για την αγορά ανταλλακτικών και την αξιοποίησή τους στην συντήρηση αεροσκαφών της πολεμικής αεροπορίας¹⁹⁹. Όσον αφορά τα ίδια κεφάλαια της εταιρείας, αν και αυξήθηκαν από 1.8 δις δρχ. (4,1 εκ. ευρώ) που ήταν το 1981 σε 16 δις δρχ. (47 εκ. ευρώ) το 1987, η εταιρεία ήταν φορτωμένη με υποχρεώσεις ύψους 100 δις δρχ. (293.5 εκ. ευρώ)²⁰⁰.

Την δεκαετία του 1990 η εταιρεία αποτέλεσε την αιτία έντονων πολιτικών αντιπαραθέσεων. Το 1990, επί Νέας Δημοκρατίας, η διοίκηση της εταιρείας μεταβιβάζεται στην αμερικανική εταιρεία Lockheed. Η πράξη αυτή δέχτηκε τα πυρά της αντιπολίτευσης (ΠΑΣΟΚ) καθώς η εκχώρηση πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο που η εταιρεία είχε υπογράψει για την ευθύνη συντήρησης και επιθεώρησης των νέων μαχητικών αεροσκαφών. Η κυβέρνηση κατηγορήθηκε ότι εκχωρούσε την εθνική άμυνα σε ξένους καθώς στη σχετική σύμβαση δινόταν στην νέα διοίκηση το προνόμιο να αρνηθεί να εξυπηρετήσει τα ελληνικά αεροσκάφη, αν δεν καταβάλλει το δημόσιο το αντίστοιχο χρηματικό αντίτιμο²⁰¹. Όσον αφορά την οικονομική της πορεία η δεκαετία του 1990 ξεκίνησε με καλούς οiwονούς για την Ε.Α.Β., καθώς κατάφερε να μειώσει τις ζημιές και να εμφανίζει καθαρά κέρδη για το 1993 ύψους 2.633 εκατ. δρχ. (7.7 εκατ. ευρώ). Η εταιρεία συνέχισε να είναι κερδοφόρα τις χρονιές 1994 – 1995, με καθαρά κέρδη 2.784.455 και 1.447.982 ευρώ αντίστοιχα. Το 1993 μάλιστα που ο κλάδος κατασκευής μεταφορικών μέσων, σαν σύνολο, ήταν ζημιογόνος, λόγω των υψηλών ζημιών των ναυπηγείων, η Ε.Α.Β. κατατασσόταν πρώτη ανάμεσα στις δέκα βιομηχανίες του κλάδου, με βάση το σύνολο του ενεργητικού, τα καθαρά κέρδη και το προσωπικό²⁰². Η εταιρεία την ίδια περίοδο

¹⁹⁹ Επιλογή, «Νέο Δ.Σ. και επιχειρηματικοί στόχοι στην Ε.Α.Β.», Νοέμβριος 1990, σελ. 895.

²⁰⁰ ICAP, «Η Ελλάδα σε αριθμούς», 1980 – 1990, ετήσια έκδοση.

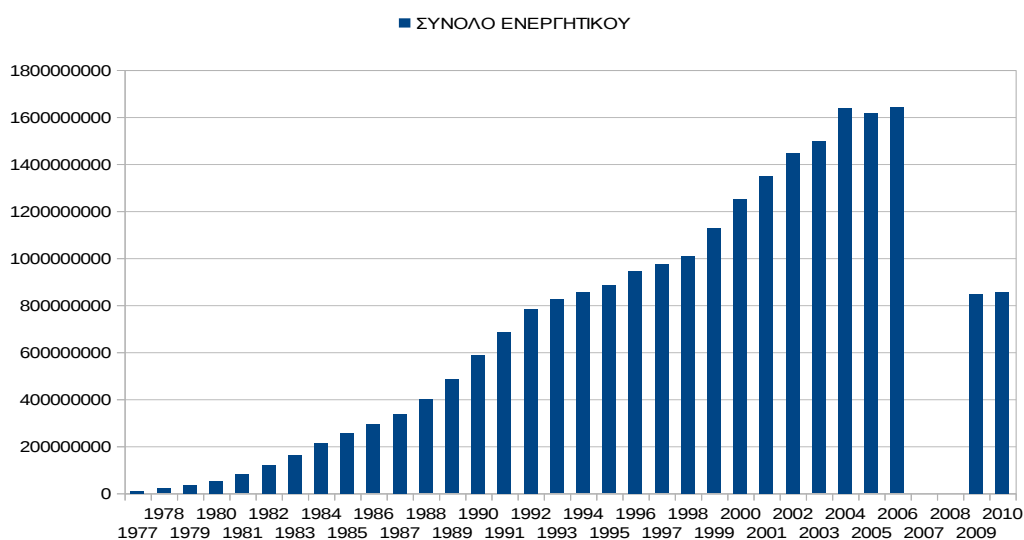
²⁰¹ Ουσιαστικά πρόκειται για μια συνήθη πρακτική από την πλευρά του δημοσίου, σύμφωνα με την οποία το Κράτος ήθελε να προμηθεύεται αμυντικό υλικό όποτε το χρειάζεται από τις κρατικές βιομηχανίες, χωρίς να είναι υποχρεωμένο να καταβάλει άμεσα το αντίτιμο της σύμβασης. Για παρόμοια στάση κατηγορήθηκε και από την πλευρά της ΠΥΡ – ΚΑΛ στις αρχές της δεκαετίας του '80. Βλ. παρ. σελ. 128 και Στάθης Θ. όπ. Παρ. σελ. 108

²⁰² Στις 10 μεγαλύτερες βιομηχανίες του κλάδου κατασκευής μεταφορικών μέσων συμπεριλαμβάνονται και η ΕΛΒΟ, η Σφακιανάκης ΑΕΒΕ, Τεοκαρ ΑΒΕΕ, Σταματίου ΑΕΒΕ, που ήταν κερδοφόρες για το 1993, ενώ Ελληνικά Ναυπηγεία, Ναυπηγεία Ελευσίνας, Σαρακάκης ΑΦΟΙ ΑΕΒΕ, ΜΟΤΟΡ ΣΤΑΡ ΑΕ, Ναυπηγεία Αυλίδας ΑΕ, αποτελούν τις ζημιογόνες επιχειρήσεις του κλάδου. Παρακάτω δίνεται η απόδοση της Ε.Α.Β. για το 1993 σε ευρώ. Επιλογή, Η ελληνική οικονομία 1996, σελ. 322.

1993 Ε.Α.Β.	Σύνολο Ενεργητικού	Καθαρά Κέρδη	Προσωπικό
	822.821.649	7.726.128	3020

κατάφερε να βελτιώσει τον δείκτη ξένων προς ίδια κεφάλαια, σε σχέση με την δεκαετία του 1980 που ήταν υψηλός. Για το 1983 ο δείκτης διαμορφωνόταν στα 29, ενώ για το 1993 ήταν 9,3. Ο δείκτης συνέχισε να βελτιώνεται και παρέμεινε κάτω από τη μονάδα από το 1995 έως και για το 2006, όπου διαθέτουμε στοιχεία. Το 1995, επίσης αυξάνονται τα ίδια κεφάλαια της εταιρείας σε 609.408.015 από 81.337.071 ευρώ που ήταν το 1994, ενώ παράλληλα μειώνονται σημαντικά και οι υποχρεώσεις της, από 771.436.643 σε 273.218.374 ευρώ. Ωστόσο, η δεκαετία θα κλείσει με αρνητικό πρόσημο, καθώς το 1999 η εταιρεία θα εμφανίσει ζημιές ύψους 3.548,4 εκατ. δρχ. (10,4 εκ. ευρώ)²⁰³.

Διάγραμμα 4.6. ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ Ε.Α.Β., (σε ευρώ)

Η δεκαετία του 2000, ξεκίνησε με περιορισμό των ζημιών. Το 2005 και 2009 όμως η επιχείρηση παρουσίασε τις μεγαλύτερες ζημιές ύψους 34.604.550 και 96.237.887 ευρώ αντίστοιχα, με αυτές τις χρονιές να αποτελούν τις πλέον ζημιογόνες για την εταιρεία από το 1978. Στις αρχές του 2000 η εταιρεία σε μια προσπάθεια εξυγίανσης των οικονομικών της αποτελεσμάτων μπήκε στη διαδικασία εκχώρησης του management. Ο διαγωνισμός που τελικά κηρύχθηκε άκαρπος, γιατί το οικονομικό αντίτιμο δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες της ελληνικής κυβέρνησης, αφορούσε την πώληση του 49% της Ε.Α.Β. και την εκχώρηση του management²⁰⁴. Χαρακτηριστικό της άσχημης οικονομικής πορείας της εταιρείας αποτελεί το γεγονός ότι το 2009 – 2010 εμφάνισε αρνητικά ίδια κεφάλαια, ύψους 363.683.207 και 400.481.267 ευρώ, επηρεαζόμενη κατά πάσα πιθανότητα από την οικονομική κρίση και τον περιορισμό των κρατικών αμυντικών δαπανών.

²⁰³ ICAP, «Η Ελλάδα σε αριθμούς», 2001

²⁰⁴ Στον διαγωνισμό συμμετείχαν η ευρωπαϊκή EADS και η DASSAULT – MATRA AEROSPATIAL, CSF THOMSON, Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 258

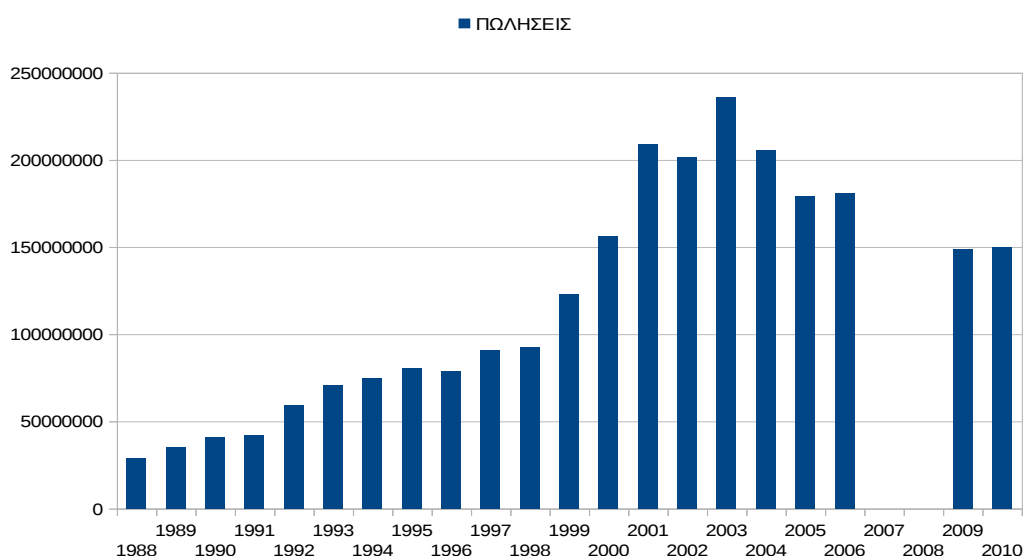
4.5. ΠΩΛΗΣΕΙΣ

Οι πωλήσεις της εταιρείας από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως το 2003 παρουσιάζουν μια συνεχή αυξητική τάση σε ονομαστικές τιμές. Σε σταθερές τιμές, ωστόσο, οι πωλήσεις παραμένουν σχεδόν στάσιμες την δεκαετία 1988-98, αυξάνουν την περίοδο 1999-2003, για να μειωθούν ξανά στη συνέχεια. (Βλ. διάγραμμα 4.8, Πωλήσεις σε σταθερές τιμές).

Η διεθνής προβολή της Ε.Α.Β. και η συνεργασία της με ευρωπαϊκές αλλά και παγκόσμια αναγνωρισμένες βιομηχανίες αποτέλεσαν καταλυτικό παράγοντα στην προσπάθειά της να αυξήσει τις πωλήσεις. Πιο συγκεκριμένα, από το 1981 έως το 1984 υπογράφηκαν συμβόλαια αξίας 9,2 δις δρχ. (27 εκ. ευρώ) ενώ ταυτόχρονα ο διπλασιασμός του κύκλου εργασιών με την ελληνική πολεμική αεροπορία οδήγησε σε συμβάσεις ύψους 5,3 δις δρχ. (15,6 εκ. ευρώ)²⁰⁵. Η Ε.Α.Β. εκτός από την εξυπηρέτηση της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας, διεύρυνε την παραγωγική της δραστηριότητα από το 1986, με συμμετοχή σε επισκευαστικά, κατασκευαστικά και εκπαιδευτικά προγράμματα, αυξάνοντας τον αριθμό των πελατών της²⁰⁶.

Η Ε.Α.Β. με την ανάπτυξη νέων οπλικών συστημάτων, την επέκτασή της σε μη στρατιωτικές εφαρμογές (π.χ. τους αναμεταδότες της ΕΡΤ), την σχεδίαση τμημάτων αεροσκαφών με την βοήθεια computers (CAD/CAM) και την προσπάθειά της για κατασκευή μικρού εκπαιδευτικού αεροπλάνου κατάφερε να αυξήσει το επίπεδο των πωλήσεών της. Κάμψη στις πωλήσεις παρουσιάζεται το 2004 φθάνοντας τα 206 εκ. ευρώ, από 236 εκ. ευρώ που ήταν το 2003. Ενώ το ποσό των πωλήσεων μειώθηκε σημαντικά το 2009, φθάνοντας τα 149 εκ. ευρώ.

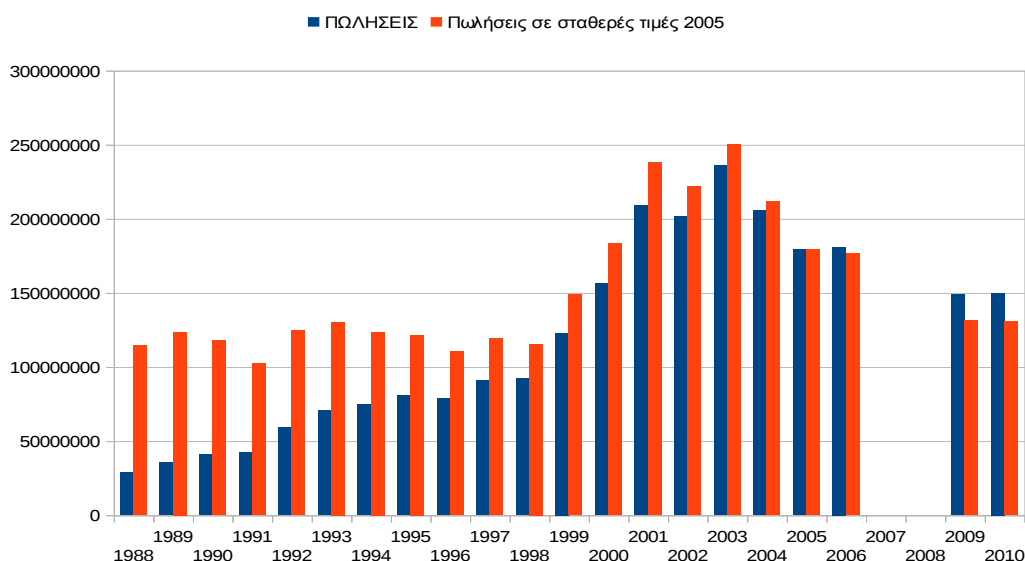
Διάγραμμα 4.7. ΠΩΛΗΣΕΙΣ Ε.Α.Β., (σε ευρώ)

²⁰⁵ Επιλογή, «Η Ε.Α.Β. σε καλό δρόμο δηλώνει ο Πρόεδρος του Δ.Σ.», Ιανουάριος 1985, σελ. 40

²⁰⁶ Στάθης Θ., όπ. Παρ. σελ. 106

Διάγραμμα 4.8. ΠΩΛΗΣΕΙΣ Ε.Α.Β, σε τρέχουσες και σταθερές τιμές 2005 (σε ευρώ)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η Ε.Α.Β. στη διάρκεια των 36 χρόνων λειτουργία της κατάφερε να προσαρμόσει τις υποδομές της στις σύγχρονες πολεμικές ανάγκες για να μπορέσει να καλύψει τόσο την εσωτερική όσο και την εξωτερική ζήτηση. Διευρύνοντας συνεχώς το πεδίο των δραστηριοτήτων της συζητούσε ακόμα και την κατασκευή ενός δικού της ελαφρού εκπαιδευτικού αεροσκάφους, το οποίο δεν κατάφερε να υλοποιήσει (1990). Ωστόσο, στο πλαίσιο των αντισταθμιστικών ωφελημάτων και της διεθνούς της προβολής, η Ε.Α.Β. κατάφερε να αποσπάσει την εμπιστοσύνη των ξένων εταιρειών και έτσι ο τομέας αεροκατασκευών της Ε.Α.Β. να εξάγει το 90% της παραγωγής καθώς και να λειτουργεί σαν υποκατασκευαστής μεγάλων οίκων του εξωτερικού, όπως της Boeing, της Lockheed – Martin, της Dassault - Aviation, της EADS (AIRBUS), της General Electric, της DORNIER RAYTHEON, της ιταλικής ALCATEL, της γαλλικής Snecma²⁰⁷, ενώ συνεργάστηκε με ισραηλινές και ρωσικές εταιρείες.

Το καίριο πρόβλημα της ΕΑΒ ήταν τα χρηματοοικονομικά της αποτελέσματα. Παρά τη συνεχή αύξηση του ενεργητικού της, την αναβάθμιση των υποδομών της και την κρατική στήριξη που έτυχε, αφενός τα αποτελέσματα είναι πενιχρά, αν συγκριθούν με άλλες βιομηχανίες, όπως της Τουρκίας, αφετέρου δεν κατάφερε να ξεφύγει από τα ελλείμματα που ταλαιπωρούν τις κρατικές επιχειρήσεις. Το 1990 έγινε προσπάθεια να καταστεί μια αμιγώς κατασκευαστική εταιρεία και οι αρμοδιότητες της συντήρησης και της επισκευής αεροσκαφών να μεταβιβαστούν στο Κρατικό Εργοστάσιο Αεροσκαφών, τελικά, όμως, οι συζητήσεις δεν κατέληξαν πουθενά. Παρ' όλο που η Ε.Α.Β. διέθετε την τεχνογνωσία και τις προδιαγραφές μιας διεθνούς βιομηχανίας, οι αρχικές προσδοκίες για μια μεγάλη κατασκευαστική αεροπορική βιομηχανία δεν υλοποιήθηκαν. Η εταιρεία περιορίστηκε στο να αναλαμβάνει υπερπολαβίες, υπηρεσίες και συνεργασίες σε διεθνή προγράμματα.

²⁰⁷ Βλ. περ. Σεβδαλής Γ., όπ. Παρ. σελ. 273

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.Α.Β. Σε ευρώ

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1977	10.366.874	7.341.090	3.910	5.054.649	5.312.225	186.728			
1978	19.769.445	16.452.401	14.534	3.598.526	5.312.519	5.775			
1979	34.068.361	26.163.371	38.154	27.875.447	5.312.503	-16			513.302
1980	52.436.236	40.574.319	71.038	47.274.219	5.162.046	-150.457			1.270.560
1981	80.239.032			76.117.388	4.121.643	-1.040.402	3450		
1982	120.527.287	100.433.400	425.012	115.727.252	4.800.035	-3.800.772	3500		
1983	162.298.894	142.064.631	590.028	156.884.921	5.413.972	-2.944.948	3400		
1984	214.509.714	185.124.722	2.940.895	203.291.595	11.218.119	-65.262	3200		
1985	256.465.729	224.187.536	5.336.041	239.422.210	17.043.519	-44.006	3169		
1986	292.438.659	257.646.412	7.783.448	267.767.404	24.671.255	-804.264	3169		
1987	337.460.534	302.051.466	10.376.326	290.224.402	47.236.132	-912.745	3100		
1988	398.981.482	365.753.952	15.750.826	337.911.483	61.069.999	-1.747.539	3120	28.676.062	3.628.954
1989	483.544.238	443.070.580	19.122.767	416.150.785	67.393.453	-2.225.318	3260	35.380.877	4.744.458
1990	586.704.326	539.984.763	22.343.721	518.947.771	67.756.555	-8.441.007	3500	40.756.875	-485.106
1991	684.854.360	605.040.044	24.937.640	620.920.719	63.933.640	-3.822.911	3150	42.352.487	4.576.317
1992	783.682.040	676.238.489	35.697.864	711.649.318	72.032.722	-2.576.842	3032	59.257.189	13.970.142
1993	822.821.649	726.167.880	35.671.572	743.062.800	79.758.850	7.726.128	3020	70.833.758	22.342.759
1994	852.773.714	746.216.050	35.671.572	771.436.643	81.337.071	2.784.455	2981	74.744.511	16.827.727
1995	882.626.389	785.962.841	35.655.272	273.218.374	609.408.015	1.447.982	2852	80.647.833	20.195.498
1996	946.127.023	854.721.291	48.622.412	328.917.890	617.209.133	-10.603.886	2788	78.799.008	7.933.617
1997	973.390.418	899.307.839	57.530.553	362.314.233	611.076.185	-7.416.117	2790	90.740.552	12.421.775
1998	1.009.437.180	929.429.238	67.155.401	329.225.127	680.212.053	-20.279.046	2790	92.334.753	758.990
1999	1.126.512.021	989.740.496	76.750.269	427.585.142	698.926.879	-10.413.617	2939	122.831.665	12.708.666
2000	1.251.663.651	1.056.552.208	103.752.558	522.342.741	729.320.910	-2.152.939	2850	156.315.216	22.785.761
2001	1.348.051.293	1.088.343.677	113.890.875	592.343.573	755.707.720	1.119.489	2850	209.060.289	28.902.277
2002	1.445.967.411	1.110.839.741	121.749.910	665.595.642	780.371.768	574.369	3000	201.655.112	34.965.633
2003	1.495.082.674	1.127.241.607	127.689.690	592.284.723	801.799.067	671.937		236.134.864	8.275.732
2004	1.638.908.261	1.166.997.823	140.357.889	804.694.210	814.450.748	-9.809.245		205.762.228	7.925.151
2005	1.614.068.380	1.179.963.872	147.438.600	715.348.756	783.175.781	-34.604.550		179.195.629	7.396.924
2006	1.640.865.618	1.189.147.286	155.985.163	736.021.214	773.665.414	-31.130.023		181.038.525	12.066.062
2007									
2008									
2009	848.010.564			1.211.693.771	363.683.207	-96.237.887	2467	149.075.044	27.571.885
2010	855.640.978			1.256.122.245	400.481.267	-36.798.059	1914	149.869.384	17.188.890

Κεφάλαιο 5.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΠΛΩΝ (Ε.Β.Ο.)

5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 1977 ιδρύεται η Ελληνική Βιομηχανία Όπλων (Ε.Β.Ο.). Είναι ανώνυμη εταιρεία που ιδρύθηκε με το Π.Δ. 514/79 με κύριο αντικείμενο την κατασκευή ελαφρού οπλισμού και πυρομαχικών. Την πλειοψηφία των μετοχών κατείχε το Ελληνικό Δημόσιο, σε ποσοστό 70% ενώ το υπόλοιπο 30% ανήκε στην ΕΤΒΑ Α.Ε.²⁰⁸ Βασικός σκοπός της ίδρυσής της ήταν η απαγκίστρωση της χώρας από τις ξένες βιομηχανίες σε βασικές κατηγορίες αμυντικού υλικού, όπως πυρομαχικά και ελαφρύς οπλισμός²⁰⁹, συντελώντας τόσο στην εξοικονόμηση συναλλάγματος, όσο και στην, ως ένα βαθμό αυτάρκεια της χώρας σε πολεμικό υλικό σύγχρονων προδιαγραφών. Η κύρια αποστολή της, αρχικά, ήταν η παραγωγή με άδεια των φορητών πολυβόλων όπλων της Γερμανικής HECKLER & KOCH.

5.2. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ - ΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

Η Ελληνική Βιομηχανία Όπλων διέθετε πέντε βιομηχανικές εγκαταστάσεις, στις οποίες παρήγαγε πλειάδα διαφορετικών προϊόντων. Το 1980 ιδρύεται η πρώτη μονάδα παραγωγής όπλων, στο Αίγιο, ετήσιας παραγωγικής δυναμικότητας 30.000 τυφεκίων G3A3²¹⁰. Το συνολικό ύψος της επένδυσης ανήλθε σε 916 εκατ. δρχ. (2,7 εκ. ευρώ), ενώ παράλληλα εγκρίθηκε δανειακή ενίσχυση της εταιρείας από μέρους του Δημοσίου ύψους 128,3 εκατ. δρχ.²¹¹

Το 1981 παραχωρείται από το Δημόσιο το δεύτερο εργοστασιακό συγκρότημα στο Λαύριο. Το Συγκρότημα του Λαυρίου, κάλυπτε έκταση 2,3 τετ. χλμ. και ήταν το μεγαλύτερο και το πιο σύγχρονο Εργοστασιακό Συγκρότημα Παραγωγής Πυρομαχικών της Δυτικής Ευρώπης. Οι εγκαταστάσεις του εξασφάλιζαν προϊόντα υψηλού ποιοτικού επιπέδου, λόγω και της παράλληλης λειτουργίας σύγχρονου ερευνητικού κέντρου ανάπτυξης τεχνολογίας²¹². Η δραστηριότητα της εταιρείας κάλυπτε τρεις κλάδους πυρομαχικών (προωθητικά, εκρηκτικά και γομωτήριο). Οι εγκαταστάσεις στο Λαύριο, και ειδικότερα η μονάδα παραγωγής πυρίτιδας, διαχειρίζονταν από την ΑΕΕΠ-Κ μέχρι τον Απρίλιο του 1981. Με την απόκτηση του

²⁰⁸ Η ΕΒΟ συμβάλλει ουσιαστικά στην άμυνα της χώρας, Επιλογή, 1981, σελ. 581

²⁰⁹ Την παραγωγή στο συγκεκριμένο αμυντικό υλικό κάλυπτε η ΠΥΡΚΑΛ, η ΕΑΒ και το εργοστάσιο αρμάτων στο Βελεστίνο, στο Ν. Μαγνησίας. Κουνέλλης Γιώργος, Συγκριτική έρευνα πρακτικών διοίκησης ανθρωπίνων πόρων στην Κρατική Αμυντική Βιομηχανία και στις λοιπές επιχειρήσεις της χώρας, διπλωματική εργασία, σελ. 37, Αθήνα 2003

²¹⁰ Η νέα μονάδα παραγωγής ιδρύθηκε στο Αίγιο, στην τοποθεσία Γέφυρα Μεγανίτη, Αιγειαλίας του Νομού Αχαΐας. Η συνολική κινητήρια δύναμη επρόκειτο να ανέλθει σε 3.200 KW. Ελληνική Βιομηχανία Όπλων Α.Ε. Επιλογή, Φεβρουάριος 1980, σελ. 124

²¹¹ ΦΕΚ Β/78/29.1.1980

²¹² Τα προϊόντα του συγκροτήματος Λαυρίου διατέθηκαν τα προηγούμενα χρόνια κατ' αποκλειστικότητα σε αγορές του εξωτερικού, εισπράττοντας από τις πωλήσεις το συνολικό ποσό των 98.881.204 USD. Ετήσια έκθεση Ε.Β.Ο. 1985

εργοστασίου από την Ε.Β.Ο. πραγματοποιήθηκε η αντικατάσταση των παλιών μηχανημάτων με στόχο την αύξηση της παραγωγής και την καλύτερη κατανομή των εργασιών στην παραγωγή πυρομαχικών²¹³.

Παράλληλα η εταιρεία προσπαθώντας να επεκταθεί εξαγόρασε στα μέσα του 1983 το 95,8% των μετοχών της ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε. (Μ.Β.Η.) και το 100% των εταιρικών μεριδίων της ΓΕΝΙΚΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ Ε.Π.Ε.²¹⁴

Με την απόκτηση της Μ.Β.Η η Ε.Β.Ο. Α.Ε. επεκτάθηκε στην παραγωγή και επεξεργασία κραμάτων χαλκού, επιτυγχάνοντας τον έλεγχο της παραγωγής προϊόντων, που αποτελούν την πρώτη ύλη για την παραγωγή των πυρομαχικών στο Λαύριο. Η κακή διάταξη, ωστόσο, των υπάρχοντων μηχανημάτων, προκάλεσαν προβλήματα, που στην ουσία οφείλονταν στην ανυπαρξία γραμμών παραγωγής, καθώς και στο γεγονός ότι ουσιαστικά η εταιρεία άρχισε να λειτουργεί για πρώτη φορά παραγωγικά, μετά την εξαγορά της από την Ε.Β.Ο.²¹⁵ Τα παραπάνω, δημιούργησαν καθυστερήσεις στην σταθεροποίηση της παραγωγής του εργοστασίου και προβλήματα στις παραδόσεις και στο τελικό κόστος προϊόντων. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος, ήταν η εταιρεία, το 1985, να παρουσιάσει κάμψη των καθαρών κερδών της. Για την μελλοντική σωστή και αποδοτική λειτουργία της Μ.Β.Η προγραμματίστηκαν επενδύσεις ύψους 300 εκατ. δρχ. (880 χιλ. ευρώ)²¹⁶.

Η αγορά της ΓΕΝΙΚΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ απέβλεπε στην ικανοποίηση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο των αναγκών της εταιρείας για βιομηχανικό χώρο και μηχανολογικό εξοπλισμό με στόχο την κατασκευή του αντιαεροπορικού πυροβόλου (Α/Α) ARTEMIS – 30 και την εξυπηρέτηση των ήδη υπογεγραμμένων συμβάσεων, για πώληση πολεμικού υλικού, κυρίως στο εξωτερικό²¹⁷.

Το 1985 κατασκευάζεται στην Κύμη Ευβοίας το 5^ο εργοστάσιο του ομίλου²¹⁸. Η νέα αυτή μονάδα είχε έκταση 500 στρεμμάτων και προβλεπόταν να λειτουργήσει στα τέλη του 1986. Η αρχική επένδυση υπολογιζόταν στα 800 εκατ. δρχ. και το προσωπικό θα απαρτιζόταν από 150 άτομα. Σκοπός της νέας μονάδας ήταν η

²¹³ Το 1982 η παραγωγή αυξήθηκε κατά 40%, μειώθηκαν οι εργατοώρες και η μονάδα του Γομωτηρίου αντικαταστάθηκε ώστε να μειωθεί το κόστος παραγωγής. Ετήσια Έκθεση ΕΒΟ, 1983

²¹⁴ Ετήσια έκθεση ΕΒΟ 1983

²¹⁵ Στην ουσία η Ε.Β.Ο. αγόρασε μια υπερχρεωμένη αλλά και παραγωγικά αποδιοργανωμένη εταιρεία, γεγονός που οφείλεται στην πολιτική χαρτοφυλακίου που ακολούθησαν τόσο το Κράτος όσο και υγιείς κρατικές επιχειρήσεις με την εξαγορά πλήθους προβληματικών επιχειρήσεων, αναλαμβάνοντας παράλληλα και την εξόφληση των υποχρεώσεων τους. Η πολιτική αυτή ευθύνεται εν μέρει και για τα αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα που εμφάνισε η εταιρεία τα επόμενα χρόνια. Αντωνάκης – Καρπούζης Νικόλαος, «Η πολιτική οικονομία της άμυνας στην μεταπολεμική Ελλάδα», διδακτορική διατριβή, σελ. 312

²¹⁶ Ετήσια Έκθεση 1983

²¹⁷ Η απόσβεση της επένδυσης προβλεπόταν να ολοκληρωθεί μέχρι το 1986, από τις ήδη υπογεγραμμένες συμβάσεις εσωτερικού και εξωτερικού ύψους 2δς δρχ. Ετήσια Έκθεση 1983

²¹⁸ Στο συγκεκριμένο εργοστάσιο θα γινόταν η τελική σύνθεση του ARTEMIS – 30, αφού θα συνέρρεαν όλα τα εξαρτήματα που θα παράγονταν από τα υπόλοιπα εργοστάσια. Ταυτόχρονα οι παραγωγικές δραστηριότητες της Ε.Β.Ο. θα επικεντρώνονταν σε νέα υλικά υψηλής τεχνολογίας. Ετήσια Έκθεση 1985

παραγωγή προϊόντων ένδυσης²¹⁹ και η υλοποίηση μέρους του αντιαεροπορικού συστήματος ARTEMIS – 30²²⁰. Η αναγκαιότητα της νέας μονάδας στην Κύμη, προέκυψε αφενός επειδή το παραγωγικό της αντικείμενο διέφερε κατά πολύ από την παραγωγή των άλλων μονάδων, αφετέρου γιατί η ανάληψη της όλης παραγωγικής δραστηριότητας του ARTEMIS – 30 μόνο από μια από τις υφιστάμενες μονάδες θα οδηγούσε σε υδροκεφαλισμό με προφανή τα διοικητικά προβλήματα. Ένας επιπλέον λόγος της επιλογής του συγκεκριμένου χώρου, αποτέλεσε η γειτνίαση με την θάλασσα, ώστε να υπάρχουν περιθώρια πραγματοποίησης δοκιμαστικών αντιαεροπορικών βολών.

Παρακάτω δίνεται συγκεντρωτικά η παραγωγή του κάθε συγκροτήματος όπως διαμορφώθηκε από το 1978 έως το 2001²²¹:

EBO ΑΙΓΙΟΥ

Φορητός οπλισμός, ξιφολόγχες, ελαφριά και βαριά πολυβόλα, όλμοι 81 mm και 120 mm, κανόνια μεσαίων διαμετρημάτων, κυνηγετικά όπλα (καραμπίνες και δίκαννα). μεταλλικά μέρη βλημάτων 30mm, μεταλλικά μέρη πυροσωλήνων, μεταλλικά εξαρτήματα ακριβείας.

EBO ΛΑΥΡΙΟΥ

Πυρίτιδες, Νιτροκυτταρίνη, πλήρεις βολές 105mm, 155mm, EREB (ERA & ERMIS), βλήματα 30mm A30, DEFA, EMERLEC, πυροσωλήνες, ενισχυμένα πλαστικά, TNT

ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε.

Χύτευση και επεξεργασία μη σιδηρούχων κραμάτων. Νομίσματα, δισκία, δίσκους εμπορίου κυάθια κυλίκων.

ΓΕΝΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ Ε.Π.Ε.

Μεταλλικές κατασκευές ακριβείας, απορριπτόμενες δεξαμενές καυσίμων πολεμικών αεροσκαφών, πυλώνες πολιτικών αεροσκαφών, μηχανισμοί απορρίψεως. Κατασκευή μερών και συναρμολόγηση A-30.

ΗΛΕΚΤΡΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΥΜΗΣ Ε.Π.Ε.

Μεταλλικές κατασκευές ακριβείας ενισχυμένα πλαστικά. Παραγωγή εξειδικευμένων προϊόντων ενδύσεως και εξαρτήσεως.

5.3. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η Ε.Β.Ο. αποτελούσε μια βιομηχανία στρατηγικής σημασίας για την Εθνική Οικονομία, αφού το σύνολο της παραγωγής της ήταν ενταγμένο στο χώρο των οπλικών συστημάτων. Κατασκεύαζε φέροντα οπλισμό μικρού και μεγάλου

²¹⁹ Το 1989 το εργοστάσιο ανέλαβε δοκιμαστικά την πρώτη σύμβαση παραγωγής 5.000 στολών για την Δ.Ε.Η. Η πρόσληψη του απαραίτητου προσωπικού για την πλήρη λειτουργία του εργοστασίου θα γινόταν με την οριστικοποίηση της Σύμβασης με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (Υ.ΕΘ.Α.). Ετήσια Έκθεση 1989

²²⁰ Εμπνευστής του προγράμματος ARTEMIS – 30 και κινητήρια δύναμη ήταν τότε Γενικός Διευθυντής Δημήτρης Κόκκινος.

²²¹ Ετήσιες Εκθέσεις EBO 1983, 1985, 1989

διαμετρήματος, συστήματα αντιαεροπορικής άμυνας, πυρομαχικά και εξαρτήματα οπλικών συστημάτων²²².

Πιο συγκεκριμένα, στο εργοστάσιο του Αιγίου γινόταν η παραγωγή του τυφεκίου G3. Η παραγωγή το 1981 αυξήθηκε σε 45.777 όπλα από 27.785 όπλα το 1980 και η παραγωγικότητα ανέβηκε κατά 35%, ενώ οι εργατοώρες ανά όπλο από 15,5 τον Ιανουάριο του 1981 κατέβηκαν σε 10,1 τον Δεκέμβριο του 1981. Το ίδιο διάστημα ετοιμάστηκαν οι ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις για την παραγωγή του πολυβόλου MG3 καθώς και του οπλοπολυβόλου HK 11, ενώ υπογράφηκαν και παραγγελίες με οίκους του εξωτερικού²²³.

Το πρόγραμμα, ωστόσο, που καθιέρωσε αλλά και υπονόμεισε την ΕΒΟ ήταν η υλοποίηση του αντιαεροπορικού προγράμματος ARTEMIS-30. Η παραγωγή του ARTEMIS-30 θα αποτελούσε μια σημαντική προσπάθεια βελτίωσης του εξοπλισμού του ελληνικού στρατού στον τομέα της αντιαεροπορικής άμυνας²²⁴. Το πρόγραμμα ξεκίνησε με ατομικές προσπάθειες εμπνευσμένων τεχνικών, το 1981, που χρησιμοποίησαν την πείρα τους, για να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν την μέθοδο παραγωγής καννών αντιαεροπορικών πυροβόλων με ψυχρή σφυρηλάτηση. Μέσω της πρωτοπόρου μεθόδου παραγωγής καννών το ARTEMIS -30 ολοκληρώθηκε, μαζί με άλλα υψηλής τεχνολογικής στάθμης ηλεκτρονικά και μηχανολογικά επιτεύγματα, που κατέστησαν το σύστημα ένα από τα καλύτερα αντιαεροπορικά συστήματα της εποχής του για προστασία από χαμηλά ιπτάμενους εισβολείς²²⁵.

Το σύστημα ARTEMIS -30 είχε την ικανότητα, την ευστοχία και ευελιξία να αποκρούει χαμηλά ιπτάμενους στόχους ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών²²⁶. Ήταν ανταγωνιστικό παράλληλα στην διεθνή αγορά, τόσο ποιοτικά, όσο και οικονομικά. Με το πρόγραμμα ARTEMIS – 30 η εταιρεία μεταμορφώθηκε από επαρχιακή βιομηχανία ενός προϊόντος σε διεθνή φορέα τεχνολογίας, δημιουργό ολοκληρωμένων συστημάτων και συντονιστή παραγωγικού έργου. Η προσπάθεια αυτή καθιέρωσε την Ε.Β.Ο. ως αμυντική βιομηχανία, της έδωσε την ευκαιρία να

²²² Επενδύσεις 5 δις από την Ε.Β.Ο., Επιλογή, Ιανουάριος 1988, σελ.46

²²³ Ετήσια Έκθεση Ε.Β.Ο. 1981

²²⁴ Η ανάγκη βελτίωσης της ελληνικής αντιαεροπορικής άμυνας ήταν απόρροια της βελτίωσης των ικανοτήτων της τουρκικής αεροπορίας να διεξάγει επιχειρήσεις σε 24ωρη βάση και με όλες τις καιρικές συνθήκες. Αμυντικές δαπάνες – Αμυντική βιομηχανία, Καραϊωσηφίδης Φαίδων, Επιλογή Οκτώβριος 1996 σελ. 137.

²²⁵ Το βασικό σύστημα περιέχει τρία δίδυμα κανόνια των 30χιλ., σύστημα ελέγχου πυρός, σύστημα εγκλωβισμού στόχου με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης, εντοπιστή και μετρητή αποστάσεως laser, ηλεκτρονικό υπολογιστή για συνεχή λύση του βαλλιστικού προγράμματος, καθώς και ραντάρ ακολουθίας στόχου και δυνατότητα υπέρυθρων ακτινών.

²²⁶ Η παραγωγή του συστήματος έτυχε της υποστήριξης της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας με τον Υπουργό και υφυπουργό Εθνικής Άμυνας να τονίζουν την «τεράστια σημασία που έχει για την άμυνα της χώρας η παραγωγή του αντιαεροπορικού όπλου ARTEMIS – 30, το οποίο χρειάζεται μόλις οκτώ δευτερόλεπτα για τον εντοπισμό και την εξουδετέρωση των εχθρικών αεροσκαφών, ενώ τα μέχρι σήμερα αντιαεροπορικά χρειάζονται 50 δευτερόλεπτα». Επιλογή, Ιούνιος 1981, σελ. 581 «Η Ε.Β.Ο. συμβάλλει ουσιαστικά στην άμυνα της χώρας».

συνεργαστεί με ξένους οίκους²²⁷, κυρίως στο σύστημα ελέγχου βολής των πυροβόλων, ενώ απέκτησε το κατάλληλο ερευνητικό προσωπικό, που κάλυπτε τομείς μηχανολογίας, χημείας, ηλεκτρολογίας, ηλεκτρονικής, ηλεκτρονικών υπολογιστών, κ.α., βοηθώντας την να εξασφαλίσει την τεχνολογική της αυτοδυναμία και την παραγωγική της πρωτοπορία.

Το σύστημα ARTEMIS – 30 χιλ. που αποτέλεσε το κύριο και πλέον δαπανηρό προϊόν, δεν παραλήφθηκε από τις Ένοπλες Δυνάμεις²²⁸ αλλά ούτε και κατάφερε να ολοκληρωθεί ποτέ. Μέχρι το 1989 κανένα σύστημα δεν είχε παραδοθεί, γιατί παρουσίαζε προβλήματα στις δοκιμές. Στις κάννες παρατηρήθηκαν αποκλίσεις, ενώ παρουσιάστηκαν προβλήματα και στο κέντρο ελέγχου πυρός. Φαίνεται λοιπόν ότι η εταιρεία δεν ήταν έτοιμη να αναλάβει αυτό το μεγάλο εγχείρημα, το οποίο προϋπέθετε την απασχόληση στελεχών υψηλής επιστημονικής και τεχνικής κατάρτισης. Επιπλέον, τεχνικά μέρη του αντιαεροπορικού συστήματος ARTEMIS – 30 θα εισάγονταν από το εξωτερικό. Οι καθυστερήσεις στην παράδοση του ηλεκτρονικού εξοπλισμού αποτέλεσαν ένα ακόμα λόγο μη ολοκλήρωσης του συστήματος. Παράλληλα, άρχισαν να δημιουργούνται ερωτήματα και σχετικά με την οικονομική ανταγωνιστικότητα του συστήματος, καθώς χρειαζόταν μεγάλος αριθμός βλημάτων, γεγονός που σήμαινε υψηλό κόστος λειτουργίας του όλου συστήματος²²⁹.

Ένα ακόμα πρόγραμμα που έμελλε να «στιγματίσει» την εταιρεία ήταν οι αντιαρματικοί πύραυλοι ΑΡΗΣ (ARIS)²³⁰ – IV. Πρόκειται για έναν αντιαρματικό πύραυλο που εξελίχθηκε μέχρι το 1984. Είχε εκτοξευτήρα μιας χρήσης, από ειδικό πλαστικό της Ε.Β.Ο., βεληνεκές 300 – 400 μέτρα και διατρητική ικανότητα 700 χιλιοστών χάλυβα. Παρά τις προδιαγραφές του και τα αρχικά θετικά σχόλια, δεν επετεύχθη τελικά μαζική παραγωγή του συστήματος.

Πρωταρχικό μέλημα της εταιρείας ήταν η ανάπτυξη της εγχώριας οπλικής τεχνολογίας. Γεγονός που γίνεται εμφανές, εκτός των άλλων, με τον σχεδιασμό και

²²⁷ Το πυροβόλο του αντιαεροπορικού συστήματος θα ήταν του γερμανικού οίκου MAUSER, το ραντάρ της SIEMENS, το κέντρο ελέγχου πυρός της Σαουδικής εταιρείας PHILIPS ELEKTRONIKINDUSTRIER και ο κυλλίκας της γερμανικής εταιρείας KUKA. Αντωνάκης – Καρπούζης Ν., όπ. παρ. σελ. 307

²²⁸ Η αναθεώρηση της Σύμβασης Ε.Β.Ο. – Υ.ΕΘ.Α., αποτελούσε σημαντική παράμετρο, πάνω στην οποία η εταιρεία είχε στηρίξει την επιβίωσή της. Η αναθεώρηση της σύμβασης απαιτούσε μακρόχρονη προσπάθεια και δεν αναθεωρήθηκε, με συνέπεια το οικονομικό αδιέξοδο της εταιρείας, καθώς το Υπουργείο αποτελούσε τον κύριο πελάτη της και χρηματοδότη της.

²²⁹ Ένα ολοκληρωμένο σύστημα ARTEMIS – 30 αποτελείται από 4 μονάδες, κάθε μία από τις οποίες έχει 2 κάννες, συνολικά λοιπόν το σύστημα διαθέτει 8 κάννες. Αυτό συνεπάγεται μεγάλο αριθμό πυρομαχικών για την τροφοδότηση του συνόλου των καννών. Αντωνάκης – Καρπούζης Ν., όπ. παρ. σελ. 308

²³⁰ Η Ε.Β.Ο. συνήθιζε να δίνει στα προϊόντα της ελληνικά ιστορικά ονόματα, που συχνά ήταν και αρχικά των αγγλικών λέξεων που περιέγραφαν το παραγόμενο είδος. Έτσι και το ARIS περιγράφει το είδος του πυραύλου, Anti – tank Rocket Infantry System. Λ. Σκάρτσης και Γ. Αβραμίδης, Made in Greece, σελ. 316

την παραγωγή, του καθ' όλα ελληνικής σχεδίασης και κατασκευής υποπολυβόλου SUMAK, των 90mm.

Ένα ακόμα προϊόν, το οποίο μελετήθηκε από το μηδέν και αναπτύχθηκε βιομηχανικά, εξ' ολοκλήρου από Έλληνες μηχανικούς της Ε.Β.Ο. στο εργοστασιακό συγκρότημα του Αιγίου, ήταν ο όλμος των 81 χιλ., το πρωτότυπο του οποίου δοκιμάσθηκε με εξαιρετικά αποτελέσματα. Επρόκειτο για έναν όλμο που ήταν πιο ελαφρύς, με την πιο σύγχρονη κατασκευή και με μεγαλύτερο βεληνεκές στην αγορά. Είχαν πραγματοποιηθεί κάποιες επιτυχείς πωλήσεις και έτσι άρχισε η παραγωγή. Μελετήθηκαν και αναπτύχθηκαν βιομηχανικά ξιφολόγχες και δίποδες, η αξία της προμήθειας των οποίων ανερχόταν σε 150 εκατ. δρχ. (440.205,42ευρώ) τον χρόνο. Το μεγάλο τους κόστος αποτελούσε σημαντική εκροή συναλλάγματος αφού μέχρι το 1983 ήταν εξ' ολοκλήρου εισαγόμενα²³¹.

Στο Αίγιο, ακόμα, βρίσκονταν σε εξέλιξη τα προγράμματα μελετών και βιομηχανικής ανάπτυξης για μετατροπές όπλων διαφόρων τύπων των αποθεμάτων των Ενόπλων Δυνάμεων, ώστε να αξιοποιηθούν και να καταστούν επιχειρησιακά χρησιμοποιήσιμα πιστόλια, πιστόλια φωτοβολίδων, κινητήρες εξωτερικής καύσης μικρού κυβισμού.

Στο εργοστασιακό συγκρότημα του Λαυρίου, το Πυριτιδοποιείο πέτυχε αύξηση της παραγωγικότητας της τάξης του 20%, από 123 εργατοώρες ανά τόνο το 1982 σε 94 εργατοώρες ανά τόνο το 1983. Το 1983 ξεκίνησε την παραγωγική του λειτουργία το Γομωτήριο και έφθασε σχεδόν αμέσως να παράγει 58% περισσότερο από τα θεωρητικά μέγιστα μέσω της βελτίωσης στην οργάνωση παραγωγής. Επίσης, στο Γομωτήριο λειτούργησε μονάδα δοκιμαστικής παραγωγής που επέτρεπε την έρευνα για παραγωγή διαφόρων ειδών γομώσεων, που προορίζονταν τόσο για την Ελλάδα όσο και για το εξωτερικό²³².

Το 1985 παρήχθησαν προϊόντα που βασίστηκαν στην τεχνολογία της εταιρείας. Το θετικό στοιχείο ήταν ότι οι δαπάνες ανάπτυξης των νέων, προηγμένης τεχνολογίας, προϊόντων, τα οποία προορίζονταν για τη διεθνή κυρίως αγορά, εξασφαλίστηκαν μέσω της πώλησής τους²³³.

²³¹ Ετήσια έκθεση Ε.Β.Ο. 1983

²³² Την ίδια περίοδο μελετήθηκε η δημιουργία ενός εργοστασίου επεξεργασίας LINTERS. Στην πραγματικότητα ήταν το πρώτο στάδιο στην αλυσίδα παραγωγής πυρίτιδας που θα επέτρεπε την πλήρη καθετοποίηση της παραγωγής. Η μελέτη έγινε εξ' ολοκλήρου από Έλληνες τεχνικούς και ένα μεγάλο μέρος των εγκαταστάσεων κατασκευάστηκε στην Ελλάδα. Ετήσια έκθεση Ε.Β.Ο. 1983

²³³ Ενδεικτικά τα προϊόντα για τα οποία είχε ξεκινήσει η παραγωγή το 1985 ήταν, οι όλμοι των 81mm, τα βλήματα 155mm ERMIS (24 KM), τα βλήματα 155mm ERA (40KM), η μετασκευή βλημάτων 155 mm M – 170 σε ERMIS, τα βλήματα DEFA, τα βλήματα EMERLEC, τα βλήματα ARTEMIS – 30, το κυνηγετικό ραβδωτής κάννης FAIRFOX, οι πυρίτιδες Super Charges, το πυρομαχικό 8 ιντσών, εξαρτήματα μηχανών και εργαλεία, δεξαμενές F1C, δεξαμενές T2-E. Προϊόντα τα οποία βρίσκονταν σε προχωρημένο στάδιο κατασκευής ή δοκιμαστικής παραγωγής ήταν τα παρακάτω, Ejector units, το αυτοκινούμενο ARTEMIS – 30, οι πύραυλοι εδάφους – αέρος στο ARTEMIS – 30, η μετασκευή

Το σημαντικό στοιχείο για την εταιρεία ήταν αφενός το γεγονός ότι είχε αναπτύξει τις υποδομές της σε διάστημα λιγότερο από μια δεκαετία, για την ευρεία παραγωγή προϊόντων αφετέρου είχε το πλεονέκτημα ότι τα προϊόντα δεν κατασκευάζονταν και δεν θα μπορούσαν να παραχθούν από καμία άλλη βιομηχανία στην Ελλάδα. Συνέπεια αυτού, ήταν να μην υπάρχει επικάλυψη των παραγωγικών δραστηριοτήτων και ανταγωνισμός με άλλες ελληνικές εταιρείες²³⁴.

Σε μια προσπάθεια, η εταιρεία να αποφύγει τη συρρίκνωση των δραστηριοτήτων της προχώρησε σε ριζικό μετασχηματισμό του εργοστασίου του Αιγίου. Το συγκεκριμένο εργοστασιακό συγκρότημα ήταν ένα συγκρότημα απαρχαιωμένων μηχανημάτων και η τεχνολογία που αποκτήθηκε ήταν αποκλειστικά εστιασμένη στην παραγωγή ενός όπλου, του G3. Δεδομένου, λοιπόν, ότι οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις θα κάλυπταν τις ανάγκες τους μέχρι το 1989, το εργοστάσιο δεν θα είχε λόγο ύπαρξης. Σε μια προσπάθεια ανασχηματισμού του εργοστασίου επενδύθηκαν το 1988, 380 εκατ. δρχ. (1,1 εκ. ευρώ). Στόχος αυτής της επένδυσης ήταν η απόκτηση μηχανολογικού εξοπλισμού και η αναδιάταξη των διοικητικών δομών ώστε το εργοστάσιο να ανταποκριθεί στις τεχνολογικές απαιτήσεις της δεκαετίας του 1990. Στην προσπάθειά της να αντικαταστήσει τις πωλήσεις του G3 στις Ε.Ε.Δ., οι οποίες σύντομα τελείωναν, η Ε.Β.Ο. σχεδίασε και βιομηχανοποίησε το πρώτο κυνηγετικό όπλο Ελληνικής κατασκευής, το FAIRFOX 2000. Το όπλο αυτό προοριζόταν για κυνήγι μεγάλων θηραμάτων και έφερε ραβδωτή κάννη. Με ικανοποιητική πορεία πωλήσεων στην Βόρεια Ευρώπη, οι προσπάθειες πώλησης στράφηκαν κατόπιν και στις αγορές της Βόρειας Αμερικής²³⁵.

Το 1985 λειτούργησε στο Αίγιο σαν ξεχωριστή και ανεξάρτητη μονάδα το «Εργαλειοκατασκευαστήριο». Η μονάδα αυτή εξοπλίστηκε με ειδικά μηχανήματα υψηλής κατασκευαστικής πιστότητας για κατασκευές ακριβείας, έχοντας τη δυνατότητα να κατασκευάζει όλα τα ειδικά εργαλεία και τα ειδικά μέσα παραγωγής που χρησιμοποιούνται σε όλα τα εργοστάσια του ομίλου, που μέχρι τότε εισάγονταν από το εξωτερικό, εξαιτίας του ειδικού σχεδιασμού τους²³⁶.

Την ίδια χρονιά, άρχισε η ανάπτυξη του όλμου των 120 MM, προκειμένου η Ελλάδα να περιληφθεί στις λίγες χώρες, που παρήγαγαν τέτοιο οπλικό σύστημα. Ο όλμος των 120 mm ήταν ολοκληρωτικά ελληνικού σχεδιασμού και κατασκευής. Με τον

πυροβόλων M114 σε 39 και 45 Calibers, το αντιαρματικό ARIS IV, οι όλμοι των 120mm και το πυρομαχικό τους, κυνηγετική караμπίνα (5σφαιρη), κυνηγετικό δίκαννο και εμπορική νιτροκυτταρίνη. Ετήσια Έκθεση 1985.

²³⁴ Ο ανταγωνισμός που καλλιεργήθηκε ανάμεσα στις Ε.Β.Ο. και ΠΥΡΚΑΛ σχετικά με την παραγωγή πυρομαχικών, οδήγησε σε αδράνεια τις ελληνικές εταιρείες εφόσον ο ελληνικός στρατός για την αποφυγή εσωτερικών διενέξεων κάλυπτε τις ανάγκες του σε πυρομαχικά από το εξωτερικό. *Ετήσια έκθεση Ε.Β.Ο. 1985, «Επενδύσεις 5δς από την ΕΒΟ», Επιλογή 1988, σελ. 46, «Αμυντικές δαπάνες – Αμυντική βιομηχανία», όπ. Παρ.*

²³⁵ *Ετήσιες εκθέσεις Ε.Β.Ο. 1988 – 1989.*

²³⁶ Με ειδικά εργαλεία θα μπορούσε να τροφοδοτηθεί και η Ελληνική Εμπορική Αγορά, η οποία το 1985 τα εισήγαγε από το εξωτερικό. Μια τέτοια προοπτική θα συνέβαλλε στην εξοικονόμηση συναλλάγματος και στην Βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας.

όλμο αυτό η Ε.Β.Ο. θα συγκαταλεγόταν οριστικά στο στενό κύκλο των κατασκευαστών βαρέων όπλων.

Εκτός από τα βαρέα όπλα, το πρόγραμμα των κυνηγετικών της όπλων, που ξεκίνησε με τα όπλα μεγάλων θηραμάτων, συνεχίστηκε με την τελειοποίηση των μοντέλων για την Ελληνική Αγορά, προκειμένου να υποκατασταθούν οι εισαγωγές κυνηγετικών όπλων, μιας και δεν υπήρχε άλλος Έλληνας κατασκευαστής. Η αυτόματη καραμπίνα και το δίκαννο σχεδιαζόταν να μπουν στην ελληνική αγορά το 1986. Στις ετήσιες εκθέσεις της εταιρείας μέχρι το 1990 δεν γίνεται κάποια αναφορά για την πορεία αυτών των προϊόντων. Επιπλέον, στους καταλόγους με τα προϊόντα της εταιρείας δεν συμπεριλαμβάνεται το δίκαννο ή η αυτόματη καραμπίνα. Μάλλον, οι προσπάθειες εγκαταλείφθηκαν καθώς η Ε.Β.Ο. μετά το 1986 στρέφει αποκλειστικά το ενδιαφέρον της στην τελειοποίηση του ARTEMIS – 30, ενώ από το 1988 αρχίζει να εμφανίζει ζημιές που θα περιορίσουν την δυνατότητα ανάπτυξης ενός νέου προϊόντος, δικής της τεχνογνωσίας.²³⁷

Επί πλέον, αξίζει να αναφερθεί η προσπάθεια εξυγίανσης της Μεταλλουργικής Βιομηχανίας Ηπείρου Α.Ε., με αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου²³⁸ αλλά και με την αναδιάρθρωση και ανανέωση των κακοσχεδιασμένων γραμμών παραγωγής. Μέσω αυτής της προσπάθειας, η Βιομηχανία παρήγαγε για πρώτη φορά μια σειρά από νέα προϊόντα, όπως τα κυάθια καλύκων 7,62 MM, τα κυάθια καλύκων και βολίδων 0,50, ενώ ήταν επιφορτισμένη με την παραγωγή όλης της σειράς κερμάτων, που χρησιμοποιούσε η Τράπεζα της Ελλάδος και οι Κεντρικές Τράπεζες ξένων χωρών.

Σε μια προσπάθεια μείωσης του κόστους, η εταιρεία δημιούργησε δική της τεχνολογία έχοντας διαπιστώσει ότι η αγορά τεχνολογίας από έξω, είναι ως επί το πλείστον δυσανάλογα ακριβή και απαξιωμένη τεχνολογικά όταν διατίθεται εξειδικευμένα για ένα μόνο προϊόν. Πολιτική της, ήταν η διατήρηση της ευθύνης για την δημιουργία του τελικού προϊόντος, τόσο στην σχεδίαση όσο και στην παραγωγή, εντάσσοντας στη δική της τεχνολογία ξένη ειδίκευση.

Δυστυχώς, οι πληροφορίες μας για την παραγωγική δραστηριότητα της ΕΒΟ σταματούν το 1990. Για την δεκαετία του 1990 δεν μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε στοιχεία ούτε από τις Εκθέσεις της εταιρείας, είτε γιατί δεν υπήρχαν είτε γιατί δεν ήταν προσβάσιμες, αλλά ούτε και από άρθρα στα περιοδικά της εποχής.

5.4. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Η στελέχωση της εταιρείας με εξειδικευμένο ερευνητικό και διοικητικό προσωπικό ουσιαστικά πραγματοποιήθηκε το 1981, με την ανάληψη κατασκευής του

²³⁷ Ετήσιες εκθέσεις 1986 – 1990 και www.ellinikos-stratos.com/ arxio/evo πρόσβαση 16 – 8 – 2014

²³⁸ Το 1985 καταβλήθηκαν 300 εκατ. δρχ. σαν αύξηση μετοχικού κεφαλαίου. Ετήσια έκθεση Ε.Β.Ο. 1985

κυριότερου παραγωγικού συστήματος, του ARTEMIS – 30²³⁹. Μετά την ραγδαία ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της, η βιομηχανία προχώρησε σε εσωτερική αναδιοργάνωση έτσι ώστε οι μελλοντικές της δραστηριότητες να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις μιας μεγάλης επιχείρησης με διεθνείς προδιαγραφές. Την ίδια περίοδο οργανώθηκε η Κεντρική Διοίκηση στην Αθήνα με υφιστάμενες τις κατά τόπους διοικήσεις των παραγωγικών συγκροτημάτων σε Λαύριο και Αίγιο. Σκοπός της Κεντρικής Διοίκησης ήταν η καθοδήγηση της εταιρείας σε παραγωγικά προγράμματα, η εξεύρεση των αναγκαίων πόρων για την υλοποίηση τους καθώς και οι πωλήσεις των προϊόντων των εργοστασίων παραγωγής στο εσωτερικό και εξωτερικό. Η Κεντρική Διοίκηση απαρτιζόταν από 52 άτομα, τα οποία δεν αναμενόταν να ξεπεράσουν τα 72 στην τελική μορφή ανάπτυξης, με παραγωγικό δυναμικό στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις περί τους 3.500 εργαζόμενους. Όπως φαίνεται, ωστόσο, στον παρακάτω πίνακα ο αριθμός των εργαζομένων, κατά την διάρκεια λειτουργίας της εταιρείας, δεν ξεπέρασε ποτέ τα 2.500 άτομα. Μόνο στα έτη 1988 και 1990 ο αριθμός των εργαζομένων ξεπέρασε τις 2.000, ενώ μετά το 1990 σημειώθηκε μεγάλη μείωση του προσωπικού με την αποχώρηση 427 εργαζομένων²⁴⁰. Το 1988 αποτέλεσε μια περίοδο κατά την οποία δόθηκε έμφαση στο πρόβλημα της εσωτερικής διοικητικής οργάνωσης της εταιρείας, με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας, την ακρίβεια και την μείωση του χρόνου στη λήψη των αποφάσεων, τον συντονισμό και έλεγχο των παραγωγικών μονάδων και τέλος την ελαχιστοποίηση των λειτουργικών εξόδων²⁴¹.

Επόμενη αξιοσημείωτη αύξηση του προσωπικού είναι αυτή των ετών 1995 – 1996, κατά 300 συνολικά άτομα, χρονιές προεκλογικών περιόδων. Έκτοτε το προσωπικό παρέμεινε σε σταθερά επίπεδα.

²³⁹ Το 1981 προσελήφθη κατάλληλο ερευνητικό προσωπικό, που κάλυπτε τομείς μηχανολογίας, χημείας, ηλεκτρολογίας, ηλεκτρονικής, ηλεκτρονικών υπολογιστών, κ.α., συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην εξασφάλιση τεχνολογικής αυτοδυναμίας και στην προώθηση της παραγωγικής πρωτοτυπίας. Ετήσια έκθεση Ε.Β.Ο., 1981

²⁴⁰ Τα δεδομένα στα οποία βασίστηκε ο πίνακας αντλήθηκαν από Οδηγούς της ICAP. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη στοιχείων, κυρίως στην αδυναμία εύρεσης Ετήσιων εκθέσεων για το 1990, που θα μας έδιναν μια συνολική εικόνα της πορείας του αριθμού των εργαζομένων. Για μια συνολική εικόνα ωστόσο παραθέτουμε και τα στοιχεία που έχουμε στην διάθεσή μας για την εξέλιξη του προσωπικού την περίοδο 1981 – 1988 όπως καταγράφηκαν στις Ετήσιες εκθέσεις της Ε.Β.Ο. Όπως προκύπτει από την εξέταση των δύο, την περίοδο 1981 – 1988, υπάρχουν κάποιες μικρές αποκλίσεις, με τις Εκθέσεις της εταιρείας να εμφανίζουν ελάχιστα μικρότερο αριθμό εργαζομένων.

ΕΤΗ	1981	1982	1983	1985	1986	1987	1988
Προσωπικό	850	1.028	1.265	1.386	1.486	1.994	2.150

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις των αντίστοιχων ετών.

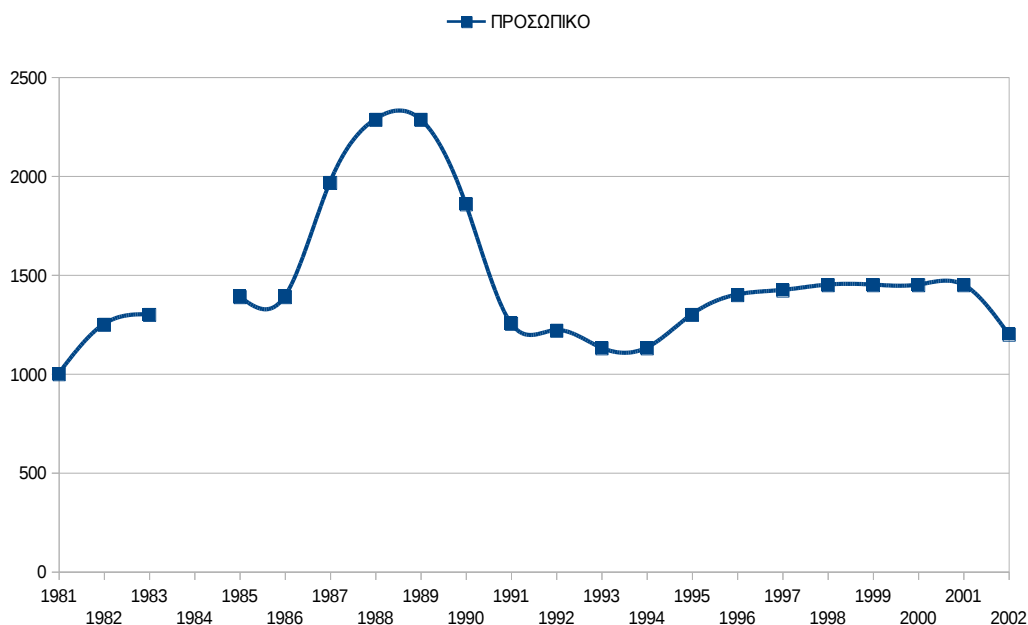
²⁴¹ Η αναδιοργάνωση της εταιρείας θα πραγματοποιείτο σε συνεργασία με ξένο οίκο συμβούλων επιχειρήσεων. Ετήσια έκθεση 1989.

Πίνακας 5.1. Προσωπικό ΕΒΟ.

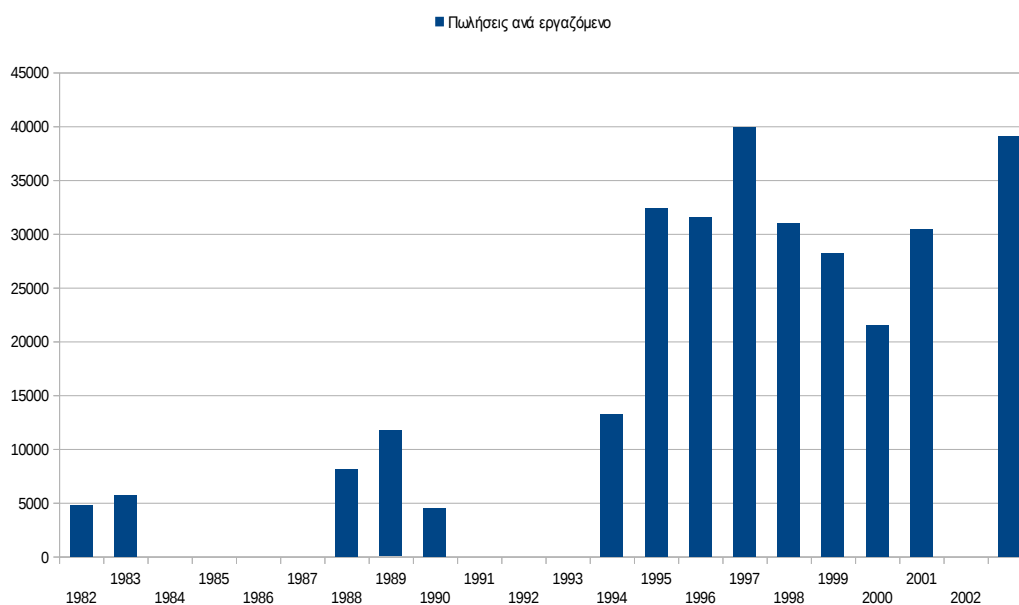
ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
1980		1989	2.286	1998	1.450
1981	1.000	1990	1.859	1999	1.450
1982	1.250	1991	1.255	2000	1.450
1983	1.300	1992	1.220	2001	1.450
1984		1993	1.131	2002	1.200
1985	1.390	1994	1.131		
1986	1.390	1995	1.300		
1987	1.967	1996	1.400		
1988	2.286	1997	1.423		

Πηγή: Ετήσιος Οδηγός ICAP

Στα παρακάτω διαγράμματα αποτυπώνεται η εξέλιξη του προσωπικού και η παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο με βάση τις πωλήσεις που πραγματοποιούσε η εταιρεία. Από το διάγραμμα 5.3 προκύπτει ότι η παραγωγικότητα της εργασίας σε σταθερές τιμές ήταν σχετικά υψηλότερη στις αρχές της λειτουργίας της ΕΒΟ (έτη 1981-83) και ότι σταθεροποιήθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από το 1987 και μετά.

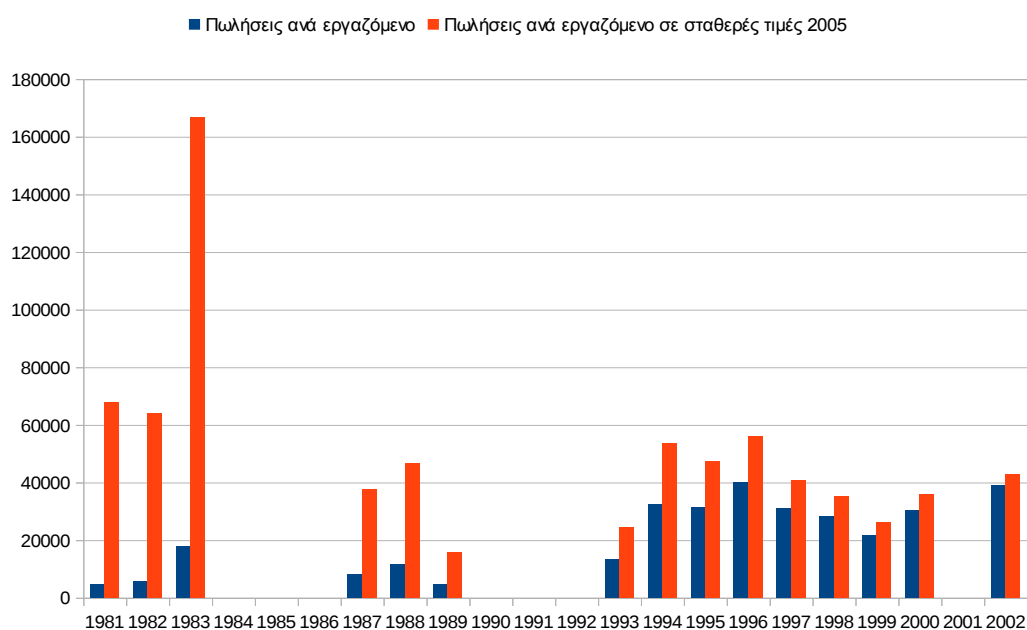
Διάγραμμα 5.1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Διάγραμμα 5.2. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ (σε ευρώ, τρέχουσες τιμές)

Διάγραμμα 5.3

Πωλήσεις ανά εργαζόμενο σε τρέχουσες και σταθερές τιμές 2005 (σε ευρώ)

5.5. ΠΩΛΗΣΕΙΣ

Η πορεία των πωλήσεων της εταιρείας κατά την δεκαετία του 1980 παρουσιάζονται στον πίνακα 5.2. Παρατηρούμε σημαντική αύξηση των πωλήσεων στις αρχές της δεκαετίας του 80 και, ιδιαίτερα, το 1983. Η τελευταία οφείλεται εν μέρει στην

μετατόπιση των πωλήσεων από το 1982 στο 1983 από νέες μονάδες που πρώτη φορά λειτούργησαν στις αρχές του 1983²⁴². Η εξαγωγική δραστηριότητα της εταιρείας, που ξεκίνησε το 1980, το 1983 αντιπροσώπευε το 71% του συνόλου των πωλήσεων, απέφερε το 80% περίπου των καθαρών κερδών και συναλλαγματικό όφελος για την χώρα της τάξης των 900 εκατ. δρχ. (2,64 εκ.ευρώ). Οι πωλήσεις στην διεθνή αγορά έγιναν μάλιστα σε υψηλότερες τιμές από αυτές που προτάθηκαν στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, αφήνοντας ένα ποσοστό κέρδους κατά 50% μεγαλύτερο από ότι οι πωλήσεις στο εσωτερικό. Όσον αφορά τις προμήθειες των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων αυτές αγόραζαν τα είδη από την εταιρεία σε τιμές συνήθως χαμηλότερες από αυτές της διεθνούς αγοράς²⁴³. Μέρος των προσόδων από τις πωλήσεις δαπανώνταν για ανάπτυξη, μέσω της αντικατάστασης των παραδοσιακών προϊόντων, με νέα – τεχνολογικά προηγμένα – που δεν παράγονται από άλλη Ελληνική Βιομηχανία – και από πολύ λίγες στο εξωτερικό.

Πίνακας 5.2. ΠΩΛΗΣΕΙΣ Ε.Β.Ο. 1980 – 1989 (σε ευρώ, τρέχουσες τιμές)

ΕΤΗ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΕΤΗ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ
1980	2.474.429	1985	22.259.721 ²⁴⁴
1981	4.770.001	1986	
1982	7.163.970	1987	15.905.960
1983	23.361.482	1988	26.760.751
1984		1989	10.356.264

Από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 80 όμως η αυξητική πορεία των πωλήσεων ανακόπηκε (βλ. Διάγραμμα 5.5). Αρχής γενομένης από το 1987, οι πωλήσεις της ΕΒΟ σε σταθερές τιμές έτειναν – **με λίγες πρόσκαιρες αναλαμπές** – να μειώνονται. Μια από αυτές τις αναλαμπές ήταν το 1988 οπότε οι πωλήσεις της εταιρείας έφθασαν τα 9 δις δρχ. (26 εκατ. ευρώ) και σημείωσαν αύξηση 68% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Οι εξαγωγές διπλασιάστηκαν²⁴⁵, φθάνοντας τα 8.164 εκατ. δρχ. (24 εκ. ευρώ) και κάλυπταν το 90% του συνόλου των πωλήσεων έναντι 76% της προηγούμενης χρήσης και 54% της χρήσης του 1986. Η πτωτική πορεία των πωλήσεων όμως ξανάρχισε το 1989.

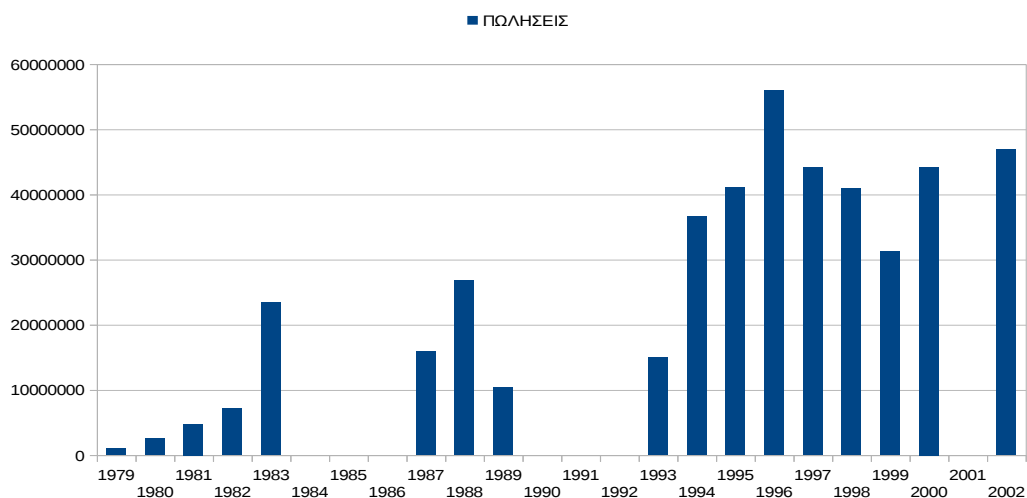
²⁴² Ετήσια έκθεση 1983

²⁴³ Η εξωστρέφεια της εταιρείας της επέτρεπε να είναι ανταγωνιστική σε ποιότητα και τιμές, στο εξωτερικό αλλά και επιχορηγητική στις αγορές των Ενόπλων Δυνάμεων. Ετήσια έκθεση 1983

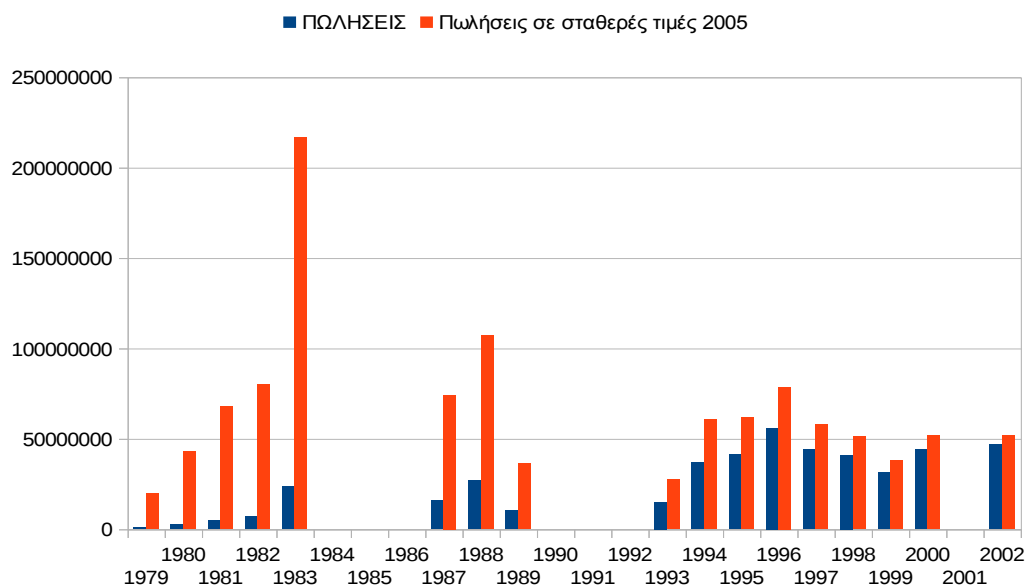
²⁴⁴ Τα αποτελέσματα της χρήσης 1985, που έληξε στις 30.6.1985, δεν είναι συγκρίσιμα με τα υπόλοιπα καθώς έχουν επηρεασθεί από την επιβάρυνση λειτουργικών εξόδων δεκαοκτώ μηνών, ενώ της προηγούμενης είχαν επιβαρυνθεί με λειτουργικά έξοδα δώδεκα μηνών.

²⁴⁵ Από το σύνολο των εξαγωγών ποσό 7.120 εκατ. δρχ. (21 εκατ. ευρώ) αφορούσε εξαγωγές του εργοστασίου Λαυρίου. Ετήσια έκθεση 1988

Διάγραμμα 5.4. ΠΩΛΗΣΕΙΣ (σε ευρώ)

Διάγραμμα 5.5. Πωλήσεις Ε.Β.Ο., σε σταθερές τιμές 2005 (σε ευρώ)

Το 1989 ήταν ιδιαίτερα καταστροφική χρονιά. Η παρατεταμένη προεκλογική περίοδος, λόγω των δυο εκλογικών αναμετρήσεων που έγιναν στην χώρα, τα σκάνδαλα στον τραπεζικό τομέα²⁴⁶, οι κατηγορίες για παράνομες προμήθειες στη λεγόμενη «αγορά του αιώνα», καθώς και οι φήμες για παρατυπίες στις πωλήσεις της Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων επέδρασαν αρνητικά στην αντιμετώπιση

²⁴⁶ Το 1988 ξέσπασε το σκάνδαλο Κοσκωτά. Η Κυβέρνηση κλυδωνίστηκε από τις φήμες που διέρρευσαν ότι κρατικές εταιρείες είχαν ενθαρρυνθεί να καταθέσουν το αποθεματικό τους στην Τράπεζα Κρήτης με τεχνητά χαμηλά επιτόκια. Clogg Richard, Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας, 1770 – 2000, σελ. 227 - 228

κρίσιμων θεμάτων της εταιρείας που η λύση τους απαιτούσε άμεση και ταχεία απόφαση όπως π.χ. την παραλαβή από τις Ένοπλες Δυνάμεις του συστήματος ARTEMIS – 30. Η μη ολοκλήρωση της παραλαβής του συστήματος Α – 30 από τις Ένοπλες Δυνάμεις εντός του 1989, επέδρασε αρνητικά στον τζίρο της εταιρείας, η οποία επιβαρύνθηκε με επιπλέον κόστη, κυρίως από τις συμβάσεις αγοράς υλικών από το εξωτερικό, που είχαν σαν αποτέλεσμα την δέσμευση κεφαλαίων λόγω υπεραποθεματοποίησης. Η μείωση των πωλήσεων το 1989²⁴⁷, στο 1/3 σε σχέση με την προηγούμενη χρήση οφειλόταν και στη μείωση των εξαγωγών (που στην προηγούμενη χρήση κάλυπταν το 90% του τζίρου της εταιρείας) λόγω της ολοκλήρωσης των σχετικών συμβάσεων με πελάτες του εξωτερικού και της μη υπογραφής νέων. Αυτό είχε σαν συνέπεια το εργοστασιακό συγκρότημα του Λαυρίου να υποαπασχολείται και να επιβαρύνει τα αποτελέσματα της χρήσεως με δαπάνες 372 εκατ. δρχ. (1,1 εκ. ευρώ).

Κρίνοντας με βάση τα ελλιπή στοιχεία που έχουμε η πτωτική πορεία των πωλήσεων συνεχίστηκε – με ελάχιστες εξαιρέσεις – μέχρι το 2002 (Διάγραμμα 5.5). Μια από τις εξαιρέσεις ήταν το 1996 οπότε οι πωλήσεις αυξήθηκαν, γεγονός που μάλλον οφείλεται στην ελληνοτουρκική κρίση που ξέσπασε.

5.6. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ²⁴⁸

Τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980 αποτέλεσαν χρονιές θετικών αποτελεσμάτων για την εταιρεία και ευοίωνων προοπτικών για μελλοντικές πωλήσεις τόσο στο εσωτερικό, στις Ένοπλες Δυνάμεις, όσο και στο εξωτερικό²⁴⁹. Παράλληλα η βιομηχανική δραστηριότητα της εταιρείας αναπτύχθηκε με ιδιαίτερα ταχύ ρυθμό καθώς σε δύο μόνο χρήσεις είχε αποσβέσει το 20% της επένδυσης²⁵⁰, ενώ για την χρηματοδότηση της είχαν, ως τα μέσα της δεκαετίας του 1980, συναφθεί βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα τραπεζικά δάνεια²⁵¹.

Το 1983 αποτέλεσε μια ικανοποιητική χρονιά για την εταιρεία από άποψη πωλήσεων και κερδών. Επιπλέον, ο δείκτης ιδίων κεφαλαίων προς πάγιο ενεργητικό

²⁴⁷ Το 1989 οι πωλήσεις μειώθηκαν σε 3.528 εκατ. δρχ. (10 εκατ. ευρώ) από τις οποίες ποσό 1.465 εκατ. δρχ. (4.299.340 ευρώ) αφορούσε εξαγωγές. Ετήσια έκθεση 1989

²⁴⁸ Δεν μπορέσαμε να συλλέξουμε πληροφορίες για την χρηματοοικονομική πορεία της εταιρείας την δεκαετία του 1990. Οι αναφορές στις εφημερίδες και τα περιοδικά ήταν ελάχιστες ενώ οι Ετήσιες εκθέσεις της εταιρείας δεν είναι προσβάσιμες.

²⁴⁹ Στη διάρκεια του 1980 ο κύκλος εργασιών της ΕΒΟ υπερδιπλασιάστηκε φθάνοντας τα 903 εκ. δρχ. (2,65 εκ. ευρώ). Τα μικτά κέρδη τριπλασιάστηκαν φθάνοντας τα 250 εκατ. δρχ. (720.412 ευρώ), έναντι των 75 εκατ. δρχ. (221.486 ευρώ) του 1979, ενώ τα καθαρά κέρδη έφθασαν τα 53 εκ. δρχ. (155.539 ευρώ).

²⁵⁰ Επιλογή, Ιούνιος 1981, σελ. 581, όπ. Παρ.

²⁵¹ Το 1980 το ποσό των μακροπρόθεσμων δανείων ανερχόταν σε 375 εκατ. δρχ. Το 1983 για την χρηματοδότηση του επενδυτικού προγράμματος, συνολικής αξίας 2.954 εκ. δρχ. (8,7 εκ. ευρώ) η ΕΒΟ σύναψε μακροπρόθεσμα δάνεια ύψους 1.103 εκ. δρχ. (3,2 εκ. ευρώ)). Το 1985 χρησιμοποίησε βραχυπρόθεσμα δάνεια το ύψος των οποίων άγγιζαν τα 2.539 εκ. δρχ. (7,45 εκ. ευρώ). Κύριος χρηματοδότης της εταιρείας ήταν ο δεύτερος μεγάλος μέτοχος της εταιρείας η Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως. Ετήσιες εκθέσεις αντίστοιχων ετών.

ήταν 83% και τα κεφάλαια που περιήλθαν στη διάθεση της εταιρείας από διάφορες πηγές²⁵² έφθασαν τα 4.5 δις δρχ. (13 εκατ. ευρώ). Τα κεφάλαια αυτά κατά 66% επενδύθηκαν σε πάγιο εξοπλισμό, κατά 24% σε άλλα στοιχεία ενεργητικού –πχ. κεφάλαιο κίνησης- ενώ το 10% χρησιμοποιήθηκε για διανομή μερισμάτων στους μετόχους²⁵³. Με την προσθήκη των δύο θυγατρικών εταιρειών και την εξέλιξη του τμήματος Έρευνας και Ανάπτυξης, το επενδυτικό πρόγραμμα της εταιρείας αυξήθηκε το 1984 κατά 1 επιπλέον δις δρχ. (2,9 εκ. ευρώ).

Εκτός από τα παραπάνω επενδυτικά προγράμματα, μέσα στο 1984 αυξήθηκε το μετοχικό κεφάλαιο των θυγατρικών εταιρειών κατά 300 εκατ. δρχ. (880.411 ευρώ) για την κάθε μια, έτσι ώστε η μεν «ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε.» να γινόταν γρήγορα κερδοφόρα, επενδύοντας σε νέα γραμμή παραγωγής χύτευσης, στη δε «ΓΕΝΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ Ε.Π.Ε.» η επιδίωξη ήταν να ανταπεξέλθει στις ανάγκες για μηχανολογικό εξοπλισμό που απαιτούνταν για την παραγωγή του ARTEMIS – 30 και την υποστήριξη των νέων προγραμμάτων της Πολεμικής Αεροπορίας. Κύριοι μοχλοί προώθησης του προγράμματος επενδύσεων αποτέλεσαν και για το 1984 ο μακροπρόθεσμος δανεισμός και η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας. Το 1985 η εταιρεία συνέχισε την προηγούμενη θετική οικονομική της πορεία, επενδύοντας ταυτόχρονα 1.3 δις δρχ. (4 εκ. ευρώ) σε πάγιο εξοπλισμό και σε ανάπτυξη νέων προϊόντων με στόχο την συνέχιση της αναπτυξιακής πορείας. Τις ανάγκες της σε κεφάλαια τις αντιμετώπισε κατά 41% από δικές της πηγές – κέρδη και αποσβέσεις – κατά 36% από το διαθέσιμο Μετοχικό Κεφάλαιο²⁵⁴ και κατά 23% από μακροπρόθεσμο δανεισμό²⁵⁵. Επίσης έγιναν επενδύσεις αξίας 600 εκατ. δρχ. (1,76 εκ. ευρώ) για την χρηματοδότηση των θυγατρικών εταιρειών του ομίλου της Ε.Β.Ο. Α.Ε.²⁵⁶

²⁵² Τα κεφάλαια προήλθαν από εκμετάλλευση – κυρίως κέρδη και αποσβέσεις – 1.923.000.000 δρχ., από αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου 1.544.000.000 δρχ. και από μακροπρόθεσμα δάνεια – εισπράξεις μείον πληρωμές – 1.036.000.000δρχ. Ετήσια έκθεση 1983

²⁵³ Το 1983 2.5 δις δρχ. (7.518.097 ευρώ) επενδύθηκαν σε πάγιο εξοπλισμό. Από το συνολικό αυτό ποσό, 1.205.410.271 δρχ. αφορά έργα που στην υπό κατασκευή – μονάδα Γενικών Κατασκευών περίπου 260 εκατ. δρχ., Μονάδα Νιτροκυτταρίνης 636 εκατ. δρχ. περίπου, Προωθητικά Γεμίσματα 2 εκατ. δρχ. περίπου και ο αγωγός ύδρευσης Κερατέας – Λαυρίου 182 εκατ. δρχ. Η εκτέλεση ορισμένων έργων, όπως Γενικές Κατασκευές, Νιτροκυτταρίνη, είχαν ξεκινήσει από το 1982. Ετήσια έκθεση 1983

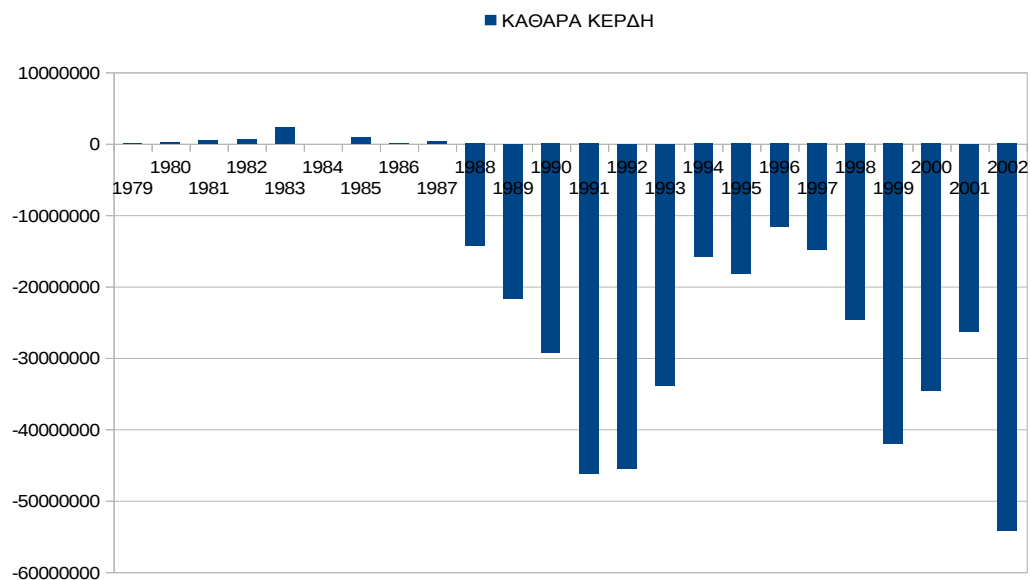
²⁵⁴ Αν και δεν έχουμε τα οικονομικά στοιχεία για το 1984, από τα στοιχεία των ετών 1983 και 1985 που έχουμε στην διάθεσή μας δεν μπορούμε να πούμε ότι το 36% προκύπτει από αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου, μάλλον αναφέρεται στο μετοχικό κεφάλαιο που προϋπήρχε.

²⁵⁵ Το 1985, το 73% των κεφαλαίων χρησιμοποιήθηκαν σε επενδύσεις πάγιου εξοπλισμού, επενδύσεις σε νέες εταιρείες και επενδύσεις για παραγωγικό κόστος αναπτυξιακών προγραμμάτων νέων προϊόντων. Το υπόλοιπο 27% των κεφαλαίων χρησιμοποιήθηκε για μερίσματα στους μετόχους και ανάγκες σε κεφάλαιο κίνησης. Ετήσια έκθεση 1985

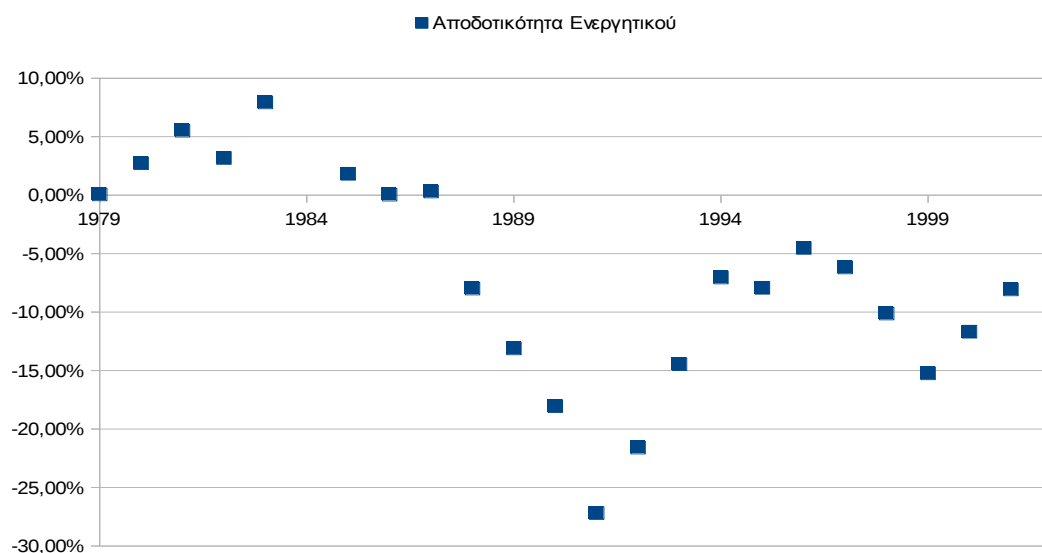
²⁵⁶ Τα κεφάλαια αυτά χρησιμοποιήθηκαν από τις θυγατρικές εταιρείες ως εξής: σε πάγιο εξοπλισμό – 282 εκατ. δρχ. – για επενδύσεις σε παραγωγικό κόστος αναπτυξιακών προγραμμάτων και νέων προϊόντων – 53 εκατ. δρχ. – για κάλυψη ζημιών παλαιότερων χρήσεων - 150 εκατ. δρχ. – και τα υπόλοιπα για κεφάλαιο κίνησης. Ετήσια έκθεση 1985

Η πορεία της κερδοφορίας της ΕΒΟ αποτυπώνεται στα Διαγράμματα 5.6 και 5.7. Από αυτά προκύπτει ότι το 1988 ήταν έτος καμπής. Το 1988 ήταν η πρώτη χρονιά, που κατά την ενδεκαετή λειτουργία της εταιρείας ο απολογισμός της παρουσιάζει ζημία. Η επιχείρηση δεν συνήλθε ποτέ έκτοτε. Από το 1988 και μετά η ΕΒΟ έκανε συνεχώς ζημίες.

Διάγραμμα 5.6. ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ (σε ευρώ)

Διάγραμμα 5.7. ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ Ε.Β.Ο., (ποσοστό)

Οι λόγοι που συνετέλεσαν στη ραγδαία επιδείνωση των αποτελεσμάτων της ΕΒΟ ήταν οικονομικοί, τεχνικοί, οργανωτικοί, διοικητικοί και πολιτικοί. Ορισμένοι από αυτούς ήταν συγκυριακοί και ευκολότερα αντιμετωπίσιμοι. Αυτοί ήταν:

1) Οι πωλήσεις του 1988 προς τις Ένοπλες Δυνάμεις παρουσίασαν μικτή ζημιά 249 εκ. δρχ. (730.700 ευρώ) καθώς η ΕΒΟ – όπως έχει ειπωθεί – πωλούσε σε αυτές σε τιμές κάτω από τις διεθνείς. Αντίθετα, η εταιρεία το 1988 έκανε συνολικά μικτό κέρδος της τάξης του 15% επί των πωλήσεων (οι οποίες ήταν κυρίως εξαγωγές) έναντι 17% της προηγούμενης χρήσης και 33% της χρήσης 1986. Ας σημειωθεί εδώ ότι αναφερόμαστε σε μικτό κέρδος (αξία μείον κόστος πωλήσεων) και όχι καθαρό το οποίο όπως ειπώθηκε ήταν αρνητικό.

2) Η χρήση του 1988, επιβαρύνθηκε κατά το ποσό των 560 εκατ. δρχ. (1.6 εκ. ευρώ) από το κόστος της παροχής υπηρεσιών για την προώθηση των εξαγωγών.

Οι άλλοι παράγοντες που προκάλεσαν την επιδείνωση επέφεραν σοβαρότερη και μονιμότερη βλάβη στα συμφέροντα της ΕΒΟ. Αυτοί ήταν:

Πρώτο: Η ενσωμάτωση της ζημιογόνας Μ.Β.Η. Α.Ε., στην έως τότε κερδοφόρα Ε.Β.Ο. είχε σαν συνέπεια την επιβάρυνση της εταιρείας με τα ελλείματα της πρώτης, ενώ δαπανήθηκαν μεγάλα ποσά για την αναδιαμόρφωσή των γραμμών παραγωγής της²⁵⁷. Η επιβάρυνση ήταν ιδιαίτερα μεγάλη το 1988: η ΕΒΟ επιβαρύνθηκε κατά το ποσό των 1.209 εκ. δρχ. (3,55 εκ. ευρώ) από την αποτίμηση των συμμετοχών των θυγατρικών της εταιρειών, φανερώνοντας το πρόβλημα της αποδοτικότητας των εν λόγω εταιρειών. Πιο συγκεκριμένα, η Μ.Β.Η. Α.Ε. από μόνη της επιβάρυνε την ΕΒΟ με το ποσό των 1.199 εκ. δρχ. (3.5 εκ. ευρώ) την οικονομική χρήση του 1988, ενώ χρειαζόταν να γίνει νέα αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου.

Δεύτερο: Στην εμφάνιση αρνητικού αποτελέσματος, το 1988, συνέβαλε και η ανάληψη νέου δανείου, 250 εκατ. Deutsche Marks, μαζί με το δάνειο των 100 εκατ. D.M. που είχε συνάψει η εταιρεία το 1987. Τα δάνεια αυτά υπερδιπλασίασαν τη ρευστότητα της εταιρείας (δείκτης ρευστότητας 3,75 έναντι 1,6 της χρήσης του 1987) αλλά δεν χρησιμοποιήθηκαν για την ανάληψη επενδύσεων. Χρησιμοποιήθηκαν, εν μέρει, για την χρηματοδότηση κεφαλαίου κίνησης (ελλείψει άλλων εισροών). Κυρίως όμως χρησιμοποιήθηκαν για την αγορά χρεογράφων του ελληνικού δημοσίου των οποίων η απόδοση ήταν χαμηλότερη από το κόστος εξυπηρέτησης του δανείου σε γερμανικά μάρκα. Από την άλλη μεριά, η λήψη των δανείων αυτών σε ξένο συνάλλαγμα σήμαινε την αλματώδη αύξηση των δανειακών υποχρεώσεων της ΕΒΟ και των αναγκών εξυπηρέτησής τους για αρκετά χρόνια. Ταυτόχρονα, δεδομένης της συνεχούς διολίσθησης της δραχμής, την εξέθετε σε σοβαρούς συναλλαγματικούς κινδύνους.²⁵⁸

Οι συνέπειες αποτυπώθηκαν στα έκτακτα αποτελέσματα χρήσεως του 1988. Αυτά αναθεωρήθηκαν επί τα χείρω κατά 2.689 εκ. δρχ. (7,9 εκ. ευρώ). Η διαφοροποίηση

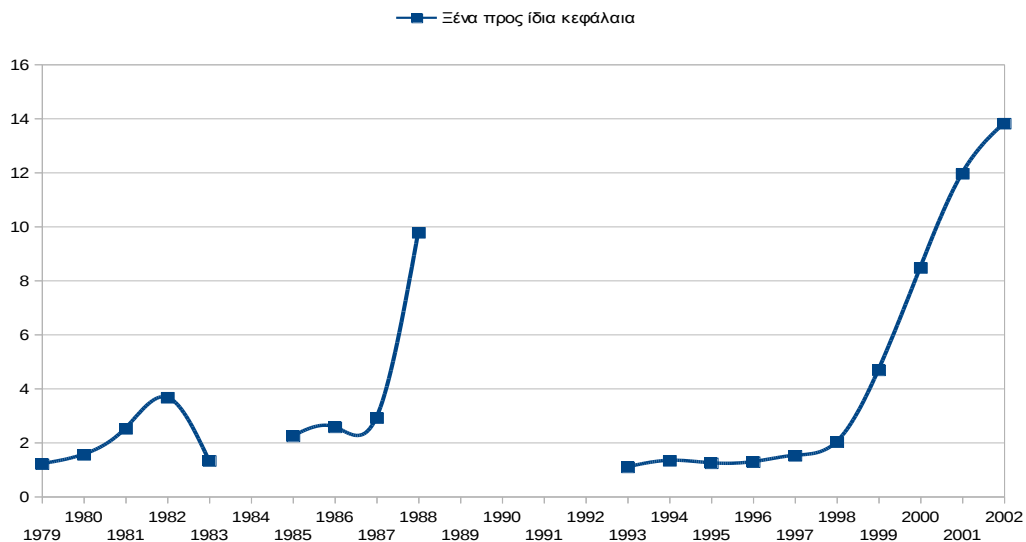
²⁵⁷ Η εταιρεία προέβη σε ανανέωση των «κακοσχεδιασμένων», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, γραμμών παραγωγής. *Ετήσια έκθεση 1985*

²⁵⁸ Μετά την ρευστοποίηση των χρεογράφων το χρηματοοικονομικό κόστος της εταιρείας από τον μακροπρόθεσμο δανεισμό για τα δάνεια σε συνάλλαγμα, προβλέπονταν ότι θα έφθάνε σε ετήσια βάση περίπου στο ποσό των 2.600 εκατ. Δρχ. *Ετήσια Έκθεση 1988*

προερχόταν από: α) τις συναλλαγματικές διαφορές των δανείων εξωτερικού κατά 1.410 εκατ. δρχ., β) την πρόβλεψη για υποτίμηση αποθεμάτων 410 εκ. δρχ. και γ) την μείωση των έκτακτων αποτελεσμάτων εσόδων κατά 1.077 εκατ. δρχ.²⁵⁹ Παράλληλα, οι συνολικές υποχρεώσεις της εταιρείας αυξήθηκαν κατακόρυφα και αντιπροσώπευαν πλέον το 90,8% του συνόλου του ενεργητικού. Από αυτές το 69,7% ήταν μακροπρόθεσμες και αυξημένες σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά κατά 162,8% λόγω της ανάληψης του δανείου των 250 εκατ. D.M.²⁶⁰ (βλ. την εκτόξευση του λόγου ξένων προς ίδια κεφάλαια του 1988 στο Διάγραμμα 5.8).

Οι επιπτώσεις των δανείων των 350 εκατ. D.M. του 1987-88 συνέχισαν να γίνονται αισθητές και στα επόμενα έτη. Βασικός παράγοντας στη διαμόρφωση των ζημιών της χρήσης του 1989 (ύψους 7.5 δις δρχ. ή 22 εκ. ευρώ), ήταν ακριβώς τα δάνεια αυτά: επιβάρυναν τα αποτελέσματα της ΕΒΟ με συναλλαγματικές διαφορές 3.4 δις δρχ. (10 εκ. ευρώ) και τόκους 2.2 δις δρχ. (6.5 εκ. ευρώ) ενώ τα έσοδα από τα χρεόγραφα του δημοσίου που είχαν αγορασθεί με τα δάνεια απέφεραν μόνο 1.9 δις δρχ. (5.5 εκατ. ευρώ)²⁶¹. Η χρηματοδότηση του επενδυτικού προγράμματος της εταιρείας, το 1989 προήλθε αποκλειστικά από μακροπρόθεσμο δανεισμό. Στην ίδια οικονομική χρήση τα ίδια κεφάλαια της εταιρείας κατέστησαν αρνητικά κατά ποσό 1.454 εκατ. δρχ. (4,3 εκ. ευρώ) λόγω της συσσωρεύσεως των ζημιών που ανέρχονται στο ποσό των 12.176 εκ. δρχ. (35,7 εκ. ευρώ).

Διάγραμμα 5.8. ΞΕΝΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ

²⁵⁹ Ετήσια έκθεση 1988

²⁶⁰ Στην Ετήσια έκθεση του 1988 διατυπώνεται η πρόβλεψη ότι για την εξυπηρέτηση των δανείων σε συνάλλαγμα και σταθερές τιμές έπρεπε να γίνει εκροή ποσού 8.500 εκ. δρχ. (D.M. 100εκατ.) το 1992 και ποσού 21.250 εκατ. δρχ. (D.M. 250 εκατ.) το 1993.

²⁶¹ Η εταιρεία από καθαρά παραγωγική επιχείρηση είχε μετατραπεί εν μέρει σε εταιρεία επενδύσεων σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου.

Τρίτος παράγοντας: Οι υπόνοιες περί μη χρηστής διαχείρισης από την διοίκηση της εταιρείας για την περίοδο μέχρι το καλοκαίρι του 1988, οι μηνυτήριες αναφορές που ακολούθησαν, τα αλληπάλληλα δημοσιεύματα στον τύπο και οι έλεγχοι που επακολούθησαν, δημιούργησαν σοβαρά προβλήματα στην ομαλή πορεία της επιχείρησης και υπονόμισαν την αξιοπιστία της²⁶². Συγκεκριμένα, επλήγησαν δύο στρατηγικοί για την οικονομική ευρωστία της εταιρείας πυλώνες. Πρώτον, οι σχέσεις της με τις εμπορικές τράπεζες, οι οποίες αντιμετώπιζαν πλέον με δυσπιστία τις συναλλαγές μαζί της και επέβαλλαν ασφάλειες, χωρίς να υπάρχει άλλη ληξιπρόθεσμη οφειλή της Ε.Β.Ο. Α.Ε. Και δεύτερον, ο τομέας των εξαγωγών, που επλήγη από τον θόρυβο γύρω από τις μεσολαβήσεις για την πραγματοποίηση πωλήσεων εξωτερικού²⁶³. Η πολιτική πωλήσεων, κυρίως της Ε.Β.Ο. αλλά και της ΠΥΡ.ΚΑΛ., στα τέλη της δεκαετίας του 1980, χαρακτηρίστηκε σκανδαλώδης στο εξωτερικό και – όπως έχει αναφερθεί – προκάλεσε τον καταποντισμό των εξαγωγών το 1989. Η κύρια κατηγορία ήταν ότι διοχέτευαν πολεμικό υλικό αξίας πολλών δις δραχμών στις εμπόλεμες περιοχές, Ιράν και Ιράκ, και κατέβαλλαν προμήθειες αρκετών εκατομμυρίων δολαρίων σε μεσάζοντες ποικίλων εθνικοτήτων²⁶⁴. Οι δραστηριότητες τους δεν περιορίστηκαν μόνο στις πωλήσεις αλλά και στις μεταπωλήσεις προϊόντων βιομηχανιών τρίτων χωρών. Οι ελληνικές εταιρείες δέχτηκαν να παίξουν τον ρόλο του μεσάζοντα, αναλαμβάνοντας, έναντι γενναίας αμοιβής, την προώθηση πολεμικών προϊόντων από ξένες κατασκευάστριες εταιρείες, οι οποίες δεν ήθελαν να πλήξουν την εικόνα τους στην διεθνή αγορά.

Τα παραπάνω τρία πλήγματα που δέχτηκε η ΕΒΟ δεν δίνουν πλήρη εξήγηση για την κατάρρευση της κερδοφορίας της. Πρέπει να προστεθούν και τρεις στρατηγικής σημασίας διαρθρωτικοί παράγοντες:

α) Οι συχνές αλλαγές των διευθυντικών στελεχών συσώρευσαν προβλήματα στο επίπεδο της διοίκησης. Η γεωγραφική διασπορά των παραγωγικών μονάδων επέτεινε την αδυναμία άσκησης αποτελεσματικού συντονισμού και ελέγχου.

β) Η ΕΒΟ επιχείρησε μια υπερβολικά γρήγορη ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της και την υπερβολικά υψηλή διαφοροποίηση της παραγωγής της. Η προσπάθεια ανάπτυξης προϊόντων και συστημάτων υψηλής τεχνολογίας σε σύντομο χρονικό διάστημα, χωρίς προηγούμενες εμπειρίες, απαιτούσε την επένδυση μεγάλων κεφαλαίων για την απόκτηση της τεχνογνωσίας. Το αποτέλεσμα ήταν η επιβάρυνση

²⁶² Ετήσια έκθεση 1988

²⁶³ Το 1989 έγινε αλλαγή της διοίκησης της εταιρείας ενώ αντικαταστάθηκαν όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, λόγω του σκανδάλου που προέκυψε το 1988. Ετήσια έκθεση 1989

²⁶⁴ Η Ε.Β.Ο. δεν εισέπραξε το αντίτιμο του πωληθέντος πολεμικού υλικού. Η μη εξόφληση από το Ιράκ υποχρεώσεων του από παλαιές συμβάσεις που η εταιρεία είχε εκτελέσει εξ' ολοκλήρου, επιβάρυνε τα ταμειακά προβλήματα της εταιρείας και το 1989. Το ποσό ανερχόταν σε \$75 εκατ. (περίπου 12 δις δρχ.) Αντωνάκης – Καρπούζης Νικόλαος, «Η πολιτική οικονομία της άμυνας στην μεταπολεμική Ελλάδα», Διδακτορική διατριβή, ΕΚΠΑ, 1995 σελ. 311 και Ετήσια έκθεση 1989

των χρηματοοικονομικών της αποτελεσμάτων. Τελικά η Ε.Β.Ο. ξεκινώντας από εργοστάσιο φορητού οπλισμού γιγαντώθηκε μέσω μιας σειράς φιλόδοξων προγραμμάτων, και κυρίως με την παραγωγή του συστήματος ARTEMIS. Τα περισσότερα από αυτά, όμως δεν κατάφερε να τα ολοκληρώσει.

γ) Το μοιραίο πλήγμα όμως ήταν η αποτυχία του συστήματος ARTEMIS– 30. Το σύστημα αυτό αποτέλεσε το κύριο και πλέον δαπανηρό προϊόν της και πάνω του είχαν εναποτεθεί όλες οι ελπίδες της ΕΒΟ. Το ARTEMIS– 30 δεν παραλήφθηκε από τις Ένοπλες Δυνάμεις²⁶⁵ και δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Η εταιρεία έκτοτε παρά την ύπαρξη άλλων μικρών συμβολαίων δεν κατάφερε να συνέλθει.

Στην δεκαετία του '90 η εταιρεία προσπάθησε να συγκρατήσει τις ζημίες της. Στις αρχές του 1990 αποφάσισε να συγχωνεύσει την θυγατρική της εταιρεία Γενική Μηχανική Ε.Π.Ε. με την Ε.Β.Ο. Α.Ε. δι' απορροφήσεως (αυξάνοντας έτσι τα ίδια κεφάλαιά της). Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 90 μείωσε δραστικά το προσωπικό της (βλ. πίνακα 5.1). Πράγματι, όπως φαίνεται και από τα Διαγράμματα 5.6 και 5.7, οι ζημίες της ΕΒΟ μειώθηκαν στο διάστημα 1993-1996. Από το 1997 και μετά όμως οι ζημίες της αυξήθηκαν εκ νέου και το 2002 η ΕΒΟ ήταν μια από τις πιο ζημιολόγες εταιρείες της Ελλάδας. Το 2002 η ΕΒΟ συγχωνεύθηκε με την ΠΥΡ.ΚΑΛ.

5.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Δεδομένης της ευαισθησίας και των ιδιομορφιών που χαρακτηρίζουν τις αγορές στις οποίες απευθυνόταν η εταιρεία, ήταν επιβεβλημένη η διατήρηση ενός ιδιαίτερου επιχειρηματικού κλίματος για την ομαλή λειτουργία της. Ο όρος αυτός δεν τηρήθηκε.

Από την αρχή, η εταιρεία «φορτώθηκε» (με παρότρυνση του ελληνικού κράτους) με την αγορά των δύο θυγατρικών εταιριών, της ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε. και της ΓΕΝΙΚΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ Ε.Π.Ε., που επιβάρυναν μια υγιή αρχικά εταιρεία με ελλείματα άλλων. Στη συνέχεια, η ΕΒΟ κλήθηκε να δανεισθεί για να εξυγιάνει τις εταιρείες αυτές και να αναδιαρθρώσει τον υπάρχοντα ακατάλληλο μηχανολογικό τους εξοπλισμό.

Στην πορεία, η αύξηση του διοικητικού προσωπικού και η συνεπακόλουθη επιβάρυνση των σταθερών εξόδων καθώς και η αποστελέχωση μέσω των συνεχών μεταβολών των διοικήσεων, που οφειλόταν στις πολιτικές παρεμβάσεις, αποδιοργάνωσαν τη δομή της εταιρείας.

²⁶⁵ Η αναθεώρηση της Σύμβασης Ε.Β.Ο. – Υ.ΕΘ.Α., αποτελούσε σημαντική παράμετρο, πάνω στην οποία η εταιρεία είχε στηρίξει την επιβίωσή της. Η αναθεώρηση της σύμβασης απαιτούσε μακρόχρονη προσπάθεια και δεν αναθεωρήθηκε, με συνέπεια το οικονομικό αδιέξοδο της εταιρείας, καθώς το Υπουργείο αποτελούσε τον κύριο πελάτη της και χρηματοδότη της.

Στη συνέχεια, το υπερφιλόδοξο πρόγραμμα του συστήματος ARTEMIS – 30, το οποίο τύγγανε των θετικών σχολίων όλων των αρμόδιων φορέων, στην πορεία της εκτέλεσης του, εγκαταλείφθηκε. Ο στρατός έθετε εκ νέου προδιαγραφές για την χρήση του όπλου, που δεν ανταποκρίνονταν στα μέσα και στην τεχνογνωσία της εταιρείας. Η όλη προσπάθεια περάτωσης του έργου, εξάντλησε την ΕΒΟ, όχι μόνο τεχνικά αλλά και οικονομικά, καθώς δαπανήθηκαν πάνω από 110 δις δρχ. σε διάστημα μιας δεκαετίας και η εταιρεία βρέθηκε υπερχρεωμένη²⁶⁶. Το αποτέλεσμα της όλης προσπάθειας ήταν στα μέσα της δεκαετίας του 1990 το αντιαεροπορικό σύστημα να θεωρείται αναξιόπιστο σε σύγχρονα πεδία μάχης.

Η διασπορά των εργοστασιακών εγκαταστάσεων, η επικάλυψη των παραγωγικών της εργασιών με αυτών της ΠΥΡ.ΚΑΛ., καθώς και η μη ολοκλήρωση των δύο οπλικών συστημάτων, ARTEMIS - 30 και του αντιαρματικού ARIS – IV, βάσει των οποίων η εταιρεία προέβη σε αύξηση του δανεισμού, των εγκαταστάσεων και του προσωπικού της ήταν μοιραίοι παράγοντες.

Η κερδοφορία της ΕΒΟ εμφάνισε αρνητικό πρόσημο για 14 οικονομικές χρονιές, από το 1988 έως την συγχώνευσή της το 2002 και το 2001 βρισκόταν στον κατάλογο με τις πλέον ζημιογόνες ελληνικές επιχειρήσεις²⁶⁷.

²⁶⁶ Αμυντικές δαπάνες – Αμυντική βιομηχανία, Καραϊωσηφίδης Φαίδων, Επιλογή Οκτώβριος 1996 σελ. 137.

²⁶⁷ ICAP, Η Ελλάδα σε αριθμούς, 2001

Παράρτημα Ε.Β.Ο. (σε ευρώ)

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1978									
1979	3789878	2498823		2072270	1708807	2726		955792	
1980	5680068	2224675		3461846	2218222	155140		2474430	
1981	8839193	2528332		6330480	2508713	487935	1000	4770001	
1982	17880437	8113837	2205018	14054577	3825861	568989	1250	7163971	1617021277
1983	29926659	18800070	5331745	17095577	12831081	2375577	1300	23361482	6755685987
1984									
1985	49907806	30167234	10244132	34501837	15405969	913893	1390		
1986	67014935	43791800	15439469	48279536	18735398	33960	1390		
1987	117577227	69110941	21372822	87585426	29991800	371117	1967	15905960	11607642
1988	180098929	88306175	28010459	163393007	16705922	-14372690	2286	26760751	14512769
1989	165597561	70016062	32708889	169866301	-4268740	-21698298	2286	10356264	10269585
1990	162794169	76017209	38357133	196399613	-33605444	-29366145	1859		7771974
1991	170121365	76594362	41062679	234308748	-64187384	-46246659	1255		1648305
1992	210737805	85996132	50739460	283342902	-72605098	-45491228	1220		4326207
1993	234501820	87299049	53498486	122560367	111941453	-33890090	1131	14989837	13866371
1994	225797200	88919081	57416684	129209318	96587883	-15894914	1131	36619222	11703853
1995	231084414	87127542	56842671	128159900	102924514	-18310028	1300	41020522	8891290
1996	259081514	97063052	61772989	145821582	113259933	-11677908	1400	55937039	15188352
1997	241247343	107376707	66232904	145640117	95607225	-14889679	1423	44165896	15036983
1998	244078090	109312191	71764059	163442207	80635883	-24699102	1450	40952232	11639909
1999	276329168	111233244	77076687	227736769	48592399	-42099249	1450	31227962	6969253
2000	297010233	122014788	85182565	265667956	31342277	-34683140	1450	44195390	10913341
2001	326331470	120056216	81545694	301164428	25167043	-26309968	1450		13647572
2002	290699480	123933584	85591536	271084211	19615270	-54276142	1200	46869924	12970056

Κεφάλαιο 6.

ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΥΡΙΤΙΔΟΠΟΙΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΥΚΟΠΟΙΕΙΟΥ (Ε.Ε.Π.Κ.) Ή (ΠΥΡ.ΚΑΛ.)

6.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ανώνυμη Εταιρεία Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου (Ε.Ε.Π.Κ.), γνωστότερη με το διακριτικό της τίτλο ΠΥΡΚΑΛ Α.Ε., ιδρύθηκε το 1908 από την συγχώνευση των εταιρειών «Ελληνικό Πυριτιδοποιείο, Χημικά και Βιομηχανικά Προϊόντα» και «Αφοί Μαλτσινιώτη, Βιομηχανικά Προϊόντα» με έτη ίδρυσης 1874 και 1887 αντίστοιχα²⁶⁸. Το 1934 η Εταιρεία με την σημερινή της επωνυμία περιήλθε στην ιδιοκτησία του Πρόδρομου Μποδοσάκη- Αθανασιάδη, επί των ημερών του οποίου υπέστη μεγάλης κλίμακας αναδιοργάνωση και ανάπτυξη²⁶⁹.

Η εταιρεία το 1983 κρατικοποιήθηκε με μεταβίβαση των μετοχών των ιδιωτών στον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (Ο.Α.Ε.), που απέκτησε έτσι την μετοχική πλειοψηφία με 51,94% . Η αλλαγή ιδιοκτησιακού καθεστώτος ακολουθήθηκε από δραστική μείωση των επενδύσεων, σταδιακή κάμψη των πωλήσεων και κυρίως τεχνολογική υποβάθμιση του παραγωγικού εξοπλισμού. Το γεγονός αυτό προκάλεσε σημαντικά προβλήματα λειτουργίας, τα οποία σε συνδυασμό με τον περιορισμό των συμβάσεων με τις Ένοπλες Δυνάμεις οδήγησαν σε ουσιαστική υπολειτουργία της εταιρείας.

Έτσι, την περίοδο 1989-1993 παρατηρείται μια συρρίκνωση των δραστηριοτήτων της εταιρείας με μείωση του παραγόμενου υλικού και δραματική πτώση των εξαγωγών. Μετά το 1993 η εταιρεία επανήλθε στην παραγωγή πυρομαχικών για τις ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων, βελτιώνοντας συγχρόνως και την εξαγωγική της απόδοση. Η ΠΥΡΚΑΛ είναι ανώνυμη εταιρεία με ονομαστικές μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Οι μετοχές της όμως τελούν υπό καθεστώς αναστολής διαπραγμάτευσης από το 1992, λόγω των συσσωρευμένων αρνητικών οικονομικών αποτελεσμάτων του παρελθόντος²⁷⁰.

Όσον αφορά τη μετοχική σύνθεση της εταιρείας, κατόπιν σημαντικών διαδοχικών μεταβολών του Μετοχικού της Κεφαλαίου, το Ελληνικό Δημόσιο κατέληξε το 2004 να κατέχει το 96,00%, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό κατέχουν η Ε.Β.Ο Α.Ε. με 3,77%, η ΕΤΒΑ Α.Ε. με 0,20% και οι διάφοροι μικρομέτοχοι, κυρίως εργαζόμενοι σε ποσοστό 0,03%²⁷¹. Η εταιρεία διοικούνταν από δεκατριμελές διοικητικό συμβούλιο, στο οποίο συμμετείχουν τρεις εκλεγμένοι εκπρόσωποι των εργαζομένων. Από το 2004, στα πλαίσια εκπεφρασμένης πολιτικής βούλησης η ΠΥΡΚΑΛ συγχωνεύθηκε με την ΕΒΟ με την επωνυμία Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα (ΕΑΣ).

²⁶⁸ ΠΥΡΚΑΛ, Λεύκωμα Εκατονταετηρίδας της Ανωνύμου Εταιρείας Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου, 1874-1974, Δεκέμβριος 1974, σελ. 11

²⁶⁹ Όπ. Παρ. σελ. 21 και Χατζηιωσήφ Χρήστος, Η γηραιά σελήνη, εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 156 – 157.

²⁷⁰ Συνέντευξη, η οποία πραγματοποιήθηκε με τον Οικονομικό Διευθυντή των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων

²⁷¹ Συνέντευξη, όπ. Παρ.

Η εταιρεία δραστηριοποιείται σε δυο τομείς:

1. Τον **Τομέα της Αμυντικής Βιομηχανίας**, ο οποίος ασχολείται με την παραγωγή πυρομαχικών μικρών, μεσαίων και μεγάλων διαμετρημάτων και
2. Τον **Εμπορικό Τομέα**, ο οποίος περιλαμβάνει εμπορικά εκρηκτικά, μεταλλικές κατασκευές, λέβητες και φυσίγγια κυνηγίου.

Παρακάτω θα εστιάσουμε στην πορεία της ΠΥΡΚΑΛ κατά την μεταπολεμική περίοδο, 1947 – 2002. Θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε την οικονομική και παραγωγική πορεία της εταιρείας, μέσα από την μελέτη των ισολογισμών και των διαθέσιμων ετήσιων εκθέσεων.

6.2. Η ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ – Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, και συγκεκριμένα το 1947, η εταιρεία διέθετε το Καλυκοποιείο και Οβιδουργείο στον Υμηττό, το Πυροτεχνουργείο στην Ελευσίνα, τα εργοστάσια σε Λαύριο και Θεσσαλονίκη και τα κεντρικά γραφεία επί της Λεωφόρου Αμαλίας στο Σύνταγμα, ενώ απασχολούσε 1300 υπαλλήλους και εργάτες. Σκοπός της εταιρείας ήταν η κατασκευή και η πώληση πυρίτιδος, δυναμίτιδας και κάθε άλλης εκρηκτικής ύλης, καλύκων, καψυλλίων, φυσιγγίων κάθε είδους, πολεμοφοδίων καθώς και διάφορα άλλα χημικά και βιομηχανικά προϊόντα²⁷².

Η Ελλάδα, λόγω των εκτεταμένων καταστροφών που υπέστη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έλαβε σημαντική βοήθεια ιδίως από την πλευρά των Η.Π.Α.. Το καλοκαίρι του 1947 η συσταθείσα επιτροπή του σχεδίου Μάρσαλ εκτίμησε τις ανάγκες της Ελλάδας για το διάστημα 1948-1951 σε 1.467 εκατ. Δολάρια, από τα οποία τα μισά θα επενδύονταν σε αγαθά τρέχουσας ανάγκης, και τα υπόλοιπα σε έργα ανασυγκρότησης²⁷³.

Φορείς εκτέλεσης του προγράμματος ανασυγκρότησης ήταν αφενός οι κρατικές υπηρεσίες και οι δημόσιοι οργανισμοί²⁷⁴ και αφετέρου ιδιώτες επιχειρηματίες. Όσον αφορά τους ιδιώτες επιχειρηματίες είχαν τη δυνατότητα οικονομικής ενίσχυσης εφόσον: α)το αίτημά τους αφορούσε έργο που περιλαμβανόταν στο υπό εκτέλεση έργο ανασυγκρότησης, και β)το αίτημά τους είχε εγκριθεί από το αρμόδιο

²⁷² Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Οικονομικής Ανάπτυξης (ΟΧΟΑ), Αρχείο Κεντρικής Επιτροπής Δανείων, φάκελος Ελληνικό Πυριτιδοποιείο Καλυκοποιείο, 1954-1956, GR ΠΙΟΡ FOA3/ SE5/ SS6/ FI1009

²⁷³ Αγαπητίδης Σωτήριος, Το σχέδιο Μάρσαλ και το Ελληνικό Πρόγραμμα Οικονομικής Ανορθώσεως, Αθήνα 1950, σελ. 17-18

²⁷⁴ Ο κρατικός τομέας ήταν επιφορτισμένος με τα έργα οδοποιίας, τα λιμενικά, τα συγκοινωνιακά, τα εγγειοβελτιωτικά, τα οικιστικά και τα σχετικά με την δημόσια υγεία και εκπαίδευση. Αγαπητίδης Σ. όπ. Παρ. σελ. 21

όργανο. Το αρμόδιο όργανο, μέσω του οποίου παρέχονταν τα δάνεια στους ιδιώτες ήταν η Κεντρική Επιτροπή Δανείων (ΚΕΔ)²⁷⁵. Για την εισαγωγή πρώτων υλών από το εξωτερικό η χρηματοδότηση θα γινόταν σε συνάλλαγμα. Για εσωτερικές δαπάνες η χρηματοδότηση θα ήταν σε δραχμές. Η προθεσμία του δανείου οριζόταν σε 20-30 έτη με επιτόκιο έως 8%²⁷⁶. Ο επιχειρηματίας που λάμβανε το δάνειο έπρεπε αφενός να παράσχει εγγυήσεις, μέσω υποθηκών και αφετέρου να συμμετάσχει στις δαπάνες εκτέλεσης του έργου σε ποσοστό 30%. Ο Μποδοσάκης αποτέλεσε έναν από τους ιδιώτες επιχειρηματίες που υπέβαλλε αίτηση για να λάβει μέρος των χρημάτων από τα δάνεια ανασυγκρότησης, ώστε να εισάγει εργοστασιακό εξοπλισμό και να επαναλειτουργήσει το Πυριτιδοποιείο και Καλυκοποιείο²⁷⁷.

Η πρώτη αίτηση υποβάλλεται το 1952 και αφορά τη χορήγηση δανείου ύψους 2.600.000 δολαρίων για την προμήθεια από το εξωτερικό του αναγκαίου μηχανικού εξοπλισμού κατασκευής ρουκετών, μπαζούκας και άλλων πυρομαχικών. Τον Ιούνιο του 1952 εγκρίνεται το εν λόγω δάνειο για την εισαγωγή μηχανημάτων από το εξωτερικό αξίας 2.565.777 δολαρίων²⁷⁸. Για την έγκριση του δανείου η εταιρεία υποθήκευσε γήπεδα-κτίσματα- εγκαταστάσεις και μηχανήματα στο εργοστάσιο του Υμηττού, γήπεδα και κτίσματα στο Λαύριο και τα κτήρια επί της Λεωφόρου Αμαλίας, αξίας 45.780 εκατ. Δραχμών²⁷⁹.

Τον Φεβρουάριο του 1953 η εταιρεία υποβάλει αίτηση, στην ΚΕΔ, για νέο δάνειο ύψους 10.000.000 δρχ., για κεφάλαιο κίνησης. Σκοπός ήταν η προμήθεια πρώτων υλών από το εξωτερικό και η πληρωμή ημερομισθίων. Η εταιρεία είχε ήδη λάβει το παραπάνω δάνειο και με βάσει αυτό ο δανειζόμενος δεν είχε το δικαίωμα να δανεισθεί άλλα χρήματα από την αμερικανική βοήθεια ή να λάβει χρήματα από την Τράπεζα της Ελλάδος για την ολοκλήρωση του αρχικού υποβληθέντος έργου. Δεδομένου όμως της μεγάλης σκοπιμότητας και της φύσης του έργου, για την παραγωγή πυρομαχικών, η Ελληνική Κυβέρνηση συμφώνησε, να εξουσιοδοτηθεί η ΚΕΔ ώστε να εγκριθεί το νέο δάνειο. Το επιτόκιο καθορίστηκε στο 10% ετησίως, εξοφλητέο σε πέντε μηνιαίες δόσεις από τον Μάιο έως τον Σεπτέμβριο του 1953 και η εταιρεία δεν θα συμμετείχε με δικά της κεφάλαια στην ολοκλήρωση του έργου²⁸⁰.

²⁷⁵ Η ΚΕΔ ιδρύθηκε με σύμβαση μεταξύ της Αποστολής Διοίκησης Οικονομικής Συνεργασίας και της Ελληνικής Κυβέρνησης, στις 12 Νοεμβρίου 1948. Αποτελείτο από 4 μέλη και 7 υποεπιτροπές και ήταν επιφορτισμένη για την παρακολούθηση της εξέλιξης των έργων. Αγαπητίδης Σ. όπ. Παρ. σελ. 21

²⁷⁶ Όπ. Παρ. σελ. 21

²⁷⁷ Οι επιχειρήσεις που πήραν οικονομική βοήθεια ήταν 120. Δέκα επιχειρήσεις όμως, αναμεσά τους και οι επιχειρήσεις του ομίλου Μποδοσάκη, κατάφεραν και απέσπασαν επιπρόσθετα μικρότερα δάνεια την περίοδο 1952-1953. Σταθάκης Γιώργος, Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ, η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα, εκδόσεις Βιβλιόραμα, σελ. 355-356

²⁷⁸ Βλ. παράρτημα Πίνακας συμμετοχής της εταιρείας για την εισαγωγή μηχανημάτων μέσω του Σχεδίου Marshall

²⁷⁹ Το ποσό είναι δις δρχ., αφορά την περίοδο πριν την υποτίμηση του 1953. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αρχείο Κεντρικής Επιτροπής Δανείων, υποφάκελος GR PIOP FOA2/ SS3/ FI32230/ SFL2

²⁸⁰ Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, φάκελος GR PIOP FOA2/ SE2/ SS3/ FI32231/ SFL6

Ωστόσο, τον Μάιο του 1953, λόγω της έλλειψης πρώτων υλών, δεν κατέστη δυνατή η ολοκλήρωση της παραγγελίας προς το ΝΑΤΟ, με αποτέλεσμα να μην έχει εισπραχθεί κάποιο ποσό από την εταιρεία²⁸¹. Τον Σεπτέμβριο του 1953 η εταιρεία δεν μπορούσε να αποπληρώσει κανένα από τα δύο δάνεια που έλαβε μέσω της ΚΕΔ. Τότε με παρέμβασή της, η Τράπεζα της Ελλάδος κατέβαλλε όλο το ποσό της Ε.Ε.Π.Κ. στην ΚΕΔ. Ισόποσο δάνειο θα χορηγηθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος προς την εταιρεία με επιτόκιο 6% ετησίως και οι υφιστάμενες εμπράγματα ασφάλειες επί των ακινήτων της εταιρείας και ενέχυρα επί των μετοχών μεταβιβάζονται πλέον σε αυτήν. Το ποσό που κατάβαλλε η τράπεζα στην Κεντρική Επιτροπή Δανείων, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, ανερχόταν σε 98 εκατ. δρχ.²⁸²

6.3. ΠΥΡΚΑΛ 1947-1969

Σχετικά με την πορεία της επιχείρησης την χρονική περίοδο 1947 – 1969, το μηχανουργείο αποτέλεσε το πρώτο τμήμα του Καλυκοποιείου που λειτούργησε ξανά το 1947. Δεν επρόκειτο για ένα πλήρως εξοπλισμένο μηχανουργείο, αλλά για ένα μικρό περιορισμένων δυνατοτήτων. Τα πρώτα προϊόντα που παρήχθησαν δεν ήταν πολεμοφόδια αλλά αναπτήρες και μαχαιροπίρουνα²⁸³. Το 1948 η εταιρεία απόκτησε ένα μικρό συγκρότημα παραγωγής φυσιγγίων, αναμένοντας να της δοθεί έστω και μικρή παραγγελία από το Γενικό Επιτελείο Στρατού. Το μεικτό στρατιωτικό συμβούλιο όμως, που αποτελείτο από Έλληνες αξιωματικούς, Άγγλους και Αμερικάνους και αποφάσιζε τις αναθέσεις παραγγελιών πολεμικού υλικού, απέρριψε το αίτημα. Οι πρώτες παραγγελίες από τον ελληνικό στρατό πραγματοποιούνται μόλις αναλαμβάνει την αρχιστρατηγία ο Παπάγος, τον Ιανουάριο του 1949. Το 1951 με την είσοδο της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ, νέες προοπτικές ανοίγονταν για την πολεμική βιομηχανία. Η επίσκεψη εμπειρογνομόνων του ΝΑΤΟ στις εγκαταστάσεις του Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου άφησε θετικές εντυπώσεις²⁸⁴. Τον Απρίλιο του 1952 έρχεται η πρώτη παραγγελία από την Υπηρεσία Προμηθειών του ΝΑΤΟ, για την κατασκευή βλημάτων αντιαρματικών όπλων τύπου μπαζούκας, αξίας 10-20 εκατ. δολαρίων. Συγκεκριμένα, η εταιρεία στα πλαίσια της γενικότερης ανασυγκρότησης των πολεμικών βιομηχανιών και της ισχυροποίησης του ΝΑΤΟ, θα λάβει παραγγελίες ύψους 45 εκατ. δολαρίων μέχρι τις

²⁸¹ Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, υποφάκελος GR PIOP FOA2/ SE2/ SS3/ FI3223/ SFL3

²⁸² Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αρχείο Κεντρικής Επιτροπής Δανείων, υποφάκελος GR PIOP FOA2/ SS3/ FI32230/ SFL2

²⁸³ Με πρώτη ύλη παλαιούς κάλυκες και κράνη, ξεκίνησε η παραγωγή, αποφέροντας κέρδη στην επιχείρηση. Κέρδη που ήταν εμφανή όχι τόσο στους ισολογισμούς, όσο στον τομέα της διαφήμισης και προώθησης των προϊόντων. Χατζιώτης Κ., όπ. Παρ, σελ. 268.

²⁸⁴ Για την ανάθεση παραγγελιών βάσει του προγράμματος υπερπόντιων προμηθειών, απαραίτητη προϋπόθεση ήταν οι υπάρχουσες κτηριακές εγκαταστάσεις να ανακαινισθούν και να εκσυγχρονιστούν. Χατζιώτης Κ. όπ. Παρ. σελ. 269-271

αρχές της δεκαετίας του 1960²⁸⁵. Τον Ιούλιο του 1952 υπογράφεται ακόμα μια σύμβαση με την αμερικανική βιομηχανία Nycon Engineering Company, η οποία όμως δεν απέδωσε και κόστισε στην εταιρεία 220.000 δολάρια. Σημαντικό πρόβλημα για την εταιρεία αποτέλεσε η διασπορά των βιομηχανικών εγκαταστάσεων της, ήταν ένα από τα βασικά μειονεκτήματα της παραγωγικής διαδικασίας το οποίο ήταν δύσκολο να βελτιωθεί, αν σκεφτούμε ότι ο μηχανικός εξοπλισμός ολοκληρώθηκε μόλις το 1954-55²⁸⁶.

Το 1956 η εταιρεία δεν δέχτηκε καμία παραγγελία από το ΝΑΤΟ, ούτε από τις αναμενόμενες παραγγελίες που η γερμανική πλευρά είχε υποσχεθεί, αξίας τουλάχιστον 100.000.000 μάρκων. Οι επικείμενες παραγγελίες, οι οποίες δεν πραγματοποιήθηκαν, επηρέασαν αρνητικά την πορεία της εταιρείας καθώς διατήρησε το υπεράριθμο ανθρώπινο δυναμικό και επένδυσε σε μηχανολογικό εξοπλισμό. Το επόμενο έτος οι παραγγελίες εξ Αμερικής δεν πραγματοποιούνται και η επιχείρηση στήριξε τη δραστηριότητά της σε μια παραγγελία αξίας 2.200.000 δολαρίων από Ευρωπαϊκή χώρα. Το θετικό για την πορεία της εταιρείας ήταν ότι κατά το διάστημα αυτό συνεργάστηκε ως υποκατασκευαστής με δύο ξένους οίκους, για την παραγωγή φυσιγγίων και πυροσωλήνων. Απόδειξη ότι η επιχείρηση διέθετε το εργατικό και παραγωγικό εξοπλισμό ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και μπορούσε να παρασκευάζει πυρομαχικά ανταγωνιστικά στη διεθνή αγορά. Εκτός όμως από τον τομέα της πολεμικής βιομηχανίας είχε αρχίσει να αναπτύσσεται και ο τομέας της παραγωγής ειρηνικών προϊόντων. Για τον σκοπό αυτό, την περίοδο 1956 – 1960 πραγματοποιήθηκε αύξηση του ενεργητικού της εταιρείας, για επέκταση των εγκαταστάσεων της για την παραγωγή των εμπορικών προϊόντων²⁸⁷.

Το 1959 ξεκίνησαν οι παραγγελίες πυρομαχικών από την Γερμανική Κυβέρνηση, αξίας 35.000.000 μάρκων, η οποία εκτελέστηκε και παραδόθηκε εγκαίρως. Αποτέλεσμα ήταν η συνεργασία αυτή να συνεχιστεί και τα έτη 1960-1961²⁸⁸. Την ίδια περίοδο αναλαμβάνει παραγγελίες και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εισάγοντας σημαντικό συνάλλαγμα για τη χώρα και δίνοντας θέσεις εργασίας. Μεγάλη παραγγελία από το Γενικό επιτελείου Στρατού πραγματοποιείται το 1961 ύψους 23.500.000 εκατ. δρχ., ενώ την ίδια χρονιά ο κλάδος της ειρηνικής βιομηχανίας προωθείται σημαντικά, καθώς η παραγωγή προϊόντων ανέρχεται σε 47 εκατ. δρχ. Η αντιπαλότητα, ωστόσο που είχε καλλιεργηθεί μεταξύ Μποδοσάκη -

²⁸⁵ ΠΥΡΚΑΛ, Λεύκωμα Εκατονταετηρίδας της Αωννύμου Εταιρείας Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου, 1874-1974, Δεκέμβριος 1974, σελ. 39

²⁸⁶ Χατζιώτης Κ. όπ. Παρ. σελ. 273 και Ετήσιες Εκθέσεις 1956-1957

²⁸⁷ Λεύκωμα, όπ. Παρ. σελ. 39

²⁸⁸ Το 1960 ο Μποδοσάκης δέχτηκε πρόταση Γάλλων κεφαλαιούχων για την εξαγορά των επιχειρήσεων του στην Κύπρο. Οι επιχειρήσεις είχαν περιέλθει σε δεινή οικονομική θέση εξ' αιτίας της κακοδιαχείρισης και των μεγάλων οφειλών της προς την Τράπεζα Κύπρου, η οποία απαιτούσε την άμεση εξόφλησή τους. Η πώληση αποτελούσε ένα διέξοδο, αλλά λόγω των σοβαρών πολιτικών εξελίξεων στη μεγαλόνησο, η υπόνοια ότι πίσω από τους Γάλλους κρύβονται οι Τούρκοι, απέτρεψε την πώληση. Η αδιαφορία του Καραμανλή να συμβάλλει στην λύση του προβλήματος του επιχειρηματία, ψύχρανε περαιτέρω τις σχέσεις τους. Χατζιώτης, όπ. Παρ. σελ. 328 - 329

Καραμανλή από το 1948²⁸⁹, όταν ο τελευταίος ήταν Υπουργός Μεταφορών στην Κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη, αποδείχτηκε καθοριστική για την πορεία της επιχείρησης. Όταν το 1958, ο Καραμανλής ανέλαβε εκ νέου την πρωθυπουργία, ο πολιτικός χώρος των βενιζελικών είχε αποδυναμωθεί, ο Μποδοσάκης άλλωστε υπήρξε πάντα φίλος των αντιπάλων του Καραμανλή και είχε συντελέσει στην ανατροπή της κυβέρνησής του το 1958²⁹⁰. Ο Μποδοσάκης δεν τύγγανε πλέον τις εύνοιας ούτε του Κράτους αλλά ούτε και της Εθνικής Τράπεζας²⁹¹. Τους πρώτους μήνες μετά τις εκλογές, ο Μποδοσάκης ήταν σε κατάσταση χρεοκοπίας και έγινε μια συντονισμένη προσπάθεια εθνικοποίησης των επιχειρήσεων του, αποσπώντας την πλειοψηφία των μετοχών των εν λόγω επιχειρήσεων του για να προστατευτούν τα συμφέροντα του Δημοσίου και της Εθνικής Τράπεζας²⁹².

Οι ελάχιστες παραγγελίες από το Γενικό Επιτελείου Στρατού και η έλλειψη σωστού προγραμματισμού δυσκόλευε τον έγκαιρο εφοδιασμό της εταιρείας με τις απαραίτητες πρώτες ύλες. Ο τομέας της πολεμικής βιομηχανίας, ουσιαστικά ήταν αδρανής, με μόνο το τμήμα του Καλυκοποιείου να εκτελεί μικρές παραγγελίες²⁹³, ενώ το νέο τμήμα της εμπορικής βιομηχανίας δεν είχε ακόμα την αναμενόμενη ανάπτυξη. Αντιμέτωπη με μια τέτοια δύσκολη οικονομικά και παραγωγικά κατάσταση η εταιρεία έθεσε το 1965 αίτημα διάλυσής της²⁹⁴.

²⁸⁹ Την περίοδο εκείνη ο επιχειρηματίας Μποδοσάκης είχε αγοράσει από τις συμμαχικές αρχές και εισαγάγει 2.000 φορτηγά αυτοκίνητα, τα οποία πωλούσε σε διπλάσια και τριπλάσια τιμή από το πραγματικό τους κόστος, τη στιγμή που απαγορευόταν η εισαγωγή αυτοκινήτων από το εξωτερικό. Όταν ο Καραμανλής διατίμησε, έθεσε ανώτατο όριο τιμής πώλησης, στα αυτοκίνητα και καθόρισε τις κατηγορίες δικαιούχων, ο επιχειρηματίας αντέδρασε, στην συνέχεια παραβίασε την κυβερνητική απόφαση και ο Γενικός Δ/ ντης παραπέμφθηκε στην Δικαιοσύνη. Λαμπριάς Τάκης, Καραμανλής ο φίλος, εκδόσεις Ποταμός, σελ. 356

²⁹⁰ Τον Φεβρουάριο του 1958 15 βουλευτές της Ε.Ρ.Ε., ανάμεσά τους οι Παπαληγούρας και Ράλλης, εγκατέλειψαν το κόμμα και η χώρα οδηγήθηκε σε πρόωρες εκλογές. Η «συνωμοσία» όπως χαρακτηρίστηκε από τον Καραμανλή αποδόθηκε στις καλές σχέσεις του Μποδοσάκη με τον φίλο του αυλάρχη του βασιλιά Παύλου, τον πτέραρχο Ποταμιάνο. Ωστόσο, από την πλευρά του επιχειρηματία δεν επιβεβαιώνεται κάτι τέτοιο, αντίθετα η αποσύνθεση της Κυβέρνησης Καραμανλή αποδίδεται στον αυταρχικό χαρακτήρα του πρωθυπουργού καθώς και στην ψυχρότητα που επήλθε στη σχέση Καραμανλή – Ποταμιάνου. Νικολάου Νίκος, «Το μεράκι του Μποδοσάκη για την βιομηχανία και το σαράκι της πολιτικής», *Καθημερινή*, 05.07.2008 και Χατζιώτης Κ., *όπ. Παρ. σελ. 338*

²⁹¹ Υπουργός Συντονισμού, είχε διοριστεί ο Αριστείδης Πρωτοπαπαδάκης και Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας ο αντιβενιζελικός πολιτικός Δημήτριος Χέλμης. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, που η κυβερνητική πολιτική στρεφόταν εναντίον ενός επιχειρηματία που είχε στην ιδιοκτησία του σχεδόν την μισή βιομηχανία της χώρας, όπως τη ΛΙΠΤΟΛ στην Πτολεμαΐδα με τον Λιγνίτη, την ΠΥΡ – ΚΑΛ, τα Λιπάσματα, τη Λάρυμνα, ενίσχυε μεγάλες, κρατικές και ιδιωτικές, παραγωγικές πρωτοβουλίες, μεταξύ αυτών ήταν το κρατικό διυλιστήριο Ασπροπύργου, η ιδιωτική εταιρεία κατασκευής αμαξωμάτων, ΒΙΑΜΑΞ, η Pirelli. Νικολάου Νίκος, *όπ. Παρ. και Καζάκος Πάνος, Ανάμεσα σε κράτος και αγορά*, σελ. 196

²⁹² Λαμπριάς Τ., *όπ. Παρ. σελ. 361 – 362 και Χατζιώτης Κ., όπ.παρ. σελ. 340 – 341.*

²⁹³ Η κατάσταση επιδεινώθηκε με την ακύρωση δύο παραγγελιών από το εξωτερικό. Η μία αφορούσε την παραγωγή μεταλλικών μερών 140.000 εκρηκτικών βλημάτων και 51.000 καπνογόνων βλημάτων, η οποία ακυρώθηκε τελικά από την γερμανική κυβέρνηση. Και η άλλη παραγγελία ακυρώθηκε από την εταιρεία λόγω της μικρής ποσότητας παραγωγής και του μεγάλου κόστους που θα συνεπαγόταν για την εταιρεία.

²⁹⁴ Ετήσια έκθεση 1965

Από τον ελληνικό στρατό παραγγελίες άρχισαν να πραγματοποιούνται ξανά από το 1967, μέσω της κατάρτισης «Πενταετών προγραμμάτων προμήθειας πυρομαχικών» για τις Ένοπλες Δυνάμεις. Μέχρι τότε οι πωλήσεις της εταιρείας ήταν μικρές ενώ είχε περιορίσει αισθητά το προσωπικό, από 2.163 που ήταν το 1964, σε μόλις 577 άτομα το 1966. Η ζημία, ωστόσο δεν οφειλόταν μόνο στον περιορισμό των πωλήσεων αλλά κυρίως στους τόκους για παλαιότερες υποχρεώσεις της εταιρείας (26 εκατ. δρχ.), στις αποζημιώσεις του απολυόμενου προσωπικού και στους φόρους του δημοσίου (8,3 εκατ. δρχ. έκαστος)²⁹⁵. Οι υπέρογκοι τόκοι για παλιά δάνεια, επιβάρυναν την εταιρεία, με συνέπεια η μεταφερόμενη ζημία να ανέρχεται στα 136 εκατ. δρχ. έναντι 30 εκατ. δρχ., που ήταν το μετοχικό κεφάλαιο. Για την αντιμετώπιση της δύσκολης κατάστασης η εταιρεία πρότεινε την εκποίηση του γηπέδου του πρώην Πυριτιδοποιείου στο Αιγάλεω²⁹⁶, την εκχώρηση στο ελληνικό Δημόσιο των εγκαταστάσεων της πολεμικής βιομηχανίας, την μείωση των διοικητικών και διαχειριστικών δαπανών και την προώθηση του τομέα της εμπορικής – ειρηνικής βιομηχανίας. Η εκχώρηση των εγκαταστάσεων της πολεμικής βιομηχανίας, θα οδηγούσε σε διακοπή της παραγωγής και μείωση του προσωπικού. Προς διατήρηση του τεχνικού προσωπικού του Καλυκοποιείου το Γ.Ε.Σ. ανέθεσε παραγγελία πυρομαχικών ύψους 90 εκατ. δρχ., η οποία όμως δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ λόγω ελλείψεως πρώτων υλών και καθυστερήσεων των προκαταβολών²⁹⁷.

Το 1967 η ζημία ανήλθε σε 33 εκατ. δρχ., οι τόκοι λόγω παλιών χρεών ήταν 32 εκατ. δρχ. έναντι 26 εκατ. το 1966, ενώ ο κύκλος εργασιών περιορίσθηκε σε 50 εκατ. δρχ. έναντι 67 εκατ. και 222 εκατ. δρχ. το 1966 και 1965 αντίστοιχα. Το 1969 αν και η αρνητική πορεία συνεχίστηκε, οι παραγγελίες από τις ένοπλες δυνάμεις αυξήθηκαν και αναδιοργανώθηκε ο τομέας της εμπορικής βιομηχανίας, με επενδύσεις ύψους 12 εκατ. δρχ.²⁹⁸

Είναι η περίοδος που η Ελλάδα διένυε την πιο σοβαρή πολιτική κρίση της μεταπολεμικής περιόδου. Η κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος από τους Γεώργιο Παπαδόπουλο, Στυλιανό Παττακό και Νικόλαο Μακαρέζο, είχε οδηγήσει στην στρατιωτική χούντα της «21^{ης} Απριλίου». Το γεγονός αυτό δεν μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη την πορεία της εταιρείας. Η πρώτη αγωνία του επιχειρηματία ότι οι εργαζόμενοι θα υφίσταντο διώξεις για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις, διαψεύσθηκε, καθιστώντας εξ' αρχής σαφές ότι οι επιχειρηματικές του

²⁹⁵ Ετήσια έκθεση 1966

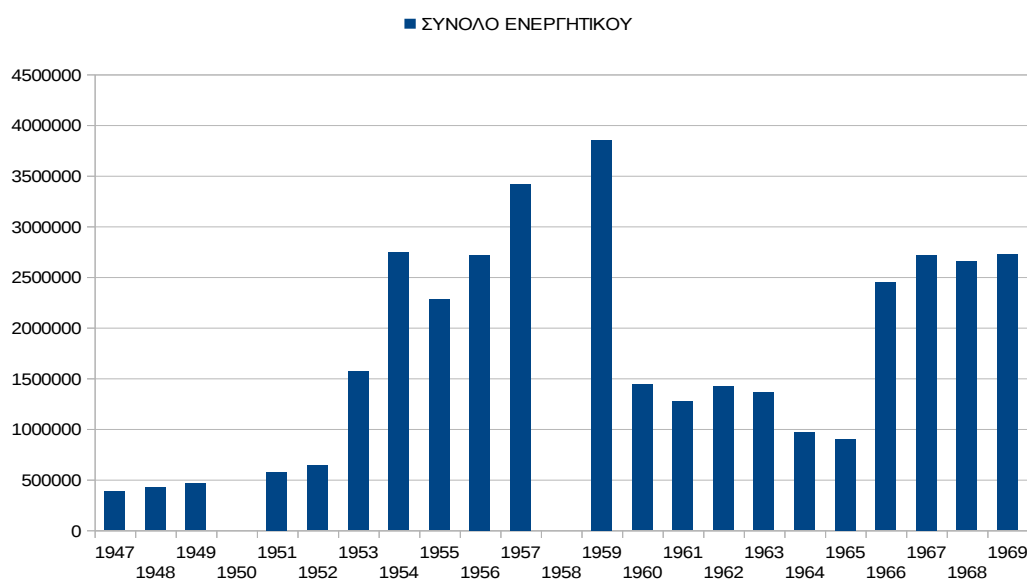
²⁹⁶ Εκτός από την οικονομική δυσπραγία, η αστικοποίηση, που καθιστούσε πλέον το Αιγάλεω μια κατοικήσιμη περιοχή συνέβαλλε στην συγκεκριμένη απόφαση. Η εκποίηση θα γινόταν από το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας για την ανέγερση εργατικών κατοικιών. Η πώληση των οικοπέδων και των ακινήτων στο ελληνικό δημόσιο και η δωρεά των εγκαταστάσεων στις ένοπλες δυνάμεις πραγματοποιήθηκαν το 1970. Ετήσια έκθεση 1968 – 1969 – 1970 και Χατζιώτης Κ., όπ. Παρ. σελ. 392

²⁹⁷ Ετήσια έκθεση 1967

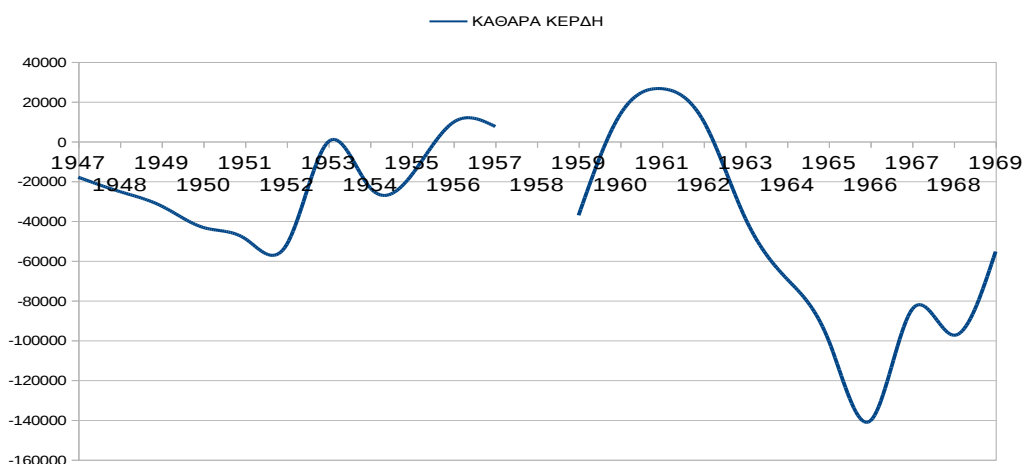
²⁹⁸ Εγκαταστάθηκε μονάδα παραγωγής νιτρογλυκερίνης στο Λαύριο, ξεκίνησε η εγκατάσταση κατασκευής ακαριαίας και απλής θρυαλλίδος στην Ελευσίνα, αύξησε την παραγωγική δυναμικότητα με τον εκσυγχρονισμό των μηχανημάτων, εγκατέστησε νέο σκαϊοποιείο και νέα μονάδα κατασκευής καλύκων κυνηγιού. Ετήσια έκθεση 1969

δραστηριότητες θα συνεχίζονταν και ότι δεν θα γίνονταν απολύσεις για πολιτικά φρονήματα²⁹⁹. Αν και η αρχική στάση του Μποδοσάκη δεν ήταν θετική απέναντι στο πραξικόπημα, η πορεία η επιχείρησης την περίοδο 1967 – 1974 παρουσίασε μια αλματώδη αύξηση των πωλήσεων, μείωσε τις ζημίες το 1971 και κατάφερε να εμφανίσει κέρδη 7.039.430 δρχ. έναντι προηγούμενης ζημίας ύψους 49.768.256 δρχ., ενώ παράλληλα αυξήθηκε ο αριθμός των εργαζομένων³⁰⁰. Αξιοσημείωτο της υποστήριξης που τύγχανε η επιχείρηση αποτελεί η υπογραφή της πρώτης, ουσιαστικά, πενταετούς σύμβασης, 1970 – 1974, με το Ελληνικό Δημόσιο για την παραγωγή πολεμικού υλικού με προοπτική επέκτασης³⁰¹.

Διάγραμμα 6.1. ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1947 – 1969 (σε ευρώ)

Διάγραμμα 6.2. ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1947 – 1969 (σε ευρώ)

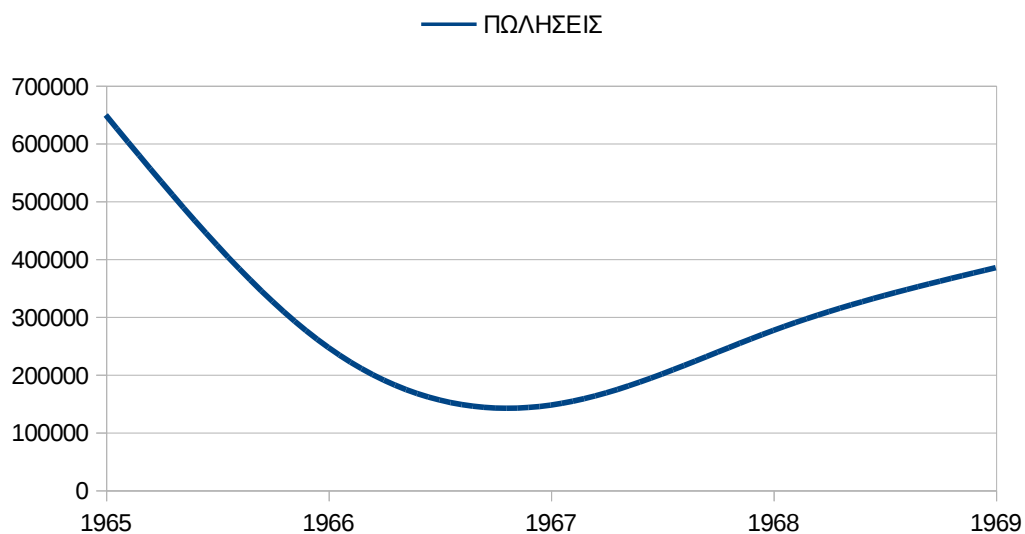

²⁹⁹ Χατζιώτης Κ., όπ. Παρ. σελ. 362 - 363

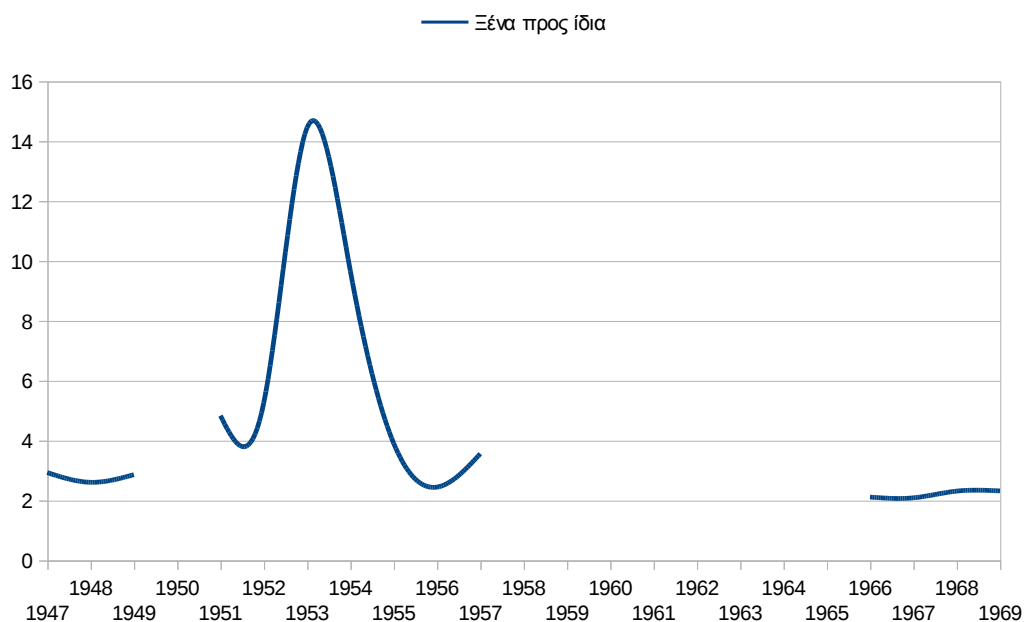
³⁰⁰ Ετήσιες εκθέσεις 1967 - 1974

³⁰¹ Ετήσια έκθεση 1970

Διάγραμμα 6.3. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1946 – 1969 (σε ευρώ)

Διάγραμμα 6.4. ΞΕΝΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ, 1947 - 1969

6.4. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970

6.4.1. ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ – ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Η Εταιρεία δραστηριοποιείται σε δύο τομείς, τον τομέα της πολεμικής και τον τομέα της εμπορικής βιομηχανίας (τον πολιτικό τομέα). Τα υλικά που παράγονταν κατά την δεκαετία του 1970 στην ΠΥΡΚΑΛ ήταν πρωτόγνωρα για τα ελληνικά δεδομένα και η κατασκευή τους, παρά τις όποιες ελλείψεις δεν παρουσίαζε καθυστερήσεις. Τα προϊόντα παραγωγής της επιχείρησης ήταν τα παρακάτω:

- Φυσίγγια φορητού οπλισμού, διαφόρων διαμετρημάτων, στην παραγωγή των οποίων δεν εντοπίζονταν καθυστερήσεις και προβλήματα
- Βλήματα όλμου, τα οποία πρώτη φορά κατασκευάζονταν στην Ελλάδα με επιτυχία
- Κανονική παραγωγή πλήρους βολής δηλ.:
 - Μεταλλικός κορμός, όπου πρώτη φορά κατασκευάζεται στην Ελλάδα
 - Προωθητική πυρίτιδα
 - Πυροσωλήνας
 - Νέο βλήμα οβιδοβόλου.

Το 1973 η επιχείρηση προχωρά σε μια σειρά από νέα προϊόντα όπως

- Τον πλήρη κρουσιφλεγμό τύπου πυροσωλήνα, του οποίου η παραγωγή γίνεται με μέσα της εταιρείας της ίδιας³⁰².
- Τύπους βομβών και πυραύλων ασκήσεων της πολεμικής βιομηχανίας και
- Καπνογόνα βλήματα³⁰³

Το 1974 το κύριο εργοστάσιο της εταιρείας, το Συγκρότημα του Υμηττού, παρήγαγε μια σειρά από προϊόντα που είτε παράγονταν με λιγότερα προβλήματα από ό, τι τις άλλες χρονιές είτε παράγονταν για πρώτη φορά στην Ελλάδα.

Αυτά ήταν τα παρακάτω:

- Φυσίγγια φορητού οπλισμού, διαφόρων διαμετρημάτων, τα οποία παλαιότερα παρουσίαζαν κατασκευαστικά προβλήματα. Χάρη στις συνεχείς μελέτες τα προβλήματα ξεπεράστηκαν.
- Νέα βλήματα οβιδοβόλου. Η πορεία των οποίων είναι θετική. Το συγκεκριμένο προϊόν συμπεριλαμβάνεται στο πρώτο πενταετές πρόγραμμα της εταιρείας με τις Ένοπλες Δυνάμεις
- Πυροσωλήνες
- Ανακατασκευή καπνογόνων βλημάτων, τα οποία παρουσίαζαν προβλήματα στην αρχή. Υποβλήθηκαν σε νέες βλητικές δοκιμές και παρελήφθησαν.

³⁰² Η συγκεκριμένη παραγωγή ωστόσο παρουσίαζε τεχνικές δυσκολίες, οι οποίες ξεπεράστηκαν αποδίδοντας θετικά αποτελέσματα, Ετήσια έκθεση 1974.

³⁰³ Η παραγωγή των καπνογόνων βλημάτων γίνεται σταδιακά, καθώς κινδύνευαν να απορριφθούν. Έγιναν δεκτά μετά από ανακατασκευή και επίτευξη των επιθυμητών αποδόσεων. Ετήσια έκθεση 1974.

- Παραγωγή διαφόρων τύπων βομβών και πυραύλων ασκήσεων
- Κατασκευή ναρκών για πρώτη φορά στην Ελλάδα, σε συνεργασία με το Συγκρότημα Υμηττού και Ελευσίνας.
- Έναρξη παραγωγής νέου βλήματος μικρού διαμετρήματος καθώς και αρμολογήσεως πυραύλων της αεροπορίας για πρώτη φορά στην Ελλάδα³⁰⁴.

Το 1975 η εταιρεία έχοντας κατακτήσει την απαραίτητη τεχνογνωσία και με την αποδοτικότητα των εργαζομένων στα υψηλότερα επίπεδα της δεκαετίας, ανέπτυξε την ικανότητα της να αντεπεξέρχεται στις παραγγελίες που αναλάμβανε. Έτσι, το 1975 η εταιρεία αποπεράτωσε όλες τις παραγγελίες που ανέλαβε για τις Ένοπλες Δυνάμεις και κάλυψε μέρος των παραγγελιών για το 1976. Είναι χαρακτηριστικό, ότι οι εργαζόμενοι εκείνη την περίοδο δούλευαν τρεις βάρδιες συνεχόμενα για να μπορέσουν να ικανοποιήσουν τις αυξημένες παραγγελίες³⁰⁵. Επιπλέον οι εργαζόμενοι προσέφεραν τις γνώσεις τους στις Ένοπλες Δυνάμεις για την επίλυση διαφόρων τεχνικών προβλημάτων³⁰⁶. Παράλληλα, συνεχίζονταν οι δοκιμές και οι μελέτες για δυο νέα είδη πυρομαχικών, τα οποία παρουσίασαν δυσκολίες στην κατασκευή και ήταν υπό εξέταση προτάσεις για την παραγωγή νέων ειδών πυρομαχικών, για πρώτη φορά στην Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα παραγωγής του 1975 ήταν θετικά καθώς, το Συγκρότημα Εργοστασίου του Υμηττού παρήγαγε φυσίγγια, διαφόρων διαμετρημάτων φορητού οπλισμού. Η πτέρυγα πυροσωλήνων λειτούργησε καθ' όλη την διάρκεια του έτους αρκετά ικανοποιητικά. Στην συγκεκριμένη διεύθυνση παράγονταν εργαλεία, ιδιοκατασκευές και γίνονταν πάσης φύσεως επισκευές. Η Διεύθυνση Μηχανουργείου περάτωσε εγκαίρως και επιτυχώς όλες τις παραγγελίες των Ενόπλων Δυνάμεων, ως προς τις βόμβες αεροπορίας αλλά και ως προς τις μελετηθείσες εργασίες. Τα άλλα δύο Συγκροτήματα Εργοστασίων -Ελευσίνας και Λαυρίου- λειτούργησαν κανονικά³⁰⁷.

Το 1976 αποτέλεσε μια καθοριστική χρονιά για την εταιρεία καθώς εκτός από τις παραγγελίες των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων προχώρησε στη συνεργασία με Ευρωπαϊκές και Αμερικάνικες πολεμικές βιομηχανίες (Manurhin- Diehi, Rheinmetall,

³⁰⁴ Για την παραγωγή των νέων προϊόντων απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η έγκαιρη παραλαβή ορισμένων οργάνων και μηχανημάτων καθώς και η δημιουργία κατάλληλου πεδίου βολής. Ετήσια έκθεση 1974

³⁰⁵ Εκπομπή «Νέοι Φάκελοι», θέμα έρευνας: Η εργασιακή εφεδρεία. Νοέμβριος 2011

³⁰⁶ Από την πλευρά της η εταιρεία ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «δεν εφείσθημεν ούτε κόπων ούτε χρημάτων δια να συμπαρασταθούμε στην Ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων για την εθνική προσπάθειά της». Από την πλευρά του Δημοσίου, ωστόσο, δεν ίσχυε το ίδιο, όπως θα δούμε παρακάτω. Το κράτος δεν ήταν συνεπές ως προς τις οικονομικές του υποχρεώσεις απέναντι στην εταιρεία με αποτέλεσμα την εμφάνιση αρνητικών αποτελεσμάτων, εφόσον οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούσαν τον κύριο πελάτη της εταιρείας. Η ίδια κατάσταση ισχύει έως σήμερα, χαρακτηριστικό το παράδειγμα των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων, που αποτελούν την εξέλιξη της ΠΥΡ – ΚΑΛ και της Ε.Β.Ο., που δεν έχουν πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, λόγω της κακής οικονομικής πορείας, την ίδια στιγμή που το Γενικό Επιτελείο Στρατού και το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη οφείλουν στην εταιρεία 5 εκ. ευρώ και δυσκολεύονται να τα εισπράξουν, λόγω γραφειοκρατικών διαδικασιών. Ετήσια έκθεση 1975 και «Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία», Ιούλιος 2010, τεύχος 6, σ. 15

³⁰⁷ Ετήσια έκθεση 1976.

Fabrique Nationale - Herstal), συνεργασίες που θα ωφελούσαν τόσο την εταιρεία όσο και τους εργαζομένους παρέχοντάς τους τεχνικές γνώσεις και εμπειρία.

Την ίδια χρονιά, άρχισε η παραγωγή νέου βλήματος μέσου διαμετρήματος για τις ανάγκες του Ελληνικού Στρατού. Παραγωγή, η οποία επιτεύχθηκε χωρίς ξένη τεχνική βοήθεια (KNOW-HOW). Ξεκίνησε η παραγωγή νέου πυρομαχικού μικρού διαμετρήματος για τις ανάγκες του Πολεμικού Ναυτικού. Επίσης, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος στην κατασκευή πυρομαχικών ελαφρού οπλισμού. Όσον αφορά το τεχνικό και επιστημονικό προσωπικό απέκτησε πολλές δυνατότητες, οι οποίες έδιναν την δυνατότητα για περαιτέρω εξέλιξη της παραγωγής. Καθοριστικής σημασίας παράγοντας για την εταιρεία αποτέλεσε η συνεργασία με την βέλγικη βιομηχανία όπλων Fabrique Nationale- Herstal για λογαριασμό της οποίας η ελληνική εταιρεία ανέλαβε την κατασκευή σημαντικών ποσοτήτων απαρτίων στο βέλγικο όπλο FAL7, 62 χιλ., με το οποίο είχε εφοδιαστεί και ο ελληνικός στρατός με σημαντικές ποσότητες. Η ίδια εταιρεία, επίσης, ανέθεσε στην ΠΥΡ – ΚΑΛ την κατασκευή πυρομαχικών ελαφρού οπλισμού.

Αξιοσημείωτες είναι, ωστόσο, οι σχέσεις των δύο προσωπικοτήτων, Μποδοσάκη – Καραμανλή. Το 1953, όπως αναδείξαμε παραπάνω, οι σχέσεις των δύο ισχυρών ανδρών, της βιομηχανίας και της πολιτικής, ήταν τεταμένες. Η εταιρεία δεχόταν ελάχιστες παραγγελίες από τον ελληνικό στρατό, πράγμα που την οδήγησε σε κατάσταση χρεοκοπίας ενώ οι περισσότερες βιομηχανικές μονάδες του Μποδοσάκη άρχισαν να κρατικοποιούνται. Την δεκαετία του 1970, και ιδιαίτερα μετά την επιστροφή και ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Κ. Καραμανλή το 1974, θα περίμενε κανείς μείωση των παραγγελιών από τον ελληνικό στρατό. Αντίθετα, η εταιρεία συνεχίζει να δέχεται παραγγελίες από τις Ένοπλες Δυνάμεις και μάλιστα οι συνολικές πωλήσεις της την δεκαετία του 1970 είναι ανοδικές. Αυτό μάλλον οφείλεται στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο, το 1974, που απαιτούσε ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων³⁰⁸. Βέβαια, η συνολική οικονομική κατάσταση της εταιρείας δεν θα είναι το ίδιο θετική, καθώς ήδη από το 1975 θα παρουσιάσει αρνητικό αποτέλεσμα, το οποίο -σύμφωνα με την εταιρεία- οφείλεται στην υπερφορολόγηση που επέβαλε η κυβέρνηση Καραμανλή στον επιχειρηματικό τομέα. Επιπλέον, το 1977, στα πλαίσια ανάπτυξης της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας και με την συμβολή του Κράτους θα ιδρυθεί η Ελληνική Βιομηχανία Όπλων (Ε.Β.Ο.), με αποτέλεσμα η ΠΥΡ - ΚΑΛ να χάσει το μονοπώλιο παραγωγής πυρομαχικών.

Το 1978³⁰⁹, τα πυρομαχικά που δόθηκαν στις Ένοπλες Δυνάμεις από την ΠΥΡΚΑΛ ήταν φυσίγγια ελαφρού οπλισμού, βλήματα πυροβολικού 105 χιλ. και όλμοι φυσίγγια 20 χιλ. για τα πυροβόλα OERLIKON, νάρκες και φυσίγγια 20 χιλ. VULCAN. Ξεκίνησε, παράλληλα, η παραγωγή βλημάτων όλμου 81 χιλ. ως νέου πυρομαχικού

³⁰⁸ Σε δηλώσεις του τότε ο Υπουργός Συντονισμού, Παναγής Παπαληγούρας είχε τονίσει ότι οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής ήταν σταθεροποίηση, ανάπτυξη και περισσότερη άμυνα. Καζάκος, όπ. Παρ. σελ. 296

³⁰⁹ Το 1978 σημαδεύθηκε από τον θάνατο του ιδρυτή της εταιρείας Πρόδρομου Μποδοσάκη – Αθανασιάδη. Χατζιώτης Κώστας, Πρόδρομος Μποδοσάκης Αθανασιάδης, Ίδρυμα Μποδοσάκη.

και η παραγωγή του μηχανισμού κινητήρα πυραύλου 2.75 για την Αεροπορία. Ολοκληρώθηκαν οι μελέτες για την παραγωγή βλήματος 90 χιλ. αρμάτων και του φυσιγγίου 20 χιλ. RHEINMETALL. Οι μελέτες και για άλλα πυρομαχικά τόσο για το Στρατό όσο και για την Αεροπορία και το Ναυτικό συνεχίστηκαν με περισσότερη ένταση μετά τις προσθήκες νέων μηχανημάτων στο εργοστάσιο.

Όσον αφορά την εξαγωγή πυρομαχικών, τη συγκεκριμένη περίοδο, καταβλήθηκε προσπάθεια να μπορέσει η εταιρεία να ανταγωνιστεί στις ξένες αγορές. Στο πλαίσιο της συνεργασίας με την FABRIQUE NATIONALE πραγματοποιήθηκαν σημαντικές εξαγωγές, και εντάθηκαν οι προσπάθειες για την κατασκευή φορητών όπλων³¹⁰. Στα πλαίσια της συνεργασίας με την βελγική αυτή εταιρεία παραδόθηκαν 10.000 τυφέκια. Παράλληλα έκλεισαν συμφωνίες με χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Οι εξαγωγές κατά το 1978 ανέρχονταν σε 160.000.000 δρχ. Τη χρονιά αυτή αξίζει να σημειωθεί ότι η εταιρεία είχε την παγκόσμια αναγνώριση να βρίσκεται μεταξύ των τριών, όπου θα αναλάμβανε την κατασκευή Οβιδουργείου στην Ταϋλάνδη.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η πορεία της μη πολεμικής βιομηχανίας κατά την δεκαετία ήταν ικανοποιητική. Στον τομέα των εκρηκτικών, διατήρησε ηγετική θέση και αυτό ήταν απόρροια της συνεχούς βελτίωσης των προϊόντων της και στο ότι δεν επαναπαύτηκε στη δυνατότητα της αποκλειστικής διάθεσης πυρομαχικών στο Ελληνικό Δημόσιο.

Εντός του 1974 προβλεπόταν η έναρξη εργασιών με ξένο οίκο, για την παραγωγή νέου τύπου εκρηκτικού, του SLURRY. Άρχισε η κατασκευή καψυλλίων κεντρικής φλόγας (σουρ), ενώ προγραμματιζόταν για το 1975 η παραγωγή πλαστικών καλύκων φυσιγγίων κυνηγιού. Η κατασκευή κινητήρων εσωτερικής καύσης συνεχιζόταν με αυξανόμενο ρυθμό και με αύξηση του ποσοστού των κατασκευαζόμενων τεμαχίων. Στο Σιδηρουργείο ξεκίνησε η κατασκευή του πρώτου λέβητα θερμού ύδατος του Ελβετικού Οίκου YGNIS, του οποίου η αποκλειστική κατασκευή και διάθεση στην Ελλάδα γινόταν μέσω της ΠΥΡΚΑΛ. Σημαντική ήταν η αύξηση των μηχανουργικών και σιδηρουργικών κατασκευών του Συγκροτήματος του Εργοστασίου του Υμηττού (ΣΕΥ).

Την επόμενη χρονιά, 1975, τα εκρηκτικά, διατήρησαν την ηγετική θέση στον πολιτικό τομέα, αν και η μείωση κρατικών παραγγελιών ήταν σημαντική. Η παραγωγή του SLURRY, δεν διέθετε την δυνατότητα να ανταγωνιστεί τους γνωστούς τύπους εκρηκτικών, με συνέπεια η κατανάλωση του συγκεκριμένου εκρηκτικού να μην είναι ικανοποιητική. Τα είδη κυνηγιού παρουσίασαν άνοδο το 1974, γεγονός που οφειλόταν στην μεγάλη παραγωγή του συγκεκριμένου υλικού, στην εξαιρετική ποιότητα του προϊόντος και στη νέα οργάνωση του δικτύου πωλήσεως. Οι πλαστικοί κάλυκες, εξ' αιτίας του γεγονότος κυρίως ότι κατά το ήμισυ πωλήθηκαν

³¹⁰ Ετήσια έκθεση 1978.

στο εξωτερικό, οι κινητήρες εσωτερικής καύσης³¹¹ καθώς και οι λέβητες θερμού ύδατος³¹² σημείωσαν αύξηση της παραγωγής.

Το 1975, εργασίες στον τομέα των εκρηκτικών δεν ολοκληρώθηκαν καθώς οι εγκαταστάσεις της παραγωγής νιτρογλυκερίνης καταστράφηκαν. Τα είδη κυνηγιού, όπως κάλυκες, πυρίτιδες και φυσίγγια, οι κινητήρες εσωτερικής καύσης, οι λέβητες και οι μεταλλουργικές κατασκευές παρουσίασαν σημαντική αύξηση. Αντίθετα τα εκρηκτικά και οι θρυαλλίδες παρουσίασαν μείωση. Τα έσοδα από τον τομέα της μη πολεμικής βιομηχανίας παρουσίασαν την ίδια αύξηση τις τρεις τελευταίες χρονιές (19,3%). Ειδικά την τελευταία χρονιά, η αύξηση αυτή σημειώθηκε παρά την έκρηξη στο εργοστάσιο του Λαυρίου. Όπως σημειώνεται, ωστόσο παρακάτω, τα έσοδα της εταιρείας αυξάνονται κυρίως στον τομέα της πολεμικής βιομηχανίας.

Την επόμενη χρονιά, 1976, στον τομέα των εκρηκτικών η παραγωγή ήταν ικανοποιητική, παρ' ότι οι κατεστραμμένες εγκαταστάσεις στο εργοστάσιο του Λαυρίου δεν είχαν αποκατασταθεί. Αύξηση παραγωγής σημειώθηκε στους Λέβητες YGNIS και των πετρελαιοκινητήρων FARYMANN DIESEL. Τέλος, η προσδοκία για σιδηροκατασκευές άρχισε να πραγματοποιείται μέσω της συνεργασίας με την ΛΑΡΚΟ, αφού η τελευταία της ανέθεσε την παραγωγή σιδηροκατασκευών³¹³.

Το 1978 παρουσιάζεται αύξηση των εργασιών κατά 42,5%, ποσοστό στο οποίο συνέβαλλε και η συνεργασία με την ΛΑΡΚΟ. Η εταιρεία παρουσίαζε:

- Αύξηση των λεβήτων YGNIS κατά 36,6%
- Αύξηση των πωλήσεων στους πετρελαιοκινητήρες FARYMANN, κατά 14,87%
- Αύξηση των πωλήσεων των κυνηγετικών φυσιγγίων κατά 11%

Σημαντική υπήρξε η προώθηση των προϊόντων, μέσω των μέσων μαζικής επικοινωνίας, της καλυτέρευσης του δικτύου πωλήσεων και της προσπάθειας συνεργασίας με αναγνωρισμένες βιομηχανίες του εξωτερικού. Η προσπάθεια αυτή ήταν απόλυτα συνυφασμένη με την επικείμενη ένταξη της Ελλάδος στην ΕΟΚ. Ο πλήρης διαχωρισμός της πολεμικής από την εμπορική παραγωγή πραγματοποιήθηκε το 1980. Ο κλάδος της εμπορικής Βιομηχανίας αναπτύχθηκε και οργανώθηκε κατάλληλα ώστε να λειτουργεί με πλήρη διοικητική ανεξαρτησία. Το Βιομηχανικό Συγκρότημα Υμηττού ήταν επιφορτισμένο με την κατασκευή βαρειών μεταλλικών κατασκευών, την κατασκευή λεβήτων θερμού ύδατος, την παραγωγή φυσιγγίων κυνηγιού διαφόρων τύπων και την κατασκευή διαφόρων τύπων πετρελαιοκινητήρων FARYMANN. Το εργοστάσιο του Λαυρίου παρήγαγε πλήθος εκρηκτικών υλών και το Εργοστασιακό Συγκρότημα της Ελευσίνας ήταν υπεύθυνο για την παραγωγή των εναυσματικών των εκρηκτικών υλών όπως, καψυλλίων κοινών και ηλεκτρικών, θρυαλλίδας ακαριαίας, βραδύκαυστου κλπ.

³¹¹ Οι κινητήρες εσωτερικής καύσης κατασκευάζονται από το 1971.

³¹² Οι λέβητες θερμού ύδατος, σημείωσαν αύξηση, αλλά δεν ήταν ανάλογη των κινητήρων εσωτερικής καύσης, λόγω της κάμψης της οικοδομικής δραστηριότητας. Ετήσια έκθεση 1975.

³¹³ Ετήσια έκθεση 1976

Μετά τον πλήρη διαχωρισμό των δραστηριοτήτων η εταιρεία επεδίωξε την επέκταση της παραγωγής της και σε άλλους τομείς, όπως των ηλιακών συλλεκτών, λεβήτων στερεών καυσίμων, νέων τύπων πετρελαιοκινητήρων κλπ., με σκοπό την κάλυψη των αναγκών της εγχώριας αγοράς. Το δίκτυο αντιπροσώπων που συστάθηκε, έφερε αυξημένες πωλήσεις στον τομέα των εμπορικών προϊόντων, πραγματοποιώντας το 1980 κύκλο εργασιών ύψους 569 εκ. δρχ.

6.4.2. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Το προσωπικό της εταιρείας κατά την δεκαετία του '70 αυξάνεται συνεχώς. Πιο συγκεκριμένα το 1973 το προσωπικό ανερχόταν σε 352 έμμισθους και 1568 ημερομίσθιους εργάτες και υπαλλήλους³¹⁴ έναντι 321 και 1445 αντιστοίχως το προηγούμενο έτος. Η αύξηση συνεχίστηκε και τις επόμενες χρονιές φθάνοντας τους 3.350 το 1978, τους 3.513 το 1979, ενώ μικρή μείωση παρουσίασε το 1980.

Στα μέσα της δεκαετίας, και συγκεκριμένα το 1974, η εικόνα της εταιρείας επισκιάστηκε από την έκρηξη στο Δυναμιτιδοποιείο του Εργοστασίου Λαυρίου, στις 29 Απριλίου 1974. Η έκρηξη αυτή προκάλεσε το θάνατο ενός χημικού και τριών εργατών καθώς και τον τραυματισμό σημαντικού αριθμού εκ των μελών του προσωπικού. Τα αίτια της έκρηξης δεν εξακριβώθηκαν, αλλά από την πλευρά της εταιρείας τονιζόταν εξ' αρχής ότι οι εγκαταστάσεις, οι οποίες καταστράφηκαν ήταν απολύτως σύγχρονες, λειτουργούσαν βάσει αδείας του Υπουργείου Βιομηχανίας και τηρούσαν τους προβλεπόμενους όρους ασφαλείας³¹⁵.

Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας, εργαζόμενοι της εταιρείας μετέβαιναν στο εξωτερικό για επιμόρφωση στις νέες μεθόδους παραγωγής και οργάνωσης μιας επιχείρησης, ενώ στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, δεν έλειψαν ούτε οι επισκέψεις ξένων τεχνικών για να μεταδώσουν τις γνώσεις τους στην ελληνική παραγωγή και διοικητική οργάνωση.

Παρακάτω εμφανίζεται ο συγκεντρωτικός πίνακας με την εξέλιξη του προσωπικού την δεκαετία του 1970:

Πίνακας 6.1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΠΥΡΚΑΛ. 1972-80.

	ΕΜΜΙΣΘΟΙ	ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟΙ	ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ
1972	321	1.445	
1973	352	1568	34
1974	359	1665	34
1975	381	1761	45

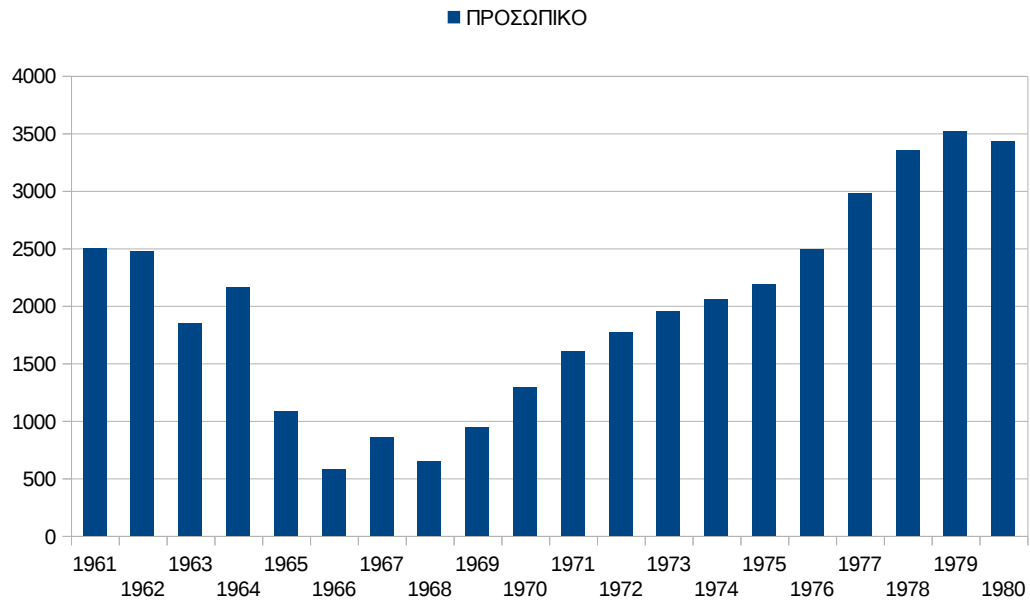
³¹⁴ Οι 34 από το σύνολο των εργαζομένων ήταν μηχανολόγοι, ηλεκτρολόγοι και χημικοί πτυχιούχοι Ελληνικών και ξένων Πανεπιστημίων. Ετήσια έκθεση, 1973

³¹⁵ Η εταιρεία, εκτός από του νόμου καταβληθείσα αποζημίωση στους παθόντες, έδωσε στις οικογένειες των τεσσάρων νεκρών το συνολικό ποσό των 1.700.000δρχ. Πιο συγκεκριμένα 850.000δρχ. προέρχονταν από το ομαδικό σύστημα ασφάλισης της εταιρείας και επιπλέον άλλες 850.000δρχ. από το ταμείο της εταιρείας. Ετήσια έκθεση 1975.

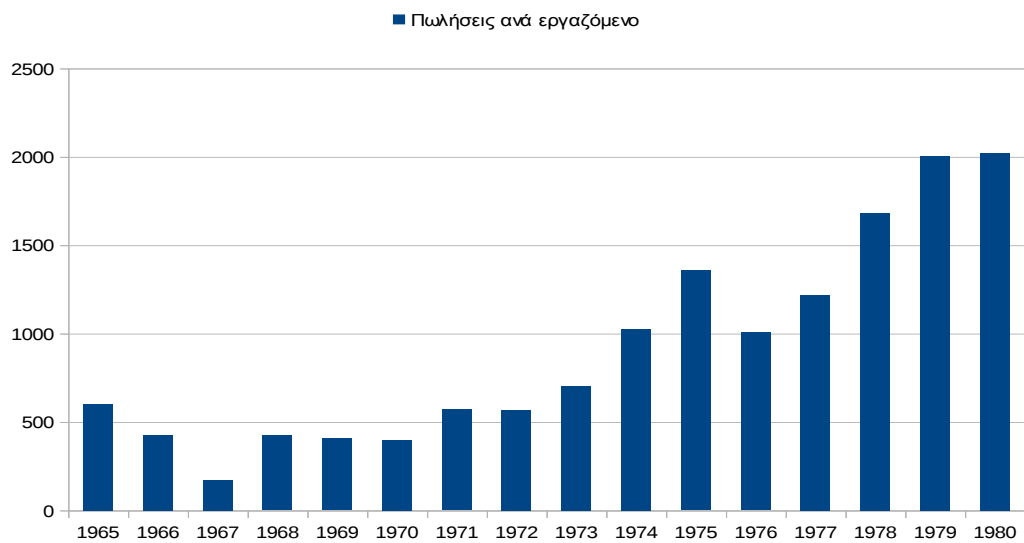
1976	424	2017	52
1977	522	2381	73
1978	650	2608	92
1980	897	2537	126

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις της εταιρείας, για τα αντίστοιχα έτη

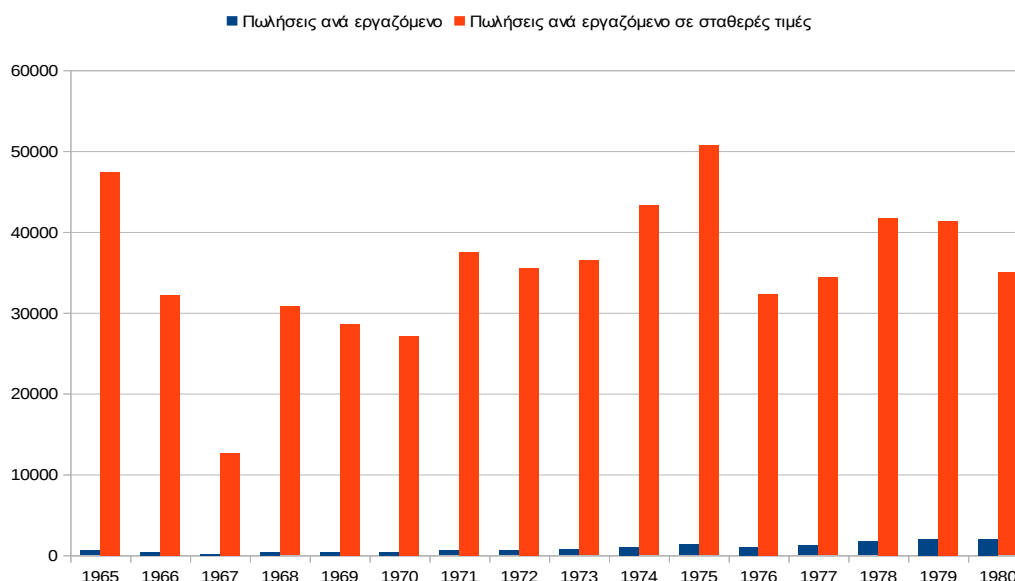
Διάγραμμα 6.5. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ 1961 – 1980

Διάγραμμα 6.6. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1965 – 1980

Διάγραμμα 6.7. Πωλήσεις ανά εργαζόμενο σε σταθερές τιμές 2005, ΠΥΡ- ΚΑΛ, 1965 – 1980

6.4.3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Η δεκαετία του '70 ήταν μια σχετικά ανθηρή περίοδος για την ΠΥΡ – ΚΑΛ. Στα έτη 1970-1971 μόνο σημείωσε 200% αύξηση των εργασιών, ενώ ο τομέας της μη πολεμικής βιομηχανίας σημείωσε αύξηση κατά 65% και αντιπροσώπευε πλέον το 35,3% της συνολικής βιομηχανικής δραστηριότητας. Το 1973 οι εργασίες της πολεμικής βιομηχανίας συνέχισαν την ανοδική πορεία των προηγούμενων ετών³¹⁶, ενώ παράλληλα τα αποτελέσματα της οικονομικής χρήσης 1973 θα είναι τα καλύτερα της μεταπολεμικής περιόδου³¹⁷.

Τις χρονιές 1974 – 1975 παρατηρείται αύξηση της δραστηριότητας τόσο στον τομέα της πολεμικής όσο και στον τομέα της μη πολεμικής βιομηχανίας³¹⁸. Αυτό φαίνεται από τα έσοδα της εταιρείας, τα οποία αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 6.2). Ο τομέας της μη πολεμικής βιομηχανίας αναπτύσσονταν με βραδύτερους ρυθμούς από αυτόν της πολεμικής, ωστόσο αναπτύσσονταν. Από το

³¹⁶ Ετήσια έκθεση 1974.

³¹⁷ Το 1973 ήταν η πρώτη χρονιά μετά από 25 χρόνια όπου το εταιρικό κεφάλαιο δεν ήταν μειωμένο. Το σύνολο των συσσωρευμένων ζημιών ήταν το 1973 194 εκ. δρχ. έναντι 225 εκ. δρχ. το 1972. Το κεφάλαιο και τα αποθεματικά έφτασαν στα 255 εκατ. δρχ. το 1973, έναντι 233 εκατ. δρχ. το 1972. Η αισθητή μείωση των ζημιών είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των καθαρών αποδοχών. Ετήσια Έκθεση 1974

³¹⁸ Ο τομέας της μη πολεμικής βιομηχανίας σημείωσε αύξηση της τάξης του 19%. Ετήσια έκθεση 1974

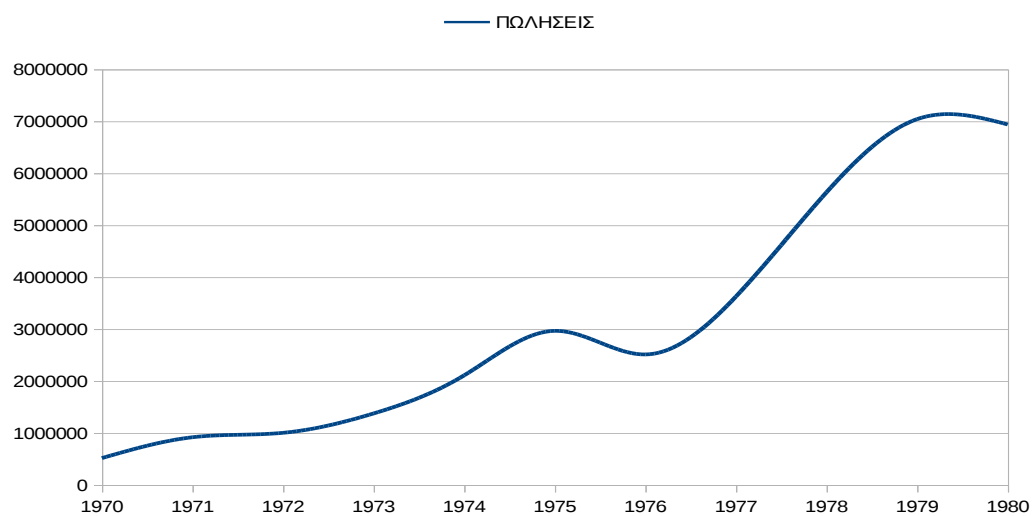
1973 και μετά η εταιρεία καλείται να αντιμετωπίσει και τον υψηλό πληθωρισμό της περιόδου (μέση ετήσια αύξηση την περίοδο 1974 – 1980: 17,5%³¹⁹).

Παρακάτω αποτυπώνεται η πορεία των πωλήσεων σε πολεμικά και μη πολεμικά προϊόντα:

Πίνακας 6.2. Πωλήσεις της ΠΥΡ-ΚΑΛ. 1970-1981

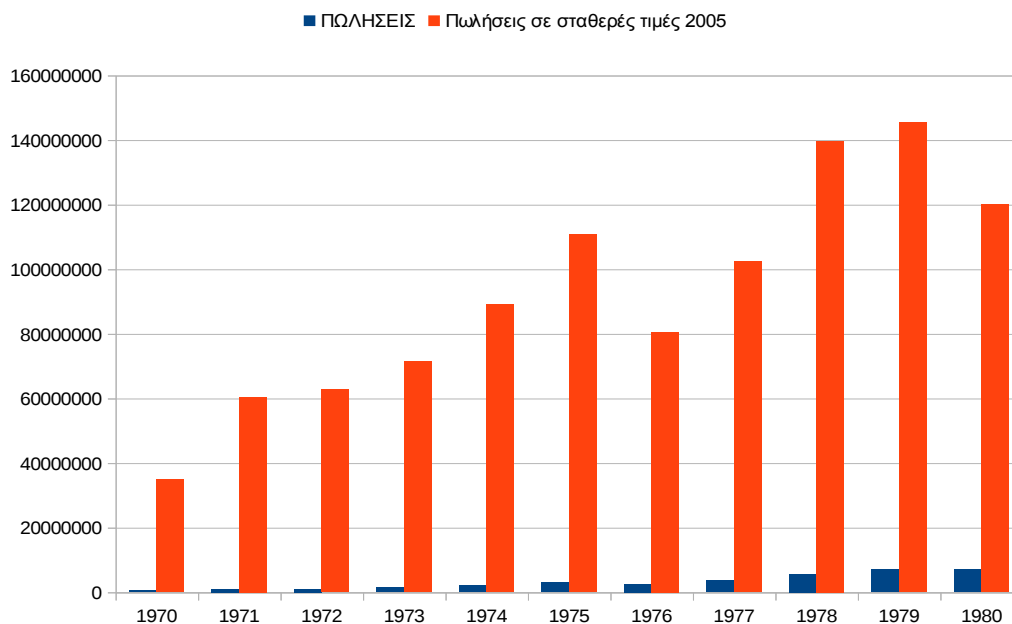
ΕΣΟΔΑ (σε εκ. δρχ.)	ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΜΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΆΛΛΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
1970	109	66		
1971	232	80	9	321
1972	241	100	12	353
1973	303	165	13	481
1974	505	197	16	718
1975	758	235	17	1.010
1976	542	280	33	855
1977	870	324	41	1.235
1978	1.399	468	52	1.919
1979	1.863	480	56	2.399
1980	1.699	569	96	2.364
1981	4.447	560	283	5.290

Διάγραμμα 6.8. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1970 – 1980

³¹⁹ Ιορδάνογλου Χρυσάφης, «Η οικονομία 1974 – 2000» στο συλλογικό Ιστορία του Νέου ελληνισμού, 1770 – 2000, σελ. 67

Διάγραμμα 6.9 Πωλήσεις ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1970 – 1980, σε σταθερές τιμές 2005

Το 1974, επί κυβερνήσεων της Ν.Δ., η κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις επέτεινε την ανάγκη για αύξηση των αμυντικών δαπανών. Αναμενόμενη ήταν η βελτίωση των οικονομικών μεγεθών της επιχείρησης. Το σύνολο των ζημιών μειωνόταν χρόνο με το χρόνο. Στον πίνακα 6.3. βλέπουμε ότι το 1974 οι συσσωρευμένες ζημιές είχαν μειωθεί στα 27 εκατ. δρχ. έναντι 281 εκατ. δρχ. που ήταν το 1970. Αυτή η μείωση οφειλόταν στα κέρδη της εν λόγω χρήσεως και στον συμψηφισμό με μέρος του αφορολογήτου αποθεματικού από την πώληση γηπέδων. Την ίδια χρονιά τα μικτά κέρδη της βιομηχανικής δραστηριότητας της εταιρείας ήταν σημαντικά ανώτερα των κερδών του 1973, ενώ αυξήθηκαν τα έξοδα λόγω των αυξήσεων που δόθηκαν στο προσωπικό για να αντισταθμισθεί η αύξηση του κόστους ζωής. Εντυπωσιακή ήταν και η αύξηση του κεφαλαίου και των αποθεματικών της εταιρείας³²⁰.

Πίνακας 6.3. Συσσωρευμένες ζημιές και αποθεματικά ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1970 - 1978

	Σύνολο συσσωρευμένων ζημιών (σε εκ. δρχ.)	ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ (σε εκ. δρχ.)	ΣΥΝΟΛΟ
1970	281		
1971	270		
1972	225	233	8
1973	194	255	61

³²⁰ Το 1974 ανέρχονταν σε 1.758 εκατ. δρχ. έναντι του μηδαμινού, για αυτή την αύξηση ποσού των 255 εκατ. δρχ. το 1973, έχουμε μια επταπλάσια αύξηση. Τα καθαρά κέρδη του 1974 ανέρχονταν σε 1.731 εκατ. δρχ. Βλ. πίνακα 6.4. Ετήσια έκθεση 1975.

1974	27	1758	1731
1975	0	1758	1758
1976	68	1474	1474
1977	226	1474	1248
1978	83	1474	1391

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις εταιρείας

Ο πίνακας 6.4 παρουσιάζει τα χρηματοοικονομικά στοιχεία της επιχείρησης (κέρδη καθαρά και μικτά, υποχρεώσεις, ενεργητικό κλπ.) κατά την δεκαετία του '70 .

Πίνακας 6.4. Χρηματοοικονομικά στοιχεία ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1970 - 1978

	ΜΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ (σε εκατ. δρχ.)	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ - ΖΗΜΙΕΣ (μετά φόρων) ³²¹	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΕΡΔΗ	ΦΟΡΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ
1970						
1971						
1972		824.967.645	45.386.926			1.058.090.832
1973	90.050.896	876.746.094	52.652.862	7.692.297	7.104.982	1.131.596.892
1974	121.664.989	992.728.772	19.431.501	3.829.918	19.169.067	2.750.355.437
1975	152.360.218	1.105.353.332	26.755.100	5.221.479	18.798.934	2.862.992.576
1976	118.201.055	1.782.982.179	- 68.425.070	-60.289.313	17.615.715	3.256.755.179
1977		2.207.181.815				3.680.954.815
1978	179.884.483	2.974.216.084	-82.729.086	-123.705.211	10.406.314	4.447.989.084

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις των αντίστοιχων ετών

Όπως βλέπουμε (πίνακας 6.4), το 1975 η κερδοφορία της ΠΥΡΚΑΛ εμφάνισε περαιτέρω βελτίωση. Η βιομηχανική δραστηριότητα και οι πωλήσεις παρουσίασαν επίσης αύξηση σε ονομαστικούς όρους η οποία όμως αντανakλούσε , εν πολλοίς, τις πληθωριστικές συνθήκες της εποχής³²². Από την άλλη πλευρά, τα βάρη των εξόδων, της ειδικής εισφοράς και του φόρου υπεραξίας επί παγίων στοιχείων και το κόστος της αποκατάστασης των ζημιών στο εργοστάσιο του Λαύριο, επίσης αυξάνονταν. Τα γενικά έξοδα της εταιρείας, λόγω της αύξησης του κόστους ζωής,

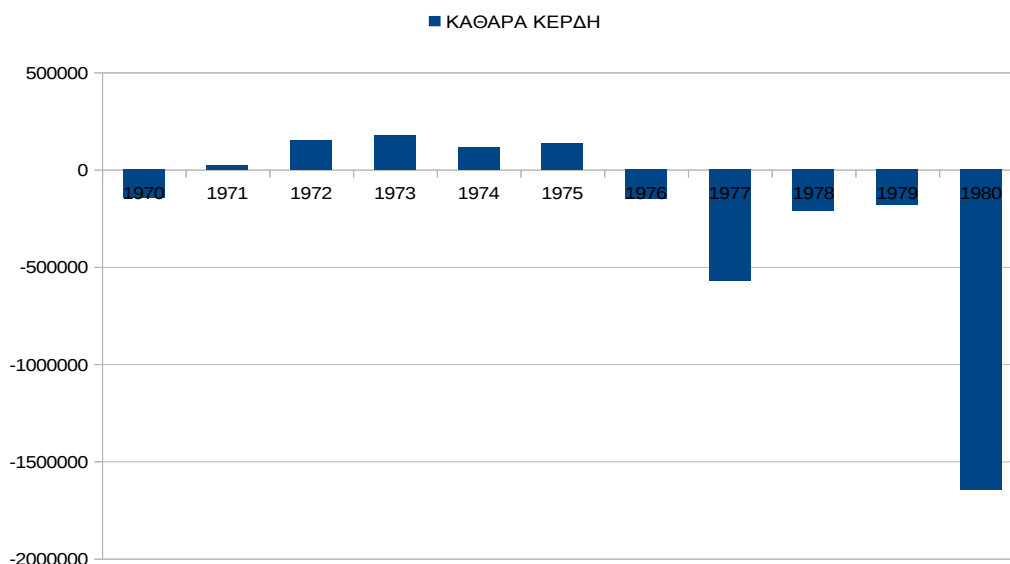
³²¹ Επειδή τα διαθέσιμα στοιχεία της εταιρείας μας το επέτρεπαν παραθέτουμε τα κέρδη μετά φόρων. Ωστόσο τα διαγράμματα της αντίστοιχης περιόδου βασίζονται στα κέρδη προ φόρων, τα οποία υπολογίσαμε, για να υπάρχει δυνατότητα σύγκρισης των οικονομικών στοιχείων μεταξύ των υπολοίπων αμυντικών βιομηχανιών, των οποίων τα λογιστικά πρότυπα δεν μας επέτρεπαν τον υπολογισμό των κερδών μετά φόρων.

³²² Το 1974-75 είναι τα έτη στα οποία εκδηλώνονται οι συνέπειες της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης

παρουσίασαν αύξηση της τάξεως του 23%, ενώ οι αποσβέσεις ήταν κατά 34% ανώτερες του προηγούμενου έτους.

Επιπλέον, οι πωλήσεις του στρατιωτικού τομέα της ΠΥΡΚΑΛ εξαρτώνταν αποκλειστικά από τις παραγγελίες των Ενόπλων Δυνάμεων. Στα τέλη του 1974 δεν είχε υπογραφεί ακόμα η δεύτερη πενταετής σύμβαση με τις Ένοπλες Δυνάμεις. Πάρθηκε η απόφαση της επέκτασης της πρώτης σύμβασης για ένα έτος, ώστε να μην διακοπεί η παραγωγή και η τροφοδοσία των Ενόπλων Δυνάμεων. Ως προς την μη πολεμική βιομηχανία, μετά τα μέτρα που έλαβε η Κυβέρνηση για την αναθέρμανση της οικονομίας, η πορεία της ήταν θετική. Ωστόσο, η έκρηξη που έγινε στο εργοστάσιο του Λαυρίου την άνοιξη του 1974 είχε ως συνέπεια, την μείωση της δυναμικότητας του εργοστασίου, ως προς την παραγωγή εκρηκτικών και τον περιορισμό της εξαγωγικής δραστηριότητας.

Διάγραμμα 6.10. ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1970 - 1980

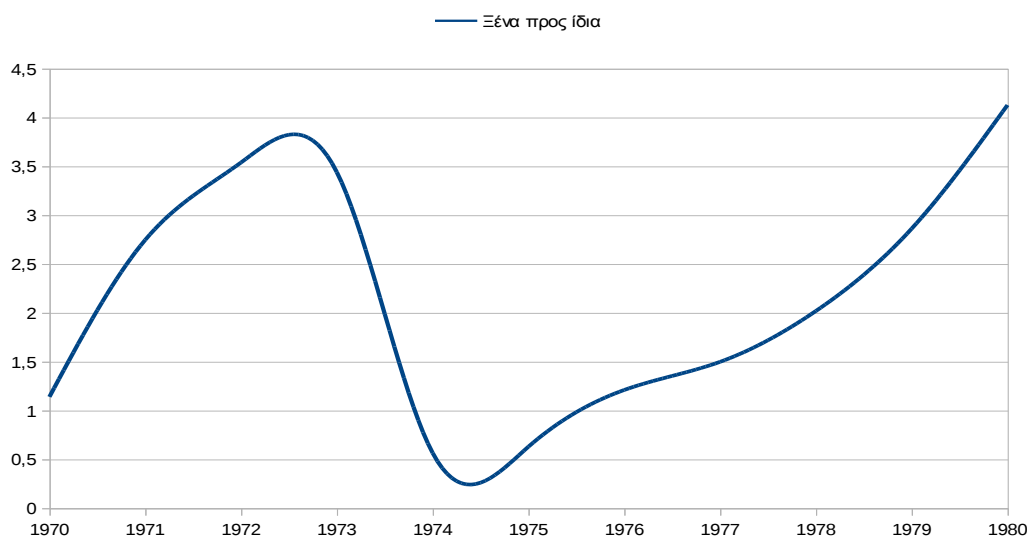

Τα προβλήματα που διαφαίνονταν από το 1975 εκδηλώνονται στα αποτελέσματα χρήσεως του 1976. Το 1976 η ΠΥΡΚΑΛ εμφανίζει ζημιές και μπαίνει σε νέα φάση ζημιών που διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας (βλ. πίνακα 6.4 και Διάγραμμα 6.10). Μολονότι η εταιρεία πλήρωσε το 1976 λιγότερους (λόγω ζημιών) φόρους από τα προηγούμενα δυο έτη, η αύξηση της φορολογίας στις επιχειρήσεις που επιβλήθηκε από την κυβέρνηση Καραμανλή³²³ συντέλεσε στην επιδείνωση της

³²³ Την περίοδο 1974 – 1980, επί κυβερνήσεως Νέας Δημοκρατίας, τα κρατικά έσοδα αυξάνονται μέσω της φορολογίας. Με τους Ν.11 και 12/1975 αυξήθηκαν οι φορολογικοί συντελεστές επί των κερδών των ανωνύμων εταιρειών και καθιερώθηκε η φορολογία της ακίνητης περιουσίας, η οποία περιλάμβανε και την φορολόγηση των πάγιων περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης. Επιβάλλεται η έκτακτη εφάπαξ εισφορά του Ν 257/76, περί «εκτάκτου εισφοράς επί δανείων και κερδών» η οποία συναρτήσκει με την υπ' αριθμό 14/76 εγκύκλιο του Υπουργείου Οικονομικών επιβλήθηκε και επί της υπεραξίας εξ αναπροσαρμογής παγίων. Ο Ν. 542/77 προέβλεπε αύξηση της φορολογίας των μερισμάτων των μετοχών, την αναπροσαρμογή της αξίας των πάγιων περιουσιακών στοιχείων των

καθαρής κερδοφορίας της ΠΥΡΚΑΛ. Η επιχείρηση κλήθηκε να καλύψει έκτακτες επιβαρύνσεις, έξοδα χρηματοδοτήσεως και πρόσθετες κοστολογήσεις αποσβέσεων και έκτακτων φόρων. Η εταιρεία προέβη σε διακανονισμό με τις τράπεζες, κυρίως την Εθνική Τράπεζα, ώστε να μπορέσει να ανταπεξέλθει. Η έκτακτη εισφορά που επιβλήθηκε από το Ελληνικό Κράτος το 1976 επηρέασε την επιχειρηματική δραστηριότητα της εταιρείας καθώς ανεστάλη κάθε περαιτέρω ανάπτυξη της, με τον ισολογισμό να κλίνει αρνητικά αυτή τη χρονιά³²⁴. Το 1978 τα χρηματοπιστωτικά έξοδα ανέρχονταν σε 151 εκατ. δρχ., λόγω των υψηλών τραπεζικών επιτοκίων και των αυξημένων επενδύσεων σε υλικοτεχνική υποδομή εν' όψη της νέας σύμβασης με το Ελληνικό Δημόσιο. Παράλληλα ο δείκτης ξένα προς ίδια κεφάλαια που είχε μειωθεί στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '70 αρχίζει να αυξάνεται και πάλι μετά το 1975 και κορυφώνεται το 1980 (βλ. Διάγραμμα 6.11).

Διάγραμμα 6.11 ΞΕΝΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΠΥΡ –ΚΑΛ, 1970 - 1980

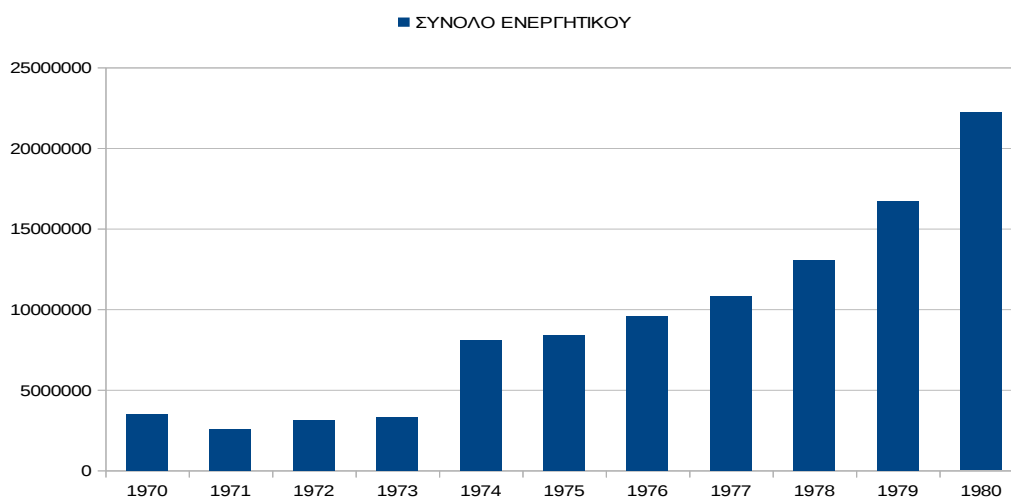

Το 1980 οι πωλήσεις ανήλθαν σε 2 δις δρχ. από τις οποίες 211 εκατ. δρχ. αφορούσαν πωλήσεις εξωτερικού, τα δε έξοδα πωλήσεων ανήλθαν σε 51 εκατ. δρχ. Στην μείωση των εργασιών της πολεμικής βιομηχανίας συνέβαλλε και το γεγονός ότι δεν υπογράφηκε η δεύτερη Πενταετής Σύμβαση με τον Ελληνικό Στρατό και η συνεργασία συνεχιζόταν με μονοετείς παρατάσεις της πρώτης σύμβασης. Αντίθετα, ο τομέας της μη πολεμικής βιομηχανίας εμφάνισε αύξηση της τάξεως του 19%.

επιχειρήσεων και την φορολόγηση της υπεραξίας που θα πρόκυπτε. Η φορολογική πολιτική είχε ως αποτέλεσμα μακροπρόθεσμα την οικονομική εξουθένωση της εταιρείας. Ιορδάνογλου, όπ. Παρ. 2^ο μέρος, σελ. 15, Ετήσια έκθεση 1977

³²⁴ Η εταιρεία προσπάθησε να προστατευτεί από το φορολογικό κύμα προσφεύγοντας στα Φορολογικά Δικαστήρια. Ετήσια έκθεση 1978.

Διάγραμμα 6.12. ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1970 - 1980

6.4.4. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΡΑΤΟΥΣ- ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Η συνεργασία της εταιρείας με το Ελληνικό Δημόσιο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια σχέση με συνεχείς διακυμάνσεις ιδιαίτερα από τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Το 1973 έληξε η Πρώτη Πενταετής Σύμβαση με τις Ένοπλες Δυνάμεις. Το 1975 η πολλά υποσχόμενη δεύτερη πενταετής σύμβαση με τις Ένοπλες Δυνάμεις δεν μπόρεσε να επιτευχθεί. Η συνεργασία με τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις συνεχίζεται το 1974 και 1975 με μονοτεείς παρατάσεις της πρώτης σύμβασης. Οι όροι της συμφωνίας του 1975, αν και ήταν βελτιωμένοι σε σχέση με το 1974, δεν ανταποκρίνονταν στις προσδοκίες της εταιρείας. Το 1976 τα χρηματοοικονομικά έξοδα για τόκους και προμήθεια εγγυητικών επιστολών προς την Τράπεζα της Ελλάδος ήταν συνέπεια της σύμβασης με τις Ένοπλες Δυνάμεις. Η εταιρία κατέφυγε στον δανεισμό από την Εθνική Τράπεζα για να μπορέσει να καλύψει τις ελληνικές ανάγκες. Στο τέλος του 1975 δεν είχε υπογραφεί ακόμα η επέκταση της πρώτης σύμβασης με τις Ένοπλες Δυνάμεις. Η παράταση της Σύμβασης και η τελική υπογραφή έλαβε χώρα στα μέσα του 1976. Αποτέλεσμα αυτού ήταν, οι εργασίες να προχωρούν από την πλευρά της εταιρείας χωρίς να είχε πληρωθεί από το Δημόσιο. Παρατηρήθηκε σημαντικός ετεροχρονισμός εταιρείας- δημοσίου, έργων- χρημάτων και η εταιρεία αναγκάστηκε να δανειστεί. Εκτός αυτού, όμως, η κατάσταση γινόταν πιο δύσκολη οικονομικά από το γεγονός ότι υπήρχαν εμβόλιμες επείγουσες παραγγελίες από την πλευρά των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτό αναθεώρησε την προγραμματισμένη παραγωγή με αποτέλεσμα την πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση. Στα τέλη του 1976 συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις για την σύναψη πενταετούς Συμβάσεως για τα έτη 1978-1982.

Το 1979 υπογράφεται νέα πενταετής Σύμβαση (1978-1982) με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Για να μπορέσει η εταιρεία να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τους νέους όρους της Σύμβασης προχώρησε σε μια σειρά από διοικητικές και οργανωτικές αλλαγές.

Κάποιες από αυτές ήταν:

- Η πρόσληψη νέου επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού
- Η υπαγωγή των συγκροτημάτων εργοστασίων υπό ενιαία Διεύθυνση, την Διεύθυνση Συγκροτημάτων Εργοστασίων Παραγωγής.
- Η κατάρτιση της Διευθύνσεως Μελετών Ερευνών και Σχεδιάσεως, για την μελέτη και οργάνωση της παραγωγής νέων πυρομαχικών.
- Η έμφαση στον ποιοτικό έλεγχο θα δινόταν με την Υπηρεσία Ποιοτικού Ελέγχου
- Η αναδιοργάνωση του συστήματος Προμηθειών και Αποθηκών
- Η επέκταση της μηχανογραφικής οργάνωσης
- Η οργάνωση της νέας Διεύθυνσης Αυτόματων Μηχανημάτων, όπου εκεί θα συγκεντρώνονταν όλα τα αυτόματα μηχανήματα.
- Η παραλαβή νέου μηχανολογικού εξοπλισμού για τις ανάγκες παραγωγής όλων των νέων πυρομαχικών
- Καθώς και η έναρξη διαπραγματεύσεως με την ΕΤΒΑ για την χορήγηση δανείου ύψους 300.000.000 δρχ.³²⁵.

Τον Φεβρουάριο του 1978 η σύμβαση άλλαξε πάλι από την πλευρά του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης από πενταετής σε μονοετής. Αυτό είχε σοβαρές επιπτώσεις στο ρυθμό λειτουργίας και απόδοσης των εργοστασίων. Αυτή η ακύρωση του προγράμματος δημιούργησε κλίμα αβεβαιότητας στο προσωπικό, επενεργώντας αρνητικά στην παραγωγή. Μετά από συνεχείς διαπραγματεύσεις με το Υπουργείο καταρτίστηκε νέα τετραετής Σύμβαση, η οποία υπογράφηκε τον Νοέμβριο του 1978. Οι στόχοι της Σύμβασης ήταν η παραγωγή πυρομαχικών για τις Ένοπλες Δυνάμεις ετήσιου κόστους 2 δις. Δρχ. Επίσης, νέα είδη που απαιτούσαν πρόσθετο μηχανολογικό εξοπλισμό, θα εξυπηρετούνταν με δάνειο που θα χορηγούσε η ΕΤΒΑ, ύψους 300.000.000 δρχ.

Η υπογραφείσα τετραετής Σύμβαση (1979 – 1982), είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του τομέα των νέων πυρομαχικών ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις για την βελτίωση του μηχανολογικού εξοπλισμού της εταιρείας ύψους 450 εκατ. δρχ. περίπου. Η επένδυση αποσκοπούσε τόσο στην αύξηση της παραγωγικότητας και στη μείωση του κόστους παραγωγής, όσο και στην κάλυψη των αναγκών της παραγωγής των νέων πυρομαχικών³²⁶. Τα πυρομαχικά που παραδόθηκαν στις Ένοπλες Δυνάμεις ήταν κυρίως:

- Πλήρεις βολές 155χιλ.
- Πλήρεις βολές 105χιλ.
- Πλήρεις βολές 81χιλ.

³²⁵ Ετήσια έκθεση 1978.

³²⁶ Τα νέα πυρομαχικά αφορούσαν την παραγωγή φυσιγγίων 90MM M71A1 αρμάτων, ασκήσεων, πλήρων βολών εκπαιδεύσεως 81MM, πυροσωλήνων PDM524A6, προωθητικών γεμισμάτων 8'', αναφλεκτικών φυσιγγίων M285, εναυσματικών φυσιγγίων M3 και ναρκών Κ/Π M8 ασκήσεων. Ετήσια έκθεση 1980

- Πλήρεις βολές 90χιλ. αρμάτων
- Φυσίγγια φορητού οπλισμού 7,62 και .50(??)
- Κινητήρες πυραύλων 2.75''
- Βλήματα 40χιλ. L/70 του Πολεμικού Ναυτικού
- Φυσίγγια 20 χιλ. A/A τύπου RAUFOSS για τα A/A πυροβόλα τύπου RHEINMETAL.

Το ύψος των υπογεγραμμένων συμβάσεων με το Ελληνικό Δημόσιο το 1981, ανήλθε στο ποσό των 2.557.673.420 δρχ., από τα οποία, πυρομαχικά αξίας 676.418.330 δρχ. παραδόθηκαν, εντός του 1981, ενώ εντός του 1982 θα γινόταν η παράδοση πυρομαχικών αξίας 1.881.260.090 δρχ.

6.4.5. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Η εταιρεία το έτος 1973 διέθετε τρία εργοστάσια που ήταν εγκατεστημένα στις περιοχές:

1. του Υμηττού
2. της Ελευσίνας
3. του Λαυρίου

Το μεγαλύτερο σε εμβαδόν ήταν το εργοστάσιο της Ελευσίνας με 530.942 m² ακολουθούσε του Λαυρίου με 407.030 m² και του Υμηττού με 157. 868, 13 m² . Το οικόπεδο με την μεγαλύτερη αξία ήταν το οικόπεδο του Υμηττού (αξία 27.304.957 δρχ), ακολουθούσε το οικόπεδο του Λαυρίου (αξία 26.486.337 δρχ.) και τελευταίο το οικόπεδο της Ελευσίνας με αξία 24.167.605 δρχ.³²⁷. Εκτός από τα εργοστάσια η εταιρεία διέθετε έξι γήπεδα προσπελάσεως³²⁸.

Τα πάγια περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας την δεκαετία του 1970 δεν μεταβλήθηκαν ριζικά³²⁹. Η εταιρεία δεν προέβη σε κάποια μεγάλη αγορά νέου ακινήτου. Την περίοδο 1973-1979, ωστόσο ολοκληρώθηκαν επεκτάσεις των ήδη υπαρχόντων εργοστασίων, έγιναν οι απαραίτητες προσθήκες μηχανημάτων και τέθηκαν σε λειτουργία νέες εγκαταστάσεις³³⁰.

Μόνο στα τέλη της δεκαετίας, και εν όψει της νέας πενταετούς σύμβασης με τις Ένοπλες Δυνάμεις, η εταιρεία κατάρτισε σχέδιο μεταφοράς της σε μεγαλύτερη έκταση που θα της επέτρεπε την εγκατάσταση και των τριών εργοστασίων σε ενιαίο χώρο, μειώνοντας έτσι τα έξοδα μετακίνησης, διοικήσεως και προσωπικού και γενικά το κόστος παραγωγής των προϊόντων. Τα παραπάνω, ωστόσο ήταν

³²⁷ Η συνολική αξία του οικοπέδου είναι αποτέλεσμα της αξίας του γηπέδου και της αξίας του κτίσματος. Έτσι, για κάθε οικόπεδο η συνολική αξία διαμορφώνεται ως εξής: Οικόπεδο Υμηττού: γήπεδο: 2.992.142δρχ. + κτίσματα: 24.312.815δρχ., Οικόπεδο Λαυρίου: γήπεδο: 346.150δρχ. + κτίσματα: 26.140.187δρχ. και Οικόπεδο Ελευσίνας: γήπεδο: 3.641.881δρχ. + κτίσματα: 20.525.724δρχ. Ετήσια έκθεση 1974.

³²⁸ Οι ετήσιες εκθέσεις κάνουν λόγο για γήπεδα προσπελάσεως. Από τα τετραγωνικά μέτρα του οικοπέδου μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται για γήπεδα πεδίων βολών ή δοκιμής των παραγόμενων προϊόντων.

³²⁹ Στο παράρτημα δίνονται αναλυτικά τα οικόπεδα με το αντίστοιχο εμβαδόν και αξία.

³³⁰ Ετήσιες εκθέσεις 1973 – 1979.

άμεσα συναρτημένα με την επικείμενη ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Οι υψηλές τιμές των ελληνικών πολεμικών προϊόντων, λόγω του αυξημένου κόστους παραγωγής, έναντι των ευρωπαϊκών θα οδηγούσαν σύντομα σε απώλεια εδάφους όχι μόνο στην ευρωπαϊκή αλλά ακόμα και στην ελληνική αγορά³³¹.

6.5. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980 - 2002

6.5.1. ΑΜΥΝΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Η παραγωγή το 1983 είχε να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες που είχαν δημιουργηθεί με την διακοπή της δραστηριότητας στα τέλη του 1982. Η ΠΥΡΚΑΛ ανέστειλε τις εργασίες της στις 20-9-1982 λόγω κοινωνικοποίησης και θα λειτουργούσε ξανά με νέα διοίκηση το συντομότερο δυνατό, σύμφωνα με δηλώσεις του τότε υφυπουργού Εθνικής Αμύνης³³². Η δραστηριοποίηση ξανά της παραγωγικής μηχανής, οι αφίξεις των πρώτων υλών και ο κατάλληλος συντονισμός των επιμέρους παραγωγικών τμημάτων κρίθηκαν απαραίτητα για την παραγωγή έτοιμων πυρομαχικών αξίας ύψους 8 δις δρχ. Η έλλειψη ρευστότητας της εταιρείας δημιούργησε προβλήματα προγραμματισμού, κακής οργάνωσης και αύξησης του κόστους. Το 1984 στα πλαίσια της προώθησης και παραγωγής νέων προϊόντων προωθήθηκε η παραγωγή βομβιδοφόρων βλημάτων μετά την επιτυχία του βομβιδοφόρου όλμου 4.2''³³³. Να σημειωθεί, ωστόσο, ότι η παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος έμελλε να κριθεί στο μέλλον ακατάλληλη και επικίνδυνη³³⁴.

Στις αρχές του 1988 έγινε με επιτυχία η δοκιμή λειτουργίας του συστήματος εγγύς αμύνης αρμάτων, προσαρμοσμένου σε Τεθωρακισμένο Όχημα Μεταφοράς Προσωπικού (ΤΟΜΠ) Λεωνίδας. Σημαντικό βήμα ανάπτυξης για την ΠΥΡΚΑΛ αποτέλεσε η συμμετοχή της σε δύο διακρατικά Ευρωπαϊκά προγράμματα. Πιο συγκεκριμένα, η συμμετοχή της στο διακρατικό πρόγραμμα συμπαραγωγής του φορητού πυραύλου εδάφους – αέρος STINGER POST αποτέλεσε σημαντικό βήμα ανάπτυξης στον τομέα της πυραυλικής τεχνολογίας. Στις 5.9.1989 υπογράφηκε σύμβαση μεταξύ ΠΥΡΚΑΛ και της γερμανικής DIEHL βάσει της οποίας η ΠΥΡΚΑΛ θα συμμετείχε στην Ευρωπαϊκή συμπαραγωγή του πυραυλικού συστήματος STINGER με την κατασκευή της εκρηκτικής επιστολής. Η χρηματοδότηση του προγράμματος

³³¹ Η μείωση του κόστους παραγωγής μέσω της αντικατάστασης των ήδη υπαρχόντων μηχανημάτων με μηχανήματα μεγαλύτερης απόδοσης και φθηνότερου κόστους ήταν κάτι που απασχόλησε την επιχείρηση από το 1976. Ετήσια έκθεση 1977.

³³² Επιλογή, «Η ΠΥΡΚΑΛ κοινωνικοποιείται, ανακοίνωση της εταιρείας», Σεπτέμβριος 1982, σ. 794.

³³³ Τα αναπτυξιακά προγράμματα βρίσκονταν πλήρως προσαρμοσμένα στις επιχειρησιακές ανάγκες των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και στόχευαν στην εξυπηρέτηση των ελληνικών αμυντικών σκοπών. Ετήσια έκθεση ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1984.

³³⁴ Συνέντευξη με τον Γενικό Δ/ντη της ΠΥΡ – ΚΑΛ.

έγινε από την κοινοπραξία των τεσσάρων κρατών (Γερμανία, Ελλάδα, Τουρκία, Ολλανδία), η οποία πλήρωνε ανάλογα με την πρόοδο του προγράμματος τον Κύριο Ανάδοχο του έργου, την γερμανική εταιρεία Dornier και η οποία με τη σειρά της χρηματοδοτούσε κατά τον ίδιο τρόπο τους υποκατασκευαστές. Λόγω της κάλυψης 100% των εκάστοτε εμβασμάτων που λαμβάνονταν από την DIEHL για την χρηματοδότηση του προγράμματος, και εξ' αιτίας της άσχημης οικονομικής θέσης της εταιρείας, μετά από έντονες προσπάθειες η Εμπορική τράπεζα δέχθηκε να καλύψει το ποσό των 6.500.000 DM και η Εθνική το υπόλοιπο ποσό των 3.600.000 DM με τον όρο να λάβουν αντίστοιχες εγγυητικές επιστολές από τον Ο.Α.Ε. με την μεσεγγύηση του Ελληνικού δημοσίου προς τον Ο.Α.Ε. Μετά την διεκπεραίωση των παραπάνω ενεργειών, η DIEHL αποδέσμευσε το ποσό των 3.000.000 DM περίπου στην Εμπορική τράπεζα. Το ποσό αυτό αντιστοιχούσε στην εκπλήρωση των 4 πρώτων τεχνικών εκθέσεων της ΠΥΡΚΑΛ προς την DIEHL³³⁵. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη του REVERSE ENGINEERING βοήθησε την εταιρεία προς την κατεύθυνση της διαφοροποίησης της παραγωγής για την κάλυψη των αναγκών της αγοράς σε μεταλλικά εξαρτήματα, ενώ συμμετείχε στην ανάπτυξη και παραγωγή αντιαρματικού πυραύλου μέσου βεληνεκούς, 3^{ης} γενιάς, TRIGAT³³⁶.

Το 1989 οι επενδυτικές ανάγκες του αμυντικού τομέα, σχετίζονταν με την παραγωγή πυρομαχικών, για τα οποία είχε εκφραστεί ενδιαφέρον από τις ένοπλες δυνάμεις για σημαντικές παραγγελίες. Η χρηματοδότηση για την προώθηση της παραγωγής συνολικού ύψους 2,9 δις δρχ. θα εντασσόταν στον αναπτυξιακό νόμο 1262/82³³⁷. Στα πλαίσια ανάπτυξης νέων προϊόντων, την ίδια χρονιά, η εταιρεία επικεντρώθηκε στην παραγωγή

- Βομβιδοφόρων βλημάτων
- Πυρομαχικών αρμάτων 105MM
- Κοίλων γεμισμάτων

Επιπλέον, επιδιώχθηκε η συνέχιση της συνεργασίας με την ELBO για παραγωγή εξαρτημάτων για το άρμα ΛΕΩΝΙΔΑΣ και η συνεργασία με την Ισπανική κρατική εταιρεία SANTA BARBARA για συμμετοχή στον διαγωνισμό ανασκευής αρμάτων AMX – 30 για τις ένοπλες δυνάμεις.

Το 1990 η εταιρεία, παρά την άσχημη κατάσταση των οικονομικών της αποτελεσμάτων, εμφάνισε μια καλή πορεία στην κατηγορία των βομβιδοφόρων βλημάτων, όπου υπερίσχυσε έναντι των ανταγωνιστών της διεθνώς. Στο βλήμα όλμου 4,2'' προστέθηκε το βλήμα οβιδοβόλου 155MM GRM 49, του οποίου η

³³⁵ Ετήσια έκθεση 1989 – 1990.

³³⁶ Ετήσια έκθεση 1988

³³⁷ Ετήσια έκθεση 1989

πρώτη βιομηχανική παραγωγή ανήλθε σε 1.500 βλήματα³³⁸. Το 1991, εκτέλεσε παλιές και νέες συμβάσεις για τις Ένοπλες Δυνάμεις ύψους 5 δις δρχ. Παράλληλα όμως εκκρεμούσαν ανεκτέλεστες συμβάσεις ύψους 9,5 δις από το 1984 προς τις Ένοπλες Δυνάμεις για τις οποίες οι προκαταβολές που είχαν ληφθεί είχαν δαπανηθεί για άλλους σκοπούς³³⁹. Οι συμβάσεις με οίκους του εξωτερικού ανήλθαν σε 1,12 δις δρχ. έναντι 0,7 για το 1990 και στα μέσα της δεκαετίας του 1990 υπεγράφησαν δύο νέες συμφωνίες συνεργασίας – συμπαραγωγής με την εταιρεία του Ισραήλ IMI, η οποία αφορούσε την παραγωγή δύο σύγχρονων πυρομαχικών³⁴⁰.

Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες για συμμετοχή σε παραγωγή νέων προγραμμάτων, οι γενικότερες χρηματοδοτικές αδυναμίες της εταιρείας δεν της επέτρεψαν να υλοποιήσει έστω και ελάχιστο μέρος των επενδυτικών της αναγκών.

6.5.2. ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Ο πραγματοποιηθείς κύκλος εργασιών το 1981, ανήλθε σε 560.000.000 δρχ., έναντι 570.000.000 δρχ. περίπου του προηγούμενου χρόνου, σημειώνοντας αύξηση κατ' αξία στις πωλήσεις κυνηγετικών προϊόντων και λεβήτων YGNIS, μείωση στις πωλήσεις των κυνηγετικών προϊόντων και διατήρηση στο ίδιο περίπου ύψους των πωλήσεων Π/Κ FARYMANN και μεταλλικών κατασκευών.

Όσον αφορά τον τομέα των μεταλλικών κατασκευών, η εταιρεία κατόπιν διεθνούς μειοδοτικού διαγωνισμού, ανέλαβε την προμήθεια του Ο.Γ.Α., με 160 ανεμιστήρες αντιπαγετικής προστασίας καλλιεργείων, σε συνεργασία με τους Ιταλικούς Οίκους SAME και TECNAGRI και τον Αμερικανικό ORCHARD – RITE. Η εκτέλεση του έργου, συνολικής αξίας περίπου 250.000.000δρχ. (από τα οποία ποσό 90.000.000δρχ. αφορούσε έργο της εταιρείας), θα ολοκληρωνόταν εντός του 1982.

Το 1983 η δραστηριότητα της εμπορικής βιομηχανίας σχετιζόταν με Μεταλλικές κατασκευές, εκρηκτικά, φυσίγγια κυνηγιού, πετρελαιοκινητήρες FARYMANN, και λέβητες YGNIS. Πιο συγκεκριμένα, το τμήμα των μεταλλικών κατασκευών το 1983 αντιμετώπισε κρίση μετά το κλείσιμο του εργοταξίου στην Δραπετσώνα. Το τμήμα των εκρηκτικών αύξησε τις πωλήσεις του σε σχέση με το 1982 κατά 64%,

³³⁸ Η δραστηριότητα της ΠΥΡ – ΚΑΛ επεκτάθηκε στη μελέτη του βομβιδοφόρου βλήματος 105MM 24G, βάσει της αναπτυξιακής σύμβασης 6/86, ενώ ξεκίνησε η μελέτη του βλήματος 105MM, που ολοκληρώθηκε εντός του 1990 και θεωρήθηκε από την Υ.ΠΟ.ΒΙ. Ετήσια έκθεση 1990

³³⁹ Οι άλλοι σκοποί σύμφωνα με δηλώσεις του τότε υφυπουργού Εθνικής Οικονομίας αφορούσαν «δοσοληψίες και συναλλαγές της εταιρείας» στη σύγκρουση Ιράν – Ιράκ, με τρόπο που δεν ήταν σύμφωνος με την εξωτερική πολιτική της χώρας. Η κυβέρνηση είχε κατηγορήσει την εταιρεία ότι σπατάλησε προκαταβολές που της είχαν δοθεί για να εξυπηρετήσει παράνομες παραγγελίες πολεμικού υλικού σε τρίτες χώρες. Χαρακτηριστικά ο υφυπουργός είχε δηλώσει «ότι είναι ορθό η εξωτερική πολιτική να χαράζεται από την κυβέρνηση και όχι από μια ιδιωτική εταιρεία.» Ετήσια έκθεση 1991 και Επιλογή, Σεπτέμβριος 1982, όπ. Παρ.

³⁴⁰ Τα δύο νέα προϊόντα ήταν το πυρομαχικό βελτιωμένης διατρητικότητας 106 χιλ. ΠΑΟ και 155χιλ. βομβιδιοφόρο μακρού βεληνικού. Επιλογή, Επιχειρηματικά Νέα, Νοέμβριος 1996, σελ. 96

εξακολουθούσε ωστόσο να είναι ζημιογόνο. Το τμήμα φυσιγγίων κυνηγιού αύξησε την παραγωγή, αλλά όχι και τις πωλήσεις. Στο τμήμα FARYMANN η συνεργασία της εταιρείας με τον ξένο οίκο σταμάτησε και ουσιαστικά το τμήμα ασχολείτο με συναρμολόγηση, διάθεση ανταλλακτικών και παροχή σέρβις, ενώ το τμήμα λεβήτων σημείωσε άνοδο στην παραγωγή και στις πωλήσεις.

Εντός του πλαισίου ανάπτυξης της εμπορικής βιομηχανίας ήταν και η συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ ΔΕΗ – ΠΥΡΚΑΛ, το 1983, για την ανάπτυξη της εγχώριας βιομηχανίας και τον περιορισμό ταυτόχρονα του ξένου παράγοντα στην κατασκευή των εξοπλισμών των ενεργειακών έργων στην Ελλάδα³⁴¹. Οι δύο εταιρείες θα αξιοποιούσαν την τεχνολογική και παραγωγική τους υποδομή για την κατασκευή του ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού των ορυχείων της ΔΕΗ όπως αυτός προβλέφθηκε στο πενταετές πρόγραμμα της ΔΕΗ ύψους 60 – 70 δις. δρχ. Υποχρέωση της ΠΥΡΚΑΛ ήταν η αναζήτηση, απορρόφηση και εξέλιξη του πιο σύγχρονου και κατάλληλου κάθε φορά KNOW- HOW & ENGINEERING, η αξιοποίηση του υφιστάμενου Ελληνικού δυναμικού και η ελαχιστοποίηση των εισαγομένων μερών³⁴². Το 1984 υπογράφηκε το Πλαίσιο Προγραμματικής Συμφωνίας ΔΕΗ – ΠΥΡΚΑΛ και μπήκε σε ισχύ η πρώτη σύμβαση συνολικής αξίας 4.787.021.000 δρχ. από το οποίο το μερίδιο της ΠΥΡΚΑΛ (που ήταν ο αρχηγός της κοινοπραξίας) ήταν 3.766.805.000 δρχ.³⁴³ Η ΠΥΡΚΑΛ θα είχε σαν υποκατασκευαστές τις εταιρείες ΜΕΤΚΑ, ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ, ΜΕΚΑΝ, Β.Μ.Τ., ΕΒΕΞ, ΚΑΛΥΒΙΩΤΗΣ, με σύνολο υπεργολαβιών 662.598.770 δρχ.

Παράλληλα υπογράφηκε αντίστοιχη προγραμματική συμφωνία με τον ΟΓΑ για την κάλυψη του πενταετούς προγράμματος αντιπαγετικής προστασίας εσπεριδοειδών μέσω ανεμομικτών. Με τις αναθέσεις αυτές η ΠΥΡΚΑΛ δεν ανέλαβε μόνο να εκτελέσει μια σειρά έργων ως απλός αντισυμβαλλόμενος της ΔΕΗ και του ΟΓΑ, αλλά της ανατέθηκε ένας σημαντικός ρόλος για τη χώρα³⁴⁴. Ο ρόλος έγκειται στην ευθύνη της να αποτελέσει τον φορέα απορρόφησης τεχνογνωσίας και να συντονίσει την κατανομή των κατασκευών στις υπάρχουσες αντίστοιχες ελληνικές βιομηχανίες με κύριο στόχο την μεγιστοποίηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας³⁴⁵. Παρά τα

³⁴¹ Η συμφωνία που καλύφθηκε από το Ν.1433/16.4.1984 ενεργοποιήθηκε ένα χρόνο μετά την υπογραφή της ανέθετε στην ΠΥΡΚΑΛ όλο τον ηλεκτρομηχανολογικό εξοπλισμό, όπως προβλεπόταν στο πενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης των ορυχείων της ΔΕΗ. Ετήσια έκθεση 1984 και Επιλογή, «Η συμφωνία ΔΕΗ – ΠΥΡΚΑΛ υλοποιείται», Ιούλιος 1984, σελ. 648

³⁴² Ετήσια έκθεση 1983

³⁴³ Η σύμβαση που αφορούσε την κατασκευή «τριών αποθετών για το Λιγνιτορυχείο Αμυνταίου και των τριών αποθετών για το Λιγνιτορυχείο του Νοτίου Πεδίου. Ετήσια έκθεση 1984

³⁴⁴ Δεν γνωρίζουμε την εξέλιξη των συμβάσεων, καθώς το 1987 όλες οι εργασίες μεταβιβάστηκαν στην νέα εταιρεία ΕΤΕΚΑ.

³⁴⁵ Η κύρια υποχρέωση της ΠΥΡΚΑΛ όπως προκύπτει από την προγραμματική συμφωνία ήταν η κατανομή του αντικειμένου στον εγχώριο κατασκευαστικό τομέα με κριτήρια την αξιοποίηση του υφιστάμενου κατασκευαστικού δυναμικού, την ελαχιστοποίηση του εισαγομένου μέρους, την

αρχικά θετικά αποτελέσματα η συνεργασία έληξε λίγα χρόνια μετά, με βάση τις αποφάσεις των Διοικητικών Συμβουλίων 1986 – 1987 και την μεταβίβαση των έργων ΔΕΗ στην εταιρεία ΕΤΕΚΑ³⁴⁶.

Ο Τομέας έργων της ΠΥΡΚΑΛ ήταν δημιούργημα της πολιτικής που χάραξε η κυβέρνηση για την ορθολογική χρησιμοποίηση των προμηθειών του Δημοσίου μέσα στα πλαίσια της αναπτυξιακής βιομηχανικής πολιτικής. Ο διαχωρισμός του Τομέα έργων, που αποφασίστηκε το 1986, από το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας έγινε κυρίως για το λόγο ότι οι δύο αρχικοί τομείς (πολεμικός – εμπορικός) είχαν σαν αντικείμενο ομοειδείς δραστηριότητες, ενώ ο τρίτος τομέας είχε σαν αντικείμενο την παραγωγή υπηρεσιών. Για το σκοπό αυτό σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε., ιδρύθηκε η εταιρεία Ε.Τ.Ε.ΚΑ. Α.Ε., η οποία θα απορροφούσε όλες τις δραστηριότητες του τομέα έργων. Η μεταβίβαση των έργων είχε ως συνέπεια την μετακίνηση 153 εργαζομένων από τον Τομέα έργων της ΠΥΡΚΑΛ στην ΕΤΕΚΑ. Επιπλέον, ο ισολογισμός του Τομέα έργων το 1986 ήταν ζημιογόνος. Σε αντίθεση με άλλες χρονιές, και ενώ είχε αρχίσει η μεταβίβαση των έργων ΔΕΗ στην ΕΤΕΚΑ, ο εσωτερικός ισολογισμός των υπό μεταβίβαση έργων για το διάστημα που η διαχείριση έγινε μέσω της ΠΥΡΚΑΛ παρουσίαζε ζημία 222 εκατ. δρχ.³⁴⁷

Η εμπορική Βιομηχανία το 1984 είχε πωλήσεις 738,7 εκατ. δρχ. και παρουσίασε μικτή ζημία 27 περίπου εκατ. δρχ. Ωστόσο, ο συγκεκριμένος τομέας παραγωγής δεν επηρέασε σε μεγάλο βαθμό το τελικό αποτέλεσμα των πωλήσεων γιατί τα μεγέθη της ήταν σαφώς μικρότερα από αυτά της Πολεμικής. Από το τέλος του 1988 η εταιρεία διαμόρφωσε τις επενδυτικές της ανάγκες με τον προσανατολισμό στην παραγωγή νέων προϊόντων αμυντικού τομέα αλλά και με την επέκταση των εμπορικών δραστηριοτήτων. Οι γενικότερες όμως χρηματοδοτικές αδυναμίες της εταιρείας δεν της επέτρεψαν να υλοποιήσει παρά ελάχιστο μέρος των επενδυτικών της σχεδίων. Για την εξεύρεση χρηματοδότησης και υλοποίησης του επενδυτικού της προγράμματος, υπέβαλλε αίτηση για χρηματοδότηση στα Μεσογειακά

αποφυγή επαναλαμβανόμενων επενδύσεων και την ορθολογική και σύμμετρη ανάπτυξη των υπάρχουσών Ελληνικών επιχειρήσεων, με σύναψη συμβάσεων.

³⁴⁶Το 1986 το Δ.Σ. της εταιρείας αποφάσισε τον διαχωρισμό του Τομέα έργων, ο οποίος θα συγκροτούσε ανεξάρτητη εταιρεία από τους άλλους δύο τομείς(πολεμικό – εμπορικό), οι οποίοι ιστορικά αποτελούσαν αυτό που ονομαζόταν ΠΥΡΚΑΛ. Αυτό έγινε κυρίως εξαιτίας του γεγονότος ότι οι δύο αρχικοί τομείς είχαν σαν αντικείμενο ομοειδείς δραστηριότητες παραγωγής προϊόντων, ενώ ο τρίτος τομέας είχε σαν αντικείμενο την παραγωγή υπηρεσιών. Για το σκοπό αυτό σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε., ιδρύθηκε η εταιρεία Ε.Τ.Ε.ΚΑ. Α.Ε., η οποία θα απορροφούσε όλες τις δραστηριότητες του τομέα έργων. Η μεταβίβαση των έργων είχε ως συνέπεια την μετακίνηση 153 εργαζομένων από τον Τομέα έργων της ΠΥΡΚΑΛ στην ΕΤΕΚΑ. Ετήσιες εκθέσεις 1986 – 1987.

³⁴⁷ Ετήσια έκθεση 1986

Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π.)³⁴⁸ με στόχο την επέκταση των εμπορικών της δραστηριοτήτων συνολικού ύψους 3,6 δις δρχ.³⁴⁹

Πίνακας 6.5 ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ '80
(Αξία πωλήσεων εμπορικής παραγωγής, σε δρχ.)

	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Εκρηκτικά	279.921	344.618	465.955	487.503	422.570	467.098	368.580
Φυσίγγια	81.053	120.290	97.687	83.505	94.425	121.129	85.785
Λέβητες	32.458	69.600	60.778	69.694	76.651	116.323	103.549
Πετρελαιοκιν ητήρες	8.389	7.711	5.283	2.281	1.193	3.160	-
ΜΕΤ – ΚΑΤ	243.323	64.089	69.523	42.135	635.172	415.576	584.775
Υπολείμματα	-	-	-	7.032	108.702	3.526	686
Κατασκευές ΠΥΡΚΑΛ	79.050	89.917	94.982	70.206	-	-	-
Κατασκευές Τομέας Έργων	-	37.772	113.153	367.700	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	724.194	733.997	907.360	1.137.806	1.338.713	1.126.815	1.143.375

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις των αντίστοιχων ετών

6.5.3. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Το 1981 στο προσωπικό περιλαμβάνονταν 134 μηχανολόγοι ηλεκτρολόγοι, χημικοί, οικονομολόγοι, ενώ η πρακτική της μετεκπαίδευσης του προσωπικού στο εξωτερικό σχετικά με τεχνικά θέματα που ξεκίνησε από την δεκαετία του 1970, συνεχίστηκε καθ' όλη την δεκαετία του 1980. Το 1984 η σχέση υπαλλήλων προς εργάτες ήταν 1 προς 2,5. Η σχέση πέφτει στο 1 προς 2 περίπου το 1988.³⁵⁰ Στους υπαλλήλους περιλαμβάνονταν Ηλεκτρολόγοι και μηχανολόγοι μηχανικοί (99), χημικοί μηχανικοί (10), υπομηχανικοί (54), τεχνικοί υπάλληλοι (431), σχεδιαστές (48), ενώ οι διοικητικοί υπάλληλοι ήταν 424 (βλ. και πίνακα 6.6).

³⁴⁸ Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π.) ήταν μια οικονομική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος για την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Τα Μ.Ο.Π. απευθύνονταν σε όλες τις χώρες της Μεσογείου για να ανταπεξέλθουν στον ανταγωνισμό που θα υφίσταντο από την Ιβηρική χερσόνησο. Καζάκος Π., όπ. παρ. σελ. 488 – 489.

³⁴⁹ Ετήσιες εκθέσεις 1988 – 1989 – 1990

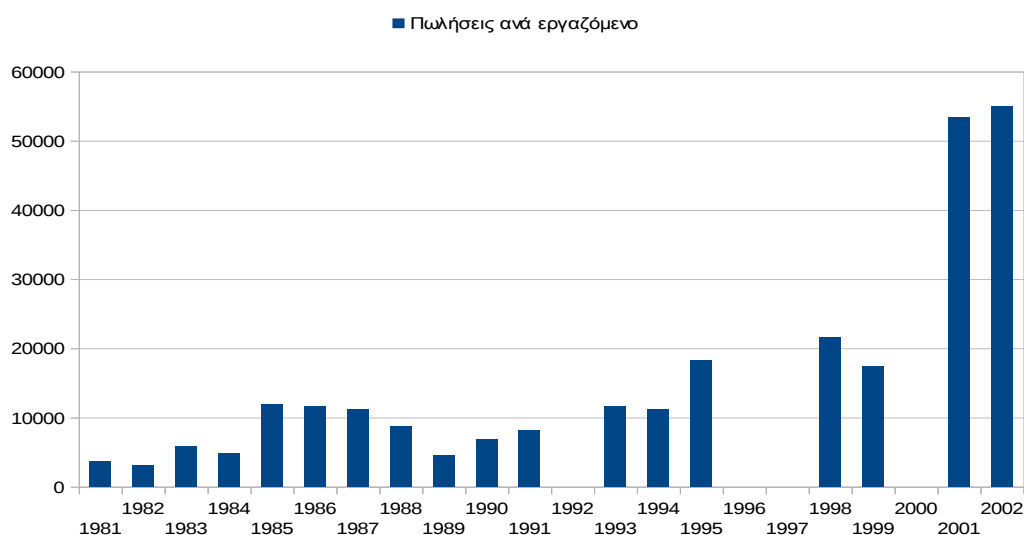
³⁵⁰ Στις 31.12.1988 η σύνθεση του προσωπικού ήταν 1.170 υπάλληλοι και 2.054 εργάτες. Ετήσια έκθεση 1988

Πίνακας 6.6 ΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ (στα μέσα του 1988).

Ανωτάτων σχολών	157
Ανώτερων σχολών	55
Μέσων σχολών	504
Ειδικευμένοι	903
Ανειδίκευτοι	1.363
Φύλακες	145

Το 1984, και όντας πλέον κρατική επιχείρηση, η εισοδηματική πολιτική της Διοίκησης στηριζόμενη σε προσδοκώμενα θετικά αποτελέσματα, φάνηκε περισσότερο ελαστική από ότι πραγματικά το επέτρεπαν οι καταστάσεις, με συνέπεια οι αμοιβές των εργαζομένων να αυξηθούν κατά 11,8% σε σχέση με το 1983³⁵¹. Από την άποψη της παραγωγικότητας της εργασίας (μετρούμενη ως *αποπληθωρισμένη αξία πωλήσεων ανά εργαζόμενο*) το 1983 ήταν η καλύτερη χρονιά. Μετά το 1983, η παραγωγικότητα σε αποπληθωρισμένους όρους μειώνεται και το 1989 είναι μειωμένη κατά 55% σε σχέση με το 1983³⁵². (βλ. Διάγραμμα 6.14 Πωλήσεις ανά εργαζόμενο σε σταθερές τιμές). Παρά τη μείωση της παραγωγικότητας, οι αμοιβές των εργαζομένων συνεχίζουν να αυξάνονται.³⁵³ Η αμοιβή εργασίας ανήλθε σε 7,6 δις δρχ. για το 1989 παρά το γεγονός ότι οι πωλήσεις μειώθηκαν και οι ζημίες σχεδόν διπλασιάστηκαν.

Διάγραμμα 6.13 ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1981 - 2002

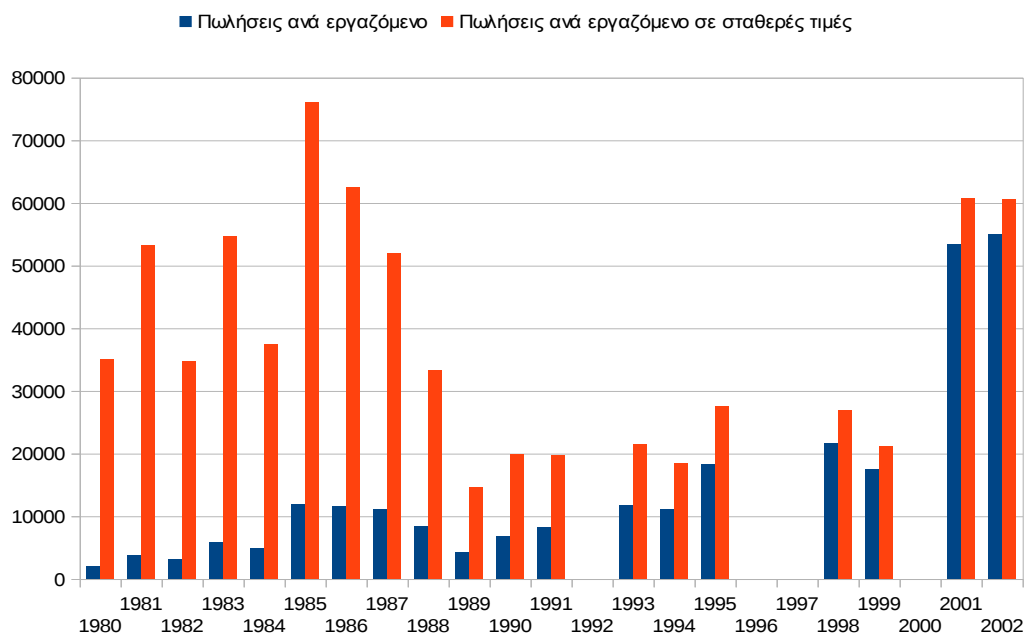

³⁵¹ Ετήσια έκθεση 1983 - 1984

³⁵² Ουσιαστικά η εταιρεία είχε οδηγηθεί σε μια άσχημη οικονομική κατάσταση καθώς η αξία παραγωγής ανά εργαζόμενο είχε μειωθεί στο μισό μέσα σε μια πενταετία. Ετήσια έκθεση 1988

³⁵³ Πχ. το 1987, οι αποδοχές αυξάνονται κατά 9% σε σχέση με το 1986. Ετήσια έκθεση 1987

Διάγραμμα 6.14 Πωλήσεις ανά εργαζόμενο σε τρέχουσες και σταθερές τιμές 2005, ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1980 – 2002

Πίνακας 6.7 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ 1981 – 2002³⁵⁴

ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΕΤΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
1981	3.930	1989	3.132	1996	
1982	3.571	1990	1.850	1997	

³⁵⁴ Τα στοιχεία που διαθέτουμε από τις Ετήσιες εκθέσεις δεν συμφωνούν με τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας μέσω της ICAP. Παρακάτω αντιπαραβάλλουμε τα διαθέσιμα στοιχεία (σημειώνονται με κόκκινο χρωματισμό) για την δεκαετία 1980. Ο λόγος που δεν ακολουθήσαμε τα στοιχεία της εταιρείας ήταν γιατί δεν διαθέταμε αντίστοιχα στοιχεία για τις δεκαετίες 1990 – 2000 και επιπλέον γιατί την ίδια πρακτική ακολουθήσαμε και για τις άλλες εταιρείες που αναλύουμε. Όπως παρατηρούμε υπάρχουν μικρές αποκλίσεις, η ουσιαστική διαφορά εντοπίζεται στην μεγάλη μείωση των 1.282 ατόμων που σημειώσαμε την περίοδο 1989 – 1990, κατά την οποία τα στοιχεία της εταιρείας εμφανίζουν μια μείωση μόλις 291 ατόμων.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ, (στοιχεία που προέρχονται από τις Ετήσιες εκθέσεις της εταιρείας)

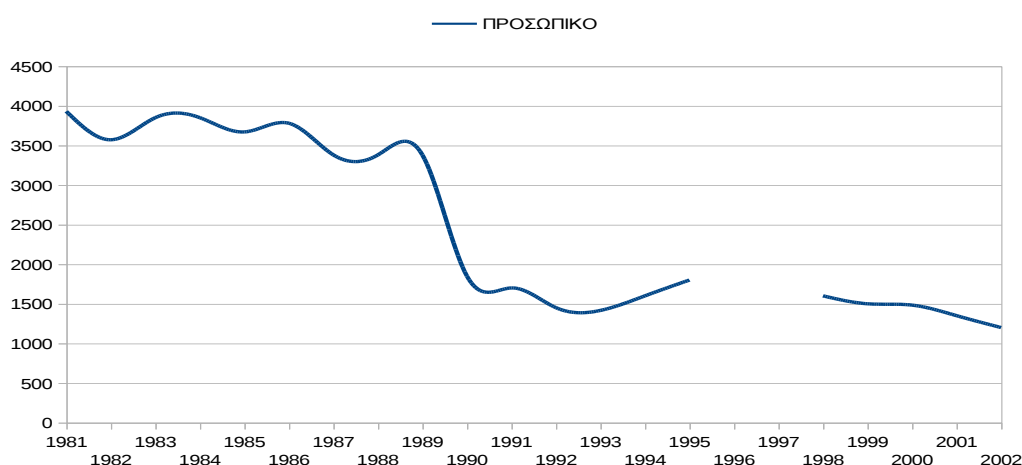
ΕΤΗ	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	ΕΡΓΑΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΜΟΙΒΕΣ (σε εκατ.)
1980	897	2.537	3.434	1.482
1981	989	2.909	3.896	2.088
1982	1.000	2.742	3.742	2.636
1983	1.066	2.740	3.806	3.061
1984	1.066	2.711	3.777	4.006
1985	1.212	2.446	3.658	4.730
1986	1.256	2.344	3.600	5.599
1987	1.284	2.262	3.546	6.102
1988	1.170	2.054	3.224	6.476
1989	1.164	1.968	3.132	7.319
1990	1.099	1.742	2.841	7.179

1983	3.850	1991	1.700	1998	1.600
1984	3.850	1992	1.451	1999	1.500
1985	3.670	1993	1.416	2000	1.483
1986	3.780	1994	1.600	2001	1.350
1987	3.380	1995	1.800	2002	1.200
1988	3.208				

Πηγή: ICAP

Η εξέλιξη του προσωπικού στο διάστημα 1981-2002 παρουσιάζεται στον πίνακα 6.7 και το Διάγραμμα 6.15. Ο αριθμός των απασχολούμενων είναι 3930 (στοιχεία ICAP) το 1981 και παραμένει χονδρικά σταθερός μέχρι το 1984. Από το 1985 μέχρι το 1989 αρχίζει μια βαθμιαία μείωση του προσωπικού μέσω συνταξιοδοτήσεων. Το όποιο προσωπικό προσλαμβάνεται είναι για να καλύψει τις ανάγκες στον τομέα των έργων – ΔΕΗ. Στα τέλη του 1989 ο αριθμός των εργαζομένων είχε φθάσει στα 3.132 άτομα πάντα μέσω φυσιολογικών αποχωρήσεων.³⁵⁵

Διάγραμμα 6.15. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΠΥΡΚΑΛ 1981 - 2002

Η μεγάλη στροφή σημειώνεται το 1990. Το 1990 η Κυβέρνηση Μητσοτάκη αποφάσισε να συγχωνεύσει τις εταιρείες ΠΥΡΚΑΛ και ΕΒΟ³⁵⁶. Για την διευκόλυνση της ιδιωτικοποίησης έγινε μια μεγάλη μείωση του αριθμού των εργαζομένων, κατά 1.282 άτομα. Η προσπάθεια εξυγίανσης της εταιρείας συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια με απολύσεις πλεονάζοντος προσωπικού, οργανωτική αναδιάρθρωση, καθιέρωση διαδικασιών προμηθειών που δεν υπήρχαν, την πώληση της OLYMPIC MARINE και τη σύνταξη και υποβολή επιχειρηματικού σχεδίου σχετικά με την

³⁵⁵ Ο αριθμός των αποχωρήσεων θα ήταν ελαφρώς μεγαλύτερος εάν συνυπολογιστούν και οι μετατάξεις εργαζομένων από τον τομέα έργων της ΠΥΡΚΑΛ προς την ΕΤΕΚΑ.

³⁵⁶ Η κυβέρνηση ήταν σε επαφή με εταιρίες των ΗΠΑ και της Γερμανίας για παραχώρηση της νέας εταιρίας. Αν και το σχέδιο συγχώνευσης ανετράπη τότε με δικαστικούς αγώνες, οι απολύσεις πραγματοποιήθηκαν. Συνέντευξη με τον Γενικό Διευθυντή των Ε.Α.Σ.

ενοποίηση ΠΥΡΚΑΛ – ΕΒΟ. Μετά την μεγάλη μείωση στις αρχές της δεκαετίας, το προσωπικό δεν ξεπέρασε ποτέ τους 2.000 εργαζόμενους. Το 1994 – 1995 έχουμε μια αύξηση κατά 400 άτομα, η οποία αύξηση μάλλον συνεχίστηκε και τις χρονιές 1996 – 1997 καθώς οι απολυμένοι εργαζόμενοι βάσει του Ν. 2190/ Πεπονή επέστρεψαν. Έκτοτε και έως το 2002 (που πραγματοποιήθηκε η συγχώνευση με την Ε.Β.Ο.) το προσωπικό σταδιακά μειώνεται φθάνοντας τους 1200. Παράλληλα, τα έτη 2001-2 σημειώνεται και αύξηση της παραγωγικότητας.

6.5.4. ΠΩΛΗΣΕΙΣ

Όσον αφορά τον τομέα των πωλήσεων, το 1981 η εταιρεία κατέβαλε μια συστηματική προσπάθεια αύξησης των εξαγωγών, οι οποίες βελτιώθηκαν καλύπτοντας το ποσό των 211 εκατ. δρχ.³⁵⁷ Η εταιρεία πραγματοποίησε συνολικές εξαγωγές ύψους 1.864 εκ. δρχ. ενώ παράλληλα υπογράφηκαν παραγγελίες 180 εκ. δολαρίων περίπου, οι οποίες θα εκτελούνταν την περίοδο 1981 – 1982. Δίοδος στην διεθνή αγορά πολεμικών προϊόντων αποτέλεσε η στενή συνεργασία της εταιρείας με Ευρωπαϊκές βιομηχανίες όπως την FABRIQUE NATIONALE του Βελγίου, την Diehl της Γερμανίας και την HIRTENBERGER της Αυστρίας, μέσω των οποίων η εταιρεία κατόρθωσε να πετύχει αξιόλογες εξαγωγές προς χώρες της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής. Αν και η προσπάθεια να μετέχει στο μερίδιο πωλήσεων της διεθνούς αγοράς είχε επιφέρει θετικά αποτελέσματα στην εταιρεία και διεθνή αναγνώριση, δεν μπορούσε ακόμα να ανταγωνιστεί τις μεγάλες βιομηχανίες, γιατί δεν είχε καταφέρει να μειώσει το κόστος παραγωγής λόγω αυξημένου κόστους εργασίας. Επίσης το αρκετά υψηλό κόστος δανειοδότησης από τις τράπεζες για το αναγκαίο κεφάλαιο κίνησης επίδρασε αρνητικά στην εξαγωγική προσπάθεια³⁵⁸.

Το 1983, οι πωλήσεις της εταιρείας προς τις Ένοπλες Δυνάμεις ανήλθαν σε 2.368 εκ. δρχ. ενώ οι εξαγωγές σε 4.630 εκ. δρχ. Συνολικά οι πωλήσεις παρουσίασαν αύξηση σε σχέση με το 1982 κατά 119,8%. Η πολιτική διάθεσης των προϊόντων της πολεμικής βιομηχανίας στηριζόταν σε δύο αρχές, στην κάλυψη των αναγκών των Ενόπλων Δυνάμεων ποιοτικά και ποσοτικά σε απαραίτητα πυρομαχικά και στην ανάπτυξη των εξαγωγών, δεδομένου ότι οι ετήσιες ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων δεν μπορούσαν να στηρίξουν την ύπαρξη της επιχείρησης³⁵⁹.

Πτώση παρουσιάστηκε στις πωλήσεις το 1984, που σε συνδυασμό με την αύξηση των χρηματοοικονομικών εξόδων επιβάρυναν αρνητικά το οικονομικό αποτέλεσμα

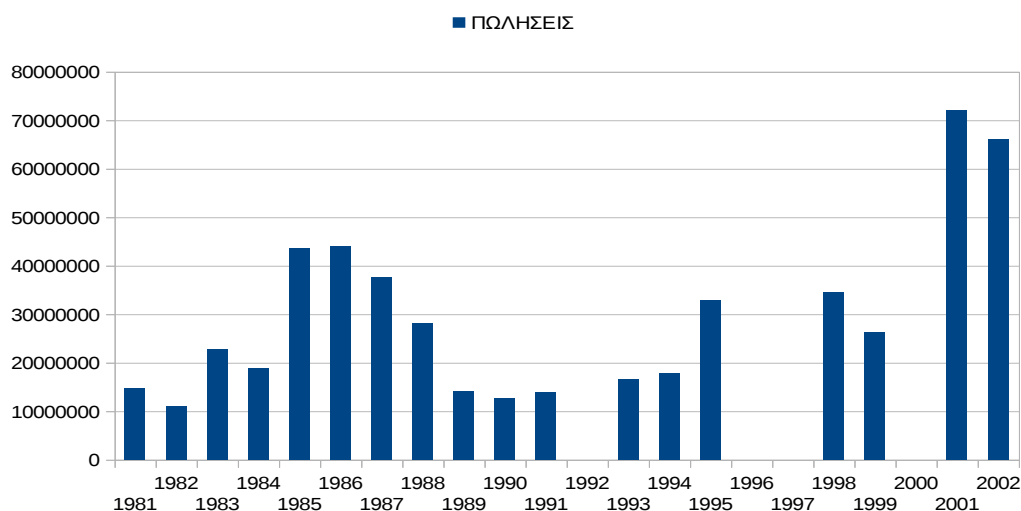
³⁵⁷ Οι προσπάθειες της δεν περιορίστηκαν μόνο στην ευρωπαϊκή αγορά αλλά και προς χώρες της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής, της Ασίας και της Άπω Ανατολής Ετήσια έκθεση 1980

³⁵⁸ Την περίοδο 1979 – 1980 η εταιρεία ήταν ανταγωνίσιμη με την Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και την Βρετανία. Το 1981, έχασε έδαφος όχι μόνο στην ευρωπαϊκή αγορά αλλά και στις χώρες της Ασίας και Άπω Ανατολής, λόγω του χαμηλού κόστους παραγωγής των νέων βιομηχανιών που διεκδικούσαν μερίδιο αγοράς, όπως της Ν. Κορέας, της Σιγκαπούρης και της Ταϊβάν.

³⁵⁹ Οι ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων κάλυπταν ετησίως μόνο το 30% της παραγωγικής δυναμικότητας της ΠΥΡΚΑΛ. Ετήσια έκθεση 1983

της εταιρείας. Η υποχώρηση των πωλήσεων το 1984, οφείλεται στην κάθετη πτώση των εξαγωγών, σε προβλήματα ποιότητας ορισμένων παλαιότερων παραδόσεων, καθώς και στον έντονο ανταγωνισμό και την τεχνολογική εξάρτηση της εταιρείας. Οι πωλήσεις, ωστόσο, στο εσωτερικό, στις ένοπλες δυνάμεις ουσιαστικά, αυξήθηκαν κατά 53% έναντι του 1983, αλλά αντιπροσώπευαν μόνο το 37% των παραγωγικών δυνατοτήτων³⁶⁰. Το 1985 σημειώθηκε αύξηση των πωλήσεων, οι οποίες ανήλθαν σε 14,9 δις δρχ. Τα έσοδα της εταιρείας εντός του 1985 προέρχονταν κατά 85,7% από την πολεμική βιομηχανία, κατά 9,83% από τα έργα ΔΕΗ και κατά 4,47% από την εμπορική βιομηχανία και τις μεταλλικές κατασκευές³⁶¹. Από τα Διαγράμματα 6.16 και (κυρίως) 6.17 προκύπτει ότι μεταξύ 1981 και 1985, οι πωλήσεις της ΠΥΡΚΑΛ κινούνταν σε γενικές γραμμές ανοδικά.

Διάγραμμα 6.16 ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1981 – 2002 (σε ευρώ)

Η πορεία πώσης των πωλήσεων άρχισε το 1986. Σε τρέχουσες τιμές οι πωλήσεις του 1986 φαίνεται ότι παρέμειναν σταθερές³⁶², σε σταθερές τιμές όμως σημείωσαν μείωση, γεγονός που οφείλεται στην πτώση που παρουσιάστηκε στις παραδόσεις προς τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Στην εξωτερική αγορά η εταιρεία είχε να αντιμετωπίσει σκληρό ανταγωνισμό, με αποτέλεσμα την διαρκή πτώση των τιμών για τα συμβατικά προϊόντα. Τα πυρομαχικά που προσέφερε η ΠΥΡΚΑΛ ήταν παλιάς

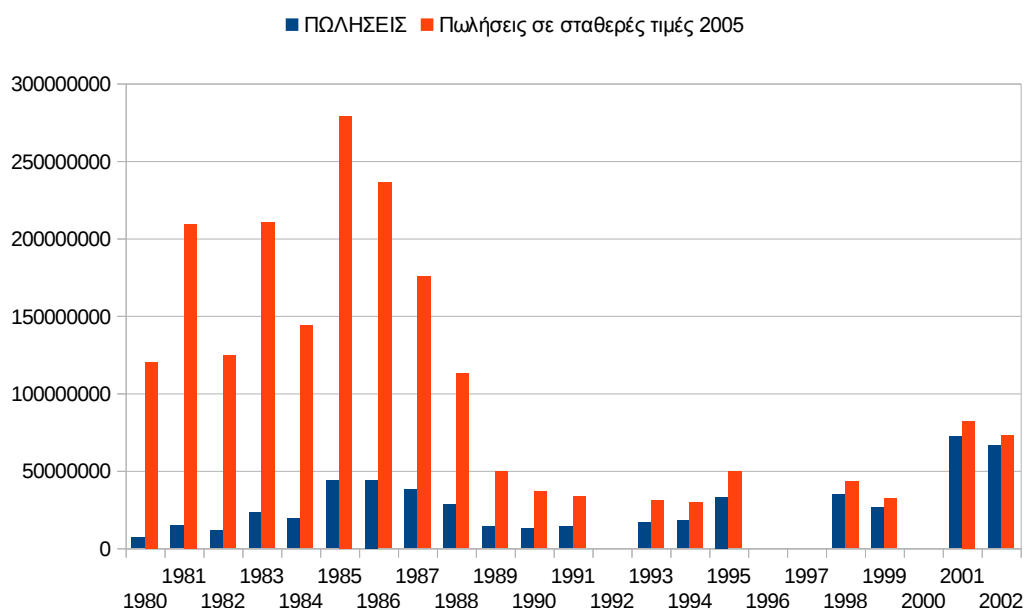
³⁶⁰ Εντός του 1984 το κόστος πωληθέντων έφτασε τα 4.350 εκατ. δρχ. ενώ το κόστος παραχθέντων τα 6.629 εκατ. δρχ., γεγονός που σημαίνει ότι πουλήθηκε μόνο το 65,6% της παραγωγής, συμβάλλοντας στην διόγκωση των αποθεμάτων. Ετήσια έκθεση 1984

³⁶¹ Το 1984, οι πωλήσεις προς τις Ένοπλες Δυνάμεις αυξήθηκαν κατά 121%, οι εξαγωγές κατά 138% και τα συνολικά έσοδα της εταιρείας κατά 133%. Στην εσωτερική αγορά υπήρχαν πάντα περιθώρια αύξησης των πωλήσεων προς τις ένοπλες δυνάμεις. Μέσα στο 1984 υπογράφηκε μεγάλο εξαγωγικό συμβόλαιο προς φιλική χώρα της Μέσης Ανατολής. Ετήσια έκθεση 1985

³⁶² Οι πωλήσεις το 1986 στηρίχθηκαν μόνο στα παραχθέντα εντός του 1986 σε αντίθεση με το 1985 κατά το οποίο στην πραγματικότητα εκποιήθηκε και απόθεμα παλαιότερων ετών αξίας πάνω από 3 δις δρχ. Εξαγωγές αξίας 1,3 δις δρχ. που είχαν υπολογιστεί στις πωλήσεις του 1985, παραδόθηκαν στις αρχές του 1986, ενώ δεν επαναλήφθηκε το ίδιο φαινόμενο στο τέλος του 1986. Στο τέλος του 1986 εμφανιζόταν απόθεμα ετοιμών 2 δις δρχ. έναντι 980 εκατ. δρχ. το 1985. Ετήσια έκθεση 1986

τεχνολογίας³⁶³, ενώ παράγονταν από αρκετές χώρες με φθηνά εργατικά και επομένως πολύ χαμηλά κοστολόγια. Η προσπάθεια κατάκτησης εμπορικού μεριδίου στις διεθνείς αγορές, απαιτούσε ανακαίνιση του βιομηχανικού εξοπλισμού της εταιρείας και επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη, ώστε να παράγει νέα προϊόντα με χαμηλότερο κόστος και μεγαλύτερο κέρδος.

Διάγραμμα 6.17 ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΠΥΡ – ΚΑΛ 1980 - 2002, σε σταθερές τιμές 2005 (ευρώ)

Το 1987 οι πωλήσεις επηρεάστηκαν από την χαμηλή παραγωγή ετοιμών προϊόντων και από την πτώση της μέσης τιμής πώλησης των προϊόντων, λόγω καθυστερήσεων στις παραδόσεις προς τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, ενώ στο εξωτερικό επηρεάστηκαν σημαντικά από την συνεχή πτώση του δολαρίου, με αποτέλεσμα να επηρεαστούν οι συμβάσεις που είχαν συναφθεί σε δολάρια. Την ίδια χρονιά σημειώθηκε σημαντική πτώση των πωλήσεων στον τομέα της Πολεμικής Βιομηχανίας, καθώς δεν πραγματοποιήθηκε καμία πώληση προς τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις αλλά ούτε και στο εξωτερικό, που να αφορά νέα πολεμικά προϊόντα. Η μόνη πηγή αύξησης των πωλήσεων προέρχονταν από το τμήμα ΜΕΤ/ΚΑΤ της Εμπορικής Βιομηχανίας της ΠΥΡΚΑΛ.

Πίνακας 6.8 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ (σε εκατ. δρχ.)

ΕΤΟΣ	ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ	ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ	ΕΡΓΩΝ ΔΕΗ	ΣΥΝΟΛΟ
1980	1.359	569		1.928
1981	2.458	657		3.142
1982	1.833	916		2.749

³⁶³ Ο παραγωγικός εξοπλισμός ήταν του 1960 – 1970, με αποτέλεσμα το κόστος της εταιρείας να είναι υψηλό σε σχέση με ανταγωνιστικές εταιρείες.

1983	4.819	505		5.324
1984	5.360	730	10	6.100
1985	9.269	685	1.514	11.468
1986	4.435	885	5.961	11.281
1987	2.070	692	6.245	9.007
1988	3.254	1.780	437	5.471
1989	1.841	1.896	-	3.737
1990	1.743	1.888	-	3.631

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις αντίστοιχων ετών

Η κατάρρευση των πωλήσεων συνεχίστηκε με επιταχυνόμενους ρυθμούς από το 1988 μέχρι το 1994. Το 1988 οι παραγγελίες που είχε να εκτελέσει η εταιρεία από την αρχή της περιόδου ξεπερνούσαν σε αξία τα 18 δις δρχ., ωστόσο ο κύκλος εργασιών που πραγματοποίησε περιορίστηκε στα 9 δις δρχ. Το πρόγραμμα πωλήσεων της εταιρείας επηρεάστηκε σοβαρά από κρίση ρευστότητας. Η σοβαρή μείωση στο ύψος των παραγγελιών των Ενόπλων Δυνάμεων, που συμβαίνει κυρίως από το 1986 και μετά, δημιούργησε προβλήματα στην εταιρεία.

Το 1989 οι παραγγελίες των Ενόπλων δυνάμεων προς την εταιρεία ήταν ελάχιστες³⁶⁴. Λόγω της δυσμενούς θέσης του αμυντικού τομέα παραγωγής, η εταιρεία στράφηκε στην παραγωγή εμπορικών προϊόντων συνδέοντας το νέο επενδυτικό εγχείρημα με την υπαγωγή της στο πρόγραμμα χρηματοδότησης μέσω των Μ.Ο.Π. (υποβάλλοντας αίτηση στα τέλη του 1988). Η στροφή δεν επέτυχε. Η αδυναμία της εταιρείας να επεκταθεί σε νέα προϊόντα διευρύνοντας το πεδίο των πελατών της και η ταυτόχρονη υποχώρηση των πωλήσεων στα πυρομαχικά «στράγγισαν» τη ρευστότητα της εταιρείας και την εξώθησαν σε νέες δανειακές επιβαρύνσεις. Τούτο αύξησε τα χρηματοοικονομικά έξοδά της που σαν ποσοστό επί του κύκλου εργασιών ανέβηκαν από το 24% το 1988 στο 70% το 1989. Τέλος, η μη εξόφληση ενός σημαντικού μέρους της, ήδη εκτελεσμένης, σύμβασης με το IRAQ επιδείνωσε την κατάσταση³⁶⁵.

Τα έσοδα από τις πωλήσεις συνέχισαν να μειώνονται από το 1990 και μέχρι το 1994. Η ΠΥΡΚΑΛ είχε μπει οριστικά στο φαύλο κύκλο: μείωση πωλήσεων – υπολειτουργία εγκαταστάσεων – έλλειψη ρευστότητας – συνεχής δανεισμός – μεγάλα χρηματοοικονομικά έξοδα – αυξανόμενες ζημίες. Η πτώση των πωλήσεων

³⁶⁴ Το ζήτημα των χαμηλών παραγγελιών από τον ελληνικό στρατό η διοίκηση το αντιμετώπισε με προσπάθεια υποκατάστασης των «χαμένων» εσόδων από έσοδα που αφορούσαν παραγωγή και πωλήσεις άλλων, εκτός πυρομαχικών, προϊόντων. Ετήσια έκθεση 1989

³⁶⁵ Τόσο η χρονική περίοδος, 1988, όσο και οι αναφορές στις Ετήσιες εκθέσεις της εταιρείας μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η «σύμβαση IRAQ» αφορά τις πωλήσεις πυρομαχικών στις εμπόλεμες περιοχές Ιράν – Ιράκ στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Από τις υπάρχουσες αναφορές, η εταιρεία φαίνεται ότι δεν εισέπραξε ποτέ το συνολικό αντίτιμο των πυρομαχικών που διέθεσε. Για αντίστοιχες πωλήσεις πολεμικού υλικού την ίδια περίοδο είχε κατηγορηθεί και η Ε.Β.Ο. Ετήσια έκθεση 1989 και Αντωνάκης – Καρπούζης Ν., διδακτορική διατριβή, όπ. παρ. σελ. 311

ήταν ο παράγοντας κλειδί. Αυτή δημιουργούσε προβλήματα ρευστότητας και συνέβαλε στην έλλειψη κανονικού εφοδιασμού σε πρώτες ύλες και στην αδυναμία επενδύσεων σε παραγωγικό εξοπλισμό. Ο ελλιπής ανεφοδιασμός της εταιρείας με πρώτες ύλες, υλικά και υποσυστήματα είχε ως αποτέλεσμα μεγάλο μέρος προϊόντων να μένουν ημιτελή και ημικατεργασμένα. Παράλληλα, οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις υπολειτουργούσαν. Πολλές από αυτές χρειαζόταν εκσυγχρονισμό αλλά οι αναγκαίες επενδύσεις δεν έγιναν και – υπό τέτοιες συνθήκες – ήταν αμφίβολο αν μπορούσαν να γίνουν. Την δεκαετία 1980 – 1990 δεν εγκαταστάθηκαν παρά μόνο ελάχιστα καινούρια μηχανήματα, ενώ την ίδια περίοδο ο παραγωγικός εξοπλισμός στις βιομηχανίες των προηγμένων χωρών ανανεώθηκε εκ βάθρων. Έτσι, συνέχισε η παραγωγή με παλιά μηχανήματα, των δεκαετιών του '60 και '70, και κατ' επέκταση με μεθόδους παλαιωμένες, με συνέπεια το κόστος παραγωγής να παραμένει πολύ υψηλό σε σχέση με τον ανταγωνισμό³⁶⁶.

Μια μικρή αύξηση στις πωλήσεις σημειώθηκε από το 1995 έως το 2002, όταν μετά την τουρκική εισβολή στα Ίμια πραγματοποιήθηκαν σημαντικά εξοπλιστικά προγράμματα με συνέπεια τόσο η εταιρεία ΠΥΡΚΑΛ όσο και η Ε.Β.Ο να αποκτήσουν σημαντικές συμβάσεις. Η ώθηση στις πωλήσεις διακόπηκε εκ νέου το 2004 όταν η πρώτη απογραφή των εξοπλιστικών μείωσε τις αναμενόμενες παραγγελίες από το κράτος. Η συγχώνευση των δύο εταιρειών (Ε.Β.Ο. – ΠΥΡΚΑΛ) το 2004 έγινε στα πλαίσια αυτής της πραγματικότητας δηλαδή της ανάγκης οικονομιών κλίμακας και της διαπίστωσης ότι το κράτος δεν μπορεί να επιδοτεί κάθε χρόνο με ανεξέλεγκτο τρόπο ελλείμματα δύο εταιρειών, με παρεμφερή παραγωγική δραστηριότητα αλλά και με συνολικά ελλείμματα που ξεπερνούσαν τα 100-120 εκατ. ευρώ.

6.5.5. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ 1981 - 2002

Εκτός από το πρόβλημα των πωλήσεων τα άλλο μείζον πρόβλημα της ΠΥΡΚΑΛ ήταν η κερδοφορία της. Τα καθαρά της κέρδη της περιόδου 1981-89 παρουσιάζονται στον Πίνακα 6.9 και σχολιάζονται παρακάτω.

Πίνακας 6.9 Καθαρά κέρδη ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1981 – 1989

ΕΤΗ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ (σε δρχ.)	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ (σε ευρώ)
1981	-950.795.000	-2.790.300.807
1982	-1.925.577.000	-5.650.996.332
1983	274.194.000	804.677.916
1984	-497.200.000	-1.459.134.263

³⁶⁶ Το 1987 το κόστος μιας σειράς προϊόντων ήταν ανώτερο έως και 150% από την τιμή τους στη διεθνή αγορά. Η έλλειψη κατάλληλων μηχανημάτων επιβράδυνε την μαζική παραγωγή, με αποτέλεσμα τα περιθώρια κέρδους να στενεύουν. Ετήσια έκθεση 1987

1985	82.370.000 ³⁶⁷	241.731.475
1986	-2.494.700.000	-7.321.203.228
1987	-5.075.328.000	-14.894.579.604
1988	-7.258.286.000	-21.300.912.693
1989	6.594.835.000	19.353.881.145

Το 1980 η εταιρεία πραγματοποίησε έναν κύκλο εργασιών 2,3 δισ. δρχ. αλλά εμφάνισε ζημία 579 εκατ. δρχ. Κύρια αιτία του αρνητικού αποτελέσματος υπήρξε η αύξηση των αναγκών της εταιρείας σε κεφάλαια προς αντιμετώπιση των προγραμματών παραγωγής νέων πυρομαχικών, για τα οποία υποχρεώθηκε να δανειστεί βραχυπρόθεσμα από τις εμπορικές τράπεζες. Η εταιρεία επιβαρύνθηκε επιπλέον από την μεγάλη αύξηση των επιτοκίων των τραπεζικών χορηγήσεων.

Το 1981 ο κύκλος εργασιών της ΠΥΡΚΑΛ διπλασιάστηκε, φθάνοντας τα 4.831 εκ. δρχ., εξακολουθεί όμως να εμφανίζει ζημία ύψους 951 εκ. δρχ. Οι αιτίες ήταν: α) τα ποσά που καταβλήθηκαν στις εμπορικές τράπεζες για χρηματοοικονομικά έξοδα, τα οποία ανήλθαν κατά την χρήση του 1981 σε 660 εκ. δρχ.³⁶⁸ β) η επιβολή εισφοράς επί των κερδών με στόχο την εξεύρεση πόρων για την εθνική άμυνα³⁶⁹. γ) η κάλυψη των αναγκών της με περαιτέρω δανειοδότηση ύψους 642 εκατ. δρχ. από την ΕΤΒΑ. Το ποσό εκταμιεύθηκε με σημαντική καθυστέρηση επιβαρύνοντας την εταιρεία με τόκους κεφαλαίου κίνησης ύψους 120 εκατ. δρχ. Η εταιρεία βρέθηκε σε δυσμενέστερη θέση όταν αντιμετώπισε την άρνηση του Δημοσίου να χορηγήσει χαμηλότοκο δάνειο 205 εκατ. δρχ., όπως υποχρεωνόταν από την συναφθείσα

³⁶⁷ Η χρήση του 1985 έκλεισε με κέρδος, ωστόσο τα έξοδα ήταν αυξημένα. Τα έξοδα χρηματοδότησης που στο μεγαλύτερο μέρος τους αφορούσαν τόκους δανείων και έγιναν πριν από την αλλαγή στην ιδιοκτησία της εταιρείας (11.11.1982) και αποτελούσαν σοβαρό πρόβλημα στην όλη προσπάθεια ανόρθωσής της. Τα δάνεια από τις Τράπεζες και τον Ο.Α.Ε. ήταν το 52% των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων της εταιρείας. Μόνο μια ανάληψη των τραπεζικών οφειλών από την Πολιτεία θα μπορούσε να συμβάλει στην ομαλή λειτουργία της εταιρείας. Στα πλαίσια εξυγίανσης των προβληματικών επιχειρήσεων, σύμφωνα με την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 897/ 21.12.1984) θα γινόταν γενική αναστολή εξοφλήσεως των ληξιπρόθεσμων χρεών των προβληματικών επιχειρήσεων καθ' όλη τη διάρκεια της προσωρινής διοικήσεως και διαχειρίσεώς τους και όχι μόνο εκείνων που είχαν δημιουργηθεί μέχρι την ημερομηνία που είχαν καταστεί προβληματικές. Εντός της ρύθμισης ενέπυε και η ΠΥΡ – ΚΑΛ. Τα υψηλά έσοδα εντός του 1985 αντιστάθμισαν το σοβαρό κόστος των χρηματοοικονομικών, με αποτέλεσμα το μικρό έστω κέρδος. *Επιλογή, «Αναστολή εξοφλήσεως χρεών των προβληματικών», Φεβρουάριος 1985, σελ. 149 και Επιλογή, «ΠΥΡ – ΚΑΛ, διπλές οι πωλήσεις αλλά σταθερή η ζημία», Νοέμβριος 1985, σελ. 865*

³⁶⁸ Τα έξοδα αναλύονται σε δαπάνες προμηθειών εγγυητικών επιστολών, που παρέχονται στις συμβάσεις με το Δημόσιο, σε τόκους δανείων στις εμπορικές τράπεζες, σε δαπάνες εμπράγματων κεφαλαίων υπέρ των τραπεζών. Ετήσια έκθεση 1981

³⁶⁹ Η εισφορά θεωρήθηκε νομικά αθεμελίωτη από την διοίκηση της εταιρείας, γιατί ήταν ιδιοκτήτρια των ακινήτων της από 50ετίας. Η εταιρεία συνεισέφερε, ωστόσο, για τον εξοπλισμό των Ενόπλων Δυνάμεων το ποσό των 323 εκατ. δρχ., το οποίο ανήλθε σε 503.427.000δρχ., στα τέλη του 1981, λόγω των τόκων του δανείου που η εταιρεία σύνηψε για την καταβολή της εισφοράς. Ετήσια έκθεση 1981

τετραετή σύμβαση (βλ. παραπάνω). Το Δημόσιο, τέλος, συνέβαλε στην αρνητική πορεία της εταιρείας λόγω της καθυστέρησης των υποχρεώσεων του, σχετικά με την χορήγηση προκαταβολών και την περικοπή του κόστους των συμβάσεων³⁷⁰.

Μετά από μία συνεχή πορεία ζημιών, που είχε αρχίσει από το 1975, η εταιρεία εμφάνισε το 1983 για πρώτη φορά κέρδη ύψους 274 εκ. δρχ. και μείωσε τις συσσωρευμένες ζημιές σε 2.8 δις δρχ.³⁷¹ Το 1984, χρονιά κατά την οποία η εταιρεία πέρασε στον έλεγχο του δημοσίου τομέα, η πορεία της επηρεάστηκε από τις συνεχείς αλλαγές του Διοικητικού Συμβουλίου, με αποτέλεσμα τη δυσκολία λήψης σημαντικών αποφάσεων και την εμφάνιση ζημιών ύψους 497 εκ. δρχ.³⁷² Το πάγιο ενεργητικό της εταιρείας τα έτη 1980 – 1984 αυξήθηκε ελάχιστα γεγονός που οφείλεται στις χαμηλές επενδύσεις της εταιρείας και στην υποτιμημένη αποτίμηση των οικοπέδων³⁷³. Στην άσχημη οικονομική κατάσταση συνέβαλλαν επιπλέον οι αυξήσεις στις αμοιβές των εργαζομένων, η σημαντική πτώση των πωλήσεων καθώς και η συνεχής αύξηση των χρηματοοικονομικών εξόδων, συνέπεια της αδυναμίας αύξησης της ρευστότητας. Η προώθηση των εξαγωγών θεωρήθηκε πρωταρχικής σημασίας για την εταιρεία, όπως και η στενότερη συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης για την κάλυψη των αναγκών των ενόπλων δυνάμεων, εγκαίρως και προγραμματισμένα³⁷⁴.

Το 1986 αποτέλεσε για την ΠΥΡ – ΚΑΛ μια χρονιά κατά την οποία προετοιμάστηκαν οι διαδικασίες μετοχοποίησης των παλιών οφειλών και εξόδου από το καθεστώς του Ν. 1386. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με τον διαχωρισμό του τομέα έργων δεν αντικατοπτρίστηκαν και στο κλείσιμο της οικονομικής περιόδου καθώς η εταιρεία εμφάνισε ζημία περίπου 2,5 δις δρχ. Τα αίτια της ζημίας αποδίδονται σε παλιές ζημιές που δεν είχαν αναγνωριστεί και αναγραφεί στον ισολογισμό πριν την εξυγίανση της εταιρείας, σε συναλλαγματικές διαφορές απαιτήσεων και υποχρεώσεων σε ξένο νόμισμα³⁷⁵ (κυρίως ως προς το δολάριο³⁷⁶) καθώς και σε

³⁷⁰ Επιλογή, «Η ΠΥΡ – ΚΑΛ κοινωνικοποιείται. Μια ανακοίνωση της εταιρείας», Σεπτέμβριος 1982, σελ. 794

³⁷¹ Η συσσωρευμένη ζημία είχε μειωθεί κατά 746.504.322 δρχ. λόγω της υπεραξίας και αναπροσαρμογής της ακίνητης περιουσίας βάση του Ν. 1249/82. Ετήσια έκθεση 1983

³⁷² Η σύνθεση του Δ.Σ. άλλαξε τρεις φορές εντός του 1984. Η σύγχυση προήλθε από την παραίτηση και αντικατάσταση του πρώτου Προέδρου, που διόρισε το Κράτος, όταν η εταιρεία πέρασε υπό κρατικό έλεγχο. Να σημειωθεί ότι το 1984, ήταν η πρώτη χρονιά, κατά τη οποία δεν υπήρχε κανένα πλέον μέλος στην διοίκηση που να ανήκει στην οικογένεια Μποδοσάκη. Ετήσια έκθεση 1984

³⁷³ Το οικοπέδο στον Υμηττό (170 στρέμματα) κοστολογείται με 3 εκατ. δρχ. το στρέμμα έναντι των 15 έως 20 εκατ. το στρέμμα που είναι η αξία της αστικής γης στην περιοχή. Ετήσια έκθεση 1984

³⁷⁴ Η εταιρεία συχνά εμφανιζόταν να υστερεί με άλλες ευρωπαϊκές και διεθνείς αμυντικές βιομηχανίες, λόγω της ελλιπούς ενίσχυσης από το κράτος. Ετήσια έκθεση 1985

³⁷⁵ Ήταν ένα πρόβλημα που το αντιμετώπιζαν όλες οι υπό εξέταση βιομηχανίες. Για παράδειγμα η Ε.Α.Β., προκειμένου να εκσυγχρονίσει τον μηχανολογικό εξοπλισμό δανείστηκε σε δολάρια στην ισοτιμία της εποχής, δηλαδή των 40, 50 και 60 δρχ. Κλήθηκε, όμως, να αποπληρώσει το δάνειο στις νέες υψηλές τιμές του δολαρίου, των 100, 120 δρχ. Αντωνάκης – Καρπούζης Ν., όπ. παρ. σελ. 312

χρεωστικούς τόκους ύψους 1,14 δις δρχ. για παλιές χρηματοδοτήσεις που ενέπιπταν στο έτος 1986. Την περίοδο 1983 - 1986 η ΠΥΡΚΑΛ λειτούργησε κάτω από τον έλεγχο του Ο.Α.Ε. Οι παραγγελίες των Ενόπλων Δυνάμεων ήταν μικρότερες (κάτω του 50%) σε σχέση με το μέγεθος των παραγωγικών της δυνατοτήτων, ενώ η απουσία μακροπρόθεσμων συμβολαίων με ανεπτυγμένες χώρες στα πλαίσια συμφωνιών ΑΩ ανέκοψαν την προώθηση της παραγωγικής δραστηριότητας. Η παντελής έλλειψη επενδύσεων και οι μικρές παραγγελίες αδρανοποίησαν τον τεχνολογικό και παραγωγικό εξοπλισμό της εταιρείας³⁷⁷.

Το 1987 συμβαίνουν δύο γεγονότα: πρώτο, οι αλληπάλληλες αλλαγές στην σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου³⁷⁸ και δεύτερον η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας με την μετοχοποίηση παλιών οφειλών ύψους 14.2 δις δρχ.³⁷⁹ Παρ' όλα αυτά, ο ισολογισμός παρουσίασε ζημία πάνω από 5 δις δρχ., λόγω εξόδων τα οποία οφείλονταν σε συναλλαγματικές διαφορές απαιτήσεων και υποχρεώσεων σε ξένο νόμισμα³⁸⁰. Επιπλέον επιβαρυντικοί παράγοντες ήταν ο υψηλός δανεισμός για την σύμβαση με το IRAQ³⁸¹, οι σημαντικές αυξήσεις μισθών καθώς και η πολιτική προσλήψεων (η οποία ήταν απόρροια των εξαγωγών στο Ιράκ). Ο ισολογισμός επίσης του Τομέα έργων ήταν ζημιογόνος, παρά τη μεταβίβαση των έργων στον νέο φορέα ΕΤΕΚΑ, με τη ζημία να φθάνει τα 222 εκατ. δρχ. Η έλλειψη ιδίων κεφαλαίων κίνησης ήταν ένας επιπλέον αρνητικός παράγοντας για την πορεία της εταιρείας και οφειλόταν στη μείωση των παραγγελιών και κατά συνέπεια στον περιορισμό των προκαταβολών, που αποτελούσαν μέρος του κεφαλαίου κίνησης³⁸². Η μείωση των παραγγελιών οδήγησε, φυσικά, και σε πτώση της παραγωγής

Το 1988 η οικονομική πορεία εξακολουθούσε να είναι αρνητική με υψηλές ζημιές και χαμηλό κύκλο εργασιών. Η κρίση χρηματοδότησης το 1988 προερχόταν από την σημαντική μείωση παραγγελιών των Ενόπλων Δυνάμεων, γεγονός που είχε σαν συνέπεια τη μείωση των προκαταβολών και την αδυναμία πρόσβασης στο

³⁷⁶ Οι εξαγωγές της ΠΥΡ - ΚΑΛ ήταν της τάξεως των 60 εκατ. δολαρίων, μόνο από την σχετική ως προς την δραχμή υποτίμηση του δολαρίου κατά 12% υπάρχει μια καθαρή απώλεια εσόδων της τάξης του 1 δις δρχ. Ετήσια έκθεση 1986

³⁷⁷ Σε μια προσπάθεια ανάπτυξης νέων προϊόντων η Εταιρεία υπέγραψε συμβάσεις ύψους 403.800.000 δρχ. με τις Ένοπλες Δυνάμεις, από τα οποία 150.000.000δρχ. αποροφήθηκαν εντός του 1986. Η ανυπαρξία όμως χρηματοδότησης καθιστούσε την παραγωγή αδύνατη ακόμα και για προϊόντα που είχαν συναφθεί παραγγελίες.

³⁷⁸ Το Διοικητικό Συμβούλιο άλλαξε δύο φορές εντός του συγκεκριμένου έτους. Ετήσια έκθεση 1987

³⁷⁹ Η ρύθμιση υπαγόταν στην υπ' αριθμό 86/24-2-1987 απόφαση του Αναπληρωτή Υπουργού ΒΕΤ.

³⁸⁰ Οι συναλλαγματικές διαφορές επηρεάστηκαν από την πτώση της τιμής του δολαρίου και την άνοδο της τιμής του γιεν. Ετήσια έκθεση 1987

³⁸¹ Το μεγαλύτερο μέρος του τραπεζικού δανεισμού χρησιμοποιήθηκε για την χρηματοδότηση της σύμβασης IRAQ. Δανεισμός που αναμενόταν να καλυφθεί από την εξόφληση της σύμβασης. Η αποπληρωμή ξεκίνησε το 1988 και θα ολοκληρωνόταν εντός του 1989, με την εταιρεία να προσδοκά μείωση των χρηματοοικονομικών εξόδων, μετά την αποπληρωμή μέρους της σύμβασης.

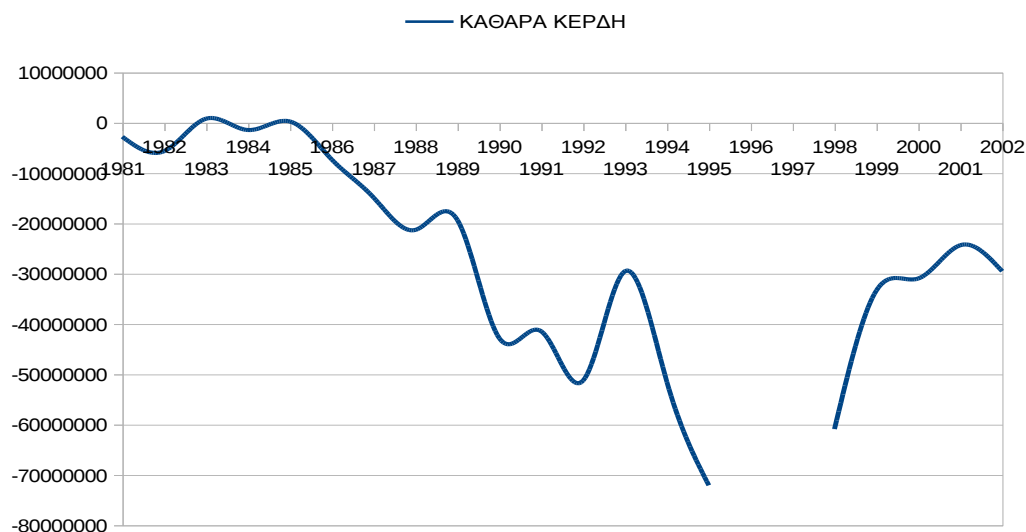
³⁸² Λόγω σημαντικού ύψους συσσωρευμένων ζημιών, η εταιρεία βρέθηκε αντιμέτωπη με τις διαδικασίες του άρθρου 47 του ΚΝ. 2190/1920.

τραπεζικό σύστημα. Επιπλέον παράγοντας που επιβάρυνε την λειτουργία της εταιρείας αποτέλεσε και πάλι η έλλειψη ρευστότητας³⁸³. Η δυσμενής οικονομική θέση της εταιρείας γίνεται εμφανής από το γεγονός ότι εντός του 1988 ήταν σε θέση να πληρώσει μόνο τις αμοιβές εργασίας. Η αδυναμία της να υλοποιήσει συμβάσεις των ενόπλων δυνάμεων και να είναι συνεπής προς πελάτες του εξωτερικού, προκάλεσε δυσμενείς επιπτώσεις στην εικόνα της εταιρείας³⁸⁴.

Το 1989, η ΠΥΡΚΑΛ επανέρχεται για λίγο στην κερδοφορία μετά από μια νέα αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου με την μετοχοποίηση των δανειακών υποχρεώσεων της, ύψους 7 δις δρχ. Επίσης, υπογράφηκε το συμβόλαιο STINGER μεταξύ της ΠΥΡΚΑΛ και της εταιρείας DIEL³⁸⁵. Η συνεργασία πραγματοποιήθηκε σε μια δύσκολη περίοδο για την Ελλάδα καθώς είχαν διογκωθεί τα ελλείμματα του δημοσίου και αυτό δυσχέραινε την ομαλή χρηματοδότηση της εταιρείας.

Η πορεία των καθαρών κερδών της ΠΥΡ ΚΑΛ στην δεκαετία του 90 αποτυπώνεται στο διάγραμμα 6.18.

Διάγραμμα 6.18 ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1981 – 2002 (σε ευρώ)

Το 1990 καταγράφονται νέες ζημιές. Ο ισολογισμός παρουσίασε ζημία χρήσεως 14,6 δις δρχ. με συσσωρευμένες ζημιές 36 δις δρχ. Η επιδιωκόμενη νέα αύξηση του

³⁸³ Η ΠΥΡΚΑΛ υποχρεώθηκε να υλοποιήσει σοβαρό μέρος ανεκτέλεστων υποχρεώσεων συμβάσεων 1978 – 1981 την περίοδο 1983 – 1985 αν και για αυτές τις συμβάσεις η ληφθείσα προκαταβολή είχε εξανημιστεί από τις προηγούμενες διοικήσεις. Έτσι από την περίοδο επαναλειτουργίας υπήρχε πάντα αρνητικό κεφάλαιο κίνησης που παρέμενε σε κάποιο βαθμό αφανές λόγω της ύπαρξης ικανών προκαταβολών από νέες παραγγελίες των ενόπλων δυνάμεων. Ετήσια έκθεση 1988

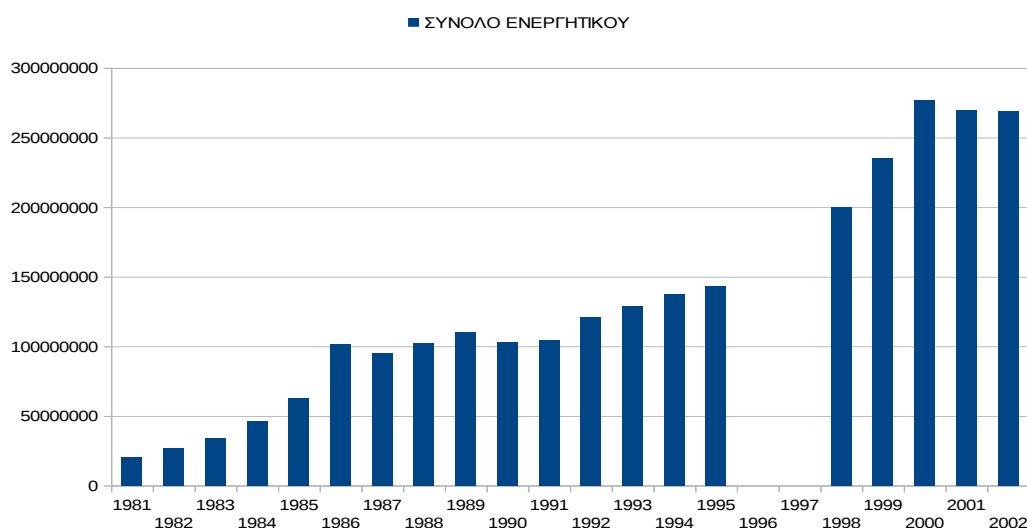
³⁸⁴ Η κακή οικονομική κατάσταση την εμπόδισε από το να πραγματοποιεί στοιχειώδεις συναλλαγές λόγω αδυναμίας φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας.

³⁸⁵ Για την επίτευξη της συνεργασίας εγκαταστάθηκε στην ΠΥΡ – ΚΑΛ μια νέα πάγια επένδυση υψηλής τεχνολογίας, που αφορούσε την παραγωγική γραμμή κατεργασίας, συναρμολόγησης, γόμωσης του σώματος της κεφαλής του πυραυλικού συστήματος STINGER. Ετήσια έκθεση 1990

μετοχικού κεφαλαίου δεν πραγματοποιήθηκε και η χρηματοδότηση της εταιρείας έως τα μέσα της δεκαετίας του 1990 στηριζόταν στον Οργανισμό Ανασυγκροτήσεως Επιχειρήσεων³⁸⁶, καθώς η πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα ήταν αδύνατη³⁸⁷.

Έκτοτε και έως το 2003, η πορεία της εταιρείας ήταν δραματικά ζημιογόνα. Παρά την άνοδο που σημειώθηκε στις πωλήσεις το 1995, την βελτίωση της παραγωγικότητας κατά 5,9 έναντι 5,1 μονάδων το 1994, και την αύξηση της παραγωγής που έφθασε, το 1995, τα 10,4 δις δρχ. οι μετοχές της εταιρείας στο Χρηματιστήριο εξακολουθούσαν να τελούν υπό αναστολή διαπραγμάτευσης, λόγω των συσσωρευμένων χρεών³⁸⁸. Ως τα τέλη της δεκαετίας του 1990 η εταιρεία δεν κατάφερε να αναστρέψει την αρνητική πορεία, γεγονός που οφείλεται τόσο στην χαμηλή παραγωγή, όσο και στις υψηλές μακροπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις. Μόνο στις αρχές του 2000, όπου η εταιρεία όδευε προς συγχώνευση με την Ε.Β.Ο., μειώθηκαν αισθητά οι υποχρεώσεις από 461 εκ. ευρώ το 1998 σε 196 εκ. ευρώ για το 2002. Αυτό επηρέασε και τις ζημίες, οι οποίες μειώθηκαν από 61 εκ. ευρώ σε 30 εκ. ευρώ, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 6.19 ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1981 – 2002 (σε ευρώ)

³⁸⁶ Ο Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων, αποτέλεσε φορέα διαχείρισης των προβληματικών επιχειρήσεων. Καταργήθηκε το 1993, μετά από δέκα χρόνια λειτουργίας, με τροπολογία του τότε Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Εμπορίου που προέβλεπε την κατάργηση του Ν. 1386/83. Έως τις αρχές του 1994 θα λειτουργήσει με την επωνυμία «Οργανισμός Αποκρατικοποίησης Επιχειρήσεων», προκειμένου να ολοκληρωθούν οι ιδιωτικοποιήσεις που ήταν σε εκκρεμότητα. Επιλογή, «Καταργείται ο Ο.Α.Ε.», Οκτώβριος 1993, σελ. 107.

³⁸⁷ Το 1989 σημειώθηκε σημαντική αύξηση των υποχρεώσεων της εταιρείας προς τον Ο.Α.Ε. κατά 139%, με τις υποχρεώσεις να παρουσιάζουν αύξηση και το 1990 κατά 125%. Οι υψηλές υποχρεώσεις της εταιρείας δεν επέτρεπαν έως και το 1990 την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, ενώ φορολογική και ασφαλιστική ενημερότητα που είχε στερηθεί λόγω χρεών 11δισ και 2,8δισ δρχ. προς ΦΑΒΕ και ΙΚΑ αντίστοιχα, απέκτησε ύστερα από ρυθμίσεις. Ετήσιες εκθέσεις 1989 - 1990

³⁸⁸ Επιλογή, «Συνεχίστηκε το 1995 η προσπάθεια ανόρθωσης της ΠΥΡ – ΚΑΛ», Ιούνιος 1996, σελ. 117.

6.5.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η εταιρεία Ελληνικό Πυριτιδοποιείο και Καλυκοποιείο συνδέθηκε με τον βιομήχανο Πρόδρομο Μποδοσάκη Αθανασιάδη. Η εταιρεία ακολούθησε τις μεταπολεμικές περιπέτειες των περισσότερων ελληνικών επιχειρήσεων, αλλά χάρη στο επιχειρηματικό πνεύμα και τις πολιτικές διασυνδέσεις του ιδιοκτήτη της κατάφερε να επιζήσει ως ιδιωτική επιχείρηση για σχεδόν ογδόντα χρόνια. Οι χρονιές 1953-1954 και 1960-1961 όπως αποτυπώθηκαν και στα διαγράμματα ήταν χρονιές που απέφεραν κέρδη στην επιχείρηση, ενισχύοντας ταυτόχρονα και τις πάγιες εγκαταστάσεις της³⁸⁹. Το 1961, ωστόσο, παρατηρείται σημαντική μείωση του ενεργητικού της εταιρείας, που οφείλεται στην πώληση κάποιων οικοπέδων³⁹⁰.

Στην πορεία της, της δόθηκε η δυνατότητα να ενταχθεί στις χρηματοδοτήσεις του σχεδίου Marshall, να αποσπάσει σημαντικές γερμανικές αποζημιώσεις στην δεκαετία του 1950 και να λάβει παραγγελίες από το ΝΑΤΟ. Οι τρεις αυτοί παράγοντες αποτέλεσαν και τους βασικούς πόρους της επιχείρησης, για την ανασυγκρότησή της αλλά και για την πορεία της ως τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Παράλληλα υπήρξε τροφοδότης του αντίστοιχου υλικού για τον ελληνικό στρατό, αν και οι παραγγελίες μειώθηκαν αρκετά στην δεκαετία του 1960. Η εταιρεία μέχρι το 1969-1970 φυτοζωούσε. Οι παραγγελίες ήταν ελάχιστες και οι εμπορικές εργασίες δεν ήταν αρκετές για να υποκαταστήσουν την υποαπασχόληση του «μεγάλου» τομέα παραγωγής που ήταν ο αμυντικός. Σημαντικός παράγοντας της παραγωγικής αδρανοποίησης της επιχείρησης ήταν τα προβλήματα συνεννόησης του επιχειρηματία Μποδοσάκη με τον νέο ηγέτη της συντηρητικής παράταξης τον Κ. Καραμανλή. Η συγκεκριμένη περίοδος πυροδότησε την έναρξη συζητήσεων για την πιθανότητα κρατικοποίησης της εταιρείας.

Οι συζητήσεις περί κρατικοποίησης της εταιρείας διακόπηκαν την περίοδο της δικτατορικής διακυβέρνησης της χώρας. Την χρονική περίοδο 1970 – 1975 η εταιρεία ήταν πιο κερδοφόρα από κάθε άλλη φορά στην ιστορία της. Η Κυβέρνηση των Συνταγματαρχών και τα γεγονότα της Κύπρου αποτέλεσαν μια ευκαιρία που δεν έμεινε αναξιοποίητη. Η συνεργασία του επιχειρηματία – Μποδοσάκη με το Κράτος για πρώτη και μοναδική φορά ήταν προκαθορισμένη και με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Συγκεκριμένα, υπογράφηκαν δύο συνεχόμενες συμβάσεις 5ετούς διάρκειας, εγγυημένες παραγγελίες και ειδικά δάνεια για επενδύσεις. Τα αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα επανήλθαν μετά το 1975 γεγονός που οφείλεται τόσο στην κακή συνεργασία μεταξύ του κράτους και της ΠΥΡ – ΚΑΛ, όσο και στον ανταγωνισμό που καλλιεργήθηκε από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 με την ίδρυση των κρατικών αμυντικών βιομηχανιών, Ε.Α.Β. και Ε.Β.Ο., που επικάλυπταν

³⁸⁹ Η εταιρεία απέδιδε πολλά από τα κέρδη της σε φόρους, ειδικά το 1953, η εταιρεία έχει καθαρά κέρδη 8 εκατ. Δρχ. περίπου και τα 3,5 εκατ. δαπανήθηκαν σε φόρους. Μέσα σε μια δεκαετία 1950-1960 η εταιρεία καλείται να πληρώσει σχεδόν διπλάσιους φόρους. Αυτός είναι και ένας από τους κύριους λόγους που η εταιρεία παρουσίαζε κυρίως αρνητική πορεία. Ετήσιες Εκθέσεις 1945-1964.

³⁹⁰ Ετήσιες Εκθέσεις 1957-1960

την παραγωγική δραστηριότητα της ΠΥΡ –ΚΑΛ. Δεν ήταν λίγες οι φορές μάλιστα, που με πρόφαση την αποφυγή του ανταγωνισμού μεταξύ ελληνικών επιχειρήσεων, το κράτος κατέφευγε στην εισαγωγή των προϊόντων που χρειαζόταν, ενώ το ίδιο προϊόν θα μπορούσε να είχε παραχθεί από δύο ελληνικές αμυντικές βιομηχανίες, εξασφαλίζοντας συνάλλαγμα και παραγωγική δραστηριότητα για την χώρα.

Στην δεκαετία του 1980 η εταιρεία θα κρατικοποιηθεί και θα βρεθεί στην δυσμενέστερη θέση της εβδομηντάχρονης πορείας της. Οι πωλήσεις θα μειωθούν, οι ζημίες και οι υποχρεώσεις θα αυξηθούν, ενώ παράλληλα οι αμοιβές των εργαζομένων θα αυξάνονται. Στο διάστημα 1984 – 2004, το Κράτος θα συντελέσει στην εμφάνιση μεγάλων ζημιών και στην πτώση των πωλήσεων. Τα αίτια τους εντοπίζονται στην έλλειψη συμβάσεων από τις Ένοπλες Δυνάμεις, στις συνεχείς παρεμβάσεις του Κράτους στην σύνθεση των Διοικητικών Συμβουλίων, στην αύξηση των προσλήψεων αλλά και των μισθών, ιδιαίτερα την δεκαετία του 1980. Απόρροια όλων των παραπάνω ήταν η έλλειψη ρευστότητας, η οποία θα καλύπτεται με συνεχή τραπεζικό δανεισμό, και η απουσία επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό της εταιρείας.

Αν θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τους παράγοντες που συνέβαλλαν στην κακή οικονομική κατάσταση της εταιρείας αυτοί θα ήταν:

1. Αρχικά η μονοπωλιακές σχέσεις του Κράτους με την εταιρεία καθώς και ο άκρατος και ανεξέλεγκτος δανεισμός, που δεν ήταν δυνατό να αποπληρωθεί, τόσο την περίοδο που ήταν κάτω από ιδιωτικό καθεστώς όσο και σαν κρατική επιχείρηση. Η έλλειψη ρευστότητας από την ίδια την εταιρεία καθιστούσε δύσκολη την προμήθεια πρώτων υλών με συνέπεια την καθυστέρηση στην παραγωγή των προϊόντων και κατ' επέκταση στην υλοποίηση των συμβάσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια πελατών, την έλλειψη παραγγελιών και την εκ νέου έλλειψη ρευστότητας.
2. Ο ασαφής προσανατολισμός του Κράτους για την οργάνωση της κρατικής αμυντικής βιομηχανίας. Οι δύο εταιρείες ΠΥΡ – ΚΑΛ και Ε.Β.Ο. βρίσκονταν σε συνεχή ανταγωνισμό, ενώ η συνδρομή του Κράτους για την συμμετοχή της εταιρείας στη σύναψη διακρατικών συμφωνιών που αφορούσαν συμβάσεις πώλησης πυρομαχικών ήταν περιορισμένη. Επιπλέον, η μείωση των αναγκών των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων σε πυρομαχικά που παρήγαγε η ΠΥΡ – ΚΑΛ, ήταν ένας ακόμα παράγοντας που αποδείκνυε την απουσία συντονισμού μεταξύ παραγωγικής δραστηριότητας και κάλυψης των αντίστοιχων αναγκών.
3. Η ένταξη της Ελλάδος στην Ε.Ο.Κ. φάνηκε να επιδεινώνει την οικονομική κατάσταση της εταιρείας αντί να βελτιώνει τις προοπτικές της, καθώς η ανυπαρξία χρηματοδότησης των επενδύσεων καθιστούσε δύσκολη την παραγωγή, ακόμα και για προϊόντα που παρήγαγε η εταιρεία. Η αδυναμία συμπίεσης του κόστους παραγωγής οδήγησαν στην αδυναμία κατάκτησης

των ευρωπαϊκών και διεθνών αγορών με αποτέλεσμα τον περιορισμό των πωλήσεων και των κερδών.

4. Η εταιρεία από την δεκαετία του 1970 (αν και αύξησε το πεδίο των δραστηριοτήτων της και στον πολιτικό – εμπορικό τομέα) απέτυχε να διευρύνει επαρκώς το φάσμα των προϊόντων που πρόσφερε στην εγχώρια και διεθνή αγορά. Δεδομένης της δύσκολης πρόσβασής της στο χρηματοοικονομικό σύστημα, η εταιρεία δεν είχε άλλη διέξοδο από το να διεκδικεί την αποκλειστικότητα στην πώληση πυρομαχικών, ως μονοπώλιο, για την κάλυψη των αμυντικών αναγκών της χώρας, ώστε να ανακάμψει παραγωγικά και οικονομικά. Αυτό την οδηγούσε σε σχεδόν πλήρη εξάρτηση από το κράτος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1947 - 2002 (σε ευρώ)

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ	Ιδια κεφάλαια
1947	380.537	19.430	41.973	283.644	-17.964			7.778	96.893
1948	421.091	26.014	52.785	304.194	-25.216			20.672	116.897
1949	458.566	25.097	55.437	339.690	-32.489			23.267	118.875
1950					-43.247				
1951	576.257	32.733	63.648	477.370	-48.839			33.011	98.887
1952	635.098	28.946	74.910	533.541	-51.790			60.235	101.557
1953	1.568.685	93.972	100.575	1.467.128	-39			111.175	101.557
1954	2.741.572	554.672	155.684	2.484.331	-23.294			279.047	257.241
1955	2.277.358	432.071	365.788	1.812.948	-16.697			403.071	464.410
1956	2.716.027	447.860	608.281	1.926.953	9.695			342.546	789.075
1957	3.416.757	406.075	661.721	2.666.995	7.514			133.756	749.762
1958									
1959	3.851.970	719.883	675.883	3.088.046	-37.100			68.410	763.924
1960	1.434.992	720.517	683.388	1.517.245	13.711			175.708	-82.253
1961	1.268.001	726.864	692.178	1.448.649	26.537	2.500		218.243	-180.647
1962	1.415.853	761.663	700.020	1.682.231	10.068	2.473		151.609	-266.378
1963	1.361.673	797.580	707.704	1.829.581	-38.704	1.844		65.895	-467.907
1964	962.466	797.386	716.224	1.735.455	-69.197	2.163		77.941	-772.989
1965	898.327	781.856	724.889	1.610.879	-100.242	1.080	648.569	95.010	-712.552
1966	2.445.891	813.485	733.147	1.659.106	-140.415	577	246.515	50.840	786.785
1967	2.717.978	816.429	761.623	1.836.709	-84.334	857	146.735	33.572	881.269
1968	2.648.995	809.462	782.607	1.848.237	-97.461	652	275.862	78.713	800.758
1969	2.723.119	887.735	811.679	1.901.527	-55.357	947	384.446	90.722	821.592
1970	3.501.112	692.041	990.380	1.864.387	-146.055	1.287	513.573	104.308	1.636.725
1971	2.565.895	879.307	1.106.674	1.880.955	20.659	1.608	915.627	199.553	684.940
1972	3.105.182	1.192.740	1.166.638	2.421.035	149.492	1.766	1.000.734	206.838	684.147
1973	3.320.901	1.450.108	1.293.378	2.572.989	175.372	1.954	1.373.441	264.273	747.911
1974	8.071.476	6.439.055	1.464.427	2.913.364	113.281	2.058	2.107.117	357.051	5.158.112
1975	8.402.033	6.460.872	1.675.369	3.243.884	133.688	2.187	2.964.050	447.132	5.158.149
1976	9.557.609	6.327.127	2.249.155	5.232.523	-149.110	2.493	2.509.171	346.885	4.325.086
1977	10.802.509	6.321.063	2.595.875	6.477.423	-572.142	2.976	3.624.358	179.609	4.325.086
1978	13.053.526	7.039.540	2.950.430	8.728.440	-212.246	3.350	5.631.695	527.908	4.325.086
1979	16.714.120	7.705.015	3.458.372	12.385.758	-180.430	3.513	7.040.352	987.067	4.328.362
1980	22.192.184	8.253.666	4.157.221	17.863.822	-1.649.005	3.434	6.937.638	149.233	4.328.362
1981	20.197.685			21.676.411	-2.790.301	3.930	14.695.475		-1.478.726
1982	26.785.236			31.220.299	-5.650.996	3.571	11.101.981		-4.435.064
1983	33.988.176			37.387.586	804.678	3.850	22.679.384		-3.399.410
1984	46.433.203			45.911.583	-1.459.134	3.850	18.902.421		521.620

1985	62.691.777			62.009.001	241.731	3.670	43.627.293		682.776
1986	101.532.649			113.473.271	-7.321.203	3.780	43.926.632		-11.940.622
1987	94.929.127			80.116.511	-14.894.580	3.380	37.612.197		14.812.616
1988	102.317.538			99.808.332	-21.300.913	3.380	28.138.506		2.509.206
1989	110.271.184			99.222.360	-19.353.881	3.380	14.137.940		11.048.825
1990	103.157.928			141.341.494	-42.871.164	1.850	12.691.128		-38.183.566
1991	104.530.492			184.218.635	-41.463.448	1.700	13.869.693		-79.688.144
1992	121.050.985			222.688.062	-51.266.327	1.451	0		-101.637.077
1993	128.933.532			257.380.649	-29.514.456	1.416	16.559.304		-128.447.117
1994	137.446.964			316.959.381	-51.551.504	1.600	17.842.125		-179.512.417
1995	143.303.237			394.624.238	-72.091.800	1.800	32.945.238		-251.321.001
1996	0						0		
1997	0						0		
1998	199.906.095			461.394.679	-60.896.472	1.600	34.491.833		-261.488.584
1999	235.246.574			188.496.311	-33.348.684	1.500	26.212.279		46.750.263
2000	277.134.603			198.261.133	-30.974.597	1.483	0		78.873.470
2001	269.453.345			195.714.922	-24.352.175	1.350	72.055.772		73.738.423
2002	269.226.474			196.612.614	-29.534.658	1.200	66.033.673		72.613.860

Κεφάλαιο 7.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΜΥΝΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ (Ε.Α.Σ)

7.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα Ε.Α.Σ. είναι ένας όμιλος εταιρειών που προέκυψε το 2004 από την συγχώνευση δύο κρατικών αμυντικών βιομηχανιών, της ΠΥΡ – ΚΑΛ και της Ε.Β.Ο. Στις 2.1.2004 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιρειών με την επωνυμία «Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα Ανώνυμη Βιομηχανική και Εμπορική Εταιρεία» και διακριτικό τίτλο «ΕΒΟ – ΠΥΡΚΑΛ». Σκοπός της εταιρείας είναι η βιομηχανική κατασκευή, παραγωγή, συναρμολόγηση, προμήθεια και γενικά η εμπορία κάθε είδους εξοπλιστικών συστημάτων άμυνας, ασφάλειας και προστασίας καθώς και συναφών προς αυτά προϊόντων, όπως όπλα, πυροσωλήνες, πυρομαχικά, κάλυκες και κάθε είδους πολεμοφοδίων και εξοπλισμού στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας³⁹¹. Επιπλέον, η εταιρεία έχει τη δυνατότητα να αναλαμβάνει και να εκπονεί εξοπλιστικά προγράμματα και μελέτες καθώς και να συμμετέχει στην διεξαγωγή ερευνητικών προγραμμάτων για την ανάπτυξη εξοπλιστικών συστημάτων, υλικών και προϊόντων στο τομέα της άμυνας και της ασφάλειας.

7.2. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Ουσιαστικά πρόκειται για μεταβίβαση των πάγιων περιουσιακών στοιχείων των δύο εταιρειών που συγχωνεύθηκαν στην εταιρεία Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα. Πιο συγκεκριμένα, στην εταιρεία μεταβιβάστηκε από την ΠΥΡ – ΚΑΛ: α) το Εργοστασιακό Συγκρότημα Υμηττού, που δραστηριοποιείται στην παραγωγή πυρομαχικών φορητού οπλισμού διαμετρημάτων 5,56mm, 7,62mm και 12,7mm (0,50"), βομβών ασκήσεων αεροπορίας καθώς επίσης και στην παραγωγή των μεταλλικών μερών πυρομαχικών μεσαίων και μεγάλων διαμετρημάτων, των κεφαλών μάχης των πυραύλων Stinger και IRIS-T και γεμισματοδόχων προωθητικών γεμισμάτων. Το εργοστασιακό Συγκρότημα Υμηττού περιλαμβάνει πέντε εργοστάσια που λειτουργούν ως μονάδες υποστήριξης με στόχο την καλύτερη οργάνωση παραγωγής³⁹². β) Το Εργοστασιακό Συγκρότημα Λαυρίου, που δραστηριοποιείται στην γόμωση και την συναρμολόγηση πυρομαχικών μεσαίων και μεγάλων διαμετρημάτων, στην συναρμολόγηση και τον έλεγχο πυραυλικών συστημάτων (PATRIOT), στην παραγωγή εκτοξευτών και την συναρμολόγηση αντιαρματικών βλημάτων (MILAN) και τέλος στην παραγωγή εκρηκτικών υλών και προωθητικών πυρίτιδων³⁹³. γ) Το Εργοστασιακό Συγκρότημα Ελευσίνας, όπου εκεί

³⁹¹ Φ.Ε.Κ. 20 Ιανουαρίου 2004, Αρ. Φύλλου. 418

³⁹² Στο ΣΕ Υμηττού εντάσσεται το εργοστάσιο παραγωγής καλύκων, το εργοστάσιο παραγωγής πυρομαχικών φορητού οπλισμού, το εργοστάσιο αυτόματων μηχανημάτων, το μηχανουργείο και στον Βλητικό Σταθμό, το Εθνικό Ελληνικό Κέντρο Στατικών και Βλητικών Δοκιμών, που ελέγχεται η ποιότητα των όπλων και των πυρομαχικών. www.eas.gr

³⁹³ Κοντά στο Εργοστασιακό Συγκρότημα Λαυρίου, υπάρχει το Εργοστάσιο Λαυρίου που δραστηριοποιείται στην παραγωγή προϊόντων για εμπορική χρήση όπως διαφόρων ειδών εκρηκτικά, δυναμίτες, ANFO, θρυαλλίδες, καψύλλια καθώς επίσης και την παραγωγή κυνηγετικών και αθλητικών φυσιγγίων. www.eas.gr

πραγματοποιείται η γόμωση, συναρμολόγηση και συσκευασία (LAP) των πυρομαχικών μεσαίων και μεγάλων διαμετρημάτων της ΕΑΣ.

Από την ΕΒΟ μεταβιβάστηκαν: α) το εργοστάσιο στην Μάνδρα Αττικής, το οποίο δραστηριοποιείται στην συντήρηση των Μονάδων πυρός Πυροβόλου 30mm του Α/Α συστήματος ARTEMIS 30, στην παραγωγή Εξωτερικών φορτίων αεροσκαφών (πυλώνες εξωτερικών φορτίων και απορριπτόμενες δεξαμενές για Mirage και F16), στην κατασκευή και συναρμολόγηση Ναυτικών πύργων με πυροβόλα 30mm, στην κατασκευή απαρτίων και την συναρμολόγηση του πυροβόλου L55, του άρματος μάχης Leopard 2, στην συναρμολόγηση και ολοκλήρωση του αντιαρματικού συστήματος μεσαίου βεληνεκούς, KORNET-E και στην κατασκευή ηλεκτρονικών εξαρτημάτων του αντιαρματικού συστήματος MILAN και στον εκσυγχρονισμό του συστήματος VELOS. β) Το Εργοστασιακό Συγκρότημα στο Αίγιο, το οποίο διαθέτει εγκαταστάσεις για την παραγωγή φορητού οπλισμού³⁹⁴. Τέλος μεταβιβάστηκαν και οι δύο θυγατρικές εταιρείες της Ε.Β.Ο., Μηχανική Βιομηχανία Ηπείρου στην οποία επεξεργάζονται κράματα χαλκού για ημιέτοιμα προϊόντα μεταλλικών δίσκων κερμάτων³⁹⁵ και κυάθια καλύκων και η Ηλεκτρομηχανική Κύμης στην οποία παράγονται προϊόντα ένδυσης και ατομικής προστασίας, όπως στρατιωτικές στολές, αλεξίσφαιρα γιλέκα για τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας, στολές ΠΒΧ (NBC) πολέμου καθώς επίσης και αλεξίσφαιρες πλάκες και κράνη.

Στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων συμπεριλαμβάνεται και το εργοστάσιο της LT – PYRKAL που βρίσκεται στην πρωτεύουσα της Αρμενίας, το οποίο δραστηριοποιείται στην ανάπτυξη τεχνολογιών και συστημάτων laser καθώς και στην κατασκευή οπτικών και ηλεκτρονικών στοιχείων για συσκευές laser.

7.3. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Η Διεύθυνση Ανθρώπινου Δυναμικού υλοποιεί συνεχώς προγράμματα εκπαίδευσης, με στόχο την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, με ταυτόχρονη επαγγελματική και εργασιακή αναβάθμιση των εργαζομένων. Η εταιρεία δίνει έμφαση στο επίπεδο γνώσης των στελεχών της, για το λόγο αυτό το 24% του προσωπικού της προέρχεται από τα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σε μια προσπάθεια σύγκλισης της θεωρητικής και πρακτικής γνώσης που προσφέρεται από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, η εταιρεία προσφέρει κάθε χρόνο θέσεις σε φοιτητές, οι οποίοι θέλουν να κάνουν την πρακτική τους άσκηση.

³⁹⁴ Στον φορητό οπλισμό εντάσσονται πιστόλια & υποπολυβόλα των 9mm, τυφέκια, πολυβόλα, οπλοπολυβόλα των 5,56mm και 7,62mm, όλμοι των 60mm, 81mm και 120mm, παρελκόμενα φορητού οπλισμού, όπως γεμιστήρες, δίποδα, τρίποδα, ξιφολόγχες. www.eas.gr

³⁹⁵ Στην Μεταλλουργική Βιομηχανία Ηπείρου έχει παραχθεί το 65% των μεταλλικών δίσκων κερμάτων του 1, 2, 5, 10, 20, 50 λεπτών ευρώ και το 100% των πυρήνων και δακτυλίων για το δίχρωμα κέρματα 1 και 2 ΕΥΡΩ, από τις αρχικές ποσότητες που απαιτήθηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδος. όπ. παρ.

Διάγραμμα 7.1 Πτυχιούχοι εργοστασιακών συγκροτημάτων Ε.Α.Σ.

Σχετικά με την εξέλιξη του αριθμού των εργαζομένων, οι οποίοι και εδώ αποτελούν το άθροισμα των δύο εταιρειών³⁹⁶, όπως προκύπτει από τον παρακάτω πίνακα ο αριθμός των εργαζομένων μετά το 2006 βαίνει μειούμενος, γεγονός που οφείλεται τόσο σε φυσιολογικές αποχωρήσεις προσωπικού όσο και στην γενικότερη δύσκολη οικονομική κατάσταση της εταιρείας. Όπως γίνεται αντιληπτό, μια κρατική επιχείρηση επηρεάζεται άμεσα από τις περικοπές που υφίσταται ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, για την εξυγίανση της δημοσιονομικής κατάστασης. Όπως αποτυπώνεται, ωστόσο, από το διάγραμμα παρακάτω η απόδοση των εργαζομένων παραμένει σε γενικές γραμμές σταθερή. Η μείωση της αποδοτικότητας τις χρονιές 2007 και 2010 είναι απόρροια της μείωσης των πωλήσεων.

Πίνακας 7.1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

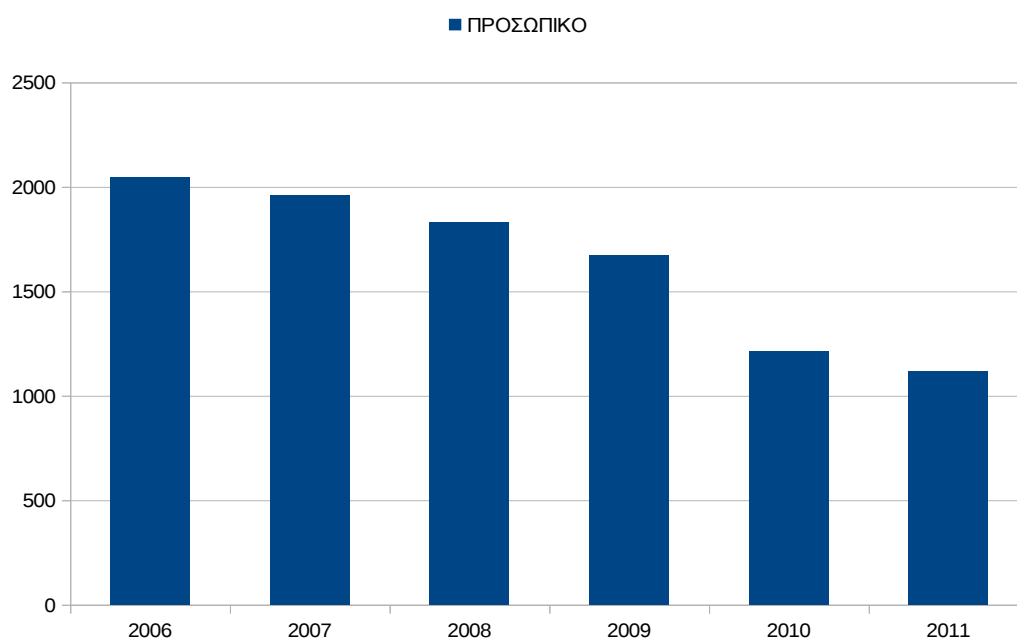
2006	2046
2007	1962
2008	1830
2009	1672
2010	1214
2011	1119

Πηγή www.eas.gr

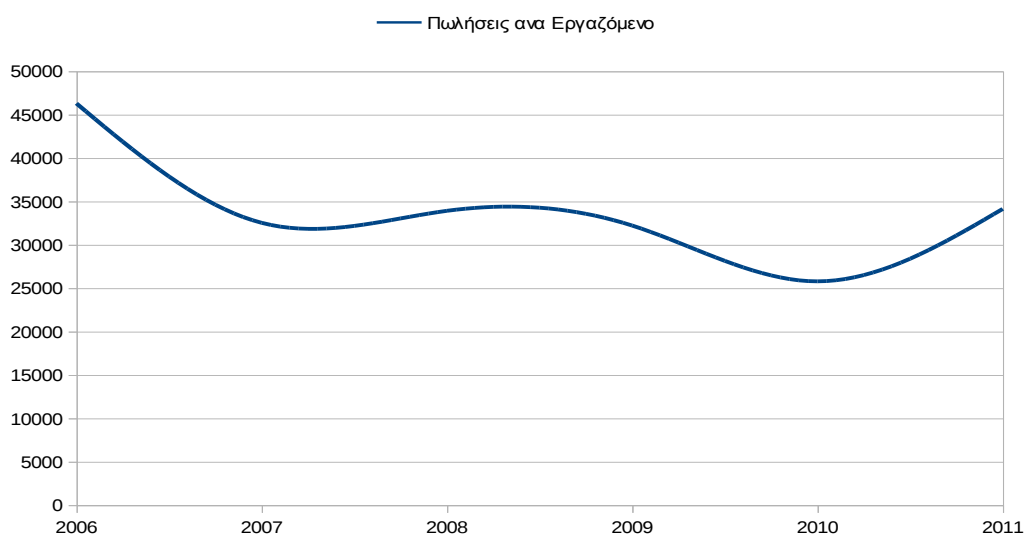
³⁹⁶ Η συγχώνευση μάλλον επιβάρυνε επιπλέον τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, καθώς προνόμια που είχαν δοθεί στους εργαζόμενους της μιας εταιρείας δεν καταργήθηκαν αλλά αντίθετα αποδόθηκαν στο σύνολο των εργαζομένων.

Διάγραμμα 7.2

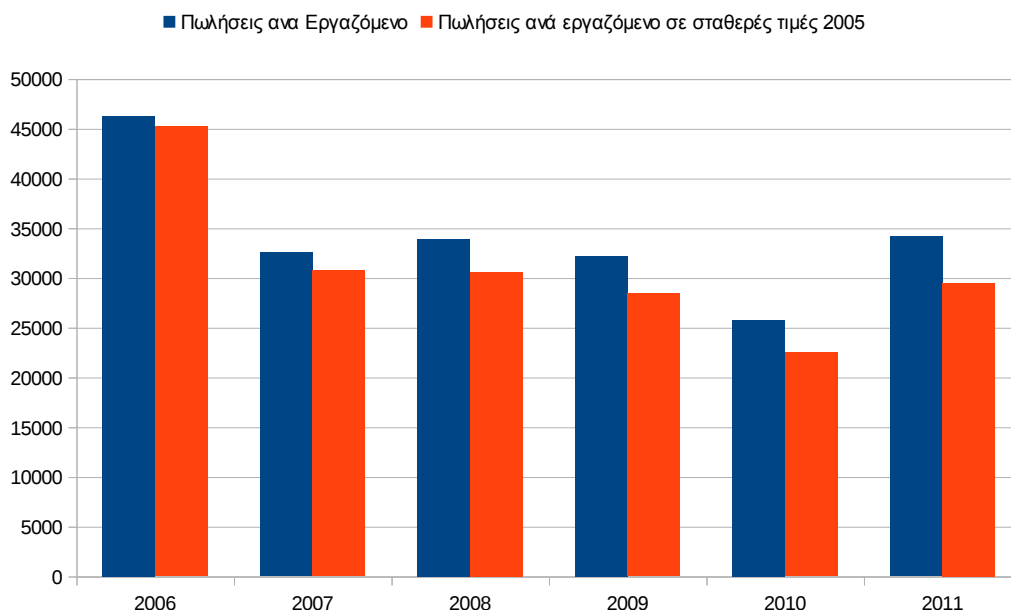
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ Ε.Α.Σ. 2006 - 2011

Διάγραμμα 7.3 ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ Ε.Α.Σ.

Διάγραμμα 7.4. Πωλήσεις ανά εργαζόμενο σε σταθερές τιμές 2005, Ε.Α.Σ.

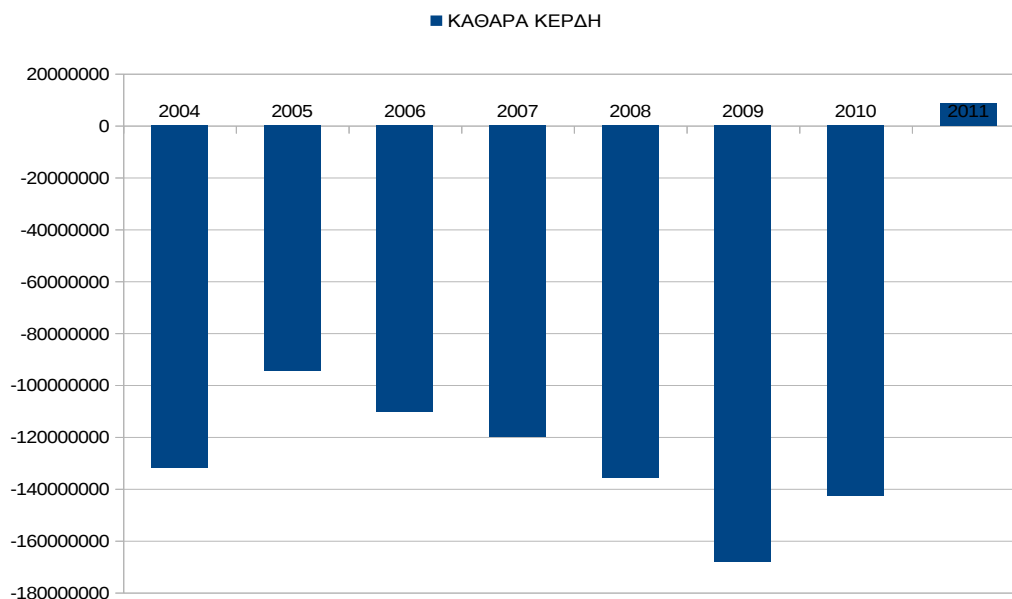
7.4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Το 2004 το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας ορίστηκε στα 321.364.469 ευρώ και αποτελούσε το άθροισμα των ονομαστικών μετοχικών κεφαλαίων των συγχωνευόμενων εταιρειών³⁹⁷. Το μετοχικό κεφάλαιο θα χωριζόταν σε 192.433.814 ονομαστικές μετοχές, ονομαστικής αξίας 1,67 ευρώ η κάθε μία.

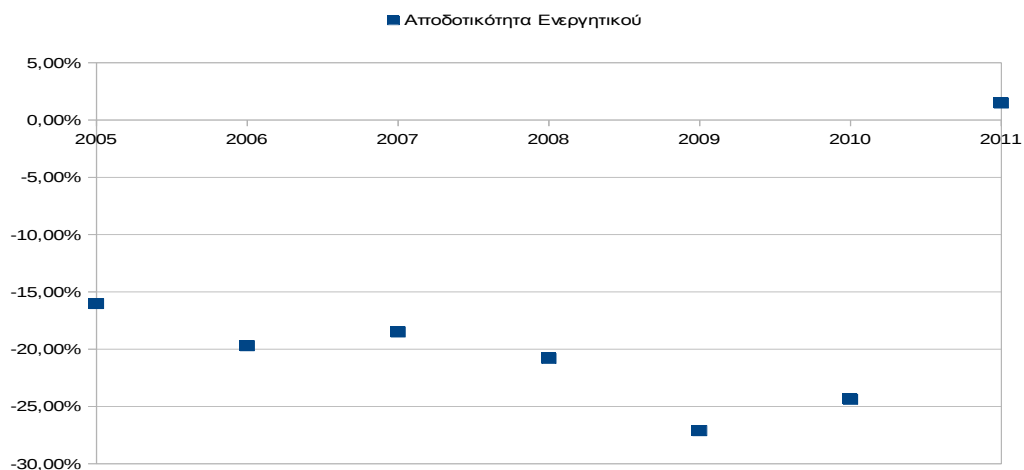
Η πορεία της εταιρείας δεν θα μπορούσε να κριθεί ως ικανοποιητική. Βασικός παράγοντας της κακής οικονομικής κατάστασης αποτέλεσε το γεγονός ότι ήταν μια εταιρεία που προήλθε από την συγχώνευση δύο ήδη ζημιογόνων επιχειρήσεων, ζημιές τις οποίες διατήρησε και μετά την συγχώνευσή της. Η εξέλιξη της κερδοφορίας της ΕΑΣ αποτυπώνεται στα Διαγράμματα 7.5 και 7.6. Η εταιρεία πραγματοποιεί μεγάλες ζημιές σε όλα τα έτη από το 2004 ως το 2010 και επιστρέφει σε αναιμικά κέρδη μόλις το 2011.

³⁹⁷ Το μετοχικό κεφάλαιο προήλθε μετά την αφαίρεση 6.882.629,13 ευρώ, τα οποία αντιστοιχούσαν στην ονομαστική αξία 5.882.589 μετοχών της ΠΥΡ – ΚΑΛ, που κατείχε η Ε.Β.Ο. στην ΠΥΡ – ΚΑΛ, και οι οποίες αποσβέστηκαν λόγω συγχύσεως. Φ.Ε.Κ., όπ. Παρ.

Διάγραμμα 7.5. ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ Ε.Α.Σ. 2004 – 2011 (σε ευρώ)³⁹⁸

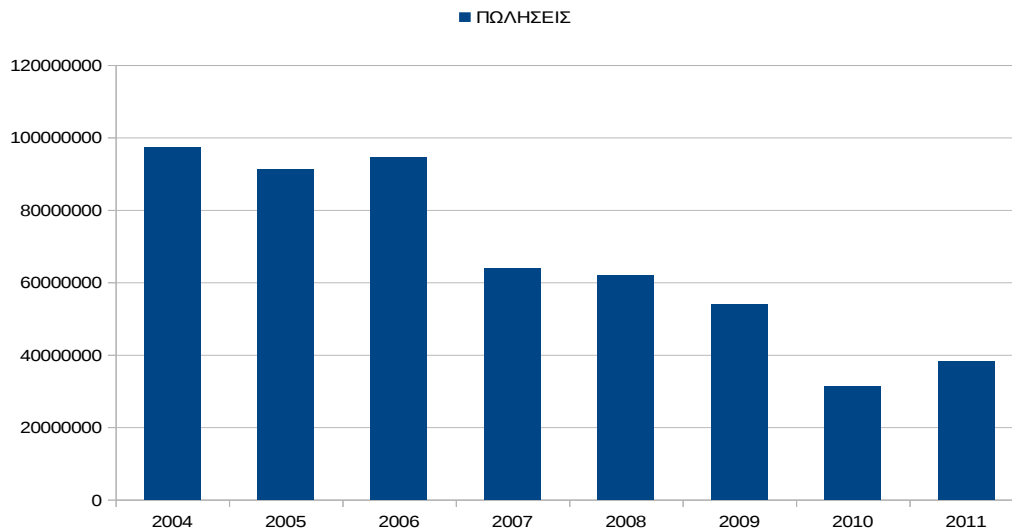

Διάγραμμα 7.6 ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ Ε.Α.Σ, (ως ποσοστό)

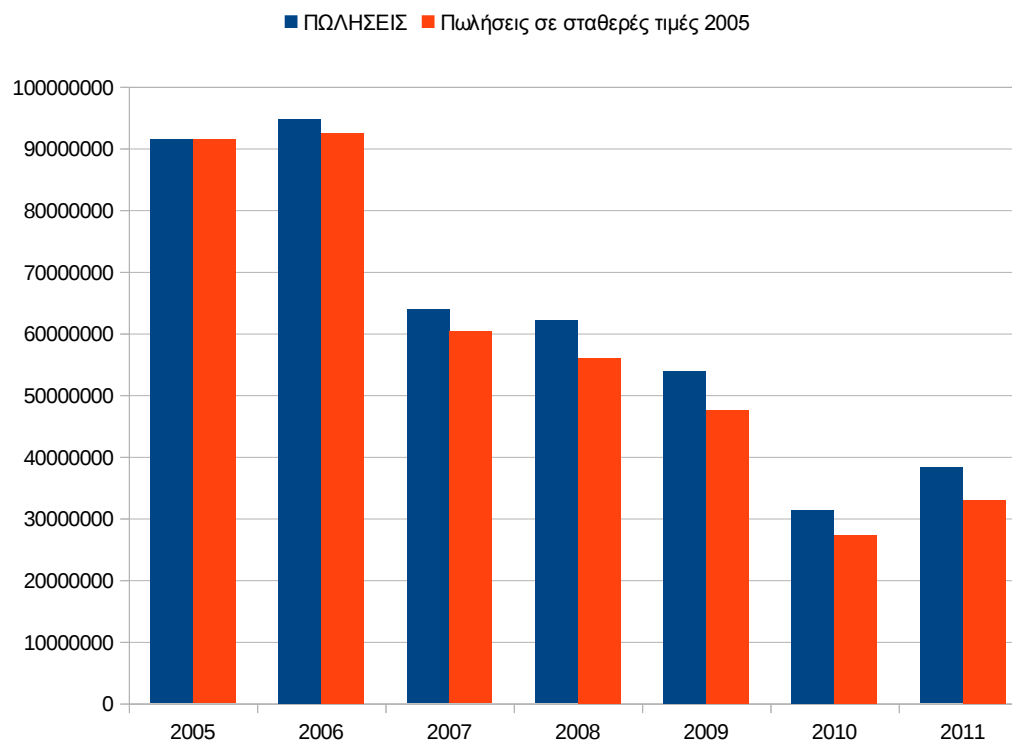

³⁹⁸ Τα κέρδη (καθαρά και μεικτά) καθώς και οι πωλήσεις δεν είναι συγκρίσιμα ως προς το 2004, που αποτελεί τη χρονιά συγχώνευσης, καθώς δεν πρόκειται για 12 μήνες αλλά για 18.

Διάγραμμα 7.7 ΠΩΛΗΣΕΙΣ Ε.Α.Σ. 2004 – 2011 (σε ευρώ)

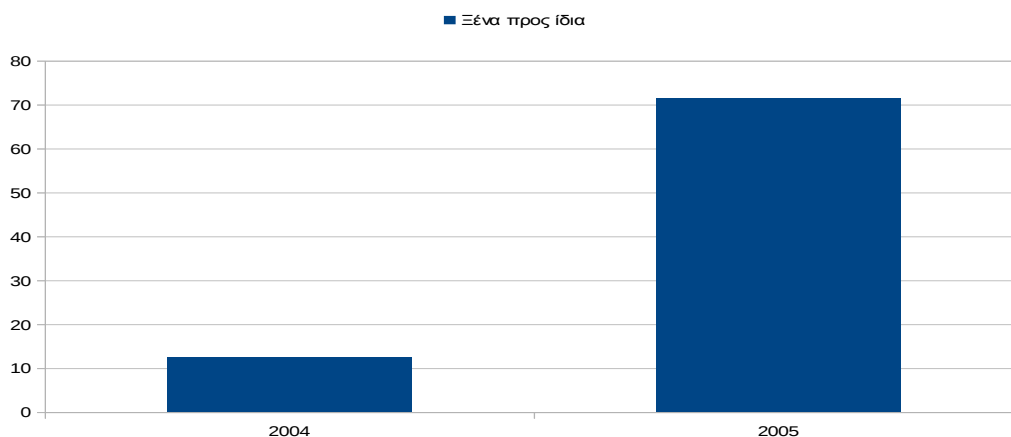
Διάγραμμα 7.8. Πωλήσεις Ε.Α.Σ. 2004 - 2011 σε σταθερές τιμές.

Οι πωλήσεις της ΕΑΣ μειώνονταν συστηματικά από το 2004 μέχρι το 2010 και μόλις το 2011 δείχνουν κάποια δείγματα ανάκαμψης (βλ. Διάγραμμα 7.7). Η μείωση των πωλήσεων οφείλεται πρωτίστως στις χαμηλές παραγγελίες από τα Επιτελεία των Ενόπλων Δυνάμεων. Επιπλέον, οι όποιες παραγγελίες υπογράφονταν αντιμετώπιζαν

στην συνέχεια καθυστερήσεις με τις προκαταβολές και την αποπληρωμή³⁹⁹. Όπως αποτυπώνεται στο διάγραμμα 7.7, η μεγαλύτερη πτώση στις πωλήσεις σημειώνεται από το 2007 και μετά όταν οι παραγγελίες από το Κράτος περιορίζονται παραπέρα,

Διάγραμμα 7.9 ΞΕΝΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΕΑΣ

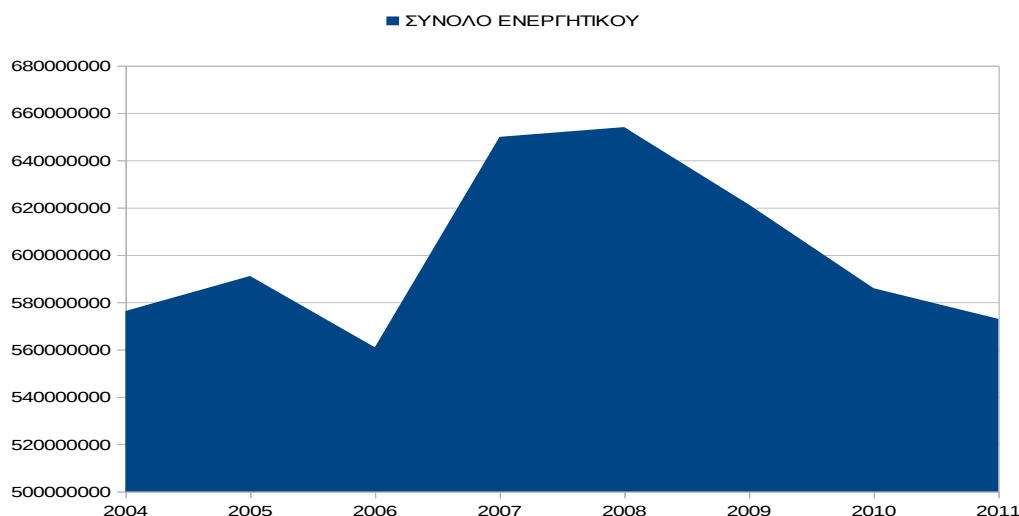

Η δανειακή επιβάρυνση της επιχείρησης αυξανόταν με αλματώδεις ρυθμούς. Εντός ενός έτους από τη δημιουργία της ο δείκτης ξένων/ ιδίων κεφαλαίων εκτοξεύθηκε από το 10 το 2004 στο 70 το 2005 (βλ. Διάγραμμα 7.9). Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία πρώην αναπληρωτή Υπουργού Εθνικής Άμυνας (2010), που χρειάστηκε να υπογράψει εγγύηση του Δημοσίου ύψους 180 εκ. ευρώ, προκειμένου τα ΕΑΣ να πάρουν δάνειο για να πληρώσουν λειτουργικά έξοδα και μισθούς⁴⁰⁰.

³⁹⁹ Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του Γενικού Επιτελείου Στρατού και του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη τα οποία οφείλουν 2,8 εκατ. ευρώ και 1,7 εκατ. ευρώ αντίστοιχα. Όπ. Παρ.

⁴⁰⁰ Τα χρέη της εταιρείας, τα οποία ανέρχονταν σωρευτικά πάνω από 1 δις ευρώ, τα τελευταία δέκα χρόνια, εμποδίζαν την πρόσβαση στον τραπεζικό δανεισμό ή για την σύναψη δανείου επιβάλλονταν υψηλά επιτόκια, που έκαναν τον όγκο των χρεών δυσβάστακτο. Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία, «Κινητικότητα για κρατική αμυντική βιομηχανία και προγράμματα ΑΩ», Ιούλιος 2010.

Διάγραμμα 7.10 ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ Ε.Α.Σ. 2004 – 2011 (σε ευρώ)

Οι διοικήσεις των ΕΑΣ δεν μοιάζουν να είναι άμοιρες ευθυνών για την κατάσταση εταιρείας. Πρόσφατα ανακοινώθηκε η ποινική δίωξη 19 στελεχών των Ε.Α.Σ., τα οποία κατηγορούνται για κακή οικονομική διαχείριση την περίοδο 2006 – 2010, προκαλώντας ζημιά στην εταιρεία και στο Ελληνικό Δημόσιο, ύψους άνω των 50 εκατ. ευρώ⁴⁰¹.

7.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η συγχώνευση των δύο εταιρειών (ΠΥΡ – ΚΑΛ και Ε.Β.Ο.) από τις οποίες προήλθαν τα Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια μείωσης του δημοσιονομικού κόστους και των λειτουργικών δαπανών, καθώς οι δύο εταιρείες όπως είδαμε και παραπάνω, είχαν την ίδια κύρια αποστολή, την παραγωγή πυρομαχικών. Πρόθεση, λοιπόν, ήταν εκτός από την μείωση των εξόδων και η απουσία αντιπαλότητας ανάμεσα στις δύο εταιρείες. Κάτι τέτοιο δεν φάνηκε να συμβαίνει καθώς οι δύο εταιρείες μπορεί να συγχωνεύθηκαν τυπικά αλλά όχι και ουσιαστικά.

Όντας μια επιχείρηση που ιδρύθηκε εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να επιβιώσει θα έπρεπε να μειώσει το κόστος των προϊόντων της, ώστε να είναι σε θέση να ανταγωνιστεί τα ευρωπαϊκά αμυντικά προϊόντα. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, απαιτούνταν επενδύσεις στον μηχανολογικό εξοπλισμό, στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης και η αναζήτηση νέων προϊόντων. Όλα αυτά όμως χρειαζόνταν ικανά στελέχη⁴⁰² και κεφάλαια, που ήταν δύσκολο να εξοικονομηθούν τόσο λόγω των

⁴⁰¹ Η ποινική δίωξη αφορά την χορήγηση υπέρογκων αποζημιώσεων σε υπαλλήλους που αποχώρησαν λόγω συνταξιοδότησης. Οι αποζημιώσεις κάποιες φορές μάλιστα άγγιξαν και τις 80.000 ευρώ, προκαλώντας μεγάλα ελλείματα στο ελληνικό Δημόσιο. www.enet.gr, «Ποινική Δίωξη σε 19 στελέχη των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων», 27 Ιανουαρίου 2014

⁴⁰² Να υπενθυμίσουμε τις συχνές αλλαγές στην σύνθεση των Διοικητικών Συμβουλίων, και δη των Προέδρων, οι οποίοι τοποθετούνταν με κριτήρια πολιτικά.

συσσωρευμένων ζημιών και των εσωτερικών προβλημάτων των δυο εταιρειών. Από τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό, το αδιέξοδο στο οποίο έχει φτάσει η εταιρεία. Επειδή μάλιστα οι παραγγελίες από τις Ένοπλες Δυνάμεις δεν είναι μεγάλες και οι γραμμές παραγωγής των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων ουσιαστικά υπολειτουργούν, στα πλαίσια της βιομηχανικής πολιτικής θα μπορούσε η εταιρεία να λειτουργήσει ως υποκατασκευαστής μεγάλων εταιρειών. Έτσι, θα αξιοποιούσε τον παραγωγικό εξοπλισμό και το ανθρώπινο δυναμικό, ενώ ταυτόχρονα θα αποκτούσε την ευρωπαϊκή και διεθνή αμυντική τεχνογνωσία καλύπτοντας ένα μικρό έστω μέρος των εγχώριων αναγκών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.Α.Σ. (σε ευρώ)⁴⁰³

	ΠΡΟΣΩ ΠΙΚΟ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ -ΣΥΝΟΛΟ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
2004		576.251.155	400.638.241	212.392.891	510.910.639	41.175.533	-132.095.688	97.339.472,	1.290.208
2005		591.055.640	409.072.154	225.950.820	543.954.270	7.624.945	-94.680.989	91.398.064	4.427.121
2006	2046	560.930.630	393.480.114	218.366.673	606.009.743	-75.288.080	-110.484.415	94.698.859	-9.308.242
2007	1962	649.878.283			931.919.753	-282.040.970	-120.176.938	63.808.801	-1.151.049
2008	1830	654.002.772			1.072.095.304	-418.092.532	-136.051.561	62.050.073	-5.680.953
2009	1672	621.274.118			1.214.541.015	-593.266.897	-168.420.139	53.852.071	-3.524.293
2010	1214	585.909.559			1.262.237.127	-676.327.568	-142.796.430	31.291.805,	5.524.779
2011	1119	572.937.338			1.110.594.045	-537.656.709	8.526.796	38.188.835	2.052.645

⁴⁰³ Από το 2007 και μετά δεν μπορούμε να υπολογίσουμε το πάγιο ενεργητικό και τις αποσβέσεις της εταιρείας λόγω αλλαγής του λογιστικού προτύπου.

Κεφάλαιο 8.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ύπαρξη μιας ισχυρής και ανταγωνιστικής αμυντικής βιομηχανίας σε μια χώρα συμβάλλει στη βελτίωση κάποιων δεικτών της οικονομίας, όπως το εισόδημα, η απασχόληση, το ισοζύγιο πληρωμών ενώ παράλληλα αυξάνει την επιχειρησιακή ανεξαρτησία των ενόπλων δυνάμεων, εφόσον περιορίζει την εξάρτηση της χώρας από τους ξένους προμηθευτές οπλικών συστημάτων και πυρομαχικών. Αυτή φαίνεται να ήταν και η πρόθεση της Ελλάδας, όταν το 1975 αποφάσισε να αναπτύξει την εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Στόχος ήταν η εξασφάλιση ενός ποσοστού εγχώριας συμμετοχής στις προμήθειες των ενόπλων δυνάμεων, γεγονός που θα οδηγούσε σε μείωση της εξάρτησης της εθνικής ασφάλειας από ξένους προμηθευτές αμυντικού υλικού. Σήμερα, η ελληνική αμυντική βιομηχανία αποτελείται από ογδόντα (80) περίπου ιδιωτικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και 3 κρατικές αμυντικές βιομηχανίες, την Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία (Ε.Α.Β.), την Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων (Ε.Β.Ο.) και τα Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα (Ε.Α.Σ.) οι οποίες το 2010 απασχολούσαν συνολικά 3.620 άτομα.

Όπως προκύπτει, όμως, από τα δεδομένα της έρευνας, η ελληνική κρατική αμυντική βιομηχανία είναι έντονα προβληματική. Σύμφωνα με τρεις βασικούς δείκτες, συγκεκριμένα τον λόγο των καθαρών κερδών προς ίδια κεφάλαια, τον λόγο των καθαρών κερδών προς το σύνολο του ενεργητικού και τον λόγο ξένων κεφαλαίων προς ίδια κεφάλαια, οι οποίοι εκφράζουν το βαθμό προβληματικότητας της επιχειρηματικής δραστηριότητας, μπορούμε να συμπεράνουμε την χαμηλή αποδοτικότητα του συγκεκριμένου κλάδου. Ο λόγος των καθαρών κερδών προς τα ίδια κεφάλαια, όπως και ο λόγος των καθαρών κερδών προς το σύνολο του ενεργητικού και στις πέντε βιομηχανίες που μελετήσαμε ήταν στη μεγαλύτερη χρονική διάρκεια αρνητικός. Συγκεκριμένα, στην Ε.Α.Β. και οι δύο δείκτες ήδη από το 1978 κυμαίνονταν γύρω από το μηδέν για να περάσουν γρήγορα σε έντονα αρνητικό έδαφος. Χαρακτηριστικό είναι το ότι μόλις το 1982 η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων είχε διαμορφωθεί περίπου στο – **80%**. Στα τριάντα χρόνια της λειτουργίας της η ΕΑΒ σημείωσε θετική απόδοση παρά μόνο σε ελάχιστα έτη (1993 – 1995)⁴⁰⁴. Παράλληλα, ο λόγος ξένων κεφαλαίων προς ίδια βρισκόταν συνήθως σε επίπεδα που υποδήλωναν μη βιώσιμη δανειακή επιβάρυνση⁴⁰⁵.

Όσον αφορά την ΠΥΡ – ΚΑΛ, την οποία μελετήσαμε για όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, από το 1947 έως το 2002, οπότε συγχωνεύθηκε με την Ε.Β.Ο., σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για μια έντονα προβληματική επιχείρηση, η οποία εμφανίζει αρνητικό δείκτη αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων και ενεργητικού ήδη από το 1947.

⁴⁰⁴ Οι δείκτες αποδοτικότητας του ενεργητικού διαμορφώθηκαν για τις χρονιές 1993, 1994 και 1995 σε 0,94%, 0,33% και 0,16% αντίστοιχα. Ενώ για τον δείκτη των ιδίων κεφαλαίων τα ποσοστά διαμορφώθηκαν σε 9,69% το 1993, 3,42% το 1994 και 0,24% το 1995. Επεξεργασία στοιχείων των Ετήσιων Οδηγών της ICAP, για τα αντίστοιχα έτη.

⁴⁰⁵ Το 1983 ο δείκτης ξένα/ ίδια κεφάλαια ήταν 28,9.

Εξαίρεση αποτελούν μόνο δύο μικρές χρονικές περίοδοι, 1960 – 1962 και 1970 – 1975, κατά τις οποίες η εταιρεία μπόρεσε να εξασφαλίσει μεγάλες παραγγελίες από τον ελληνικό στρατό και να μειώσει τις υποχρεώσεις της. Από τις αρχές τις δεκαετίας του 1980 και ιδιαίτερα από το 1984 και μετά, όπου η εταιρεία κρατικοποιείται, οι δείκτες αποδοτικότητας χειροτερεύουν αισθητά. Είναι χαρακτηριστικό, ότι την περίοδο 1947 – 1980, κατά την οποία η εταιρεία είναι ιδιωτική, ο μεγαλύτερος αρνητικός δείκτης ιδίων κεφαλαίων εμφανίζεται το 1952 και είναι κοντά στο 50%. Από το 1984 όπου η εταιρεία βρίσκεται υπό τον έλεγχο του ελληνικού κράτους, ο ίδιος δείκτης εκτοξεύεται στο -279% το 1984 και θα διαμορφωθεί στο -848% το 1988.

Από την άλλη πλευρά η Ε.Β.Ο., η οποία είχε το ίδιο αντικείμενο παραγωγής με την ΠΥΡ – ΚΑΛ κατάφερε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 να διατηρήσει μια θετική πορεία. Ωστόσο, δεν κατάφερε να ξεφύγει ούτε και αυτή από τους αρνητικούς δείκτες. Στις αρχές του 2000 η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων είχε διαμορφωθεί στο -276% και η αποδοτικότητα του ενεργητικού στο -19%.

Αρνητικοί δείκτες εμφανίζονται και στην εταιρεία που προέκυψε από την συγχώνευση της ΠΥΡ – ΚΑΛ με την Ε.Β.Ο., τα Ε.Α.Σ., όπου το 2005 παρουσίασαν τον μεγαλύτερο αρνητικό δείκτη αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων, μεταξύ των κρατικών αμυντικών βιομηχανιών που αναλύσαμε, ο οποίος άγγιξε το -1.240%.

Όσον αφορά την Ε.Λ.Β.Ο., παρουσιάζει πιο συγκρατημένους δείκτες αποδοτικότητας και ξένων προς ίδια κεφάλαια, χωρίς ωστόσο να ξεφεύγει από τον γενικό κανόνα των αρνητικών αποτελεσμάτων. Η αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων και ενεργητικού ήταν θετική την δεκαετία του 1990 με εξαίρεση τις δύο τελευταίες χρονιές, ενώ το θετικό πρόσημο διατηρήθηκε και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, που η εταιρεία ιδιωτικοποιήθηκε. Βέβαια, τα αποτελέσματα της ιδιωτικοποίησης δεν ήταν τα αναμενόμενα, καθώς το 2011, που η εταιρεία θα περάσει ξανά στα χέρια του ελληνικού δημοσίου, μετά την αποχώρηση της εταιρείας ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ, η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων είχε πέσει στο -371%.

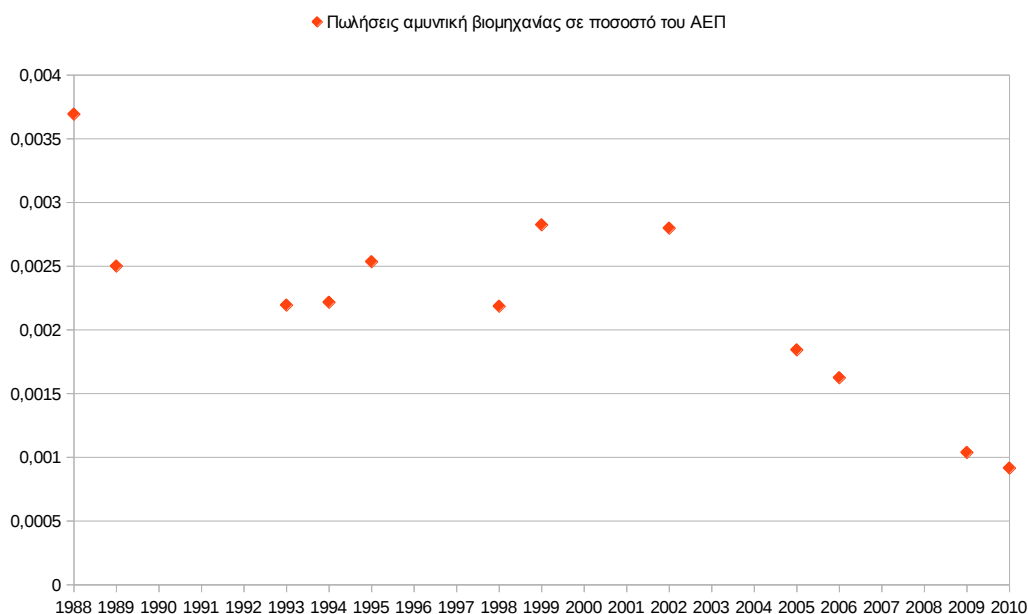
Παρακάτω παρουσιάζουμε την συμμετοχή των συνολικών πωλήσεων της κρατικής αμυντικής βιομηχανίας ως ποσοστό του Α.Ε.Π. Όπως παρατηρούμε το 1988 το σύνολο των πωλήσεων αντιστοιχούσε στο 0,37% του Α.Ε.Π., ενώ σε διάστημα είκοσι περίπου ετών είχε μειωθεί στο 0,10% του Α.Ε.Π.

Πίνακας 8.1. Πωλήσεις αμυντικής βιομηχανίας ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πωλήσεις αμυντικής βιομηχανίας ως ποσοστό του ΑΕΠ ⁴⁰⁶											
1988	1989	1993	1994	1995	1998	1999	2002	2005	2006	2009	2010
0,37%	0,25%	0,22%	0,22%	0,25%	0,22%	0,28%	0,28%	0,18%	0,16%	0,10%	0,09%

⁴⁰⁶ Τα ποσοστά βασίζονται στην σύγκριση των συνολικών πωλήσεων των αμυντικών βιομηχανιών, για τις αντίστοιχες χρονιές που είχαμε τα στοιχεία και των τεσσάρων βιομηχανιών σε σχέση με το Α.Ε.Π. της χώρας σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. www.imf.org

Διάγραμμα 8.1. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π.

Αντίστοιχα παρακάτω εμφανίζεται η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού των αμυντικών βιομηχανιών στο σύνολο του εργατικού δυναμικού της χώρας.

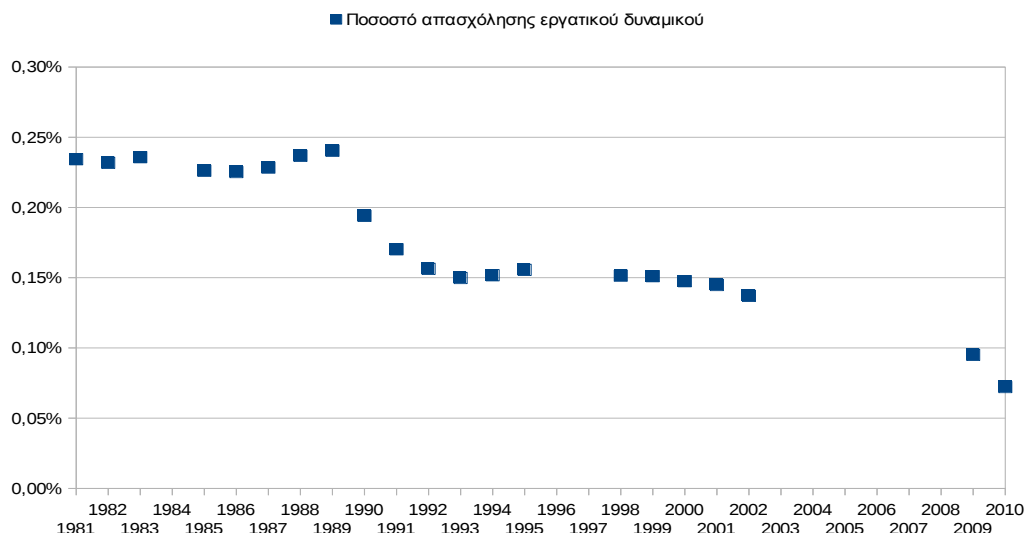
Πίνακας 8.2. Ποσοστό απασχόλησης εργατικού δυναμικού στην αμυντική βιομηχανία στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.

Ποσοστό απασχόλησης εργατικού δυναμικού στην αμυντική βιομηχανία ⁴⁰⁷																				
1981	1982	1983	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2009	2010
0,23 %	0,23 %	0,24 %	0,23 %	0,23 %	0,23 %	0,24 %	0,24 %	0,19 %	0,17 %	0,16 %	0,15 %	0,15 %	0,16 %	0,15 %	0,15 %	0,15 %	0,14 %	0,14 %	0,10 %	0,07 %

Όπως φαίνεται και από τον πίνακα 8.2 το 1981 από το σύνολο του εργατικού δυναμικού της χώρας το 0,23% απασχολείτο στην αμυντική βιομηχανία, το 2001 το ποσοστό είχε διαμορφωθεί στο 0,14% και το 2010 το ποσοστό απασχόλησης στην αμυντική βιομηχανία άγγιζε μόλις το 0,07%.

⁴⁰⁷ Αντίστοιχα, υπολογίσαμε το ποσοστό απασχόλησης του εργατικού δυναμικού στην αμυντική βιομηχανία σε σύγκριση με το συνολικό εργατικό δυναμικό της χώρας, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. www.imf.org

Διάγραμμα 8.2. ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Μέσα από την ανάλυση των οικονομικών δεδομένων των παραπάνω κρατικών επιχειρήσεων μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το πρόβλημα της χαμηλής αποδοτικότητας των αμυντικών βιομηχανιών δεν έγκειται μόνο στους παράγοντες δομής της εγχώριας αγοράς αλλά και στις ίδιες τις επιχειρήσεις. Πρώτον, οι κρατικές αμυντικές βιομηχανίες αντιμετωπίζουν σημαντικό πρόβλημα ως προς την πρόσληψη υπεράριθμου, διοικητικού κυρίως, προσωπικού. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι εκπρόσωποι τόσο της ΠΥΡ – ΚΑΛ και της Ε.Α.Β. όσο και της ΕΛ.Β.Ο. έχουν διατυπώσει την άποψη ότι οι επιχειρήσεις θα μπορούσαν να παράγουν τις ίδιες ποσότητες προϊόντων με πολύ λιγότερο προσωπικό. Επιπλέον, οι διαρκείς παρεμβάσεις του κράτους στα διοικητικά συμβούλια καθώς και οι συχνές αλλαγές των Προέδρων, συνέβαλλαν στην αποδιοργάνωση των επιχειρήσεων. Ο κρατικός παρεμβατισμός στην διοίκηση των επιχειρήσεων είχε ως αποτέλεσμα την αποστελέχωσή τους από προσωπικό υψηλής επιστημονικής και τεχνικής κατάρτισης, με αποτέλεσμα τη χάραξη μη ορθολογικής πολιτικής στην παραγωγή, στις πωλήσεις και τις εξαγωγές.

Ο ρόλος του Κράτους ήταν καθοριστικός στην εμφάνιση της πολύχρονης αρνητικής εικόνας των αμυντικών βιομηχανιών. Οι αμυντικές βιομηχανίες λειτουργούν κάτω από την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, γεγονός που τους δίνει ελάχιστα περιθώρια χάραξης αυτόνομης πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας αποτελούσε τον μοναδικό διαπραγματευτή στις συμβάσεις πολεμικού υλικού και Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων που τις συνόδευαν. Η αποκλειστική ευθύνη σύνταξης των Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων από ένα μη οικονομικό Υπουργείο, που δεν διαθέτει τις απαραίτητες πληροφορίες για τις παραγωγικές δυνατότητες της χώρας και των αμυντικών βιομηχανιών, είχε ως αποτέλεσμα την μικρή εκμετάλλευση των αντισταθμιστικών οφελών. Η μεταβίβαση

της υλοποίησης των συμβάσεων στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας ή στο Υπουργείο Ανάπτυξης με την παράλληλη συμμετοχή των αμυντικών βιομηχανιών στις διαπραγματεύσεις θα συνέβαλλε σημαντικά ώστε οι όροι της σύμβασης να είναι τέτοιοι που η ελληνική αμυντική βιομηχανία να μπορεί να ανταποκριθεί στα προγράμματα συμπαραγωγής αμυντικού υλικού. Μέχρι πρότινος, οι υπογεγραμμένες συμβάσεις δεν μπόρεσαν να εξασφαλίσουν τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα για τις αμυντικές βιομηχανίες, λόγω απουσίας επαρκούς υποδομής και λόγω έλλειψης τεχνογνωσίας. Η αδυναμία των αμυντικών βιομηχανιών να ανταποκριθούν στους όρους της συμπαραγωγής που όριζαν τα αντισταθμιστικά οφέλη, έδιναν την ευκαιρία στους προμηθευτές να μετατρέπουν τους όρους παροχής τεχνογνωσίας σε υπηρεσίες τουρισμού και εξαγωγές.

Το Κράτος φαίνεται να έχει το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για την αποδόμηση της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας και για δύο ακόμα λόγους. Πρώτον, οι παραγγελίες αμυντικού υλικού από τον ελληνικό στρατό ήταν αποσπασματικές και χωρίς προγραμματισμό. Μέσα από την ανάλυση των παραπάνω επιχειρήσεων αναδείξαμε τόσο την καθυστέρηση στην υλοποίηση εξοπλιστικών προγραμμάτων, όσο και την καθυστέρηση αποπληρωμής από πλευράς του Κράτους. Αυτό είχε ως συνέπεια, την ελλιπή παραγωγική οργάνωση από τις αμυντικές βιομηχανίες, την καθυστέρηση στις παραδόσεις, λόγω έλλειψης ρευστότητας, ενώ πολλές φορές οι εταιρείες, αναμένοντας συμβάσεις από τον ελληνικό στρατό, προμηθεύονταν πρόσθετο εξοπλισμό με αποτέλεσμα την περαιτέρω οικονομική επιβάρυνσή τους⁴⁰⁸. Δεύτερον, η πολιτική που ακολουθήθηκε από το ελληνικό Κράτος να μεταβιβάζει προβληματικές επιχειρήσεις σε υγιείς είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική εξουθένωση των τελευταίων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η Ε.Β.Ο. η οποία μέχρι το 1988 διέγραφε μια θετική πορεία και η εξαγορά δύο ζημιωγόνων εταιρειών (1983) σε συνδυασμό με τα δάνεια που σύναψε (1984 – 1985 – 1986) προκειμένου να τις καταστήσει παραγωγικά αυτοδύναμες, την εξάντλησαν οικονομικά.

Συνοπτικά, οι αδυναμίες της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας εντοπίζονται στα χρόνια αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα, στην αδυναμία να ελέγξει τα παραγωγικά και χρηματοοικονομικά κόστη, στα οποία καθοριστικός ήταν ο ρόλος των κρατικών – συνδικαλιστικών παρεμβάσεων⁴⁰⁹, στον υψηλό δείκτη δανειακής επιβάρυνσης, στον χαμηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας, στην αδυναμία να παράγει προϊόντα προηγμένης τεχνολογίας, στην πλήρη εξάρτησή της από τις κρατικές προμήθειες αλλά ταυτόχρονα και την περιορισμένη συμμετοχή των εγχώριων αμυντικών βιομηχανιών στις συμβάσεις του ελληνικού στρατού. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, η μεταπολεμική αμυντική βιομηχανία δεν μπορούμε να πούμε ότι χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια. Και οι τέσσερις βιομηχανίες, και ιδίως η Ελληνική

⁴⁰⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η ΠΥΡ – ΚΑΛ κυρίως την περίοδο 1950 – 1980.

⁴⁰⁹ Αποτέλεσμα των συνδικαλιστικών παρεμβάσεων ήταν η υπογραφή της Εταιρικής Συλλογικής Σύμβασης της Ε.Α.Β. το 1985, όπου οι εργαζόμενοι απέσπασαν το δικαίωμα να συμμετέχουν στα συμβούλια προσλήψεων, απολύσεων, προαγωγών αλλά ακόμα και συνταξιοδοτήσεων, με συνέπεια η εταιρεία να χάσει ουσιαστικά τον έλεγχο στα λειτουργικά κόστη.

Αεροπορική Βιομηχανία (Ε.Α.Β.), συμμετείχαν σε ευρωπαϊκές και διεθνείς συνεργασίες που τους έδωσαν την δυνατότητα να αποκτήσουν σημαντική πείρα στον τεχνολογικό και παραγωγικό τομέα.

Σήμερα, η ελληνική αμυντική βιομηχανία βρίσκεται αντιμέτωπη με την συγχώνευση ή ακόμα και κατάργηση των παραγωγικών της δραστηριοτήτων. Η δημοσιονομική πολιτική που καλείται να ακολουθήσει το ελληνικό κράτος θέτει σοβαρά εμπόδια στην ύπαρξη τριών αμυντικών βιομηχανιών που οι υποχρεώσεις τους ξεπερνούν τα 2,5 δις ευρώ και τα ελλείματά τους τα 200 εκατ. ευρώ. Η συρρίκνωση, ωστόσο, της αμυντικής βιομηχανίας είναι αποτέλεσμα και των ευρωπαϊκών πολιτικών. Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας γίνονται προσπάθειες για την προώθηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής και Τεχνολογικής Βάσης στο πεδίο της Άμυνας. Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2009/81/ΕΚ προτάσσει την σταδιακή διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής αγοράς αμυντικού εξοπλισμού προκειμένου να ενισχυθεί η αμυντική, βιομηχανική κι τεχνολογική βάση στην Ευρώπη και να προωθηθεί η ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Η σχετική οδηγία έχει ενσωματωθεί και στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν. 3978/11, η οποία προβλέπει την κατάργηση της Εγχώριας Βιομηχανικής Συμμετοχής και των Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων⁴¹⁰.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι οι ελληνικές αμυντικές βιομηχανίες ξεκινούσαν με αισιοδοξία την παραγωγική τους δραστηριότητα και έχοντας αρχικά μια καλή τεχνογνωσία. Τα χρηματοοικονομικά προβλήματα που εμφανίζονται κυρίως στην δεκαετία του 1980 και διατηρούνται σε γενικές γραμμές ως τα τέλη της δεκαετίας του 2000 δημιουργούν σοβαρά προβλήματα ρευστότητας, με συνέπεια την αθέτηση συμβολαίων, την αποκοπή από μη – κρατικούς πελάτες και την περαιτέρω εξάρτησή τους από το δημόσιο. Τα προβλήματα των αμυντικών βιομηχανιών είναι τροχοπέδη και στην υλοποίηση των κρατικών συμβάσεων με αποτέλεσμα το ελληνικό δημόσιο να στρέφεται σε ξένους προμηθευτές. Οι αμυντικές βιομηχανίες δεν μπορούν από μόνες τους να αναλάβουν τον εφοδιασμό των ενόπλων δυνάμεων, αλλά ούτε και οι ίδιες μπορούν να στηριχτούν, οικονομικά και παραγωγικά, μόνο από τις παραγγελίες του ελληνικού στρατού. Η εξυγίανση της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας και η επιβίωσή της στον διεθνή ανταγωνισμό είναι δύσκολο να επιτευχθεί με αποσπασματικά μέτρα εξυγίανσης. Για να αποδώσει μια πολιτική εξυγίανσης πρέπει να υποστηριχθεί τόσο από το Κράτος όσο και από τις ίδιες τις επιχειρήσεις και το προσωπικό. Η πολιτική αυτή πρέπει να περιλαμβάνει επαναδιαπραγμάτευση των χρεών, ώστε να δοθεί μεγαλύτερο βάρος στην παραγωγικότητα και στην άνοδο της τεχνολογικής στάθμης των προϊόντων, ενεργότερη συμμετοχή σε νατοϊκά και ευρωπαϊκά προγράμματα, θεσμοθέτηση μακροχρόνιων συμβάσεων με τον ελληνικό στρατό και κυρίως μια καταγραφή με τις πραγματικές δυνατότητες των αμυντικών βιομηχανιών, ιδιωτικών και κρατικών, ώστε να εκλείψουν φαινόμενα αντιπαλότητας που στο παρελθόν οδηγούσαν στην εισαγωγή αμυντικού υλικού.

⁴¹⁰ Μπαράκος Αναστάσιος, «Εθνική αμυντική βιομηχανική στρατηγική», Άρδην Μάρτιος – Μάιος 2014, σελ. 50.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγαλιώτης Διονύσιος, «Κωνσταντίνος Καραμανλής – Παναγιώτης Κανελλόπουλος: από την ΕΡΕ στην Νέα Δημοκρατία. Συνέχεια ή αποστασία;», Διπλωματική εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Αγαπητίδης Σωτήριος, Το σχέδιο Μάρσαλ και το Ελληνικό Πρόγραμμα Οικονομικής Ανορθώσεως, Αθήνα 1950

Αντωνάκης Νικόλαος, «Αναπτυξιακές επιδράσεις των αμυντικών δαπανών στην Ελλάδα, θεωρητική και οικονομετρική διερεύνηση», τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2001

Αντωνάκης Νίκος, «Εφαρμογές οικονομικών της άμυνας στην ελληνική οικονομία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002

Αντωνάκης – Καρπούζης Νικόλαος, «Η πολιτική οικονομία της άμυνας στην μεταπολεμική Ελλάδα», διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1995, Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Βαληνάκης Γιάννης, «Εξωτερική πολιτική και εθνική άμυνα, 1974 – 1987», Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1987

Βαληνάκης Γιάννης – Κίτσος Πάρις, «Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα», συλλογικό, Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνών και Στρατηγικών Μελετών, εκδόσεις Παπαζήση

Βερέμης Θάνος, «Ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, 1453 – 1998», ΕΛΙΑΜΕΠ – Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1999

Βούλγαρης Γιάννης, «Η δημοκρατική Ελλάδα, 1974 - 2004», στο συλλογικό Ελληνική Πολιτική Ιστορία, 1950 – 2004, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2011

Γιαννίτσης Α., «Ελλάς- Τουρκία, οικονομικές σχέσεις των εξοπλισμών», Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών, Τεύχος 25

Γρίβας Κώστας – Μίχας Ζαχαρίας, «2021, Ελληνική αμυντική στρατηγική για τον 21^ο αιώνα», εκδόσεις Καστάλια

Δρακάτος Κωνσταντίνος, Ο μεγάλος κύκλος της ελληνικής οικονομίας, 1945-1995, εκδ. Παπαζήση

Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π.), «Η διασφάλιση της ποσοτικής και ποιοτικής αναλογίας 7/10 στη χορήγηση αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα», Αθήνα 1988

Επιτελείο Υπουργού Εθνικής Άμυνας, «Οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις και η πολιτική ασφαλείας στον 21^ο αιώνα», Πρακτικά Δημερίδας, Αθήνα 2001

Ευελπίδης Χρ., Η ανασυγκρότηση της Ελλάδος και το Σχέδιο Μάρσαλ, Αθήνα 1949

Ευθυμίου Γεώργιος, «Προτάσεις αναδιάρθρωσης της Ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας», ατομική διατριβή, Σχολή Εθνικής Αμύνης, Μάρτιος 2011

Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, «Ελληνική Εξωτερική πολιτική, θεωρία και πράξη», Κύκλος Σεμιναρίων, 2011

Ιορδάνογλου Χρυσάφης, «Μετεμφυλιακή Οικονομική Ιστορία της Ελλάδος», σημειώσεις του αντίστοιχου μεταπτυχιακού μαθήματος, μέρος 1^ο και 2^ο

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΣΤ', Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2000

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, «Νικητές και ηττημένοι, 1949 – 1974», εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, τόμος 9^{ος}

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, «Η Ελλάδα της ομαλότητας, 1974 – 2000», εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, τόμος 10^{ος}

Καζάκος Πάνος, «Ανάμεσα σε κράτος και αγορά, Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944 – 2000», εκδόσεις πατάκη, 2010

Καραμούζης Ν., και Χαρδούβελης Γ., «Από την διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;», εκδόσεις Λιβάνη

Κόλλιας Χρήστος, «Η πολιτική οικονομία της Άμυνας», Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998

Κουνέλλης Γιώργος, «Συγκριτική έρευνα πρακτικών διοίκησης ανθρωπίνων πόρων στην Κρατική Αμυντική Βιομηχανία και στις λοιπές επιχειρήσεις της χώρας», διπλωματική εργασία, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΑΣΟΕΕ, Αθήνα 2003

Μαύρος Γεώργιος, «Εθνικοί κίνδυνοι, η δημοκρατία σε κρίση, εξωτερικές απειλές», εκδόσεις Ατλαντίς, Αθήνα 1978

Μοσχόβης Γεώργιος, «Η οικονομία της άμυνας και η άμυνα της οικονομίας», Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Θέματα Πολιτικής και Άμυνας, Αθήνα 2000

Λαμπριάς Τάκης, «Καραμανλής, ο φίλος», εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 1998

Λυμπέρης Χρήστος, «Ελληνική Σύγχρονη αμυντική στρατηγική και δομή δυνάμεων» Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνών και Στρατηγικών Μελετών, Οκτώβριος 1992

Μεταλληνός Φώτης, «Η εθνική άμυνα της Ελλάδος την δεκαετία του '90», Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνών και Στρατηγικών Μελετών

Μητσός Αχιλλέας, «Η ελληνική βιομηχανία στην διεθνή αγορά, κρατική προστασία και ανταγωνιστική θέση της εγχώριας παραγωγής πριν και μετά την ένταξη στην Ευρωπαϊκή κοινότητα», Θεμέλιο, Αθήνα 1989

Παρασίδης Λάζαρος, «Μια αξιολόγηση της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, προτάσεις πολιτικής», Ατομική διατριβή, Σχολή Εθνικής Αμύνης, Μάιος 2004

Παρίσης Ιωάννης, «*Η αμυντική αυτονομία της ενωμένης Ευρώπης, προοπτικές και προβληματισμοί*», εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2001

Pisani – Ferry Jean , « *Η αφύπνιση των δαιμόνων, η κρίση του ευρώ και πώς να βγούμε από αυτήν*», εκδόσεις Πόλις

Richard Clogg, «*Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας, 1770 – 2000*», εκδόσεις κάτοπτρο, 2003

Ρούπα Ευφροσύνη και Χεκίμογλου Ευάγγελος, «*Η ιστορία του αυτοκινήτου στην Ελλάδα, Εμπόριο και Παραγωγή στη μέγγενη του κράτους, 1894 – 1986*», Eco – nomia Publishing

Σαμαράς Γιάννης, *Κράτος και κεφάλαιο στην Ελλάδα, Σύγχρονη Εποχή*, έκτη έκδοση

Σεβδαλής Γιάννης, «*Τα αντισταθμιστικά Ωφελήματα στην Ελληνική αμυντική βιομηχανία*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004

Σκάρτσης Λ. και Αβραμίδης Γ. , *Made in Greece*, Επιστημονικό Πάρκο Πατρών

Σταθάκης Γιώργος, *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ, η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, εκδόσεις Βιβλιόραμα

Στάθης Θεόδωρος, «*Η εθνική άμυνα και η αχίλλειος πτέρνα της*», εκδόσεις «Νέα Σύνορα» - Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1992

Stiglitz J., «*Ο θρίαμβος της απληστίας: η ελεύθερη αγορά και η κατάρρευση της παγκόσμιας οικονομίας*», εκδόσεις Παπαδόπουλος

Τενεκούδης, «*Η αμυντική βιομηχανία*», Ατομική διατριβή, Σχολή Εθνικής Αμύνης, Μάιος 2004

Τράπεζα της Ελλάδας, «*Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδας, 1928 – 1978*», Αθήνα 1978.

Τσουλφίδης Λευτέρης, «*Οικονομική Ιστορία της Ελλάδας*», εκδόσεις Πανεπιστήμιου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2013

Χατζιώτης Κώστας, *Πρόδρομος Μποδοσάκης Αθανασιάδης, 1891-1979*, Ίδρυμα Μποδοσάκη, 2005

Ψαλιδόπουλος Μιχάλης, «*Ο Ξενοφών Ζολώτας και η ελληνική οικονομία*», μεταμεσονύχτιες εκδόσεις, Αθήνα 2008

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Albrecht, U. Untitled paper presented at the conference on “The economic dimensions of the war industry”, Economic Chamber of Greece, Athens, December, 1984

Antonakis, N. “The economic effects of indigenous arms production in Greece: a comment and further evidence” SPOUDAI, Vol 45, No3-4

Antonakis, N. & Karavidas, D. "Defence expenditure and economic growth in LDCs : the case of Greece 1950-1985" Discussion Paper, Center of Planning and economic Reserch, Athens 1990

Arms Control and Disarmament Agency, Yearbook, Washington DC

Hirst, F. W. "The economics of defence policy" Brassey's, 1991

Kennedy, G "Defence economics", Duckworth, 1983

Kollias, C. "Is there a Greek-Turkish arms race? The view from Athens" Cyprus Journal of Economics Vol 7 No1

Kollias, C. "The economic effects of indigenous arms production in Greece" SPOUDAI, Vol 43, No2

Smith, R. "The demand for military expenditure" Economic Journal, Vol 90, pp 811-820

Veremis, T. "Greek Security Considerations" Papazisis, Athens, 1982

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αντωνάκης Νικόλαος, «Η αμυντική βιομηχανία στην Ελλάδα», Επιλογή, Οκτώβριος 1992

Αργυρίου Π., «Κινητικότητα για κρατική αμυντική βιομηχανία και προγράμματα ΑΩ», Ελληνική άμυνα και τεχνολογία, Ιούλιος 2010, τεύχος 06

Γιαννακίδης Κώστας, «Πώς και γιατί Έλληνες και Τούρκοι επιχειρηματίες έθεσαν επί τάπητος σχέδιο συνεργασίας...πριν τα Ίμια», Επιλογή, Φεβρουάριος 1996

«Στάγιερ Ελλάς», *Classic Century*, Ιούλιος 2013, τεύχος 10

Ζολώτας, Οικονομικός Ταχυδρόμος 19.3.1992.

Μαλούχος Γ., «Οι αστοί του Καλαί», Πολιτική Ανάλυση, Επιλογή, Νοέμβριος 1997

Μαλούχος Γ., «Κλείνει, ή μόλις ανοίγει το Κυπριακό;», Επιλογή, Δεκέμβριος 1997

Μπαράκος Αναστάσιος, «Εθνική Αμυντική βιομηχανική στρατηγική», Άρδην, Μάρτιος – Μάιος 2014, τεύχος 96.

Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, «Ενόψει μιας νέας αγοράς του αιώνα», Επιλογή, Απρίλιος 1997

Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, «Εξαιρετικά φιλόδοξος ο στόχος του 15 – 17% για συμμετοχή της εγχώριας βιομηχανίας», Επιλογή, Δεκέμβριος 1996

Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, «Αμυντικές Δαπάνες – Αμυντική βιομηχανία», Επιλογή, Οκτώβριος 1996

Καραϊωσηφίδης Φαίδωνας, «Η Κύπρος εξοπλίζεται», Επιλογή, Δεκέμβριος 1997

Ροζάκης Χ., «Μια απόπειρα σύνθεσης της ελληνοτουρκικής κρίσης», Οικονομία και Κοινωνία, Μάιος 1979

Τσιμπούκης Γιώργος, «40 χρόνια ΕΛ.Β.Ο., Το παρελθόν, οι αμαρτίες, οι ελπίδες για το μέλλον», στο Στρατηγική, Οκτώβριος 2012, τεύχος 217

Τσιμπούκης Γιώργος, «Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία, Δύσκολο το παρόν αλλά με λαμπρό μέλλον» στο Αμυντική Βίβλος 2012 – 2013, Τόμος 16^{ος}

ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ

Ετήσιες Εκθέσεις ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1945-1990

Ετήσιες Εκθέσεις Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων (Ε.Β.Ο.), 1980 – 1989

Επιλογή, διάφορα τεύχη, 1975 – 1998, ετήσια έκδοση

Επιλογή Ισολογισμών, 1980 – 1996, ετήσια έκδοση

ICAP, «Η Ελλάδα σε αριθμούς», 1980 – 2010, ετήσια έκδοση

Ισολογισμοί Ε.Α.Β., 2009 – 2012

Ισολογισμοί Ε.Α.Σ., 2004 - 2011

Ισολογισμοί ΕΛ.Β.Ο., 2002 - 2012

Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αρχείο Κεντρικής Επιτροπής Δανείων, φάκελος Ελληνικό Πυριτιδοποιείο και Καλυκοποιείο

ΠΥΡΚΑΛ 1874-1974, Λεύκωμα Εκατονταετηρίδος της Ανωνύμου Εταιρείας Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου, Δεκέμβριος 1974

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Στρατιωτικά Εργοστάσια, Απογραφή, 1996

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Ανακοίνωση Τύπου, 15.4.1987

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, «Σχέδιο Νόμου αναδιοργάνωσης και αναδιάρθρωσης του τομέα αμυντικών προμηθειών – εξοπλισμών – έρευνας και αμυντικής βιομηχανίας», Απρίλιος 1987, Βιβλιοθήκη της Βουλής.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Συνέντευξη με τον Γενικό Διευθυντή των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων, Μάρτιος 2013

Συνέντευξη με τον Οικονομικό Διευθυντή των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων, Μάρτιος 2013

Συνέντευξη με τον Διευθυντή Οικονομικών και Διοικητικών των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων, Φεβρουάριος 2011

Επικοινωνία με τον Υπεύθυνο για θέματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης της Ελληνικής Αεροπορικής Βιομηχανίας, Φεβρουάριος 2013

Φ.Ε.Κ. - Νόμοι

ΦΕΚ Β/78/29.1.1980

Φ.Ε.Κ. 1636/ 12.9.1972

Φ.Ε.Κ. 20 Ιανουαρίου 2004, Αρ. Φύλλου. 418, Φ.Ε.Κ. ίδρυσης Ε.Α.Σ.

Ν. 43/1975. Καταστατικό Ε.Α.Β.

Ν. 2190/20, περί ανωνύμων εταιρειών

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

www.defence-point.gr «Αιφνίδιες εξελίξεις στην ΕΛΒΟ», Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

www.eas.gr, Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα

www.elvo.gr Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων

www.enet.gr, «Ποινική Δίωξη σε 19 στελέχη των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων», ημερομηνία ανάρτησης 27 Ιανουαρίου 2014

www.et.gr, Εθνικό Τυπογραφείο

www.folders.skai.gr Εκπομπή «Νέοι Φάκελοι», θέμα έρευνας: «Η εργασιακή εφεδρεία», Νοέμβριος 2011

www.haicorp.com, Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία

www.imf.org Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

www.makthes.gr Μαθιοπούλου Μαρία, «Νέα τροχιά αναζητά η ΕΛΒΟ μετά την αποχώρηση Μυτιληναίου» Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

www.mod.mil.gr, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας

www.prin.gr Αβραμίδης Χρήστος, «ΕΛΒΟ, Ένα λουκέτο με πολλούς ωφελημένους», Σεπτέμβριος 2013. Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

www.skeftomasteellhnika.blogspot.gr «Πώς η ΜΕΤΚΑ έγινε... “ΕΛΒΟ”». Πρόσβαση 9 – 5 – 2014.

www.sipri.org, Sipri Military Expenditure Database

www.data.worldbank.org, Παγκόσμια Τράπεζα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.Α.Β.

Σε δραχμές

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚ Ο	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1977	3.532.512.349	2.501.476.555	1.332.485	1.722.371.580	1.810.140.769	63.627.432			
1978	6.736.438.499	5.606.155.566	4.952.355	1.226.197.644	1.810.240.855	1.967.741			
1979	11.608.793.880	8.915.168.833	13.000.844	9.498.558.604	1.810.235.276	-5.579			174.907.778
1980	17.867.647.258	13.825.699.173	24.206.316	16.108.690.248	1.758.967.010	-51.268.266			432.943.247
1981	27.341.450.000			25.937.000.000	1.404.450.000	-354.517.000	3.450		
1982	41.069.673.000	34.222.681.000	144.823.000	39.434.061.000	1.635.612.000	1.295.113.000	3.500		
1983	55.303.348.000	48.408.523.000	201.052.000	53.458.537.000	1.844.811.000	1.003.491.000	3.400		
1984	73.094.185.000	63.081.249.000	1.002.110.000	69.271.611.000	3.822.574.000	-22.238.000	3.200		
1985	87.390.697.000	76.391.903.000	1.818.256.000	81.583.118.000	5.807.579.000	-14.995.000	3.169		
1986	99.648.473.000	87.793.015.000	2.652.210.000	91.241.743.000	8.406.730.000	-274.053.000	3.169		
1987	114.989.677.000	102.924.037.000	3.535.733.000	98.893.965.000	16.095.712.000	-311.018.000	3.100		
1988	135.952.940.000	124.630.659.000	5.367.094.000	115.143.338.000	20.809.602.000	-595.474.000	3.120	9.771.368. 000	1.236.566.00 0
1989	164.767.699.000	150.976.300.000	6.516.083.000	141.803.380.000	22.964.319.000	-758.277.000	3.260	12.056.034 .000	1.616.674.00 0
1990	199.919.499.000	183.999.808.000	7.613.623.000	176.831.453.000	23.088.046.000	2.876.273.000	3.500	13.887.905 .000	-165.300.000
1991	233.364.123.000	206.167.395.000	8.497.501.000	211.578.735.000	21.785.388.000	1.302.657.000	3.150	14.431.610 .000	1.559.380.00 0
1992	267.039.655.000	230.428.265.000	12.164.047.00 0	242.494.505.000	24.545.150.000	-878.059.000	3.032	20.191.887 .000	4.760.326.00 0
1993	280.376.477.000	247.441.705.000	12.155.088.00 0	253.198.649.000	27.177.828.000	2.632.678.000	3.020	24.136.603 .000	7.613.295.00 0
1994	290.582.643.000	254.273.119.000	12.155.088.00 0	262.867.036.000	27.715.607.000	948.803.000	2.981	25.469.192 .000	5.734.048.00 0
1995	300.754.942.000	267.816.838.000	12.149.534.00 0	93.099.161.000	207.655.781.00 0	493.400.000	2.852	27.480.749 .000	6.881.616.00 0
1996	322.392.783.000	291.246.280.000	16.568.087.00 0	112.078.771.000	210.314.012.00 0	- 3.613.274.000	2.788	26.850.762 .000	2.703.380.00 0
1997	331.682.785.000	306.439.146.000	19.603.536.00 0	123.458.575.000	208.224.210.00 0	- 2.527.042.000	2.790	30.919.843 .000	4.232.720.00 0
1998	343.965.719.000	316.703.013.000	22.883.203.00 0	112.183.462.000	231.782.257.00 0	- 6.910.085.000	2.790	31.463.067 .000	258.626.000
1999	383.858.971.000	337.254.074.000	26.152.654.00 0	145.699.637.000	238.159.334.00 0	- 3.548.440.000	2.939	41.854.890 .000	4.330.478.00 0
2000	1.251.663.650,7 7	1.056.552.208,3 6	103.752.557,5 9	522.342.741,01	729.320.909,76	-2.152.939,10	2.850	156.315.21 6,43	22.785.760,8 2

Σε ευρώ

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1977	10.366.874	7.341.090	3.910	5.054.649	5.312.225	186.728			
1978	19.769.445	16.452.401	14.534	3.598.526	5.312.519	5.775			
1979	34.068.361	26.163.371	38.154	27.875.447	5.312.503	-16			513.302
1980	52.436.236	40.574.319	71.038	47.274.219	5.162.046	-150.457			1.270.560
1981	80.239.032			76.117.388	4.121.643	-1.040.402	3450		
1982	120.527.287	100.433.400	425.012	115.727.252	4.800.035	-3.800.772	3500		
1983	162.298.894	142.064.631	590.028	156.884.921	5.413.972	-2.944.948	3400		
1984	214.509.714	185.124.722	2.940.895	203.291.595	11.218.119	-65.262	3200		
1985	256.465.729	224.187.536	5.336.041	239.422.210	17.043.519	-44.006	3169		
1986	292.438.659	257.646.412	7.783.448	267.767.404	24.671.255	-804.264	3169		
1987	337.460.534	302.051.466	10.376.326	290.224.402	47.236.132	-912.745	3100		
1988	398.981.482	365.753.952	15.750.826	337.911.483	61.069.999	-1.747.539	3120	28.676.062	3.628.954
1989	483.544.238	443.070.580	19.122.767	416.150.785	67.393.453	-2.225.318	3260	35.380.877	4.744.458
1990	586.704.326	539.984.763	22.343.721	518.947.771	67.756.555	-8.441.007	3500	40.756.875	-485.106
1991	684.854.360	605.040.044	24.937.640	620.920.719	63.933.640	-3.822.911	3150	42.352.487	4.576.317
1992	783.682.040	676.238.489	35.697.864	711.649.318	72.032.722	-2.576.842	3032	59.257.189	13.970.142
1993	822.821.649	726.167.880	35.671.572	743.062.800	79.758.850	7.726.128	3020	70.833.758	22.342.759
1994	852.773.714	746.216.050	35.671.572	771.436.643	81.337.071	2.784.455	2981	74.744.511	16.827.727
1995	882.626.389	785.962.841	35.655.272	273.218.374	609.408.015	1.447.982	2852	80.647.833	20.195.498
1996	946.127.023	854.721.291	48.622.412	328.917.890	617.209.133	-10.603.886	2788	78.799.008	7.933.617
1997	973.390.418	899.307.839	57.530.553	362.314.233	611.076.185	-7.416.117	2790	90.740.552	12.421.775
1998	1.009.437.180	929.429.238	67.155.401	329.225.127	680.212.053	-20.279.046	2790	92.334.753	758.990
1999	1.126.512.021	989.740.496	76.750.269	427.585.142	698.926.879	-10.413.617	2939	122.831.665	12.708.666
2000	1.251.663.651	1.056.552.208	103.752.558	522.342.741	729.320.910	-2.152.939	2850	156.315.216	22.785.761
2001	1.348.051.293	1.088.343.677	113.890.875	592.343.573	755.707.720	1.119.489	2850	209.060.289	28.902.277
2002	1.445.967.411	1.110.839.741	121.749.910	665.595.642	780.371.768	574.369	3000	201.655.112	34.965.633
2003	1.495.082.674	1.127.241.607	127.689.690	592.284.723	801.799.067	671.937		236.134.864	8.275.732
2004	1.638.908.261	1.166.997.823	140.357.889	804.694.210	814.450.748	-9.809.245		205.762.228	7.925.151
2005	1.614.068.380	1.179.963.872	147.438.600	715.348.756	783.175.781	-34.604.550		179.195.629	7.396.924
2006	1.640.865.618	1.189.147.286	155.985.163	736.021.214	773.665.414	-31.130.023		181.038.525	12.066.062
2007									
2008									
2009	848.010.564			1.211.693.771	363.683.207	-96.237.887	2467	149.075.044	27.571.885
2010	855.640.978			1.256.122.245	400.481.267	-36.798.059	1914	149.869.384	17.188.890

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.Β.Ο. Α.Ε.

(Σε 000.δρχ.)⁴¹¹

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1978									
1979	1.291.401	851.474		706.126	582.276	929		325.686	
1980	1.935.483	758.058		1.179.624	755.859	52.864		843.162	
1981	3.011.955	861.529		2.157.111	854.844	166.264	1.000	1.625.378	
1982	6.092.759	2.764.790	751.360	4.789.097	1.303.662	193.883	1.250	2.441.123	551.000.000
1983	10.197.509	6.406.124	1.816.792	5.825.318	4.372.191	809.478	1.300	7.960.425	2.302.000.000
1984									
1985	17.006.085	10.279.485	3.490.688	11.756.501	5.249.584	311.409	1.390	7.585.000	
1986	22.835.339	14.922.056	5.260.999	16.451.252	6.384.087	11.572	1.390		
1987	40.064.440	23.549.553	7.282.789	29.844.734	10.219.706	126.458	1.967	5.419.956	3.955.304
1988	61.368.710	30.090.329	9.544.564	55.676.167	5.692.543	-4.897.494	2.286	9.118.726	4.945.226
1989	56.427.369	23.857.973	11.145.554	57.881.942	-1.454.573	-7.393.695	2.286	3.528.897	3.499.361
1990	55.472.113	25.902.864	13.070.193	66.923.168	11.451.055	10.006.514	1.859		2.648.300
1991	57.968.855	26.099.529	13.992.108	79.840.706	21.871.851	15.758.549	1.255		561.660
1992	71.808.907	29.303.182	17.289.471	96.549.094	24.740.187	15.501.136	1.220		1.474.155
1993	79.906.495	29.747.151	18.229.609	41.762.445	38.144.050	11.548.048	1.131	5.107.787	4.724.966
1994	76.940.396	30.299.177	19.564.735	44.028.075	32.912.321	-5.416.192	1.131	12.478.000	3.988.088
1995	78.742.014	29.688.710	19.369.140	43.670.486	35.071.528	-6.239.142	1.300	13.977.743	3.029.707
1996	88.282.026	33.074.235	21.049.146	49.688.704	38.593.322	-3.979.247	1.400	19.060.546	5.175.431
1997	82.205.032	36.588.613	22.568.862	49.626.870	32.578.162	-5.073.658	1.423	15.049.529	5.123.852
1998	83.169.609	37.248.129	24.453.603	55.692.932	27.476.677	-8.416.219	1.450	13.954.473	3.966.299
1999	94.159.164	37.902.728	26.263.881	77.601.304	16.557.860	14.345.319	1.450	10.640.928	2.374.773

⁴¹¹ Οι τιμές είναι σε δραχμές μέχρι και το 1999, ενώ στον επόμενο πίνακα, που συμπεριλαμβάνονται και οι χρονιές 2000 – 2001 – 2002, τα ποσά έχουν διαμορφωθεί σε ευρώ, για μια ομοιόμορφη αποτύπωση των οικονομικών αποτελεσμάτων της εταιρείας, σύμφωνα με την τρέχουσα νομισματική μονάδα.

(Σε ευρώ)

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1978									
1979	3.789.878	2.498.823		2.072.270	1.708.807	2.726		955.792	
1980	5.680.068	2.224.675		3.461.846	2.218.222	155.140		2.474.430	
1981	8.839.193	2.528.332		6.330.480	2.508.713	487.935	1.000	4.770.001	
1982	17.880.437	8.113.837	2.205.018	14.054.577	3.825.861	568.989	1.250	7.163.971	1.617.021.277
1983	29.926.659	18.800.070	5.331.745	17.095.577	12.831.081	2.375.577	1.300	23.361.482	6.755.685.987
1984									
1985	49.907.806	30.167.234	10.244.132	34.501.837	15.405.969	913.893	1.390		
1986	67.014.935	43.791.800	15.439.469	48.279.536	18.735.398	33.960	1.390		
1987	117.577.227	69.110.941	21.372.822	87.585.426	29.991.800	371.117	1.967	15.905.960	11.607.642
1988	180.098.929	88.306.175	28.010.459	163.393.007	16.705.922	-14.372.690	2.286	26.760.751	14.512.769
1989	165.597.561	70.016.062	32.708.889	169.866.301	-4.268.740	-21.698.298	2.286	10.356.264	10.269.585
1990	162.794.169	76.017.209	38.357.133	196.399.613	-33.605.444	-29.366.145	1.859		7.771.974
1991	170.121.365	76.594.362	41.062.679	234.308.748	-64.187.384	-46.246.659	1.255		1.648.305
1992	210.737.805	85.996.132	50.739.460	283.342.902	-72.605.098	-45.491.228	1.220		4.326.207
1993	234.501.820	87.299.049	53.498.486	122.560.367	111.941.453	-33.890.090	1.131	14.989.837	13.866.371
1994	225.797.200	88.919.081	57.416.684	129.209.318	96.587.883	-15.894.914	1.131	36.619.222	11.703.853
1995	231.084.414	87.127.542	56.842.671	128.159.900	102.924.514	-18.310.028	1.300	41.020.522	8.891.290
1996	259.081.514	97.063.052	61.772.989	145.821.582	113.259.933	-11.677.908	1.400	55.937.039	15.188.352
1997	241.247.343	107.376.707	66.232.904	145.640.117	95.607.225	-14.889.679	1.423	44.165.896	15.036.983
1998	244.078.090	109.312.191	71.764.059	163.442.207	80.635.883	-24.699.102	1.450	40.952.232	11.639.909
1999	276.329.168	111.233.244	77.076.687	227.736.769	48.592.399	-42.099.249	1.450	31.227.962	6.969.253
2000	297.010.233	122.014.788	85.182.565	265.667.956	31.342.277	-34.683.140	1.450	44.195.390	10.913.341
2001	326.331.470	120.056.216	81.545.694	301.164.428	25.167.043	-26.309.968	1.450		13.647.572
2002	290.699.480	123.933.584	85.591.536	271.084.211	19.615.270	-54.276.142	1.200	46.869.924	12.970.056

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΠΥΡΚΑΛ

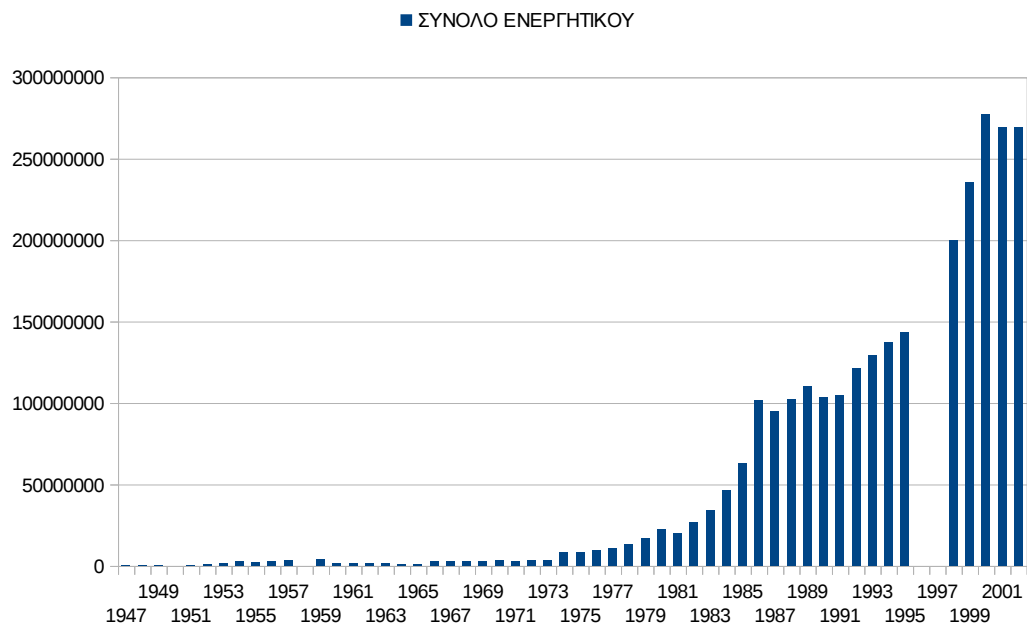
ΑΚΙΝΗΤΑ⁴¹²

	ΕΜΒΑΔΟΝ (m ²)					
ΕΤΗ	1973	1974	1975	1976	1977	1978
ΚΤΙΣΜΑ ΑΘΗΝΩΝ (Λ. ΑΜΑΛΙΑΣ)	1.784,03	1.793,48	1.793,48	1.793,48		1.793
ΥΜΗΤΤΟΥ	157.868,13	157.858	157.858	19.430 κ' 138.428		19.430- 138.428
ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ	530.942	526.208	526.208	526.208		526.208
ΛΑΥΡΙΟΥ	407.030	407.080	407.080	407.080		407.080
ΓΗΠΕΔΑ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΕΩΣ						
ΛΑΥΡΙΟΥ	1.070	1.070	1.070	1.070		0
ΑΙΓΑΛΕΩ	2.756	833	833	833		833
ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ	632.186	637.040	637.040	637.040		637.040
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	24.000	18.387	18.387	18.387		18.387
ΣΥΡΟΥ	20.000	20.000	20.000	20.000		20.000
ΝΑΞΟΥ	956	956	956	956		956
ΛΟΚΡΙΔΟΣ						423.409
ΚΤΙΣΜΑ ΕΠΙ ΓΗΠΕΔΟΥ ΥΕΘΑ						0
	ΑΞΙΑ (σε δρχ.)					
	1973	1974	1975	1976	1977	1.978
ΚΤΙΣΜΑ ΑΘΗΝΩΝ (Λ. ΑΜΑΛΙΑΣ)	68.784.013	257.070.499	275.685.037	276.112.465		277.523.578
ΥΜΗΤΤΟΥ	27.304.957	934.289.428	936.997.525	794.531.177		237556331- 770.953.060
ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ	24.167.605	589.267.859	606.590.723	608.930.843		618.373.417
ΛΑΥΡΙΟΥ	26.486.337	67.370.639	77.285.184	93.774.617		96.485.138
ΓΗΠΕΔΑ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΕΩΣ						
ΛΑΥΡΙΟΥ	1	1	1	1		
ΑΙΓΑΛΕΩ	172.998	999.000	999.000	999.000		999.000
ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ	6.321.860	25.480.000	25.480.000	25.480.000		25.480.000
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	703.945	920.000	920.000	920.000		920.000
ΣΥΡΟΥ	56.000	1.600.000	1.600.000	1.600.000		1.600.000
ΝΑΞΟΥ	13.363	13.362	13.362	13.362		13.362
ΛΟΚΡΙΔΟΣ						14.608.990
ΚΤΙΣΜΑ ΕΠΙ ΓΗΠΕΔΟΥ ΥΕΘΑ						3.383.230(ΟΙΚΟΔΟΜΗ)
ΣΥΝΟΛΟ	154.011.079	1.895.010.788	1.925.543.832	1.985.536.475		2.047.896.106

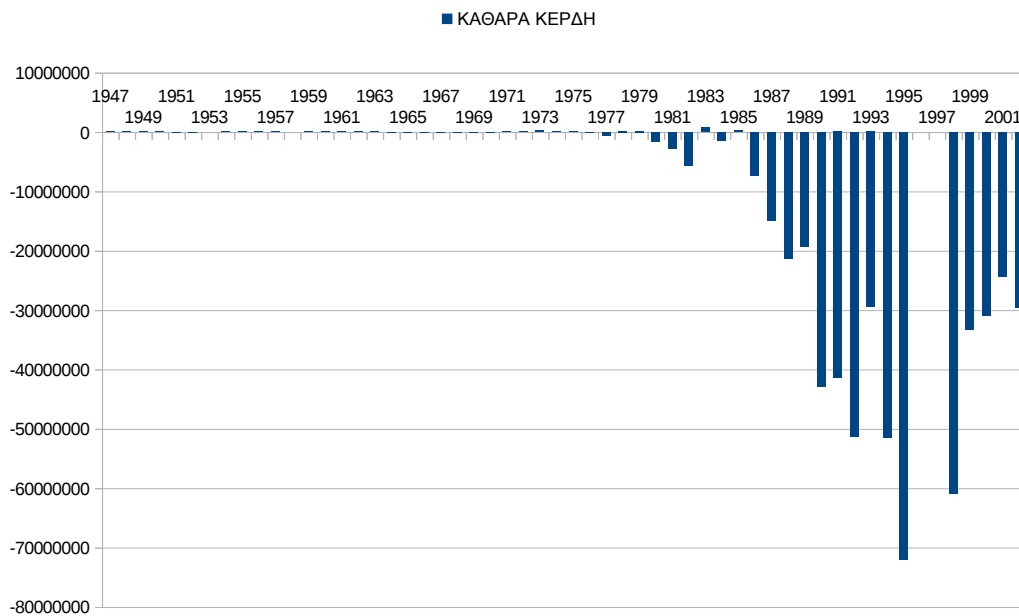
⁴¹² Η συνολική αξία των γηπέδων είναι αποτέλεσμα της αξίας των γηπέδων και των κτισμάτων, στα γήπεδα προσπελάσεως δεν υπάρχουν κτίσματα.

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1947 – 2002⁴¹³

ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ 1947 – 2002 (σε ευρώ)

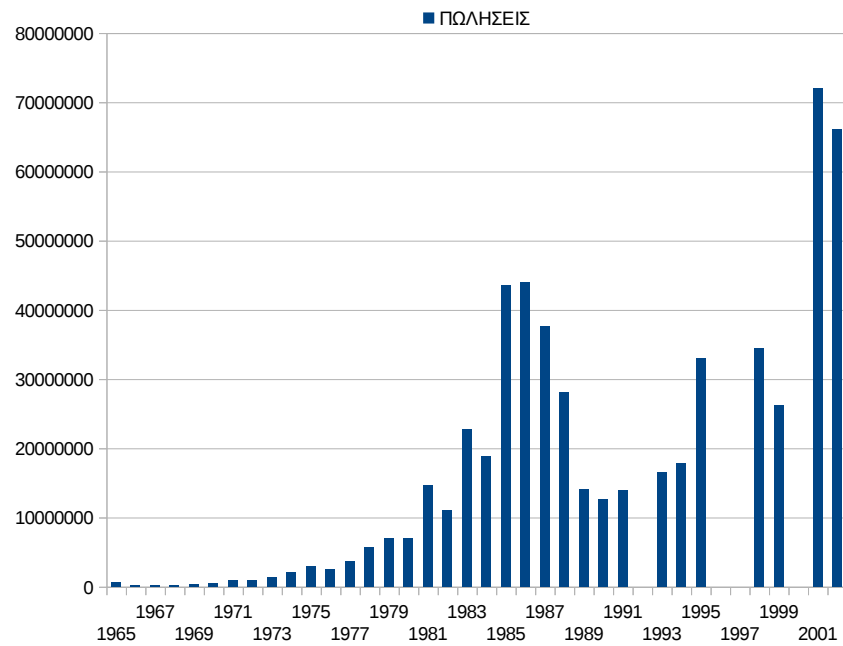

ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ, 1947 – 2002

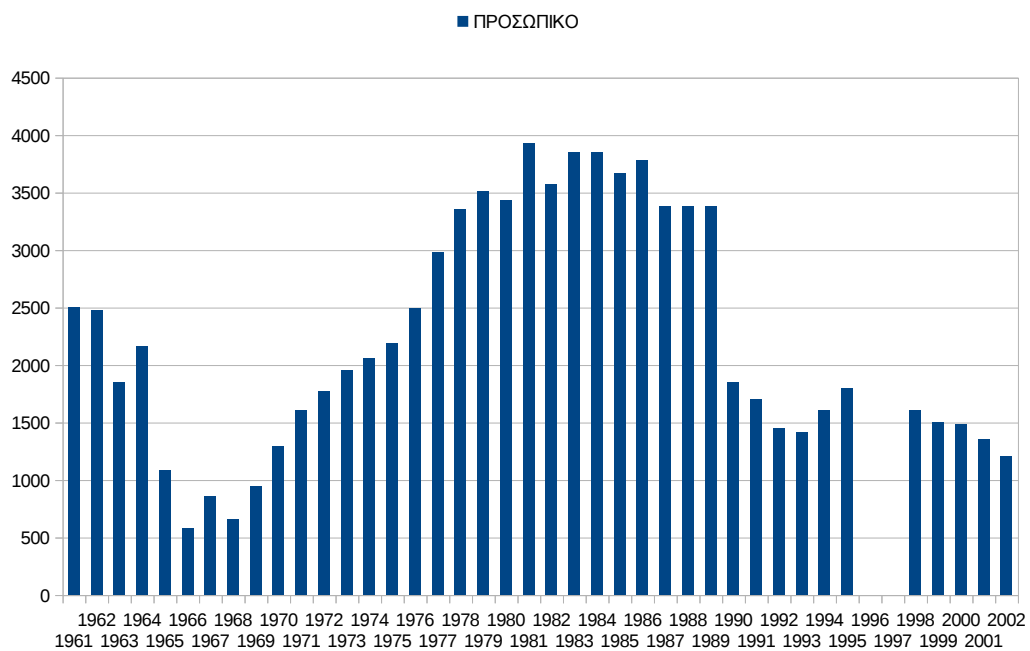

⁴¹³ Τα ποσά είναι σε ευρώ. Τις χρονιές, 1947 - 1970 που δεν αποτυπώνεται η εξέλιξη της εταιρείας, οφείλεται στο γεγονός ότι τα μεγέθη είναι πολύ μικρότερα σε σχέση με την επόμενη δεκαετία.

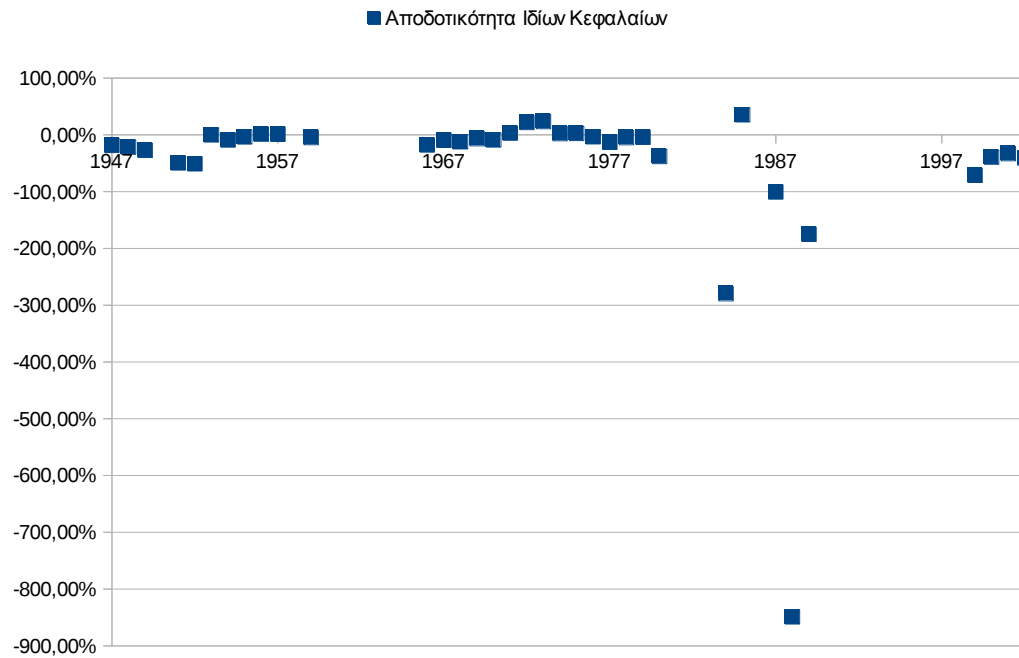
ΠΩΛΗΣΕΙΣ, 1946 – 2002

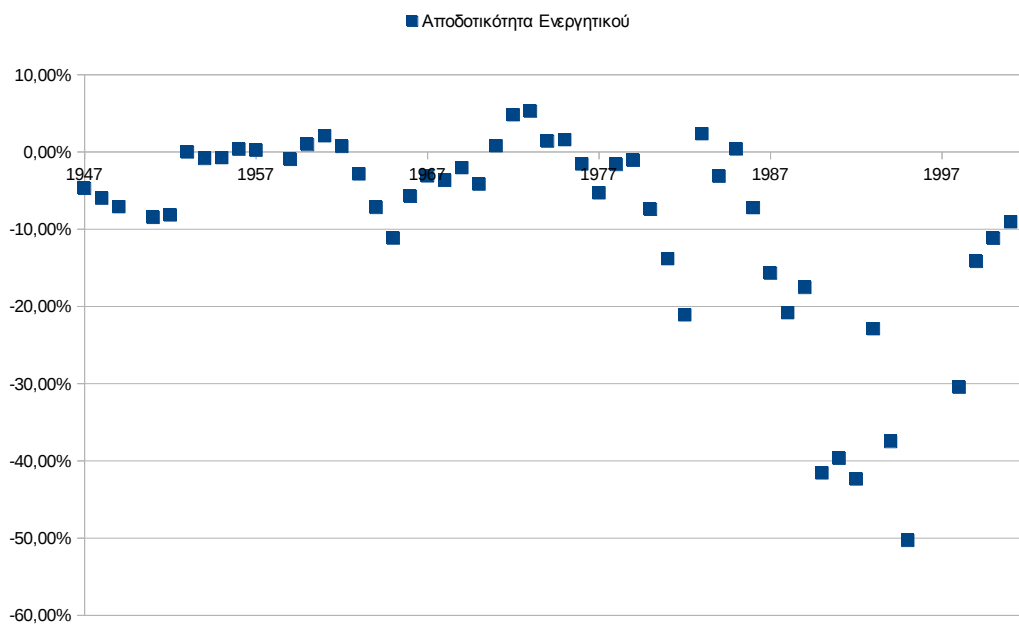
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1947 - 2000

ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΠΥΡ – ΚΑΛ, 1947 – 2002

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ – ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ 1984 – 1990 (σε εκατ. δρχ.)

	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ							
Δάνεια τραπεζών	439	311	897	8.386	9.696	-	-
Γραμμάτια πληρωτέα				238	-	-	-
ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΕΣ							
Δάνεια τραπεζών	5.919	8.030	15.582	4.938	3.972	13.083	5.469
Ο.Α.Ε.	1.594	3.941	5.142	2.009	3.150	7.539	16.924
ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ							
Δημόσιο υπέρ Τ.Ε.	134	108	160	-	-	-	-
Προμηθευτές	733	823	4.027	2.503	1.525	725	543
Πιστωτές	278	1.020	1.187	573	949	1.645	832
Προκαταβολές πελατών	5.250	7.755	6.482	6.150	8.492	7.795	6.770
Γραμμάτια	75	104	1.352	793	1.368	655	946
Φόροι δημοσίου	188	415	527	285	1.432	490	11.761
Ασφαλιστικοί οργανισμοί	932	641	350	778	1.887	1.388	3.495
Διάφοροι πιστωτικοί λογαριασμοί	93	145	2.950	418	-	-	398
Επίδικες υποχρεώσεις	10	10	10	10	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	15.645	23.303	38.666	27.171	32.471	33.330	47.138

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΥΡΚΑΛ 1947 – 2000 (σε δρχ.)

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
1947	129.667.995,30	6.620.604,50	14.302.155,26	96.651.840,28	-6.121.335,50			2.650.518,18
1948	143.486.655,69	8.864.418,46	17.986.473,81	103.654.000,09	-8.592.487,71			7.043.941,97
1949	156.256.205,64	8.551.656,93	18.890.136,99	115.749.501,68	-11.070.457,59			7.928.119,00
1950					-14.736.315,09			
1951	196.359.489,15	11.153.709,93	21.687.997,55	162.663.903,95	-16.641.730,98			11.248.519,15
1952	216.409.744,37	9.863.253,59	25.525.567,83	181.804.231,50	-17.647.357,14			20.525.049,77
1953	534.529.343,72	32.021.113,45	34.271.066,49	499.923.830,84	-13.433,96			37.882.929,86
1954	934.190.624,91	189.004.478,40	53.049.248,00	846.535.863,91	#NAME;			95.085.286,22

1955	776.009.771,90	147.228.117,30	124.642.134,50	617.762.124,40	#NAME;			137.346.586,78
1956	925.486.319,45	152.608.148,21	207.271.649,90	656.609.156,55	3.303.739,05			116.722.581,20
1957	1.164.259.946,87	138.370.125,31	225.481.479,10	908.778.467,77	2.560.419,27			45.577.254,52
1958								
1959	1.312.558.800,46	245.300.151,27	230.307.048,85	1.052.251.751,61	-12.641.752,33			23.310.612,16
1960	488.973.475,90	245.516.002,97	232.864.588,40	517.001.119,70	4.671.964,94			59.872.598,01
1961	432.071.405,50	247.678.944,81	235.859.588,40	493.627.004,10	9.042.560,28	2500		74.366.159,82
1962	482.451.940,02	259.536.664,66	238.531.849,40	573.220.306,75	3430733,35	2473		51.660.622,74
1963	463.990.156,30	271.775.415,78	241.150.186,40	623.429.562,85	-13.188.487,63	1844		22.453.795,28
1964	327.960.365,71	271.709.376,84	244.053.178,40	591.356.262,00	-23.578.724,23	2.163		26.558.323,21
1965	306.104.825,95	266.417.343,71	247.005.812,40	548.906.860,00	-34.157.396,92	1.080	221.000.000,00	32.374.595,29
1966	833.437.471,39	277.195.122,34	249.819.880,40	565.340.367,00	-47.846.410,33	577	84.000.000,00	17.323.569,41
1967	926.151.034,40	278.198.210,55	259.523.030,40	625.858.710,00	-28.736.680,46	857	50.000.000,00	11.439.695,29
1968	902.645.035,33	275.824.225,74	266.673.257,51	629.786.601,00	-33.209.933,76	652	94.000.000,00	26.821.380,06
1969	927.902.873,77	302.495.586,22	276.579.612,51	647.945.448,00	-18.862.961,04	947	131.000.000,00	30.913.609,03
1970	1.193.003.830,75	235.813.042,95	337.472.033,03	635.289.943,00	-49.768.256,53	1.287	175.000.000,00	35.542.991,48
1971	874.328.600,00	299.623.872,00	377.099.225,00	640.935.413,00	7.039.430,00	1.608	312.000.000,00	67.997.668,00
1972	1.058.090.832,00	406.426.285,00	397.532.002,00	824.967.645,00	50.939.230,00	1.766	341.000.000,00	70.479.985,00
1973	1.131.596.891,55	494.124.370,96	440.718.511,64	876.746.094,20	59.757.844,00	1.954	468.000.000,00	90.050.896,00
1974	2.750.355.437,15	2.194.108.009,25	499.003.359,83	992.728.772,15	38.600.568,20	2.058	718.000.000,00	121.664.989,00
1975	2.862.992.576,40	2.201.542.116,94	570.882.051,61	1.105.353.332,85	45.554.033,50	2.187	1.010.000.000,00	152.360.218,00
1976	3.256.755.179,00	2.155.968.506,00	766.399.488,00	1.782.982.179,00	-50.809.355,00	2.493	855.000.000,00	118.201.055,00
					-			
1977	3.680.954.815,00	2.153.902.304,00	884.544.523,00	2.207.181.815,00	194.957.249,00	2.976	1.235.000.000,00	61.201.870,00
1978	4.447.989.084,00	2.398.723.123,00	1.005.359.146,00	2.974.216.084,00	-72.322.772,00	3.350	1.919.000.000,00	179.884.483,00
1979	5.695.336.364,00	2.625.483.994,00	1.178.440.255,00	4.220.446.964,00	-61.481.448,00	3.513	2.399.000.000,00	336.342.947,00
					-			
1980	7.561.986.647,00	2.812.436.789,00	1.416.573.034,00	6.087.097.247,00	561.898.573,00	3.434	2.364.000.000,00	50.851.236,00
1981	6.882.361.000			7.386.237.000	-950.795.000	3.930	5.007.483.261	
1982	9.127.069.000	6.294.906.000	2.961.885.000	10.638.317.000	-1.925.577.000	3.571	3.783.000.000	
1983	11.581.471.000	5.969.229.000	3.215.239.000	12.739.820.000	274.194.000	3.850	7.728.000.000	
1984	15.822.114.000	6.095.112.000	3.528.822.000	15.644.372.000	-497.200.000	3.850	6.441.000.000	
1985	21.362.223.000	6.890.977.000	3.879.883.000	21.129.567.000	82.370.000	3.670	14.866.000.000	
1986	34.597.250.000	17.255.326.000	4.111.555.000	38.666.017.000	-2.494.700.000	3.780	14.968.000.000	
1987	32.347.100.000	16.219.844.000	6.044.586.000	27.299.701.000	-5.075.328.000	3.380	12.816.356.000	2.043.117.000
1988	34.864.701.000	15.225.139.000	6.963.812.000	34.009.689.000	-7.258.286.000	3.208	9.588.196.000	3.868.851.000
1989	37.574.906.000	20.058.273.000	7.971.860.000	33.810.019.000	-6.594.835.000	3.132	4.817.503.000	1.140.948.000
					-			
1990	35.151.064.000	19.048.996.000	9.069.974.000	48.162.114.000	14.608.349.000	1.850	4.324.502.000	166.785.000
					-			
1991	35.618.765.000	19.877.818.000	10.255.746.000	62.772.500.000	14.128.670.000	1.700	4.726.098.000	3.211.634.000
					-			
1992	41.248.123.000	28.963.456.000	15.099.784.000	75.880.957.000	17.469.001.000	1.451		1.299.055.000

1993	43.934.101.000	29.555.133.000	16.248.162.000	87.702.456.000	10.057.051.000	-	1.416	5.642.583.000	8.586.117.000
1994	46.835.053.000	30.453.018.000	16.745.045.000	108.003.909.000	17.566.175.000	-	1.600	6.079.704.000	5.572.591.000
1995	48.830.578.000	31.687.063.000	17.341.778.000	134.468.209.000	24.565.281.000	-	1.800	11.226.090.000	5.046.965.000
1996						-			
1997						-			
1998	68.118.002.000	46.514.174.000	22.454.513.000	157.220.237.000	20.750.473.000	-	1.600	11.753.092.000	5.766.353.000
1999	80.160.270.000	50.657.623.000	23.589.688.000	64.230.118.000	11.363.564.000	-	1.500	8.931.834.000	1.891.878.000
2000	277.134.603,08	185.520.619	78.486.171,68	198.261.132,80	-30.974.597,21	-	1.483		12.368.557,59

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.Α.Σ. (σε ευρώ)⁴¹⁴

	ΠΡΟΣΩ ΠΙΚΟ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ -ΣΥΝΟΛΟ	ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ
2004		576.251.155	400.638.241	212.392.891	510.910.639	41.175.533	-132.095.688	97.339.472,	1.290.208
2005		591.055.640	409.072.154	225.950.820	543.954.270	7.624.945	-94.680.989	91.398.064	4.427.121
2006	2046	560.930.630	393.480.114	218.366.673	606.009.743	-75.288.080	-110.484.415	94.698.859	-9.308.242
2007	1962	649.878.283			931.919.753	-282.040.970	-120.176.938	63.808.801	-1.151.049
2008	1830	654.002.772			1.072.095.304	-418.092.532	-136.051.561	62.050.073	-5.680.953
2009	1672	621.274.118			1.214.541.015	-593.266.897	-168.420.139	53.852.071	-3.524.293
2010	1214	585.909.559			1.262.237.127	-676.327.568	-142.796.430	31.291.805,	5.524.779
2011	1119	572.937.338			1.110.594.045	-537.656.709	8.526.796	38.188.835	2.052.645

⁴¹⁴ Από το 2007 και μετά δεν μπορούμε να υπολογίσουμε το πάγιο ενεργητικό και τις αποσβέσεις της εταιρείας λόγω αλλαγής του λογιστικού προτύπου.